

ФИРДОУСІ ШАХ-НАМЕ

ФИРДОУСІ
ШАХ-НАМЕ

I

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ
НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ФИРДОУСӢ
ШӒХ-НӒМЕ

КРИТИЧЕСКИЙ ТЕКСТ

Т о м I

ПОД РЕДАКЦИЕЙ

Е.Э.БЕРТЕЛЬСА

М О С К В А · 1 9 6 0

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	5
От комиссии по изданию критического текста <i>Шāх-нāме</i> Фирдоуси	22
Указатель	23
Текст	1—222

Ф И Р Д О У С Ъ Ш ā Х - Н ā М Е

*Утверждено к печати Институтом востоковедения
Академии наук СССР*

Редактор издательства *Ю. Э. Брегель*   Корректоры *Э. Н. Раковская* и
М. М. Хасман

Художник *А. М. Олевский*

Технический редактор *С. В. Цветкова*   Персидский текст набирала *А. Х. Хасимова*

Сдано в набор 20/IX 1957 г. Подписано к печати 22/III 1960 г. Т-03040. Формат 84х108¹/₁₆.
Печ. л. 19,0. Усл. п. л. 31,16. Уч.-изд. л. 24,18. Тираж 1500 экз. Зак. 1578. Цена 16 р. 50 к

Издательство восточной литературы. Москва, Центр, Армянский пер., 2

Московская типография № 3 «Искра революции» Мосгорсовнархоза,
Москва, Г-19, пер. Аксакова, 13

ПРЕДИСЛОВИЕ

Поэма Фирдоуси *Шāх-нāме*—один из замечательнейших памятников мировой литературы. Его значение было понято на Востоке уже давно. Свидетельство этого — бесчисленное множество рукописей, разбросанных по всем странам мира. Характерно, что наряду с рукописями роскошными (*manuscripts de luxe*), украшенными замечательными миниатюрами и заключенными в драгоценные переплеты, встречаются и рукописи, так сказать, рыночные, написанные неважным почерком, на плохой бумаге и снабженные дешевеньким переплетом.

Это доказывает, что *Шāх-нāме*, хотя и привлекало внимание привилегированного читателя-феодала, но интересовало и самые широкие круги читателей.

Громадная популярность *Шāх-нāме* (или, может быть, лежащих в его основе эпических сказаний) привела к тому, что многие его элементы распространились далеко за пределы Хорасана, где была создана поэма. Уже в средневековых европейских романах мы встречаем имя великана Rustemans; едва ли можно сомневаться в том, что в русской сказке о Еруслане Залазаревиче мы также встречаем отголосок сказаний о Рустаме. Сочетание имени Рустама (хотя, очевидно, и слившегося с тюркским Арслāн) с именем отца Рустама Зāl-и Зар и даже враждебного Рустаму царя Кай-Кауса (Киркаус русской сказки) едва ли можно объяснить случайным совпадением. Конечно, нельзя рассматривать всю русскую сказку как повторение сказания о Рустаме на русской почве. Как она сложилась — вопрос, о котором говорить здесь не место; я упоминаю здесь о ней лишь потому, что она — блестящее доказательство широчайшего распространения элементов сакских преданий, вошедших в *Шāх-нāме*.

Первые попытки ознакомить ученый мир Европы с *Шāх-нāме* начались в конце XVIII в.¹ Сначала ограничивались публикацией отрывков текста и переводом их, причем подходили к этой задаче несколько наивно, веря в правильность текста любой рукописи и не владея достаточно языком, но пытаясь в переводе осмыслить искаженные и потому совершенно непонятные строки.

Необходимость критического отношения к тексту *Шāх-нāме* впервые была понята преподавателями известного Форт-Уилльям-колледжа в Индии. Препо-

---

¹ Более подробно историю критики текста и издания *Шāх-нāме* см. в работе А. А. Ромаскевича «Очерк истории изучения *Шах-намэ*», — сб. «Фердовси», Л., 1934, стр. 13—50.

даватель этого колледжа М. Ламсден в 1808 г. задумал создать критический текст поэмы по двадцати семи рукописям. Ламсден понимал, что его собственных знаний для такой работы не хватит, и потому привлек к ней знатоков из местных ученых. Но объяснить им, что такое критика текста, Ламсдену не удалось, и они занялись просто-напросто перепиской одной, притом, по-видимому, не очень ценной, рукописи.

Подготовленный трудами этой группы первый том *Шāх-нāме* был напечатан в 1811 г. в Калькутте². Сопряженные с изданием большие расходы смутили финансирувавшую это дело Ост-Индскую компанию, и работа на том закончилась.

Все же интерес к *Шāх-нāме* не падал. Уже в 1814 г. Дж. Эткинсон издал текст эпизода «Рустам и Сухрāб» вместе с метрическим переводом, до сих пор считающимся образцом прекрасного стихотворного перевода³. Следом за ним появились отрывки из поэмы в разных странах Европы. Но все эти попытки ознакомить европейского читателя с *Шāх-нāме* наталкивались на одно и то же препятствие — отсутствие надежного текста.

Подготовка такого текста требовала не только знаний, но и весьма значительных затрат, на которые востоковедные учреждения идти не хотели или не могли. Первое полное издание *Шāх-нāме* было, наконец, осуществлено знатоком персидской литературы и языка Т. Маканом при финансовой поддержке раджи Ауда и увидело свет в Калькутте в 1829 г.⁴ В основу издания были положены семнадцать рукописей — число весьма значительное. Однако ни одна из них не была старше XVI в., и потому все они давали позднюю редакцию текста, переполненную искажениями и интерполяциями.

Все же прекрасное знание языка и чувство стиля позволили Макану отобрать из имевшихся в его распоряжении рукописей действительно лучшие и даже выделить три большие интерполяции, с тех пор уже в текст *Шāх-нāме* не включаемые. Описаний отдельных рукописей, имевшихся у Макана, у нас нет, о способе их использования издатель ничего не сообщил, но из ведущейся теперь над текстом *Шāх-нāме* работы ясно, что у Макана была по крайней мере одна рукопись, восходящая к хорошему старому тексту. Текст Макана получил особенно широкое распространение на Востоке; его много раз литографировали в Индии и Иране.

В 20-х годах XIX в., когда Франция пыталась укрепить свои позиции в Персии, в качестве внешнего проявления «франко-персидской дружбы» было решено выпустить роскошное издание *Шāх-нāме* — образцовый текст и французский перевод. Работа эта была возложена на молодого ираниста Ж. Моля и начата в 1826 г. Моль использовал исключительно рукописи, находившиеся в Европе, причем привлек их более тридцати. Вести работу над такой массой

² «*The Shah Namu... by... Aboul Kausim i Firdousee of Toos...*», vol. first, Calcutta, 1811.

³ «*Soohrab, a poem freely translated from the original Persian of Firdousee...*», Calcutta, 1814.

⁴ «*The Shah Nameh: An Heroic Poem...*», by Aboul Kasim Firdousee. Carefully collated... by Turner Macan..., vol. I—IV, Calcutta, 1829.

рукописей, дающих невероятное число разночтений,—задача чудовищной трудности, и не удивительно, что на это ушла вся жизнь ученого. Молю умер в 1876 г., успев выпустить шесть томов своего огромного труда; последний, седьмой, том был выпущен уже его учеником Барбье де Мейнаром (1878)⁵.

Несмотря на столь долгую и кропотливую работу, Молю не удалось установить взаимоотношение рукописей, которые он использовал, иными словами, добиться главного условия, обеспечивающего обычно удовлетворительную критику текста. Даже приблизительную группировку своего материала Молю не смог произвести, что при огромных расхождениях в рукописях и не удивительно. Поэтому выбрать какой-то более надежный текст ему не удалось, а следовательно отпала и возможность найти критерий при отборе тех или иных чтений.

Подготавливая текст, Молю руководствовался, как он говорит в предисловии, в зависимости от обстоятельств, стилем, смыслом, количеством согласных между собой в том или ином случае рукописей и их древностью. Ему казалась особенно надежной одна индийская рукопись XVI в., необычайно роскошная и отличающаяся поразительной красотой почерка. Но, как это часто бывает, наиболее каллиграфические рукописи нередко дают весьма испорченный и искаженный текст. Поэтому, несмотря на затраченный нечеловеческий труд, издание Моля, исправившее различные упущения Макана, во многих случаях дало значительно менее удовлетворительный текст. Молю сохранил многие поздние интерполяции, но не заметил, что в его тексте кое-где есть лакуны, разрушающие связность изложения. При окончательной редакции стиха он зачастую не придавал значения метру и рифме, вводил в текст бейты, жестоко искаженные переписчиками, и в переводе пытался остроумными домыслами придать смысл подчас нелепому набору слов.

Недостатки издания Моля вызвали третью серьезную попытку издать критический текст *Шāх-нāме*, а именно работу И. Вуллерса⁶. Его мысль была: не привлекать новых материалов, а пользуясь изданиями Макана и Моля, на их основе дать критический текст; Вуллерс учитывал и появившиеся после выхода в свет работы Моля критические замечания Ф. Рюккерта⁷, а также персидского поэта Махрама⁸. Вуллерс успел выпустить лишь два тома (1877—1879), третий был завершен Ландауэром (1884)⁹, а последний, четвертый, подготовлен одним

⁵ «*Le Livre des Rois par Abou'l-Kasim Firdousi*», publié, traduit et commenté par Jules Mohl, Paris, t. I, 1838; II, 1842; III, 1846; IV, 1855; V, 1866; VI, 1868; VII, 1878.

⁶ «*Firdusii Liber Regum qui inscribitur Shahname...*», Lugduni Batavorum, t. I, 1877; t. II, 1879.

⁷ Fr. Rückert, *Bemerkungen zu Mohl's Ausgabe der Firdusi*,—ZDMG, Bd VIII, Heft II, Leipzig, 1854, Ss. 239—329; Bd X (1856), Ss. 127—282.

⁸ При тегеранском литографированном издании 1267 г. х. (1850 г. н. э.). Замечания Ф. Рюккерта и Махрама даны в приложении к первому тому издания И. Вуллерса, стр. IX—XXVII.

⁹ «*Firdusii Liber Regum qui inscribitur Shahname*», opus morte editoris interruptum ad finem perduxit S. Landauer, t. III, 1884.

из крупнейших знатоков *Шāх-нāме*—русским востоковедом Ф. А. Розенбергом (ок. 1930). К моменту завершения этой работы издание Вуллерса уже успело стать библиографической редкостью, и работа Ф. А. Розенберга света не увидела.

Мысль Вуллерса—создать критический текст, исходя из двух некритических изданий,—едва ли может быть признана удачной. Кое-что ему удалось подправить, но в общем он больше полагался на Моля и очень часто безусловно верное чтение давал под строкой, сохраняя в тексте поздние искажения.

Это издание многие годы служило основным пособием при изучении поэмы, им пользовались на восточных факультетах, на его базе построен первый словарь языка *Шāх-нāме*.

Во время празднования тысячелетия Фирдоуси в Иране (1934) вышли два издания *Шāх-нāме*. Одно—предпринятое издательством «Хавар»—представляет собой чуть подправленный текст калькуттского издания; другое—десятитомник издательства «Барӯҳйим»¹⁰—в первых шести томах воспроизводит три тома Вуллерса—Ландауэра, а в последующих трех содержит текст, составленный проф. С. Нафйси.

Как явствует из предисловия к первому тому издания «Барӯҳйим», подготовившие текст первых шести томов М. Минув и 'А. Иқбал ограничились исправлением опечаток и наиболее очевидных ошибок, не замеченных Вуллерсом и Ландауэром. В предисловии к седьмому тому С. Нафйси сообщает, что ему было поручено составить текст последующих томов, что он и сделал всего за шесть месяцев, точно следуя методам И. Вуллерса. Сопоставляя издания Т. Макана и Ж. Моля, С. Нафйси отдавал предпочтение тексту последнего. Таким образом, С. Нафйси независимо от Ф. А. Розенберга и, очевидно, ничего не зная о его работе, вторично довел до конца дело, начатое И. Вуллерсом¹¹.

¹⁰ شاهنامه فردوسی، از روی چاپ وولرس پس از مقابله با نسخ خطی دیگر و ترجمه حواشی لاتینی آن بفارسی... جلد اول... کتابخانه و مطبعه بروخیم، طهران، ۱۳۱۳

¹¹ Уже после смерти главного редактора данного издания Е. Э. Бертельса библиотеки Москвы получили первый том самого последнего издания текста *Шāх-нāме*, выпущенного в Иране شاهنامه حکیم ابو القاسم فردوسی، جلد نخست، از آغاز تا داستان سیاوش، بکوشش محمد خورشیدی (دبیر سیاقی، تهران، ۱۳۳۵). В предисловии к этому тому подготовивший его известный иранский текстолог Дабйр Сийақй сообщает, что он в основном следовал изданию Т. Макана, которое он считает лучшим, внося в него отдельные исправления по другим изданиям и рукописям. Разночтения Дабйр Сийақй дать не смог, так как весь * текст *Шāх-нāме* должен был уместиться в пяти томах. Издание Дабйра Сийақй, выполненное весьма квалифицированно, задумано, очевидно, как популярное, рассчитанное на широкие читательские круги. В конце предисловия Дабйр Сийақй высказывает надежду увидеть со временем научное издание критического текста *Шāх-нāме*, основанное на старейших рукописях. (Прим. комиссии по изданию *Шāх-нāме*.)

Основным недостатком всех существующих изданий *Шāх-нāме* является то, что ни один исследователь не использовал старейших и лучших списков, часть которых была обнаружена после выхода работы И. Вуллерса. Насколько известно, старейшие из использованных издателями списков относились к XV в. Лишь в трех выпусках отрывков *Шāх-нāме*, опубликованных в Сталинабаде в 1938—1940 гг., впервые была использована одна из старейших рукописей мира — рукопись Государственной публичной библиотеки в Ленинграде, датированная 1333 г.¹²

Таким образом, при всем интересе мировой науки к этому замечательному произведению публикации строго научного критического текста *Шāх-нāме* до сих пор не было, что и побудило Институт востоковедения Академии наук СССР взяться за такую работу.

При подготовке текста мы подошли к своей задаче иначе, чем наши предшественники. Использовать существующие печатные издания нам не представлялось целесообразным. Точная датировка и строгая фиксация рукописного материала — одно из первых условий текстологической работы, а эти издания покоятся на материале неизвестном, смешанном и не фиксированном хронологически. Привлекать несметное число поздних рукописей, хранящихся в различных библиотеках мира, тоже не имело смысла, так как это дало бы только большее число поздних интерполяций и искажений и не помогло бы пробиться к оригинальному тексту. Поэтому в основу нашего издания положены лишь те рукописи, которые дают наиболее древнюю из известных редакций текста.

* *
*

Вероятно, уже в то время, когда Фирдоуси создавал *Шāх-нāме*, оно отличалось от произведений других авторов своеобразием стиля и архаичностью поэтического языка. С течением времени часть лексики Фирдоуси еще больше устарела. На это указывает, например, наличие словарика непонятных слов, добавленного переписчиком к списку *Шāх-нāме* 1438 г.¹³ Сюжеты большинства рассказов *Шāх-нāме* пользовались широчайшей известностью задолго до Фирдоуси. Его произведение было крайне популярно и переписывалось бесконечное число раз. В силу этих причин текст *Шāх-нāме* подвергался значительным изменениям и искажениям уже в первые столетия после смерти автора.

¹² Abulqosim Firdavsi, *Şohnoma. Dostonhoji muntaxab*, Stalinobod—Leningrad, 1938; idem, *Şohnoma. Dostoni Rustam va Sūhrob*, Stalinobod—Leningrad, 1940; idem, *Şohnoma. Dostoni Bahromi Cubina*, Stalinobod—Leningrad, 1940.

¹³ Ch. Rieu, *Catalogue of the Persian manuscripts in the British Museum...*, vol. II, London, 1881, p. 534 ff.

Деформация текста шла по нескольким направлениям. Переписчики-«редакторы», не понимая иногда текста, стремились к замене лексики *Шāх-нāме* более новой, к передаче архаичных сюжетов речи и грамматических форм более новыми и заменяли непонятные им бейты другими, зачастую не имеющими по смыслу ничего общего с оригиналом, а иногда, не разобравшись в тексте, писали очевидную бессмыслицу. Кроме того, они вводили отдельные бейты или группы бейтов, поясняющие непонятные, по их мнению, места, географические названия, *realia* и т. п. В то же время отдельные бейты и целые отрывки, ставшие в результате искажений бессмысленными или бессвязными, безжалостно выбрасывались переписчиками, чтобы сделать рукопись «удобочитаемой» для заказчика. Встречая у Фирдоуси изложение популярных сюжетов, отличающееся от версий, известных по другим источникам, «редакторы», считая версию Фирдоуси неправильной или почему-либо неуместной, изменяли ход рассказа, вводили в него новые главы и эпизоды¹⁴. Таким образом, как указывалось исследователями¹⁵, в текст некоторых рукописей *Шāх-нāме* Фирдоуси попали даже целые стихотворные произведения других авторов.

Можно предположить, что текст *Шāх-нāме* на протяжении первых четырех столетий после смерти автора деформировался сильнее всего. Как полагают именно ввиду этого в 1425 г. при дворе Тимурида Байсунқара было предпринято составление «критического» текста *Шāх-нāме*. Т. Нёльдеке крайне скептически относится к работе придворных «текстологов» Байсунқара¹⁶. Он считает, что их деятельность ограничилась главным образом изготовлением роскошного списка, украшенного миниатюрами, и написанием предисловия к нему. О том, чем была в действительности «байсунқаровская редакция», мы судить не в состоянии, так как не располагаем списком, поднесенным Байсунқару¹⁷. Достоверно из-

¹⁴ В этом отношении характер работы переписчика напоминал деятельность сказителей, которые, передавая эпическое предание, в точности сохраняют лишь основной стержень, а различные эпизоды трактуют по своему усмотрению, обычно учитывая вкусы слушателей.

¹⁵ T. Nöldeke, *Das iranische Nationalepos*, — «Grundriss der Iranischen Philologie...», hrsg. von W. Geiger und E. Kuhn, Bd II, Strassburg, 1904, S. 196.

¹⁶ T. Nöldeke, *Das iranische Nationalepos*, S. 205.

¹⁷ С. Нафйси в статье «Несколько слов о Фирдоуси» (سعید نفیسی، چند سخن در بارهٔ) сообщает, что в библиотеке Гулистанского дворца хранится список, поднесенный Байсунқару. К сожалению, этот список был нам недоступен. [От комиссии по изданию *Шāх-нāме*.—В настоящее время комиссия получила микрофильм этой рукописи. К сожалению, в микрофильме не воспроизведено «байсунқаровское» предисловие. Колофон рукописи гласит (опускаем титулатуру и молитвы): قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب الشريف... بإشارة الخان... غياث السلطنة و الدنيا و الدين بایسنغر بهادر سلطان... علی يد... جعفر البایسنغری... فی الخامس من جمادی الاولى سنة ثلاث... Закончена переписка этой благородной книги... по велению хана... Гийас-ас-салтанат ва-д-дунйа ва-д-дйн Байсунқар-Бахадур-султāна... рукой... Джа'фара ал-Байсун-

вестно только то, что многочисленные списки *Шāх-нāме* начиная с XV в. сопровождаются так называемым «байсункаровским» предисловием.

Именно этот, «байсункаровский», текст *Шāх-нāме* Фирдоуси, или, вернее, текст, датированный пятнадцатым и следующими веками, лег в основу всех существующих изданий.

Исследователям давно известно, что, помимо «байсункаровского» предисловия, существует так называемое «добайсункаровское» в двух вариантах. Сравнительно недавно текст этого предисловия исследовал Мирзā Мухаммад-хāн Қазвини¹⁸, который пришел к выводу, что все известные рукописи *Шāх-нāме* могут быть разделены на три группы.

1. Рукописи, содержащие краткое прозаическое предисловие с началом ... سپاس و آفرين خداي را كه... встречающиеся довольно редко и либо переписанные до XV в., либо более новые, но списанные с рукописей старше XV в. Это предисловие принято называть теперь «старым» или «добайсункаровским».

2. Рукописи с гораздо более обширным предисловием, обычно начинающимся стихом:

افتتاح سخن آن به كه كند اهل كمال * بثنای ملك العرش خداى متعال¹⁹

Это предисловие составлено в 829/1425-26 г., когда по приказу Тимурида Байсункара было проведено редактирование *Шāх-нāме*. Предисловие это теперь обычно называют «байсункаровским»; совершенно очевидно, что его можно найти только в более новых рукописях (обычно в переписанных уже во второй половине XV в. и позднее). Это предисловие почти полностью приведено в издании Т. Макана.

3. Рукописи с предисловием, более поздним, чем «старое», но более старым, чем «байсункаровское», обычно называемым «средним» предисловием.

гарй... пятого [числа месяца] джумāдā первого, года восемьсот тридцать третьего (30 января 1430 г.).

Как известно, «байсункаровское» предисловие в издании Т. Макана датировано 829/1425-26г. Не имея пока возможности сличить колофон с датами подлинного текста предисловия, мы можем только предположить, что в колофоне указан день окончания переписки всего текста, исправление которого было начато в 829 г. х. При сличении текста первых глав «байсункаровской рукописи» с текстом настоящего издания был обнаружен ряд описок; так, например, в 6. 10 вместо слова *سخنه* рукопись дает *سخت*, а в 6. 12 вместо слова *خستو* дает *خشنو*. Результаты более подробного обследования рукописи будут впоследствии опубликованы, и тогда можно будет судить о том, был ли прав Т. Нёльдеке, иронически характеризуя неизвестную ему рукопись как *معتبر و خوشخط و بسيار غلط* («рукопись достоверная, написанная прекрасным почерком, изобилующая ошибками»)].

¹⁸ میرزا محمد خان قزوینی، مقدمه قدیم شاهنامه، «هزاره فردوسی»، تهران، ۱۹۴۴، ص ۱۲۳—۱۴۹.

¹⁹ Интересно отметить, что это—первая строка *Дивāна* Камāла Худжанди (XIV в.) (Прим. комиссии по изданию *Шāх-нāме*).

Таким образом, рукописи, содержащие «добайсункаровское» предисловие в обоих вариантах («старое» и «среднее»), или переписаны до XV в., или скопированы в XV в. и позднее с более ранних списков.

Как известно, мы теперь располагаем списками *Шāх-нāме* 1276/77 и 1333 гг. и списками, содержащими «добайсункаровское» предисловие. Составители публикуемого текста решили, как говорилось выше, не привлекать печатные издания, которые дают смешанный текст XV и последующих веков, положить в основу нового издания именно эти, старейшие рукописи и дать древнейшую из всех существующих редакцию текста.

Если считать «редакцию» Байсунқара вызванной сильными расхождениями в текстах рукописей того времени, то можно было бы заранее предположить, что попытка использовать «добайсункаровские» рукописи будет обречена на неуспех. Однако практика работы над первым томом этого издания косвенно подтвердила скептическое отношение Т. Нёльдеке к «байсункаровской редакции» и показала, что использование старейших рукописей не только возможно, но, за исключением отдельных мест, дает хорошие результаты. Расхождения между использованными рукописями, касающиеся состава бейтов, не настолько сильны, чтобы сделать составление критического текста невозможным. Главная ценность использованных рукописей в том, что они в целом, несомненно, стоят много ближе к оригиналу, чем печатные тексты, основанные на поздних рукописях, и во многих случаях дают возможность архаичными и достоверными чтениями заменить искажения, переходящие из издания в издание.

* *
*

На основании изложенных выше соображений для подготовки предлагаемого текста были выбраны следующие материалы.

1. Рукопись *Шāх-нāме*—старейшая из известных донныне, принадлежащая Британскому музею (Add. 21, 103) и относящаяся к 675/1276-77 г. (в дальнейшем обозначается «Л»—«Лондонская»²⁰).

2. Рукопись Государственной публичной библиотеки в Ленинграде (каталог Дорна, № 316—317²¹), датированная 733/1333 г.²² (обозначается «I»²³).

Из рукописей со «старым» предисловием были привлечены две:

---

²⁰ См. ее описание: Ch. Rieu, *Catalogue of the Persian manuscripts in the British Museum*, vol. II, London, 1881, p. 533 ff.

²¹ B. Dorn, *Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Imp. Publique de St.-Petersbourg*, St.-Petersbourg, 1852.

²² Ее описание (более подробное), кроме указанного каталога Дорна, см.: Л. Т. Гюзальян и М. Дьяконов, *Рукописи Шах-намэ в ленинградских собраниях*, Л., 1934, стр. 1—5.

²³ Рукописи I, IV и VI обозначаются римской цифрой, соответствующей порядковому номеру описания в работе Л. Т. Гюзальяна и М. М. Дьяконова.

3. Рукопись Института востоковедения АН СССР (С 1654), датированная 849/1445 г.²⁴ (обозначается «IV»).

4. Другая рукопись той же коллекции (С 822), не датированная, но по палеографическим признакам относящаяся к середине XV в.²⁵ (обозначается «VI»).

5. Наконец, в качестве важного пособия был использован арабский перевод *Шāх-нāме*, выполненный ал-Фатҳом ибн 'Али ал-Бундārй ал-Исфahāйи в 1218—1227 гг.²⁶. Как видно из даты окончания этого перевода, он на пятьдесят лет старше самой старой из использованных нами рукописей и, очевидно, выполнен на основании списка (или списков) еще XII в.

Переходим к характеристике основных особенностей использованных материалов, придерживаясь порядка перечисления.

1. Рукопись Л является по времени переписки старейшим из всех известных до сих пор списков *Шāх-нāме*. Она переписана в 1276/77 г.; т. е. примерно через 250 лет после смерти Фирдоуси. Текст рукописи Л, без сомнения, в какой-то степени искажен. Содержит она также некоторое число интерполяций. Вместе с тем, как показала работа над текстом, рукопись Л—лучшая из всех известных рукописей *Шāх-нāме* Фирдоуси²⁷. Язык ее наиболее архаичен. Многочисленные особенности текста, отдельные чтения, дополнительные бейты и т. п. встречаются только в рукописи Л и переводе Бундārй, что указывает если не на подлинность их, то во всяком случае на датировку XIII веком.

К числу особенностей рукописи Л следует отнести то, что текст в ней не разбит на главы. Имеются только отдельные заголовки в начале царствований и *дāстāнов*. В описании текста рукописи I мы еще вернемся к вопросу о делении текста на главы.

Рукопись Л начинается со старейшего варианта «добайсункаровского» предисловия. Как было отмечено еще Ч. Ръё, предисловие, первые и последний листы рукописи переписаны другой рукой в более позднее время. Это может ставить под вопрос датировку рукописи, так как содержащий дату колофон находится на последней странице. Тщательное сличение текста первых стра-

²⁴ Там же, стр. 14—18.

²⁵ Там же, стр. 22—26.

²⁶ Текст издан в Каире (1350/1931-32) д-ром 'Абд ал-Ваххабом 'Аззамом: الشاهنامه نظمها بالفارسية أبو القاسم الفردوسی و ترجمها نثرًا الفتاح بن علی البنداری و... صححها... الدكتور عبد الوهاب عزام... القاهرة... 1300

²⁷ Следует отметить, что данная здесь характеристика рукописей относится только к исследованной нами части текста. Одни и те же рукописи в разных частях неравноценны. Этим можно объяснить противоречие между крайне скептическим замечанием Т. Нёльдеке (*Das ranische Nationalepos*, Ss. 197—198) о выписках из рукописи Л, которыми он располагал, и нашим мнением об этой рукописи.

ниц рукописи Л (первые царствования) с переводом Бундārй показало, что эти страницы, хотя и переписаны не раньше XVII в. небрежным и малограмотным переписчиком, списаны с текста, современного самой рукописи. Очевидно, первые и последний листы истрепались от долгого употребления, местами текст на них совсем стерся, но переписчик, восполнивший их, не использовал все же при своей работе никакой другой рукописи. Это предположение подтверждается словами самого переписчика, написавшего в колофоне над датой: *کذا فی منسوخ عنه*.

Однако плохое состояние первых листов рукописи крайне затрудняет ее использование в этой части. Так как, кроме того, и перевод Бундārй не содержал «Введения» Фирдоуси²⁸, то дать вполне удовлетворительный текст этого раздела пока невозможно.

2. Текст рукописи I, переписанной в 1333 г., носит явные следы чьей-то редакции и довольно значительно отличается от текста рукописи Л. Трудно сказать, была ли проделана эта редакция на протяжении 60 лет, которые отделяют время переписки рукописи I от рукописи Л. Скорее всего и редакция рукописи Л и редакция рукописи I относятся к более раннему периоду, чем конец XIII и начало XIV в. Оставляя в стороне пока неразрешимый вопрос о времени редакции, следует отметить, что рукопись I дает значительно более модернизированный текст, чем рукопись Л. Кроме того, рукопись I содержит, несомненно, больше интерполяций, чем рукопись Л.

Разбивка на главы с подзаголовками, мало отличающимися от обычных подзаголовков существующих изданий, впервые встречается в рукописи I. Наличие этого деления на главы с несомненностью указывает на работу какого-то, оставшегося навсегда неизвестным, редактора, быть может, пожелавшего облегчить высокому лицу, которому он этот текст подносил, нелегкий труд чтения *Шāх-нāме*. Как интересную особенность следует также отметить, что текст рукописи I часто стоит довольно близко к тексту издания И. Вуллерса.

3. Рукопись IV, датированная 1445 г., содержит «добайсункаровское» предисловие и, следовательно, является списком, скопированным с текста старше XV в. Сличение рукописи IV с рукописью I показало, что ее текст очень близок к тексту рукописи I. Эта близость рукописей I и IV оказала при работе над текстом большую помощь, так как рукопись I во многих местах повреждена, отдельные *миҗра'* и бейты в ней выкрошились и срезаны, местами вклеены целые столбцы, переписанные другой рукой.

В целом текст рукописи IV отличается от текста рукописи I в том отношении, что он более модернизирован и содержит отдельные мелкие интерполяции, отсутствующие в рукописи I. В некоторых случаях рукопись IV дает чте-

²⁸ Перевод «Введения», помещенный в издании 'Аззāма, выполнен самим издателем (см. т. I, стр. 3, прим. 1).

ния, совпадающие с чтениями рукописи Л. Текст всей рукописи IV грамотный и вполне удобочитаемый.

4. Рукопись VI не имеет точной даты переписки и датируется по бумаге, почерку и характеру миниатюр серединой XV в. Она содержит «добайсункаровское» предисловие, и потому следует считать, что ее текст старше времени переписки.

Текст ее ближе всего к тексту рукописи Л. Так же как рукописи I и IV дают обычно совпадения, совпадают рукописи Л и VI. Отличие текста рукописи VI от рукописи Л состоит в том, что ее текст разделен на главы и местами носит явные следы редакции. Так, во «Введении» Фирдоуси, в отдельных главах (например, «Восхваление разума») порядок бейтов совершенно изменен и самые бейты даны в редакции, подогнанной к этому новому порядку. Текст рукописи VI изобилует описками, однако ее использование давало хорошие результаты при сопоставлении с текстом Л. Рукопись VI содержит старые чтения, имеющиеся только в ней и в Л; в ней отсутствуют отдельные интерполяции.

5. Арабский перевод Бундāри при составлении критического текста *Шāх-нāме* используется здесь впервые. Перевод Бундāри представляет совершенно исключительную ценность, так как это—единственный сохранившийся документ, дающий представление о варианте текста *Шāх-нāме* Фирдоуси, датированном временем не позднее конца XII в. Возможно, что тот список или те списки, которыми пользовался Бундāри при переводе, были даже старше. Вместе с тем при использовании перевода Бундāри для составления критического текста возникают значительные трудности. Во-первых, мы не знаем, в каком состоянии находился текст, которым располагал переводчик. Возможно, что в нем уже были лакуны и интерполяции. Во-вторых, мы точно не знаем, насколько и каким образом переводчик произвольно сокращал, дополнял или изменял текст. В-третьих, несмотря на наличие прекрасного критического издания, выполненного 'Абд ал-Ваххабом 'Аззāмом, мы не можем с полной уверенностью судить о полноте списков самого перевода.

Все эти соображения заставляют с большой осторожностью пользоваться переводом Бундāри при составлении критического текста.

Перевод Бундāри неровен. По-видимому, рассматривая *Шāх-нāме* как историю иранских царей, Бундāри опускал в переводе многое из того, что, по его мнению, не имело значения для основной темы. Перевод отдельных эпизодов очень близок к тексту поэмы, но Бундāри часто от перевода переходит к вольному пересказу, переводя точно только отдельные, по его мнению, особенно важные места. Следует отметить, что местами перевод Бундāри производит такое впечатление, как будто он переводил точно, но имел перед собой текст, резко отличавшийся от всех известных нам редакций. Полное отсутствие у Бундāри отдельных эпизодов, содержащихся во всех использованных нами рукописях и изданиях, ввиду приведенных выше соображений не может служить

решительным аргументом в пользу их подложности. Издатель критического текста перевода Бундārй, сверявший свой текст с изданиями самого произведения Фирдоусй, склонен считать отсутствие этих эпизодов произвольными сокращениями переводчика²⁹. Мы не всегда можем согласиться с этим. В отдельных случаях полное отсутствие целого эпизода у Бундārй и в одной из рукописей (что вряд ли может быть случайным совпадением) в соединении с другими соображениями дает основание считать данный эпизод интерполяцией, попавшей в текст позднее XIII в.³⁰.

*   *

*

К сожалению, ни одна из рукописей, использованных в настоящем издании, не может быть в отдельности положена в его основу. Даже рукопись Л, лучшая из четырех, содержит испорченные бейты и неудовлетворительные чтения. Ввиду этого пришлось стать на трудный путь составления текста, опирающегося на данные всех привлеченных рукописей.

На протяжении первого тома была возможность предпочитать главным образом чтения рукописи Л, заменяя их чтениями рукописи I в тех довольно редких случаях, когда рукопись Л не давала удовлетворительного текста. Совпадения всех четырех рукописей давали, конечно, наилучшую возможность получить достоверный текст. Совпадения рукописей Л и I при несовпадении с ними рукописей IV и VI не очень уменьшали степень уверенности в тексте. Хуже обстояло дело, когда приходилось противопоставлять рукопись Л рукописям I, IV и VI, вместе взятым, что бывало довольно часто. В таких случаях иногда неоценимую помощь оказывал перевод Бундārй, подтверждавший чтения рукописи Л.

Ввиду того что ни одна рукопись в отдельности не могла быть положена в основу текста, необходимо было уделить большое внимание разночтениям. Учтены все сколько-нибудь значительные разночтения, кроме явных описок и ошибок переписчиков и случайных изменений порядка бейтов. Не учтены также незначительные расхождения в явно интерполированных бейтах, вынесенных под строку. Если эти бейты встречаются в нескольких рукописях, они даются в лучшем чтении одной рукописи с обозначением того, в каких еще рукописях встречаются их варианты. Тщательный учет разночтений дает тем,

²⁹ См. предисловие к переводу Бундārй (издание 'Аззāма), стр. 96—101.

³⁰ Если же принять существующее мнение о том, что сам Фирдоусй окончательной формулировки поэмы не дал и при его жизни уже существовали различные ее варианты, то в этих умолчаниях Бундārй можно видеть отражение особенностей каких-то ранних вариантов поэмы. Разрешить этот вопрос в настоящее время еще не представляется возможным.

кто будет пользоваться настоящим изданием, все возможности судить о спорных местах основного текста.

При работе над текстом использовался глоссарий к *Шāх-нāме* Вольфа³¹, дающий общее предварительное представление о лексике Фирдоуси³².

Критерии стиля, смысла и языковых особенностей при отборе наилучших чтений использовались лишь с очень большой осторожностью. Все эти стороны являются в работе над текстом *Шāх-нāме* искомыми, а при попытках одну неизвестную величину объяснить при помощи другой столь же неизвестной никакого движения вперед получиться не может. Опираясь на такие особенности памятника, приходится к тому же следовать каким-то эстетическим нормам. Прилагать к тексту X в. наши современные эстетические требования невозможно, сказать же, что мы можем сейчас с уверенностью восстановить эстетические воззрения самого Фирдоуси, было бы непростительной самонадеянностью. Не меньшие опасности представляет следование исключительно логическому ходу повествования при определении состава бейтов основного текста. Ведь этот ход—также искомая величина, и для того чтобы ему следовать, нужно быть абсолютно уверенным в том, что мы знаем, как именно Фирдоуси считал нужным разворачивать действие. Таким образом, использование этих, оказывающихся столь часто субъективными, критериев как абсолютных было признано недопустимым. Текст в целом основан прежде всего на данных рукописей.

Существующие издания использовались составителями главным образом для ориентировки в тексте. Разночтения по ним, как правило, не давались, так как, во-первых, привлеченный рукописный материал охватывает большую часть этих разночтений, во-вторых, чтения изданий и отдельные бейты, отсутствующие во всех использованных рукописях, но содержащиеся в изданиях, чаще всего ценности не имеют и датируются очень поздним временем, и, в-третьих, основная задача этого издания—дать неиспользованный рукописный материал, однородный, восходящий главным образом к XIII в. и являющийся много более достоверным, чем эклектический текст издания Вуллеса. Лишь в отдельных очень редких случаях бейты, которые имеются только в печатных изданиях и переводе Бундари, восстанавливались по тексту издания «Барухим».

³¹ F. Wolf, *Glossar zu Firdosis Schahname*, Berlin, 1935.

³² Как известно, этот словарь представляет собой своего рода конкорданс к *Шāх-нāме*. Он содержит все употребляющиеся в поэме слова с указанием (по изданию Вуллеса), в какой строке это слово встречается, включая все глагольные формы, предлоги, союзы и т. п. Это—работа, потребовавшая поистине необычайного трудолюбия и самопожертвования, но, увы, исходящая из презумпции, будто мы имеем установленный текст Фирдоуси, что, к сожалению, не так. Если бы работа основывалась на действительно подлинном тексте, то, понятно, она имела бы огромное значение для изучения языка Фирдоуси. Но так как она покоится на текстах, заведомо подвергшихся значительной обработке в последующие века, то значение ее сильно снижается, хотя и сейчас она может помочь при работе над текстом.

В тех довольно редких случаях, когда все четыре рукописи не давали удовлетворительного чтения, в основной текст включался вариант того же издания. Варианты издания Макана, стоящие у Вуллеса (и соответственно в издании «Барұхым») чаще всего под строкой, во многих случаях совпадали с чтениями рукописей Л и VI. Они учитывались как один из аргументов при выборе чтения основного текста.

Наибольшие трудности представляло выделение интерполированных строк и установление общего порядка бейтов основного текста. Установить единый критерий для этого было невозможно. Составители текста старались, придерживаясь в целом состава рукописи Л, по возможности перемещать под строку только явно интерполированные бейты, отмечая квадратными скобками те бейты, подлинность которых вызывала сомнения.

Таким образом, текст настоящего издания в целом представляет собой редакцию, относящуюся к XIII в. Нет сомнений, что эта редакция ближе к оригиналу, чем все существующие издания, дающие текст XV и следующих веков. В настоящее время до обнаружения списков старше XIII в., появление которых весьма проблематично, в области приближения текста всего *Шāх-нāме* к оригиналу идти дальше трудно.

Углубленная филологическая разработка текста *Шāх-нāме* только начинается. Первым ее этапом должны быть учет и сличение рукописей этого произведения, установление исторической перспективы изменений, которым подвергся его текст. Однако и эта работа ввиду наличия огромного числа рукописей и бесчисленных расхождений между ними не может быть проделана в пределах одного издания текста. Настоящее издание, — ни в коей мере не претендующее на то, что оно является «окончательным» и что в нем сделано все в настоящее время физически возможное для приближения текста во всех частностях к оригиналу, — выделяет и фиксирует старейший слой рукописного материала, которым мы располагаем.

Следующим этапом работы должно было бы стать составление полного словаря-конкорданса к *Шāх-нāме* на основе издаваемого текста с указанием того, в каких рукописях встречается данное слово. Этот словарь, несомненно, весьма значительно уточнит то представление о лексике Фирдоуси, которое нам сейчас дает глоссарий Вольфа, и позволит снова вернуться к тексту и подойти к нему с новым критерием — аппаратом перекрестных ссылок на датированном материале. Лишь тогда может быть поставлен вопрос о в какой-то мере «окончательной» обработке текста *Шāх-нāме* с привлечением других рукописей, содержащих достоверные чтения³³, привлечением параллельных текстов

³³ Привлечение других рукописей XIII—XIV вв., кроме тех, которые использованы в этом издании, Е. Э. Бертельс считал весьма желательным. Еще в 1954 г. С. Нафис сообщил ему о наличии в Каире рукописи *Шāх-нāме* XIV в. Фотокопия этой рукописи, переписанной в 796 (1393-94) г. в Ширазе, была получена только после смерти Е. Э. Бертельса и использована

(Табарй, *Гулар Са'алибй*, Бал'амй и т. д.), *фархангов*, широчайшим комментированием всего произведения и использованием всех вторичных методов критики текста. При этом многочисленные недостатки публикуемого сейчас текста, основанного почти исключительно на материале четырех рукописей, на результатах их сличения, которое, разумеется, не может дать немедленных и блестящих результатов, будут устранены. Таким образом, настоящее издание является лишь основой, базой для дальнейшей текстологической работы над *Шāх-нāме*, первым необходимым ее этапом. Попытка нарушить намеченную последовательность, сделать «удобочитаемым» и насколько возможно «улучшить» издаваемый текст с нарушением основного метода — фиксации старейших чтений — привела бы к тому, что эта первая задача оказалась бы невыполненной, а текст в целом «окончательным» все же не стал бы, и его выпуск пришлось бы отложить на неопределенное время.

*   *
*

Принятая в настоящем издании система разночтений в общих чертах совпадает с системой прежних изданий.

Разночтения на каждой странице имеют порядковые номера. Варианты рукописей и перевода Бундāрй располагаются под строкой слева направо. Порядок вариантов в пределах одного разночтения принят такой: Л, I, IV, VI, T (издание «Барūхйм» — «Тегеранское») и Б (перевод Бундāрй). Ввиду полиграфических затруднений этот порядок нарушается, когда под строку вынесены целые бейты или небольшие группы бейтов. Тогда под строкой после номера разночтения ставятся сперва варианты, охватывающие одно или несколько слов, а после них идет обычное условное обозначение интерполяции (например, «Л — доб.», т. е. «рукопись Л добавляет») и сама интерполяция. Крупные интерполяции обозначаются под строкой примечанием и даются в приложении в конце каждого тома.

Если какие-нибудь бейты имеются в основном тексте, но отсутствуют в одной или нескольких рукописях, под строкой ставится обычное условное обозначение лакуны (например, «Л — оп.», т. е. «рукопись Л опускает»).

Для облегчения пользования разночтениями в тех случаях, когда две или три рукописи дают различные варианты чтения, охватывающие несколько слов в одном полустииши, под строкой под одним номером даются разночтения, равные по числу метрических единиц, хотя бы при этом приходилось повторять .

при составлении критического текста четвертого и последующих томов настоящего издания. Разночтения по этой рукописи к первым трем томам, которые находились в печати, когда фотокопия была получена, будут даны в дальнейшем в виде приложений к последующим томам. (*Прим. комиссии по изданию Шāх-нāме.*)

некоторые слова. Это правило не соблюдается, если разночтение приходится на конец полустихия. В таких случаях читатель легко может на глаз определить пределы вариантов, и надобность в повторениях отпадает.

Текст разделен по традиции на царствования, причем внутри царствования бейты пронумерованы. Каждое царствование разделено на главы, которые помечены цифрами. Названия глав, ввиду их произвольности, сильных расхождений в рукописях I, IV и VI и почти полного отсутствия в рукописи Л и переводе Бундари, не даются, за исключением текста «Введения».

Бейты основного текста, подлинность которых по ряду соображений вызывает сомнения, даны в квадратных скобках.

Все дополнительные указания под строкой сопровождаются пояснениями.

Архаическая орфография рукописей в тексте и разночтениях, как правило, не сохранена, так как в рукописном материале единства в орфографии нет, а загромождать издание орфографическими разночтениями было бы нецелесообразно.

И основной текст и разночтения даны в современном начертании. Графические различия между буквами *bā* и *pā*, *джйм* и *чйм* и т. д. проставлены составителями в соответствии с выработанным ими пониманием текста. Если исследователь, пользующийся текстом, не согласится с составителями, он сможет мысленно отбросить эти графические различия и представить себе графику рукописей. Отказ от дополнительных диакритических точек представляется нецелесообразным, так как он затруднил бы пользование изданием большинству читателей. Ниже даем указания на основные орфографические особенности рукописей.

1. Рукопись Л. Буквы *bā* и *pā*, *джйм* и *чйм*, *каф* и *гаф*, как и во всех рукописях того времени, в письме не различаются. Буквы *zā* и *zhā* различаются почти как правило (например, *اژدها*, *دژم*). Знак *мадда* над алифом обычно не проставлен. *Дал-и манкұта* проставлен не всегда. Так, например, можно встретить рядом начертания *كشاد* и *نهاد* (рифма в одном бейте), *امذ* и тут же *درید* и *بديد*. Возможно, это следует объяснить небрежностью переписчика, так как диакритические точки вообще проставлены в рукописи Л довольно небрежно. Специфические начертания географических названий и имен собственных, встречающиеся только в рукописи Л, даются в разночтениях (например, *زاوستان*, *سوداوه*).

2. Рукопись I. Те же особенности, что в рукописи Л, однако знак *мадда* проставлен почти всегда, так же как и *дал-и манкұта*.

3. Рукопись IV. Различие между буквами *bā* и *pā* неустойчиво. Можно встретить рядом начертания *پناه* (вместо *بناه*) и *سپارم* и даже в одном словосочетании: *پس پشت* (вместо *پشت*). Очень часты начертания типа *نیش* (вместо *پیش*), когда точки двух соседних букв собраны вместе. Буквы *чйм* и *гаф* не встречаются (всегда *جون*, *جرا*, *جنان*, *اکر*, *آهنک*). *Мадда* проставлена почти всегда. *Дал-и манкұта* не встречается.

4. Рукопись VI. Те же особенности, что в рукописи Л, с той разницей, что *мадда* встречается довольно часто, а *дәл-и манқұта* не встречается совсем. Можно встретить рядом начертания هزبر и دژم. Точки проставлены крайне небрежно и часто совсем отсутствуют.

* * *

При составлении текста первого тома происходило постепенное изменение методов работы, значительно осложнившее подготовку этого тома, что явилось результатом изменения самого характера издания. Первоначально было намечено издать лишь своего рода антологию—выборку эпизодов поэмы, наиболее интересных в художественном и историческом отношениях. Для этой цели предполагалось довольствоваться лишь рукописями I и IV.

Приглашенным принять участие в работе Л. Т. Гюзальяном, пользовавшимся при изучении эпиграфических фрагментов *Шāх-нāме* XIII—XIV вв. рукописью I и впервые привлеченными им рукописями IV и VI и переводом Бундārй³⁴, был поставлен вопрос о необходимости использования двух последних, а также рукописи Л, фотокопия которой не имелась до этого в Советском Союзе.

С расширением круга материалов изменился и первоначально намеченный характер издания. Очень скоро стало ясно, что при выборке эпизодов критика текста будет крайне затруднена и что волей-неволей придется изучать весь текст отобранных рукописей и арабского перевода.

На основании всех указанных материалов текст первого тома полностью был подготовлен Л. Т. Гюзальяном. В дальнейшем, однако, подход к использованию тех же материалов изменился: было решено дать разночтения полностью, а также сохранить (в квадратных скобках и в приложениях) все бейты, признаваемые сомнительными или подложными, но имеющиеся во всех рукописях. Ввиду этого подготовленный Л. Т. Гюзальяном текст был переработан в этом направлении О. И. Смирновой (Минūчихр, бейты 1—1238) и А. Е. Бертельсом (весь остальной текст). Текст приложений составлен А. Е. Бертельсом³⁵.

Е. Э. Бертельс

³⁴ См. Л. Т. Гюзальян, *Отрывок из Шахнаме на глиняных изделиях XIII—XIV вв.*, — «Эпиграфика Востока», М.—Л., 1951, вып. IV, стр. 40—55; вып. V, стр. 33—50.

³⁵ Корректуры тома после смерти Е. Э. Бертельса были прочитаны А. Б. Фирдоусом, сделавшим весьма ценные замечания. (*Прим. комиссии по изданию Шāх-нāме.*)

ОТ КОМИССИИ
ПО ИЗДАНИЮ КРИТИЧЕСКОГО ТЕКСТА
ШАХ-НАМЕ ФИРДОУСИ

Ввиду кончины главного редактора данного издания Е. Э. Бертельса дирекция Института востоковедения АН СССР возложила обеспечение выпуска в свет подготовленных им томов на комиссию в составе члена-корреспондента АН ТаджССР И. С. Брагинского, члена-корреспондента АН СССР Б. Г. Гафурова и А. Б. Фирдоуси.

Ко времени кончины Е. Э. Бертельса первый и второй тома критического текста *Шах-наме* находились в стадии редакционной подготовки, причем некоторые вопросы оформления текста оставались не решенными окончательно главным редактором.

В предварительной публикации Е. Э. Бертельса, посвященной изданию *Шах-наме*, имеется следующая фраза, относящаяся к расположению интерполированных отрывков в томах: «...Когда какого-либо места у ал-Бундари нет, но оно имеется во всех старейших рукописях и притом без особо сильных расхождений, такое место издателями сохраняется»¹. Комиссия, ознакомившись с рукописью критического текста первого тома *Шах-наме*, находившейся в издательстве, убедилась в том, что текст большей части отрывков, вынесенных в приложения (см. ملحقات, № I—IX, стр. ۲۴۴—۲۵۸), имеется без особых расхождений во всех использованных рукописях и отсутствует только в переводе Бундари. В соответствии с принятыми в издании принципами, сформулированными в приведенном выше высказывании Е. Э. Бертельса, текст этих отрывков должен был бы быть помещен в основном тексте и помечен квадратными скобками, как это сделано в других аналогичных случаях. Однако комиссия решила сохранить том в таком составе, в каком его передал издательству Е. Э. Бертельс.

Вместе с тем комиссия отмечает следующее: судя по высказыванию Е. Э. Бертельса в его последней работе «История персидско-таджикской литературы» (см. стр. 201, прим. 46), он считал, что из помещенных в приложениях отрывков эпизод «Рустам убивает белого слона» (ملحقات, № X, бб. 1—37), отсутствующий не только в переводе Бундари, но и в рукописи VI, — «видимо, позднейшая интерполяция». Следующий эпизод — «Рустам отправляется в поход на гору Сипанд» (ملحقات, № X, бб. 38—175) — также отсутствует в переводе Бундари и в рукописи VI.

---

¹ Е. Э. Бертельс, *Шахнаме и критика текста*, — «Советское востоковедение», 1955, № 1, стр. 95.

УКАЗАТЕЛЬ

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

ا

آبتين вар. آتبين (Абтин, вар. Атбин)
Заххāk 117, 154, 323.

ابليس (Иблйс)
Джамшид 88, 99, 108, 109, 120, 136, 159, 163.

ابو القاسم (Абӯ-л-Қасим), кунйа султана Маҳмуда Ғазнавий
Введение 181. См. محمود.

ابو بكر (Абӯ Бакр), первый «праведный» халиф
Введение 92.

ارزور (Арзӯр), в рукописях — в следующих написаниях: Л خـرزوان; IV خـروران; VI خـرورای; у Бйруни خـرزوره
Кайумарс 37.

ارم (Ирам)
Введение 209.

ارمائل (Армā'ил), в рук. ل ارمائك
Заххāk 16.

ارنواز (Арнавāз)
Заххāk 8, 43, 52, 57, 329, 354, 388; Фарйдун 52.

اروند (Арванд), иное название реки Тигр
Заххāk 275, 276, 278. См. دجله.

آفريدون см. فريدون

آلان دژ (Алāн-диж), вар. آلان دژ
Фарйдун 681, 783.

البرز (Албурз)
Заххāk 137, 149, 449; Минучихр 84, 192, 669.

آمل (Амул)
Фарйдун 47; Минучихр 894, 1067.

آوگان (Авагāн)
Фарйдун 623.

اهريمن (Ахрйман) или اهرمن (Ахраман)
Кайумарс 21, 22, 34; Тахмұрас 27; Заххāk 233; Фарйдун 272, 287, 467, 703; Минучихр 22, 63, 126, 386, 858, 1380.

اهواز (Ахвāз)
Минучихр 835, 1388.

ايران (Йрāн)
Введение 197, 210; Джамшид 165, 170, 172, 175; Заххāk 158, 161; Фарйдун 63, 74, 187, 188, 207, 244, 376, 386, 392, 395, 523, 639; Минучихр 31, 680, 719, 725, 868, 873, 907, 1084, 1246, 1645; ايران زمين Джамшид 173, 174; Заххāk 140, 154, 327; Фарйдун 179, 208, 641, 774; Минучихр 68, 402.

ايرج (Йрадж)
Фарйдун 187, 207, 244, 314, 357, 364, 366, 375, 383, 390, 401, 404, 431, 434, 446, 455, 461, 473, 475, 480, 485, 486, 576, 578, 584, 668, 684, 695, 771; Минучихр 1631.

ايزد (Йзад)
Фарйдун 4, 527; Минучихр 8, 577, 644, 1594. См. يزدان.

ب

بدخشان (Бадахшāн)
Минучихр 1092.

برمايه (Бармāйе)
Заххāk 99, 112, 124, 144, 145, 325.

بست (Буст)
Минучихр 226.

بغداد (Бағдād)

Заҳҳāk 277.

بيت المقدس (Байт ал-Муқаддас), Иерусалим

Заҳҳāk 290. См. دژ هودج .

بيوراسپ (Биварасп)

Заҳҳāk 84. См. ضحاك .

پ

پارس (Pārs)

Минучихр 1388.

پرمایه (Пурмāйе)

Заҳҳāk 256, 273.

پشنگ (Пашанг)

Фарйдун 482, 861, 882; Минучихр 1647.

ت

تالیمان (Талймāн)

Фарйдун 676.

تَمیشه (Таммйша)

Фарйдун 47, 868.

تور (Tūr)

Фарйдун 183, 184, 211, 212, 370, 372, 385, 390, 400, 513, 592, 631, 678, 682, 731, 742, 749, 777, 789, 800; Минучихр 1631.

توران (Turān)

Введение 197; Фарйдун 183, 200, 210, 243, 423, 762; Минучихр 1647, 1650.

ج

جبرئیل (Джабра'ил)

Введение 212.

جمشید (Джамшйд), جم (Джам)

Джамшйд 1, 52, 74, 166, 169, 176, 177; Заҳҳāk 6, 7, 109, 315, 387; Фарйдун 327, 616.

جندل (Джандал)

Фарйдун 55, 60, 68, 71, 73, 134, 138.

جیحون (Джайхун)

Фарйдун 714.

چ

چین (Чйн)

Фарйдун 179, 183, 198, 200, 208, 222, 243, 340, 392, 636, 689, 706, 774; Минучихр 388, 402, 489, 1385; دریای چین Введение 200; Джамшйд 180; Минучихр 225, 1034.

ح

حیدر (Хайдар)

Введение 112. См. علی .

خ

خاور (āвар)

Фарйдун 179, 180, 181, 182, 207, 304, 340, 387, 392, 520, 523, 594, 636, 639; Минучихр 390, 1051. См. روم .

ارزور — см. خرزوان .

د

دجله (Диджлэ)

Заҳҳāk 275, 277. См. اروندکده .

چین (Дарйā-йи Чйн)—см. دریای چین .

سند (Дарйā-йи Синд)

Введение 196; Минучихр 225.

گیلان (Дарйā-йи Гйлāн)

Фарйдун 873.

هند —см. دریای هند .

داستان (Дастāн)

Минучихр 132, 169, 280, 300, 304, 323, 339, 422, 437, 537, 540, 562, 592, 680, 685, 731, 742, 773, 783, 840, 864, 949, 958, 1075, 1135, 1165, 1325, 1365, 1394, 1411, 1473, 1475, 1555, 1559, 1585, 1596. См. زال .

دشت سواران (Дашт-и савārāн)

Джамшид 75; Фарйдун 97, 124, 179, 188, 207.
 دشت سواران (Дашт-и гурдāн) — см. دشت گردان.
 دشت نيزه وران (Дашт-и найзаварāн) — см. دشت سواران.
 دشت سواران (Дашт-и йалāн) — см. دشت سواران.
 دماوند (Дамāванд)
 Заҳҳāk 48, 462, 464.
 دنبَر (Данбар)
 Минучихр 291.

ر

رستم (Рустам)
 Минучихр 1517, 1525, 1530, 1549, 1552, 1574, 1585, 1587, 1596, 1599, 1617.
 رودابه (Рудāбе)
 Минучихр 354, 356, 373, 398, 414, 468, 483, 511, 580, 732, 737, 749, 752, 758, 762, 769, 789, 813, 818, 842, 845, 847, 852, 859, 1081, 1103, 1165, 1176, 1378, 1389, 1437, 1476.
 روم (Рум)
 Введение 196; Заҳҳāk 239; Фарйдун 179, 180, 207, 222, 243, 422, 706, 830.
 ری (Рай), город Рей
 Минучихр 1388.

ز

زابلستان (Зāбулистāн), زابل; вар. زاولستان (Зāвулистāн), زاول
 زابلستان Минучихр 170, 226, 233, 258, 1159, 1366, 1404, 1417, 1526, 1528, 1559;
 زابل Минучихр 225, 294, 325, 507, 1319.
 زال (Зāl), زال زر (Зāl-и Зар)
 زال Минучихр 182, 190, 191, 195, 206, 210, 257, 261, 277, 278, 286, 288, 305, 310, 320, 321, 325, 328, 337, 345, 349, 351, 364, 374, 403, 420, 425, 468, 499, 507, 524, 556, 569, 586, 611, 648, 679, 705, 716, 726, 727, 777, 782, 791, 865, 870, 950, 960, 968,

969, 992, 1060, 1064, 1133, 1151, 1176, 1185, 1207, 1211, 1248, 1250, 1251, 1307, 1314, 1329, 1336, 1349, 1353, 1355, 1375, 1396, 1399, 1408, 1412, 1415, 1452, 1459, 1464, 1481, 1482, 1503, 1537, 1539, 1545, 1546, 1560, 1566, 1569, 1592, 1601, 1603, 1605, 1616, 1648, 1649; زال زر Минучихр 240, 311, 364, 463, 566, 582, 1183, 1226, 1274, 1359, 1426, 1428, 1476, 1598. См. داستان.

ترک زمین (Замйн-и турк)

Фарйдун 179.

زیرک (Зирак)

Заҳҳāk 83.

س

ساری (Сāри)

Фарйдун 873; Минучихр 894.

سام (Сām)

Фарйдун 583, 672, 675; Минучихр 29, 41, 44, 45, 48, 51, 53, 55, 59, 93, 108, 115, 121, 128, 129, 149, 156, 164, 166, 169, 171—174, 177, 181, 185, 189, 228, 238, 241, 257, 261, 280, 288, 299, 304, 308, 323, 334, 339, 361, 381, 403, 437, 447, 454, 480, 496, 512, 537, 540, 574, 578, 592, 611, 617, 639, 641, 645, 655, 671, 683, 704, 734, 742, 777, 779, 813, 827, 830, 835, 853, 864, 871, 878, 881, 882, 883, 885, 886, 889, 939, 940, 954, 958, 967, 968, 970, 980, 1048, 1079, 1085, 1096, 1121, 1125, 1129, 1136, 1150, 1161, 1192, 1198, 1199, 1202, 1204, 1211, 1222, 1229, 1239, 1316, 1319, 1325, 1343, 1350, 1360, 1397, 1399, 1408, 1411, 1424, 1426, 1435, 1437, 1439, 1441, 1451, 1457, 1464, 1488, 1525, 1530, 1531, 1554, 1555, 1557, 1568, 1570, 1571, 1573, 1576, 1586, 1598, 1601, 1603, 1648.

سرو (Сарв)

Фарйдун 67, 69, 139, 158, 171, 583, 620, 673, 701; Минучихр 790.

سروش (Сурӯш)

Кайӯмарс 28, 46; Ҷаҳҳақ 461; Фарӣ-
дун 141.

سگسا (Сагсәр)

Минӯчихр 709, 908.

سلم (Салм)

Фарӣдун 180, 195, 226, 302, 368, 372,
513, 556, 592, 631, 678, 731, 770, 779,
782, 826, 840; Минӯчихр 913, 1631.

سیامک (Сийамак)

Кайӯмарс 18, 24, 30, 34, 37, 51, 52.

سیستان (Систан)

Минӯчихр 235, 1451, 1454, 1616. См.
زابلستان.

سیمرغ (Сямург)

Минӯчихр 70, 77, 82, 86, 128, 132, 145, 188,
191, 205, 252, 652, 1133, 1477, 1478, 1594.

سیندخت (Синдхт)

Минӯчихр 354, 359, 617, 743, 745, 751,
782, 804, 808, 819, 829, 836, 842, 843, 845,
848, 1081, 1086, 1095, 1102, 1126, 1136,
1142, 1154, 1162, 1189, 1192, 1197, 1206,
1369, 1374, 1381, 1400, 1401, 1433, 1437,
1438, 1439, 1454, 1458, 1474, 1477, 1505,
1513.

ش

شاپور (Шāпӯр), витязь, военачальник Фарӣдун
Фарӣдун 556, 581, 624.

شبدیز (Шабдиз)

Минӯчихр 1599.

شهرسپ (Шухрасп), в изданиях *Шāх-нāме*
شیدسپ

Тахмӯрас 21.

شهرناز (Шахрнāз)

Ҷаҳҳақ 8, 354, 388, 423; Фарӣдун
52.

شیدوش (Шидӯш)

Фарӣдун 582.

شیرخوان (Ширх^ван)

Ҷаҳҳақ 357, 359.

شیرویه (Ширӯйе), витязь, военачальник Фа-
рӣдун

Фарӣдун 511, 582, 624, 794, 798, 814, 815,
863, 886.

ض

ضحاك (Ҷаҳҳақ)

Джамшид 83, 98, 118, 126, 128, 144, 150, 159,
172, 182; Ҷаҳҳақ 1, 9, 38, 47, 49,
52, 84, 96, 101, 116, 120, 132, 144,
158, 161, 176, 178, 183, 232, 247,
292, 306, 310, 323, 324, 330, 349, 369,
380, 384, 392, 402, 410, 414, 417, 420,
424, 456, 459, 464, 469; Фарӣдун 15,
18, 108; Минӯчихр 298, 623, 700, 869,
945, 1164, 1600. См. *بیوراسپ*.

ع

عثمان ('Усмāн), третий «праведный» халиф
Введение 94.

علي ('Али), четвертый «праведный» халиф
Введение 95, 98, 104, 110.

عمر ('Умар), второй «праведный» халиф
Введение 93.

ط

طراز (Тарāз)

Минӯчихр 318, 472, 510.

طوس (Тус) город

Введение 220.

طهمورث (Тхмӯрас)

Тахмӯрас 1, 31, 35; Ҷаҳҳақ 156; Фарӣ-
дун 617.

ف

فارس (Фāрс)—см. *پارس*.

فرانك (Фирāнак)

Ҷаҳҳақ 122, 140, 153; Фарӣдун 14.

آفریدون (Фарйдун), فریدون
 Заххāk 90, 104, 107, 111, 117, 121,
 122, 147, 149, 172, 183, 184, 232, 236,
 247, 254, 257, 261, 269, 282, 285, 294,
 304, 307, 316, 322, 330, 334, 360, 367,
 407, 410, 414, 423, 428, 433, 446; Фарй-
 дун 1, 43, 54, 66, 68, 75, 76, 89, 100,
 112, 136, 152, 168, 177, 178, 192, 228,
 247, 256, 259, 268, 301, 423, 432, 435,
 448, 490, 517, 526, 527, 548, 558, 601,
 628, 633, 641, 649, 695, 756, 759, 773,
 778, 833, 867, 874, 881, 891; Минучихр
 18, 700, 840, 869, 955, 1007, 1630, 1636.

ق

قارن (Қаран)
 Фарйдун 511, 581, 619, 623, 655, 666, 670, 675,
 701, 739, 782, 809, 813, 817; Минучихр 181.
 قباد (Қубад)
 Фарйдун 672, 676, 682, 692.
 قندهار (Қандахар)
 Минучихр 835.
 قنوج (Қаннудж), Қаннаудж
 Введение 196; Минучихр 390.

ک

کابل (Кāбул)
 Минучихр 225, 291, 294, 298, 300, 325, 507,
 508, 671, 773, 786, 828, 941, 950, 986,
 991, 1067, 1080, 1085, 1101, 1146,
 1168, 1171, 1175, 1191, 1200, 1204, 1209,
 1363, 1391, 1401, 1410, 1416, 1429, 1458,
 1561; کابلستان Минучихр 424, 471,
 952, 1069, 1135, 1159, 1366, 1390, 1404,
 1417, 1426, 1526.
 کرکوی (Кāкуй), в рук. Л
 Минучихр 919.
 کاوه (Кāве)
 Заххāk 203, 212, 213, 221, 224, 227, 230,
 241; Минучихр 10.

کشف رود (Кашаф-руд)
 Минучихр 1016, 1045.
 کندرو (Кундрау)
 Заххāk 351, 352, 363, 385.
 کنگ دژ هودج (Қанг-диж-и хūdидж), в рук. I
 کنگ دژ هوخت
 Заххāk 291. См. بیت المقدس.
 کیانوش (Кайāнұш)
 Заххāk 256, 273.
 کیومرث (Кайұмарс)
 Кайұмарс 6, 9, 18, 27, 62, 69.

گ

گرشاسپ (Гаршāсп)
 Фарйдун 620, 672, 791.
 گرگساران (Гургсārāн)
 Минучихр 247, 675, 722, 903, 988,
 1055, 1460.
 گرمائل (Гармā'ил), в рук. Л
 گرمانک 16.
 گوش (Гуш)
 Фарйдун 48.

م

مازندران (Māзандарāн)
 Минучихр 247, 709, 903, 988, 1014, 1055,
 1463.
 ماه آفرید (Māхāфарйд)
 Фарйдун 474, 478.
 مای و مرغ و مای (Māй)—в сочетаниях
 مای و مرغ و مای
 Минучихр 207, 225, 291. См. مرغ.
 محمد (Муҳаммад), пророк, основатель ислама
 Введение 104.
 محمود (Маҳмūd), султан Маҳмūd Ғазнавӣ
 Введение 199, 201. См. ابو القاسم.
 مرداس (Мирдāс)
 Джамишд 77.
 مرغ (Марғ)
 Минучихр 291. См. مای.

منوچهر (Минучихр)

Фарйдун 492, 505, 542, 552, 566, 576, 578, 589, 602, 617, 642, 650, 673, 683, 693, 717, 728, 736, 737, 738, 751, 778, 802, 825, 843, 862, 878, 885, 887, 893; Минучихр 1, 2, 25, 165, 176, 177, 180, 224, 573, 618, 639, 827, 888, 892, 893, 901, 939, 1004, 1183, 1231, 1462, 1618.

موسی (Mūsā), библейский пророк Моисей

Минучихр 1641.

مهراب (Михрāб)

Минучихр 295, 304, 308, 310, 325, 330, 337, 352, 359, 363, 423, 440, 616, 623, 633, 662, 668, 705, 791, 794, 804, 816, 832, 864, 865, 871, 941, 949, 1093, 1099, 1124, 1145, 1151, 1164, 1193, 1202, 1239, 1319, 1363, 1368, 1407, 1412, 1414, 1419, 1443, 1454, 1561, 1569, 1597, 1601.

ن

نارون (Nārawan), بيشه نارون

Фарйдун 670, 689.

ناصر الدين (Nāṣir ad-Dīn), Сабуктегин, отец

Махмуда Газнави

Введение 219.

نريمان (Narīmān)

Минучихр 704, 1451. См. نيرم.

نستوه (Nastūh)

Фарйдун 581.

نوذر (Naūzar)

Минучихр 166, 171, 173, 877, 883, 885, 886, 889, 1626, 1651.

نيرم (Nairam)

Минучихр 574, 645, 881. См. نريمان.

نيل (Nīl)

Введение 212; Фарйдун 722; Минучихр 1043.

نيمروز (Nimruz)

Минучихр 234, 437, 1456. См. سيستان.

ه

همای (Humāy), легендарная птица

Фарйдун 786; Минучихр 1586.

هند (Hind)

Введение 196; کوه هند Минучихр 105, 652; دریای هند Минучихр 225; هندوستان 388, 941.

هندوستان (Hindūstān) — см. هند.

هوشنگ (Hūshang)

Кайумарс 53, 56, 66; Хушанг 1, 12, 22, 37,

ی

يزدان (Yezdān)

Введение 36, 114, 222; Кайумарс 50; Хушанг 5; Джамшид 62, 70, 73, 111; 388, 42, 176, 231, 252, 449; Фарйдун 34, 40, 232, 233, 279, 284, 410; Минучихр 16, 23, 32, 85, 101, 103, 151, 204, 251, 254, 356, 529, 547, 577, 656, 657, 659, 863, 1024, 1041, 1062, 1166, 1587, 1622, 1643. См. ايزد.

يمن (Yaman), Йемен

Фарйдун 67, 71, 74, 77, 90, 124, 139, 150, 160, 163, 168, 207, 619, 620, 701; Минучихр 443, 484, 840.

Т Е К С Т

غلطنامہ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۷	۲۵	فردوسی	فردوسی	۱۴۷	۱۷	بترسید	نترسید
۸	۱۶	اثر	اثر	۱۴۷	۲۲	بار	باز
۱۵	۱۰	ستارہ برو	ستارہ برو	۱۶۰	۵	درافشان	درافشان
۲۴	۵	فرّ	فر	۱۶۳	۱۴	او	اوی
۳۷	۱۴	فرّ	فر	۱۶۹	۱۵	فرّ	فر
۴۵	۴	گوئی	گوی	۱۷۲	۱۹	کنرہ گرہ	کنگرہ
۶۱	۱۷	بدنش	بدانش	۱۷۳	۱۷	فرّ	فر
۶۸	۱۳	نگہبان	نگہبان	۱۷۴	۱۸	برآب	پرآب
۸۲	۹	مادرِ	مادر	۱۸۵	۲۵	زمین ش	زمینش
۸۸	۱	فرّخ	فرّخ	۱۸۹	۲۷	باک	پاک
۱۰۰	۲۲	خیرہ دست	چیرہ دست	۱۹۶	۱۹	نیکوروی	نکوروی
۱۰۸	۲۹	شاهزا	شاهرا	۲۰۶	۱۳	آوردیم	آوردیم
۱۱۲	۱	بیابد	نیابد	۲۰۶	۱۶	کرگساران	گرگساران
۱۲۲	۹	گرو	گروه	۲۲۷	۱۵	آنجام	انجام
۱۲۳	۱	ہمامون	ہمامون	۲۳۴	۱۴	پس	بس
۱۳۲	۱	دُمادُم	دُمادُم	۲۳۸	۴	خشگ	خشک
۱۳۳	۱۷	بگریستی	بگریستی	۲۴۴	۷	ہمی	ہمہ
۱۳۶	۲۷	شایستہ	شایستہ	۲۶۰	۱۳	نبیرہ	نبیرہ
۱۴۲	۱۱	ہھی	ہمی	28	4	سگسا	سگسار
۱۴۶	۱۷	درفشیدہ	درفشنیدہ				

- بنامه درون سر بسر نیک و بد¹   بنموده بدان پهلوی پر خرد²
 فرستاده³ با نامه هدیه بسی   بنزد سپهبدار کردش گسی
 چو نامه بر سام نیرم رسید   ز شادی رخس همچو گل بشکفید⁴
 165 بیاراست بزمی چو خرم بهار
 فرستاده را خلعت و یاره داد   ز بس شادمانی گو نامدار
 نوشت آنگهی پاسخ نامه باز   ز رستم همی⁵ داستان کرد یاد
 بنامه درون گفت کز نره⁶ شیر   بنزدیک فرزندی گردن فراز
 همان بچه شیر ناخورده شیر   نباشد شگفتی که⁷ باشد دلیر
 170 مر او را در آرد میان گروه
 ابی آنکه دیدست پستان مام   ستانده⁸ یکی⁹ موبدی¹⁰ تیز ویر¹¹
 عجب نیست از رستم نامور¹³   چو دندان بر آرد شود زو¹² ستوه
 که هینگام¹⁵ گردی و کنداوری¹⁶   بخوی پندر باز گردد تمام
 چو نامه بمهر اندر آورد گرد   که دارد دلیری چو داستان پدر¹⁴
 175 فرستاده آمد بر زال زر
 ازو²⁰ شادمان شد دل پهلوان   ازو شیر خواهد همی¹⁷ یاوری¹⁸
 جهان زو پر امید شد یکسره   فرستاده را خواند و او را¹⁹ سپرد
 ابی خلعت و نامه نامور
 ز کردار آن²¹ نو رسیده جوان²²
 ز روی زمین تاب ببرد²³ بره²³

ز کردار آن بچه شیر مرد-IV; بران پهلوان خرد-Л² یاد کرد-IV¹
 شرزه-Л⁶ همه-IV; بسی-I⁵ رخانش زشادی همی بشکفید-Л⁴ همی داد-Л³
 زان-IV¹² I-б. оп.¹¹ موبد-IV¹⁰ همی-I⁹ ستایید-IV⁸ چو-IV⁷
 کین آوری-IV¹⁶ بهنگام-I¹⁵ پدر همچو زال سوار-IV¹⁴ نامدار-IV¹³
 زفرخ-IV²¹ وزو-Л²⁰ ویرا-IV¹⁹ داوری-IV¹⁸ همی شیر خواهد ازو-I¹⁷
 I-доб.:²³ I-б. оп.²² پی

کنون از منوچهر گویم سخن * و زان شاه پر مهر گویم سخن
 چه اندرز کردش پسرا نگر * بهنگام رفتن سوی دادگر

- چنین گفت با نامور سرکشان
همانا بکان انبرون زر نماند
کزیئسان همی زر¹ بر آورده اند
یکی نامه بنوشت نزد پدر
120 نخست آفرین بر خداوند هور
خداوند ناهید و بهرام⁵ و مهر
وزو⁶ آفرین بر سپهدار زال
پناه گوان پیشت ایرانیان
125 نشاننده شاه و ستاننده گاه
بفرمان رسیدم بکوه سپند
بپایان آن که فرود آمدم
بفرمان مهتر بر آراستم
شب تیره با¹³ نامداران جنگ
130 چه کشته چه خسته چه بگریخته
همانا ز¹⁵ خروار پانصد هزار
ز پوشیدنی وز گسترده
همانا نداند شمارش کسی
کنون تاجه فرمان دهد پهلوان
135 فرستاده آمد چو باد دمان
چو بر خواند نامه سپهدار¹⁸ گفت
ز شادی چنان شد دل²⁰ پهلوان
یکی پاسخ نامه افگند بن
- کزین گونه هر گز که دارد نشان
بدریا درون نیز گوهر نماند
درین² جایگه در بگسترده اند
زکار وز کردار خود سر بسر³
خداوند مار⁴ و خداوند موز
خداوند این بر کشیده سپهر
یل زابلی⁷ پهلوی⁸ بی همال
فراننده⁹ اختر کاویان¹⁰
روان گشته فرمانش چون هور¹¹ و ماه
چه کوهی بسان سپهری بلند
همان گه ز مهتر درود آمدم
بر آمد برانسان که من خواستم¹²
بدژ در یکی را ندادم درنگ¹⁴
ز تن ساز کینه فرو ریخته
بود نقره ناب و زر عیار
ز هر چیز کان باشد آوردنی
ز ماه وز روز ار شمارد بسی¹⁶
که فرخنده تن باد و روشن روان¹⁷
رسانید نامه بر پهلوان
که با نامور آفرین باد جفت¹⁹
تو گفתי که خواهد شد از سر جوان²¹
بگفته درو²² در فراوان سخن

خورشید و ناهید-Л-⁵ ماه-І-⁴ دربر-Л-³ بدان-І-² رو-IV-¹ زو-І-¹
فرمانت IV-¹¹ I-б. оп.¹⁰ فروزنده-Л-⁹ مهتر-Л-⁸ پهلوی-IV-⁷ ازو-Л-⁶
برون رفتیم از جا نکردم درنگ IV-¹⁴ آمد ابا-IV-¹³ I-б. оп.¹² بر مور
سپه-بد چو نامه فرو خواند-І-¹⁸ I-б. оп.¹⁷ (без рифмы).¹⁶ کسی-І-¹⁵ که-І-¹⁵
نپشسته برو-IV-²² I-б. оп.²¹ شاد شد-Л-²⁰ I-б. оп.¹⁹

- 95 چو رستم بنزدیک مهتر رسید
 ز بار نمک برد پیشش بسی
 بدو گفت مهتر که جاوید باش
 پذیرفتم و نیز² دارم سپاس
 در آمد بـبـازار مرد جوان
 ز هر سو برو گرد شد انجمن
 یکی داد جامه یکی زر و سیم
 چو شب تیره شد رستم تیزچنگ
 چو مهتر بباره در⁷ آورد روی
 چو آگاه شد کوتوال حصار
 تهمتین یکی گرز زد بر سرش
 همه مردم دژ خبر یافتند
 100 شب تیره و تیغ رخشان شده
 زبس داروگیر و ز بس موج خون
 تهمتین بگرز و بتیغ و کمند
 چو خورشید از¹⁰ پرده بالا گرفت
 بدژ در¹¹ یکی تن نبید زان گروه
 دلیران بهر گوشه بشتافتند
 تهمتین یکی خانه از خاره سنگ
 یکی در ز آهن برو ساخته
 بزد گرز و افگند¹³ دراز جای
 یکی گنبد از ماه بفراشته
 115 فرو ماند رستم چو زان گونه دید

ساروان- I⁵ 4 Л-б. оп. 3 مرد- IV³ 2 این را و- IV² خواندند- IV¹
 چو- I⁷ 7 کودکان و چه مرد و چه زن- IV⁴ خرد کودک چه از مرد وزن- I⁶
 بکشتند مر هر کرا- Л⁹ 9 تو گفתי سرش- I⁸ 8 سوی باره مهتر- IV⁴ مهتر سوی باره
 مکید- IV¹⁴ 14 بگند- I, IV¹³ 13 موبد دران- IV¹² 12 بر- I¹¹ 11 رخ- IV¹⁰ 10 یافتند

- 75 ببار نمک در نهان کرد¹ گرز
 ز خویشان تنی چند با خود² ببرد
 ببار شتر بر سالیح گوان³
 لب از چاره خویش درخند خند
 رسید و ز که دیدبانش بدید
 بدو گفت کآمد یکی کاروان
 گمانم که باشد نمک بارشان
 فرستاد مهتر یکی را دوان
 بدو گفت بنگر که تا چیست بار
 فرود آمد از دژ فرستاده مرد
 بدو گفت کای مهتر کاروان¹⁵
 80 بدان تا بنزدیک مهتر شوم¹⁶
 بپاسخ چنین گفت رستم بدوی
 چنین¹⁸ گویش از گفت ما¹⁹ یک بیک²⁰
 فرستاده برگشت و آمد فراز
 یکی کاروانست گفتا تمام
 90 چو بشنید مهتر بر آمد ز جای
 بفرمود تا در گشادند باز
 چو آگاه شد رستم جنگجوی
 چو آمد بنزدیک دروازه تنگ
 ببار افراخته پهلوی یال و برز
 کسانی که بودند هشیار و گرد
 نهان کرد آن⁴ نامور پهلوان⁵
 چنین تا بنزدیک کوه⁶ سپند⁷
 بنزدیک سالار مهتر دوید⁸
 بنزدیک دژ با بسی ساروان⁹
 اگر پرسدی¹⁰ مهتر از کارشان¹¹
 بنزدیکی مهتر کاروان¹²
 بیا و مرا آگهی ده ز کار¹³
 بر رستم آمد بکردار گرد¹⁴
 مرا آگهی ده ز بار نهان
 بگویم چنان چون ز تو بشنوم¹⁷
 که رو نزد آن مهتر نامجوی
 که در بارشانست یکسر نمک
 بنزدیک آن مهتر سرفراز
 نمک بار شانست²¹ ای نیک نام
 لبش گشت خندان و نیکی فزای²²
 بدان تا شود کاروان بر فراز
 ز پستی ببالا نهادند روی²³
 پذیره شدندش همه بی درنگ²⁴

بس-Л-⁴ گران-IV-³ بسی پهلوانان-IV-² نهادند-IV-¹ نهان دار-Л-¹
⁵ IV-доб.: بیامد بدینسان بکوه سپند * جهان پهلوان رستم زورمند
 بر رسد-IV-¹⁰ I, IV-б. оп. ⁹ IV-б. оп. ⁸ IV-б. оп. ⁷ IV-б. оп. ⁶ I-⁶ تازیان تا بکوه-⁶
 رو-IV-¹⁵ I-б. оп. ¹⁴ I-б. оп. ¹³ I-б. оп. ¹² I-б. оп. ¹¹ IV-б. 80 стоит после б. 82 текста.
 IV-¹⁷ بگوئیم و گفتار او بشنویم-I-¹⁷ شویم-I-¹⁶ پرس حال گوان
 گفته-IV-²⁰ گفتهها-I-¹⁹ همین-IV, I-¹⁸ رهانش ازین کار بسی غم شوم
 I-б. оп. ²⁴ I-б. оп. ²³ I-б. оп. ²² I, IV-²¹ بار دارند-I, IV-²¹ پیش و کک(?)
 I, IV-²²

جهان را ز پهلوی بپرداختند
 هزیمت بر شاه گردن فراق
 که شیر دلاور شد از پیشه سیر
 همی هر زمان ناله بر فزود
 سر هفته پهلوی سپه گرد کرد
 بیابان و باره سپه گسترید
 سبوی باره دژ ندانست راه
 نیامد برون و نشد³ اندرون
 اگر چند در بسته بد⁴ سال و ماه
 ز خون پدر نارسیده بکام
 که سازم یکی چاره پر فسون
 بران سان⁷ که نشناسدت دیدبان⁸
 بن⁹ و بیخ آن بدرگان بر کنی
 ز رفتن بر آید مگر کام تو
 مر این درد را زود درمان کنم
 سخن هرچه گویم همه¹¹ در پذیر¹²
 شتر خواه از دشت یک¹³ کاروان
 چنان رو که نشناسدت هیچکس
 بقیمت از آن به ندارند چیز
 بود بی نمک شان خور و پرورش
 پذیره شوندت¹⁶ سراسر¹⁷ مهان
 چنان چون بود¹⁸ در خور کار زار

سر انجام سنگی بینداختند
 سپه بی سپهدار گشتند باز
 چو آگاهی آمد بسام¹ دلیر
 خروشیید بسیار و زاری نمود
 یکی هفته بودند² با سوگ و درد
 بسوی حصار دژ اندر کشید
 نشست اندران جابسی سال و ماه
 ز دروازه دژ یکی تن برون
 که حاجت نباشان بیک پیر کاه
 سر انجام نومید برگشت سام
 کنون⁵ ای پسرگاه آنست چون⁶
 روی شاد دل با یکی کاروان
 تن خود بکوه سپند افگنی
 که اکنون نداند کسی نام تو
 بدو گفت رستم که فرمان کنم
 بدو گفت زال ای پسر گوش گیر¹⁰
 بر آرای تن چون تن ساروان
 ببار شتر در¹⁴ نمک دار و بس
 که بار نمک هست آنجا عزیز
 چو باشد حصاری¹⁵ گران بر درش
 چو بینند بار نمک ناگهان
 چو بشنید رستم بر آراست کار

ره بسته شد—I⁴ همیون نرفت—I³ بیک هفته می بود—I² بشاه—I¹
 8 Л, I, IV— بدان سان—I, IV⁷ گاهت آمد کنون—I, IV⁶; گاه آمد کنون—I⁵ ترا—I⁵
 هر آنچت بگویم ز من—I, IV¹¹ هوش دار—I¹⁰ بر—I⁹ (в тексте по Т). ساروان
 دوندت—I¹⁶ حصار—I, IV¹⁵ پیشت شتر بر—I¹⁴ صد—I¹³ گوش دار—I¹²
 بران سان که بد—I, IV¹⁸ کهان و—I, IV¹⁷ برنت—I, IV

بخفت و چو خورشید از خاوران
بزال آگهی شید که رستم چه کرد
بیک گرز بشکست گردنش را
سپهبد چو بشنید زایشان سخن
35 بگفتا دریغا چنان ژنده پیل
بسا ززمگاهها که آن پیل مست
اگر چنند در رزم پیروزگر
بفرمود تا رستم آمد برش
بدو گفت کای بچه نره شیر⁶
40 بدین کودکی نیست همتای تو
کنون پیشتر ز آنکه آواز⁸ تو
بخون نریمان میان را بیند
یکی کوه بینی سر اندر سحاب
چهارست فرسنگ بالای کوه¹⁰
45 همیدون چهارست پهنایش بر¹²
درختان بسیار با کشتورز
ز هر پیشه کار وز¹³ هر میوه دار
یکی راه بروی¹⁴ دژی¹⁵ ساخته
نریمان که گوی¹⁶ از دلیران ببرد
50 بسوی حصار اندر¹⁷ آورد پای¹⁸
شب و روز بودی برزم اندرون

ببر آمد بسان رخ دلبران
ز پیل دمنده بر آورد گرد
بخاک اندر افگند مرتنشر¹
که چون بود ز آغاز کردار بن²
که بودی خروشان چو دریای نیل
بحمله همه پاک بر هم شکست
بدی به زوی³ رستم نامور⁴
ببوسید با⁵ دست و یال و برش
بر آورده چنگال و گشته دلیر⁷
بفر و بمردی و بالای تو
بر آید و زان بگسلد ساز⁹ تو
برو تازیان تا به کوه سپند
که بر وی نپژید پژان عقاب
پر از سبزه و آب و دور از گروه¹¹
بسی اندرو مردم و جانور
کسی خود ندیدست ازین گونه مرز
درو آفریدست پروردگار
بسان سپهری بر افراخته
بفرمان شاه آفریدون گرد
دران راه ازو¹⁹ گشت پردخته جای²⁰
همیدون گهی چاره گاهی²¹ فسون²²

زال زر-I-⁴ ازو به بود-IV; بدی به ازو-I-³ IV-6. on. ² IV-6. on. ¹ IV-6. on.
راز-IV; رای-I-⁹ بالای-I-⁸ گسترده بر-I-⁷ شیر-نر-I-⁶ تا-IV-⁵
پر از سبزه و آب و دینار و زر-I-¹² همیدون چهارست پهنای او-I-¹¹ او-I-¹⁰
گو-¹⁶ ل-¹⁶ دری-I, IV-¹⁵ یکی را برامین-IV-¹⁴ کامروز-¹³ ل-¹³ بالای سر-IV
وزان راه ازو-IV; وزان رای او-¹⁹ ل-¹⁹ دژ آورد روی-¹⁸ ل-¹⁸ حصارش در-IV-¹⁷
I-²² dob.: ²² I-²² و گه-I-²¹ اوی-²⁰ ل-²⁰
بماند اندران رزم سالی فزون * سپاه اندرون و سپهبد برون

- 10 بخفت و بخواب اندر آمد سرش¹ که پیل سپید سپهبد زبند چو زان گونه گفتارش آمد بگوش دوان رفت² و گرز نیا بر گرفت کسانی که بودند بر درگهش که از بیم اسپهبد نامور 15 شب تیره و پیل جسته زبند تهمتین شد آشفته از گفتنش بران سان که شد سرش مانند گوی رمیدند ازان پهلوی نامور 20 بزد گرز و بشکست زنجیر و بند برون آمد از در بکردار باد همی رفت تازان سوی ژنده پیل نگه کرد کوهی خروشنده دید رمان دید ازو نامداران خویش 25 تهمتین یکی نعره زد همچو شیر چو پیل دمنده مر او را بدید بر آورد خرطوم پیل ژیان تهمتین یکی گرز زد بر سرش بلرزید بر خود که بیستون 30 بیفتاد پیل دمنده ز پای
- بر آمد خروشنده از درش² رها گشت و آمد بمردم³ گزند⁴ دلیری و گردی⁵ درو⁶ کرد جوش برون آمدن را ره⁸ اندر گرفت همی بسته کردند بروی رهش چگونه گشاییم پیش تو در تو بیرون شوی کی بود این پسند یکی مشقت زد بر سر⁹ و گردنش سوی دیگران¹⁰ اندر آورد روی دلاور بیامد بنزدیک در چنین زخم ازان نامور بد پسند بدست اندرش¹¹ گرز و سر پرز باد¹² خروشنده مانند دریای نیل زمین زیر او دیگ¹³ جوشنده دید بران سان که بیند رخ گرگ میش نترسید و آمد بر او دلیر بکردار کوهی بر او دوید بدان تا بپهلوی¹⁴ رساند زیان که خم گشت بالای که پیکرش بزخمی بیفتاد خوار و زبون تهمتین بیامد سبک باز جای¹⁵

خروشین مردم آمد-IV; برآمد خروشین از کشورش-Л² آمدش سر-IV¹

زدر 3 IV-مردم آمده آمد-Л⁴ کرده آمد ز مردم-IV³

وزو کوی و برزن بجوش آمدست * ز مستی چنین سخت گوش آمدست

تهمتین ز خواب اندر آمد چو باد * ز مردم بپرسید و کردند یاد

دلیران (так!) IV-¹⁰ بر-Л⁹ آمد و راه-Л⁸ گشت I-⁷ بدو IV-⁶ تند I-⁵

15 I-б. оп. 14 I-برستم 13 Л, IV-پاک 12 Л, I, IV-так; T-داد 11 I-بگردن برش

- نخست آفرین کرد بر کردگار
 سپاس از جهاندار¹ پیروزگر
 همه نیک و بد⁴ زیر فرمان اوست
 کنون بر⁷ فریدون ازو⁸ آفرین
 گشاینده بندهای بدی
 بنیروی شاه آن⁹ دو بیدادگر¹⁰
 سرانشان بریدم بشمشیر کین
 من اینک پس نامه برسان باد
 10
- دگر ییاد کرد از شه نامدار
 کزویست نیرو² و هم زو هنر³
 همه دردها⁵ زیر⁶ درمان اوست
 خردمند و بیدار شاه زمین
 همش رای و هم فره ایزدی
 که بودند خونی ز خون پدر¹¹
 بپولاد شستیم¹² روی زمین¹³
 بیایم کنم هر چه رفتست ییاد

X

(Минучихр, после 6. 1617 текста)

- چنان بد که يك روز با دوستان
 خروشنده گشته دل زیر و بم
 می لعل گون در¹⁴ بجام¹⁵ بلور
 چنین گفت فرزندان زال زر
 دلیرانت را خلعت و یاره ساز
 5
 بپخشید رستم بسی¹⁷ خواسته
 وزان پس پراگنده شد¹⁹ انجمن
 سپهبد بسوی شبستان خویش
 تهمتین همیدون سرش²¹ پر شتاب
- همی باده خوردند در بوستان
 شده شادمان نامداران بهم
 بخوردند تا در سر افتاد شور
 که ای نامور پور خورشیدفر
 کسی را که باشند¹⁶ گردنفرز
 ز خوبان و¹⁸ اسپان آراسته
 بسی خواسته یافته تن بتن
 بیامد بران سان که بُد رسم و کیش²⁰
 بیامد گرازان سوی جای²² خواب

نیکوئی—Л⁴ نیروی و فره و هنر—I, IV³ نیروی—VI² خداوند—IV, VI¹
 بنیروی—I⁹ برو—Л, IV⁸ از—Л, IV⁷ I, VI—بندها⁵ I, VI—
 :доб. IV—گشادیم بردست افسون گران—I, IV, VI¹¹ بندگران—I, IV, VI¹⁰ آن هر
 بفرمان ایزد جهان آفرین * کشیدیم کینه ز توران زمین
 :доб. VI—لعل گون را—I¹⁴ VI—б. оп.¹³ بشستم بپولاد—I¹² VI—
 بسی تازی—I¹⁸ زر و—I¹⁷ هستند—Л¹⁶ (метр нарушен). لعل گون بجام اندر—IV¹⁵
 جامه—I²² سری—IV²¹ آیین و کیش—I²⁰ بر—IV¹⁹

30	یکی تیغ زرد شاه بر گردنش دو خونی ² برین ³ گونه تا نیمروز ⁴ همی چون پلنگان بر آویختند چو خورشید گردان ⁷ ز گنبد بگشت دل شاه در ¹¹ جنگ بر گشت تنگ کمر بند ¹³ کاکوی ¹⁴ بگرفت خوار بینداخت خسته بران گرم خاک شد آن مرد تازی بتیزی ¹⁸ بباد ¹⁹ چون ²² او کشته شد پشت خاور خدای	همه چاک شد جوشن ¹ اندر تنش چو ⁵ سرگشته شد هور ⁶ گیتی فروز همه خاک با خون بر آمیختند بخون غرقه بد ⁸ کوه و هامون ⁹ ودشت ¹⁰ بیفشارد ¹² ران و بیازید چنگ ز زین بر گرفت ¹⁵ آن تن پیلوار بشمشیر کردش ¹⁶ بر و سینه ¹⁷ چاک جز آن ²⁰ روز بدر از مادر نژاد ²¹ شکسته شد و دیگر آمدش رای

IX

(Фарйдун, после б. 862 текста)

فرستاده ای را²³ بر افگند²⁴ گرد
یکی نامه بنوشت نزد نیا
سر شاه خاور مر اورا سپرد
پر از جنگ و پر چاره و کیمیا²⁵

تا چند روز—VI⁴ بدین—I, IV³ جنگی—VI; لشکر—I² جامه—I¹
دریا—IV, VI⁹ شد—IV⁸ تابان—IV, VI⁷ که گشت از برش شاه—I⁶ که—VI⁵
¹⁰ I—вместо этого б.:

همی گشت پر خون در و کوه و دشت * از اندازه آویزش اندر گذشت
IV—доб.:

همه گشته پر خون در و کوه و دشت * از اندازه آویزش اندر گذشت
¹¹ I, VI—بر ¹² I—بیفشرد ¹³ IV—کمرگاه ¹⁴ Л—только здесь имя дано
برو—I, VI¹⁷ کرده—Л¹⁶ برگست—I¹⁵ کرکوی—выше всюду—کاکوی
چو—VI²² بژاد—I²¹ چنان—I²⁰ چو باد—VI¹⁹ زتیزی—Л¹⁸ سفت
چه از—IV; چه از چاره جنگ و از کیمیا—I²⁵ برون کرد—I, IV, VI²⁴ پس—I²³
VI—доб.: پر از چاره و جنگ و پر کیمیا—VI; جنگ و از چاره کیمیا
یکی نامه بنوشت نزد نیا * پر از جادو و جنگ و پر کیمیا

چنین داد پاسخ بدو¹ شهریار
 تو خود رنجه گشتی بدین تاختن
 کنون گاه رزم³ من آمد فراز
 بیگفت این و⁴ آواز شیپور و⁵ نای
 20 خروش⁷ سواران و آوای کسوس
 تو گفستی که الهاس جان داری
 دهاده¹² خروش آمد و دار و گیر
 فسرده¹³ ز خون پنجه بر¹⁴ دست¹⁵ تیغ
 25 تو گفستی زمین موج خواهد زدن
 برون رفت کاکوی و بر زد¹⁹ غریو
 تو گفستی دو پیلند هر دو زیان
 یکی نیزه زد بر کمرگاه²³ شاه
 زره بر²⁵ کمر بند²⁶ او بر درید

که دل را بدین کار² غمگین مدار
 سپه بردن و کینه را ساختن
 تو دم بر زن ای گرد گردن فراز
 بر آمد ز دهلیز پرده سرای⁶
 هوا⁸ قیرگون شد زمین⁹ آبنوس
 همان گرز و نیزه¹⁰ زبان¹¹ داری
 هوا دام کرگس شد از پیر تیر
 چکان قطره خون¹⁶ ز تاریک میغ
 وزان¹⁷ موج بر اوج خواهد زدن¹⁸
 بر آویخت با شاه چون نرّه دیو²⁰
 گشاده برو دست و بسته²¹ میان²²
 بجنبید بر سرش رومی کلاه²⁴
 از آهن کمرگاهش²⁷ آمد پدید

بگفتند و-Л 4 جنگ-IV 3 ز کاکوی-IV 2 بدو گفت پس نامور-IV 1
 زمین-Л 8 ز جوش-VI 7 ز پرده بهر دو سرای-IV 6 و-Л 5
 روان-IV, VI 11 هوا گرد تیره-IV 4 همان گرد تیره-I 10 هوا-Л 9
 قطره-VI 16 و-Л, IV-доб 15 به پنجه درون-IV 14 فشرده-Л 13 ز لشکر-VI 12
 و-Л-доб 18 شدن-VI 18 وزو-I 17 قطره

بر آمیخته یک بدیگر سپاه * جهان گشته چون روی زنگی سپاه
 همانگه دمان گرد کرکوی شیر * بپیش سپاه اندر آمد دلیر
 چو شاه منوچهر او را بدید * بکردار شیر دمان بردمید
 برون رفت کرکوی و بر شد غریو * بر آویخت با شاه چون نرّه دیو
 IV-доб.:

بر آمیخته يك بدیگر سپاه * جهان گشت چون روی زنگی سپاه
 کمر بند-I, IV 23 I-б. оп. 22 تنگ بسته-IV 21 Л-б. оп. 20 بر شد-IV, VI, Л 19
 IV-доб.:

همانگه دمان گرد کاکوی شیر * بپیش سپاه اندر آمد دلیر
 تن پاکش-I, IV 27 کمرگاه-IV, VI 26 تا-I 25

- بکشت از دلیران ما¹ چند مرد
کنون سلم را رای³ جنگ آمدست
یکی دیو جنگیش گویند هست
هنوز⁹ اندر آورد نپسودمش¹⁰
چو این باره¹² آید¹³ سوی ما بجنگ
بدو گفت قارن که ای شهریار
اگر همنبرد تو باشد پلنگ
کدامست کاکوی و کاکوی¹⁹ چیست²⁰
من اکنون بهوش دل و پاک مغز
کزین پس سوی ما زدژهوخت کنگ²⁴
- که بودند شیران روز نبرد²
که⁴ یارش ز⁵ دژهوخت کنگ⁶ آمدست⁷
کند رزم ناباک⁸ با زور دست
بگزر دلیران نپیمودمش¹¹
ورا¹⁴ بر گرایم ببینمش سنگ¹⁵
که آید پیش تو در کارزار
بدر¹⁶ برو¹⁶ پوست از یاد¹⁷ جنگ¹⁸
هم آورد تو در جهان مرد کیست²¹
یکی چاره سازم برین²² کار نغز²³
چو کاکوی سرکش²⁵ نیاید بجنگ²⁶

¹ I, VI—من ² VI—доб.:

من و چند کس از دلیران گرد * برفتیم یکسر سپهرا ببرد
چو مارا بدید او سبک باز گشت * بگشتیم چندی و اندر گذشت
دژهوخت کنگ—IV; یارش بجنگ—VI, VI ⁶ کاکوی—VI; کرکوی—L ⁵ چو—L ⁴ روز—IV ³
هنر—VI ⁹ گه رزم ناباک—VI; که با سهم پلست و—I ⁸ L, VI—без рифмы. ⁷
چو این بار—L ¹² بپیمودمش—VI; بگاه دلیری بپیمودمش—IV ¹¹ بنمودمش—VI ¹⁰
یکی—L ¹⁴ (в тексте по T). چو انبار کاید (?)—IV ¹³ چو زین بار—VI; که
هنگام—I ¹⁷ بدو—IV ¹⁶ (мисра искажено). مگر برامیش (?) ببینم بسنگ—VI; I—б. оп.;
VI—б. оп.; I—доб.:

چو برخاست آوای شیپور و نای * بقلب اندرون شاه بگزید جای
همی گفت قارن بشاه جوان * چه بر آشکارا چه اندر نهان
نبردش بگاه نبرد تو—VI ²¹ و او نیز کیست—VI ²⁰ کرکوی و کرکوی—L ¹⁹
16—20 VI—далее бб. بدین—I, IV, VI ²² I, IV—б. 14 стоит перед б. 13 текста. چیست;
текста опущены, вместо них доб. следующие четыре бб.:

ازان پس که در سوخت آن کوه و سنگ * کجا بند کاکوی یابند بجنگ
دل سلم زان در شکسته شود * ازین پس در رزم بسته شود
بگفتند و آوای شیپور خاست * بر آمد ز هر دو سراپرده راست
دگر باره دشمن سپاهی بجنگ * در آورد ناگه همه تیز جنگ
I—далее опущены ²⁶ کاکوی ماند—IV; کرکوی دیگر—L ²⁵ بر ما ز دژهوخت کنگ—IV ²⁴
бб. 17—19 текста.

سدیگر فرستادن تخت عاج
 بدین بدرهای گهر گونه گون²
 سرتاجداری³ فروشم بزر
 سربى بهارا ستانند بها
 که گوید که جان گرامی پسر
 بدین خواسته نیست مارا نیاز
 پدر تا بود زنده با پیر سر
 پیامت شنیدم تو پاسخ شنو
 برین¹ ژنده پیلان و پیروزه تاج
 نجویم کین و بشویم خون
 که مه تاج بادا مه تخت و مه فر⁴
 مگر ناسزا⁵ بچله⁶ ازدها⁷
 بهایی کند پیر گشته پدر
 سخن چند گوییم چندین⁷ دراز⁸
 ازین⁹ کین نخواهد گشادن کمر¹⁰
 یکایک بگوی¹¹ و بزودی برو

VIII

(Фаридун, после б. 823 текста)

ازان¹² جایگه قارن رزمخواه¹³
 بشاه نو آیین بگفت آنچه کرد
 بروبر منوچهر کرد آفرین
 تو زایدر برفتی پیامد سپاه
 نبیره سپهدار¹⁶ ضحاک بود
 یکی تاختن کرد با صد¹⁸ هزار
 پیامد بنزد منوچهر شاه
 وزان¹⁴ گردش روزگار نبرد
 که بی تو مباد اسپ و کوپال وزین¹⁵
 نو آیین یکی نامور کینه خواه
 شنیدم که کاکوی¹⁷ ناپاک بود
 سواران¹⁹ گردنکش و²⁰ نامدار²¹

تاجداران—I, IV, VI⁸ ز هر گونه گون(؟) VI—² دگر—VI; بدین—I¹
 که هم تاج بادا و هم تخت فر—VI; که نه تاج بادا و نه تخت و نه زر—IV⁴
 بدین—IV, VI⁹ براز—IV⁸ خواهیم گفتن—I⁷ VI—б. оп.⁶ بدتر از—IV, I⁵
 VI—доб.:¹⁰

منوچهر از بهر این کین خدای * پدید آورید بر آمد بپای(؟)
 تیغ و—VI¹⁵ ازان—I¹⁴ کینه خواه—VI¹³ ازین—VI; وزان—IV, I¹² بگیر—I¹¹
 VI—доб.: کمین

تو اینجای یکی رزم کردی مجار(؟) * من اینجای بنیرو یکی کارزار
 و—IV, I²⁰ زترکان—IV¹⁹ سی—IV, VI¹⁸ کرکوی—Л¹⁷ جهاندار—IV¹⁶
 VI—доб. б. 5 текста без изменений; کینه دار—VI²¹

چو کرد اختر فرخ ایرج نگاه   کشف طالع آمد¹ خداوند ماه
از اختر برایشان² نشانی نمود   که آشوبش و جنگ³ بایست بود⁴

VII

(Фарйдун, после б. 588 текста)

ابا نامداران لشکر⁵ بهم سپاهی که از کوه تا کوه جای
و دیگر که گفتند باید⁹ که شاه که بر ما چنین گشت گردان سپهر
شنیدم همه¹⁴ پوزش نابکار¹⁵ 5
که هر کس که تخم جفارا یکشت
گر¹⁷ آمرزش آید ز یزدان پاک هر آنکس که دارد روانش خرد
ز روشن¹⁸ جهاندارتان¹⁹ نیست شرم²⁰ 10
مکافات این بد بهر دو سرای²²
چو⁶ سام نریمان و گرشاسپ⁷ جم بگیرند⁸ و کویند گیتی بپای
ز کین دل¹⁰ بشوید ببخشید گناه خرد خیره¹¹ شد تیره¹² شد¹³ جای مهر
چه گفت آن جهانجوی¹⁶ نابرد بار نه خوش روز بیندنه خرم بهشت
شمارا ز خون برادر چه پاک گناه آن سگالد که پوزش برد
سیه دل زبان پر ز گفتار گرم²¹ بیابید از دادگر یک خدای²³

که آشوب—VI⁴ که آشوب پیکار—Л³ بدینسان—I² دید طالع—I, IV, VI¹
IV—доб.: بسیار خواست (?) بود
شد اندوهگین شاه چون این شنید * یکی باد سرد از جگر بر کشید
بر ایرج بر آشفته دیدش سپهر * نبد سازگاریش با او بمهر
بانندیشش¹ تور روشن روان * نگردد دگرگون مرا این گمان
چو شاه آنچه² دید کز کار چرخ * کزو ایرجش را نبد هیچ برخ
و; Л—доб. 7 چه—VI⁶ دیگر—VI⁵; ایران—1⁵ VI—доб. варианты тех же бб.
I, VI—11 دل از کین—I¹⁰ (метр нарушен). گفتید که باید—IV⁹ بیابند—VI⁸ کریاس (?)—VI¹
چنین—I¹⁴ (метр нарушен). خرد دور بود ببرید—IV¹³ خیره—I, VI¹⁴ تیره
جهان—IV¹⁹ ز دشمن (?)—VI¹⁸ که—VI¹⁷ جهاندار—IV¹⁶ بودن روزگار—IV¹⁵
جهان—I, IV, VI²² بدل تان همی مهر و آرم نیست—I²¹ شرم نیست—I²⁰ تابان
بیابید و این هم نماید نهان—I, IV, VI²³

که جستی سلامت ز چنگ¹ نهنگ
 دلاور که ننديشد از پیل و شیر⁴
 میانه کز آغاز تندی⁶ نمود
 ورا تور خوانیم⁸ شیر⁹ دلیر
 هنر خود دلیرست بر جایگاه 35
 دگر کهترین¹¹ مرد با سنگ و چنگ¹²
 ز خاک وز آتش میانه گزید
 دلیر و جوان و هشیوار¹⁴ بود
 کنون ایرج اندر¹⁶ خورد نام تو¹⁷
 بدانک او با آغاز تندی²⁰ نمود 40
 بنام پریچهرگان روز و شب²²
 زن سلم را کرد نام آرزوی
 زن ایرج نیک پی را سهی
 پس از اختر گرد گردان سپهر
 نوشته بیاورد و بنهاد پیش 45
 بسلام اندرون جست²⁴ ز اختر نشان
 دگر طالع تور²⁷ فرخنده شیر

بگاه گریزش² نکردی³ درنگ
 تو دیوانه⁵ خوانش مخوانش دلیر
 ازان پس⁷ مر اورا دلیری فزود
 کجا ژنده پیلش نیارد بزیر
 که بددل نباشد سزاوار¹⁰ گاه
 که هم باشتابست و هم با درنگ
 چنانک از ره هوشیاران¹³ سزید
 بگیتی جز اورا نباید¹⁵ ستود
 در مهتری¹⁸ باد فرجام تو¹⁹
 بگاه درشتی دلیری فزود²¹
 کنون بر گشایم بشادی دلب
 زن تور را²³ ماه آزاده خوی
 کجا بد بخوبی سهیلش رهی
 که اختر شناسان نمودند چهر
 بدید اختر نامداران خویش
 سبب²⁵ مشتری بود و طالع کمان²⁶
 خداوند خورشید²⁸ سجد دلیر

تیر و شیر-IV; پیر و شیر-I-4 فگندی-IV-3 هزیمت-VI-2 کام-IV-1
 خداوند-I-10 گرد-VI-9 و.DOB-I-8 ز آتش-I-7 تیزی-I-6 بدیوانه-I-5
 جوان-VI-14 هوشمندی-IV, VI-13 فر و سنگ-IV, VI-12 کهتر آن-IV, VI-11
 ز گیتی جز اورا نشاید-IV, VI-15 بود و هشیار
 او-I, IV, VI-19 درین بهترین-IV-18 او-I, IV, VI-17 ایدر-IV-16
 بود-I-24 توژا-VI-23 عرب-IV-22 نمود-I, IV, VI-21 (без рифмы). چربی-VI-شیری
 ستاره زحل دید طالع کمان-VI-نبودش مگر مشتری و کمان-I-26 شب (так)-I-25
 شمشیر-IV-28 توژ-VI-27

خروشید کان اژدهارا بدید	چو کهتر پسر نزد ایشان رسید	
نهنگی ³ تو بر ⁴ راه شیران مرو	بدو گفت کز پیش ما دور ¹ شو ²	
رسیدست هرگز بدین سان مکوش	گرت نام شاه آفریدون بگوش	
همه گرزداران پرخاشخو ⁶	که فرزند اویم هر سه پسر ⁵	15
و گر نه نهمت افسر بد خوئی ⁷	گر از راه بسی راه یکسو شوی	
هنرها بدانست و شد ناپدید	فریدون فرخ چو بشنید و دید ⁸	
چنان چون سزاید ¹⁰ بآیین خویش ¹¹	برفت و بیامد پدروار ⁹ پیش	
همان گرز گاوپیگر بدست	ابا کوس و بانای و پیلان ¹² مست ¹³	
جهان آمده پاک در مشیت او	بزرگان لشکر پس پیشت او	20
پیاده دوان ¹⁴ بر گرفتند راه	چو دیدند پرمایگان روی شاه	
فرومانده بر جای پیلان و کوس	برفتند و برخاک دادند بوس	
باندازه ¹⁶ بر پایگه ¹⁷ ساختشان	پرسیدشان شاه ¹⁵ و بنواختشان	
بپیش جهانداور آمد ¹⁸ بران	چو آمد بکاخ گرانمایه باز	
کزو دید نیک و بد ²⁰ روزگار	همی ¹⁹ آفرین کرد بر کردگار	25
بتخت گرانمایگان ²² بر نشاند	وزان پس جهاندیدگانرا ²¹ بخواند	
کجا خواست گیتی بسوزد بدم ²³	چنین گفت کان اژدهای دژم	
چو بشناخت ²⁴ برگشت با خرّمی ²⁵	پدر بد که جست از شما مردمی	
چنان چون بپاید بپاکیزه مغز ²⁶	کنون نامتان ساختستیم نغز	
بگیتی بر آگنده کام تو باد	توئی مهترین ²⁷ سام نام تو باد	30

¹ I—мисра срезано. ² I—мисра срезано. ³ I, VI—در. ⁴ I, VI—در. ⁵ I—мисра срезано. ⁶ I—мисра срезано. ⁷ I, IV—افسر خسروی. ⁸ I—мисра срезано. ⁹ I, IV, VI—با ژنده پیلان. ¹⁰ I, IV, VI—با آیین کیش. ¹¹ I, IV, VI—با آیین کیش. ¹² I, IV, VI—با آیین کیش. ¹³ I—میرا سزایند. ¹⁴ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ¹⁵ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ¹⁶ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ¹⁷ I—میرا سزایند. ¹⁸ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ¹⁹ I—میرا سزایند. ²⁰ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ²¹ I—میرا سزایند. ²² I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ²³ I—میرا سزایند. ²⁴ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ²⁵ I—میرا سزایند. ²⁶ I, IV, VI—پدر دست بگرفت. ²⁷ I, IV, VI—پدر دست بگرفت.

30 بنزد سه داماد آزادمرد
فسرده ز سرما² و برگشته کار
چنین⁴ خواست کردن بدیشان نگاه
سه آزاده را⁵ دید چون ماه نو
بدانست کافسون⁶ نیامد⁷ بکار
که بپیند رخشان شده¹ لاژورد
بمانده³ سه دختر بدو یادگار
نه بر آرزو گشت خورشید و ماه
نشسته بران خسروی گاه نو
نباید برین⁸ برد خود روزگار

VI

(Фаридун, после б. 177 текста)

چو از باز گردیدن آن سه شاه⁹
ز دلشان همی¹⁰ خواست کآگه شود
بیامد بسان یکی ازدها
خروشان و جوشان¹² بجوش اندرون
چو هر سه پسر را¹⁴ بنزدیک دید
5 بر انگیخت گرد و بر آورد جوش¹⁶
بیامد دمان نزد¹⁹ مهتر پسر
پسر گفت با ازدها روی²¹ جنگ
سبک پشت بنمود و²² بگریخت ازوی²³
10 میانه برادر چو او را بدید
مرا²⁴ گفت گر کارزار ست کار²⁵
شد آگه فریدون بیامد براه
ز بدها گمانیش کوتاه شود
کزو شیر گشتی¹¹ نیابد رها
همی از دهانش¹³ آتش آمد برون
بگرد اندرون کوه¹⁵ تار یک دید
جهان گشت از¹⁷ آواز او پر خروش¹⁸
که او بود پرمایه و تاجور²⁰
نسازد خرد یافته مرد سنگ
پدر زی برادرش بنهاد روی
کمان را بزه کرد و اندر کشید
چه شیر دمنده چه جنگی سوار²⁶

چنان—Л⁴ بماند—I, VI³ بسرما—I, IV² که رخشان بود—IV¹
درین—VI; بدین—I, IV⁸ نباید—I, IV, VI⁷ افسون—IV⁶ داماد را—IV, VI⁵
غران—VI¹² شیرکش خود—IV¹¹ I—до сих пор срезано.¹⁰ I—мисра срезано.⁹
روز—Л¹⁵ I—до сих пор срезано.¹⁴ همیش از دهان—IV; همی از منش—Л¹³
سوی—IV, VI¹⁹ شد ز آواز او با خروش—Л¹⁸ شد ز—IV, VI¹⁷ برآمد بجوش—IV, VI¹⁶
I—до сих пор срезано.²² روز—IV²¹ تاج زر (?)—VI²⁰ I—до сих пор срезано.
VI—VI²³ I—мисра срезано.²⁵ و را—IV²⁴ بر کرد و برگشت ازوی—VI²³
پочерком доб.:
بر ازدها شه بر آشفت تند * فریدون گرد جنگ ... (дальше срезано)

- بدانست شاه گرانمایه زود
چنین گفت کآری همین است زه²
بدانگه که پیوسته شد کارشان
سه افسر بُد⁵ از پیش سه تاجور⁶
سوی خانه رفتند باناز و شرم⁸ 15
سر تازیان سرو شاه یمن
برامش بیاراست و بگشاد لب
سه پور فریدون سه داماد او
بدانگه که می چیره شد بر خرد
سبک بر سر آبگیر گلاب¹³ 20
بپالیز¹⁴ زیر¹⁵ گل افشان درخت
سر تازیان شاه افسونگران
برون آمد از گلشن خسروی
بر آورد سرما و باد دمان
چنان شد که بفسرد هامون و راغ 25
سه فرزند آن شاه²¹ افسون گشای
بدان²³ ایزدی فَرّ و فرزاندگی
بران بند جادو ببستند راه²⁴
چو خورشید بر زد سر از تیره²⁶ کوه
- کز آمیختن رنگ ندایش¹ سود
مهمین را بمه داد و کهر را بکه³
بهم در کشیدند⁴ بازارشان
رخان شان پر از خوی ز شرم پدر⁷
پر از رنگ رخ لب پر آواز⁹ نرم
می آورد و میخواره کرد انجمن
همی خورد تا تیره تر¹⁰ گشت شب
نخوردند می جز همه¹¹ یاد او
کجا خواب و آسایش¹² اندر خورد
بفرمودشان ساختن جای خواب
بخفت این¹⁶ سه آزاده نیکبخت
یکی چاره اندیشه کرد اندران
بیاراست آرایش جادوی
بدان¹⁷ تا سر آید¹⁸ بریشان¹⁹ زمان
بسر بر²⁰ نیارست پرید ز اغ
بجستند زان²² سخت سرما ز جای
بافسون شاهان و مردانگی
نکرد ایچ سرما بدیشان²⁵ نگاه
بیامد سبک مرد افسون پژوه²⁷

بر نشانند—IV⁴ کهین را بکه داد و مه را بمه—I² ره—T; Tak в рукописях; آیدش—VI¹
سه افسر و ران پیش ان—IV⁶ سه دختر بد—VI; سه افسرور—I⁵ بر شکستند—VI
ز خلقان پر از شرم پیش پدر—IV; رخانشان پر از رنگ و شرم پدر—I⁷ تا جور
همی—IV, VI¹⁰ آوای—I⁹ بر گرم و شرم—I⁸ رخان شان پر از شرم پیش پدر—VI
آبگیری گلاب—VI, I¹³ آرایش—I¹² که بر—VI, IV¹¹ بود تا تیره گون
همی—IV, VI¹⁷ آن—I, IV¹⁶ پیش—IV¹⁵ بپالین—VI¹⁴ آبگیر و گلاب—I
سه فرزند شاه آن سه—L²¹ بر—оп. (описка).²⁰ بدیشان—I¹⁹ سر آرد—VI, IV, I¹⁸
بدان بند جادوی پیشینه—IV²⁴ بران—L²³ ازان—VI, IV, I²² I—до сих пор срезано.
افزون پژوه—VI; دانش پژوه—I²⁷ تیغ—I²⁶ دریشان—VI²⁵ راه

- 10 میانہ نشینند ہم اندر میان
بپرسد شمارا کزین سه همال
میانہ کدامست و کھتر کدام
بگویند کان برترین⁴ کھترست
میانہ خود اندر میانست راست
[بدین گونه رانید یکسر سخن
15 [بباشید یک با دگر هم‌سرای
[بدین گفتہای من ار بگروید
پس آنگه¹ پیر بر گشاید زبان²
کدامین شناسید مھتر بسال
بباید برین³ گونه‌تان برد نام
مہین را نشستن نہ اندر خورست
بر آمد ترا کام⁵ و پیکار کاست⁶
ز خورشیدرویان چون سرو بن
نباید کہ باشید از ہم جدای
بکار اندرون شاد و خرم بویید]

V

(Фарйдун, после б. 162 текста)

- [یکی کاخ آراسته چون بهشت
[بدی‌بای رومی بی‌آراسته
فرود آورید اندران⁹ کاخشان
سه دختر چنان چون فریدون بگفت
بدیدار هرسه چو تابنده ماه
5 [نشستند هرسه¹¹ بران هم نشان
ازان¹³ سه گرانمایه پرسید شه¹⁴
میانہ کدامست و کھتر¹⁶ کدام
بگفتند زان¹⁸ گونه کاموختند
[شگفتی فرو ماند شاه یمن
10 همه سیم وزر اندر افگنده خشت]⁷
چه مایه بدو اندرون خواسته]⁸
چو شب روز شد کرد گستاخشان
سپهبد برون آورید از نهفت
نشایست کردن بدیشان¹⁰ نگاه
کہ گفتش فریدون بگردنکشان]¹²
کزین سه ستاره کدامست مه¹⁵
بباید برین گونه‌تان برد نام¹⁷
سبک¹⁹ چشم نیرنگ بر دوختند
همیدون دلیران آن انجمن]²⁰

زدانش نیاید—IV; ز دانش نیاید زبان—VI, I; بدان تا—IV, VI; بدان کت—I;
خواست—IV; برآید ترا کار—VI, IV, I; مھترین—IV⁴ بدین—IV³ نشان
آوردند بر—L⁹ ز پرمایه چیز اندرو کاسته—IV⁸ L—б. оп.
مه—VI, L¹⁴ ازین—L¹³ L—б. оп.¹² هران سه—VI¹¹ دریشان—VI¹⁰
مباشید ازین گفته در کار خام—L¹⁷ مھتر—VI¹⁶ کہ—VI, L; I—б. срезан;¹⁵
بگویند تا من شوم شاد کام—VI²⁰ I, IV;¹⁹ ازان—IV, VI¹⁸ بیک—I¹⁹
VI—б. оп.

- 5
10
- سه دیده¹ اندر جهان گر کس است²
[که گر نه بر امید فرزندی
دگر گونه گوید همی رهنمای
گرامی تر از دیده آنرا شناس
چه گفت آن خردمند پاکیزه مغز
که پیوند کس را نیاراستم⁷
خرد یافته مرد نیکی سگال
چو⁸ خرم بمردم⁹ بود روزگار
- سه فرزند مارا سه³ دیده بس است⁴
بزن هیچ گونه نییوندمی
ازین در بسی دانش آرد بجای
که دیده بدیدنش⁵ دارد سپاس
کجا داستان زد ز پیوند⁶ نغز
مگر کس به از خویشتن خواستم
همی دوستی را بجوید ههال
نه نیکو بود بی سپه شهریار

IV

(Фарйдун, после б. 150 текста)

- 5
- سخن گوی و روشن دل و پاک تن
همش گنج بسیار¹¹ وهم لشکرست
نباید که یابد شمارا زبون
بروز نخستین یکی بزمگاه¹³
سه خورشیدرخ را چو باغ بهار¹⁶
نشاند بران تخت¹⁷ شاهنشاهی
ببالا و دیدار هر سه یکی
ازان²⁰ هر سه که تر بود پیشرو
نشیند کهین نزد مهتر پسر
- سزای ستودن بهر انجمن¹⁰
همش دانش و رای¹² وهم افسرست
بکار آورد مرد دانا فسون
بسازد شمارا دهد¹⁴ پیشگاه¹⁵
بیارد پراز بوی و رنگ و نگار
سه خورشیدرخ را چو سرو سهی¹⁸
که از مه ندانند باز اندکی¹⁹
مهین باز پس در میان²¹ ماه نو
مهین باز نزد²² کهین تاجور

سخن دانشی را—Л⁴   مرا هست و این هر سه —VI³   کسیست —Л²   پسندیده —Л¹
(؟)   IV—б. оп.; I, IV, VI—далее бб. 4 и 5 оп   ; ازین درستیت
بمردی—IV⁹   که—IV, VI⁸   نیارد ستم—VI⁷   فرزند—I⁶   ز دیدنش—IV⁵
رزمگاه—IV¹³   تخت و بختست—VI¹²   گنج و دینار—VI¹¹   I, IV—б. оп.
بر تخت—Л¹⁷   بسان بهار—IV, VI¹⁶   VI—б. 4 стоит перед б. 3 текста.   همی—IV¹⁴
(без рифмы).   که را یکی—I¹⁹   سه پوشیده رخ را بسان رهی—VI   بسان رهی—IV¹⁸
هم بنزد—VI   ماه نزد—IV²²   از پس اندر میان—Л²¹   ازین—I²⁰

- همان گنج¹ دینار و کاخ² بلند
 سخن مانند از تو همی یادگار
 5 [سخن را سخن دان ز گوهر گزید
 [توئی آنکه گیتی بجوئی همی
 فرییدن فرخ فرشته نبود
 بداد⁴ و دهش یافت آن⁵ نیکوئی
 فرییدن ز کاری که کرد ایزدی
 10 یکی پیشتر بند ضحاک بود⁶
 دو دیگر⁷ که گیتی ز نا بخردان⁸
 سدیگر که کین پدر باز خواست
 جهاننا¹² چه بد مهر و بد گوهری
 نگه کن کجا آفریدن گرد
 15 ببید در جهان پانصد سال شاه
 جهان¹⁸ جهان دیگری را سپرد
 چندینیم یکسر که و مه همه
- نخواهد بدن مر ترا سودمند
 سخن را چنین خوار مایه مدار³
 ز گوهر و را پاییه برتر سزید
 چنان کن که بر داد پوئی همی
 ز مشک وز عنبر سرشته نبود
 تو داد و دهش کن فرییدن توئی
 نخستین جهان را بشست از بدی
 که بیداد گر بود و نا پاک بود
 بپرداخت⁹ و بستد ز دست بدان¹⁰
 جهان ویژه بر خویشستن کرد راست¹¹
 که خود پرورانی و خود¹³ بشکری
 که از پیر¹⁴ ضحاک شاه¹⁵ ببرد
 بآخر بشد¹⁶ مانند ازو جایگاه¹⁷
 بجز درد و اندوه چیزی¹⁹ نبرد
 تو خواهی شبان باش و خواهی رمه

III

(Фарйдун, после б. 78 текста)

- که شیرین تر از جان و²⁰ فرزند و²¹ چیز²²
 پسندیده تر کس ز فرزند نیست
 همانا که چیزی²³ نباشد بنیز²⁴
 چو پیوند فرزند پیوند نیست²⁵

¹ IV—доб. و ² تاج—Л ³ I, IV, VI—далее бб. 5 и 6 оп.

IV—⁴ سدیگر—I ⁵ یکی—⁶ بند اول ضحاک بود—IV ⁷ او—VI ⁸ ز داد—IV ⁹ و دیگری—¹⁰ بدی—IV ¹¹ تهنی کرد—IV ¹² I—б. 12 стоит перед б. 11 текста. ¹³ جهانرا—IV ¹⁴ که پرورده خویش را—IV ¹⁵ شاه—Л ¹⁶ تغم—IV

¹⁷ IV—¹⁸ شبو—I, VI ¹⁹ ملکیت—VI ²⁰ بد اندر جهان پنج و صد سال شاه * بفرجام رفت و بجا مانند گاه حسرت و درد—VI ²¹ نیکنامی ز گیتی—IV ²² حسرت از دهر چیزی—I ²³ برفت و—VI ²⁴ هرگز—VI ²⁵ نیز—VI (без рифмы). ²⁶ I, IV, VI—оп. ²⁷ IV—оп. ²⁸ IV—оп. ²⁹ IV—оп. ³⁰ IV—оп. ³¹ IV—оп. ³² IV—оп. ³³ IV—оп. ³⁴ IV—оп. ³⁵ IV—оп. ³⁶ IV—оп. ³⁷ IV—оп. ³⁸ IV—оп. ³⁹ IV—оп. ⁴⁰ IV—оп. ⁴¹ IV—оп. ⁴² IV—оп. ⁴³ IV—оп. ⁴⁴ IV—оп. ⁴⁵ IV—оп. ⁴⁶ IV—оп. ⁴⁷ IV—оп. ⁴⁸ IV—оп. ⁴⁹ IV—оп. ⁵⁰ IV—оп. ⁵¹ IV—оп. ⁵² IV—оп. ⁵³ IV—оп. ⁵⁴ IV—оп. ⁵⁵ IV—оп. ⁵⁶ IV—оп. ⁵⁷ IV—оп. ⁵⁸ IV—оп. ⁵⁹ IV—оп. ⁶⁰ IV—оп. ⁶¹ IV—оп. ⁶² IV—оп. ⁶³ IV—оп. ⁶⁴ IV—оп. ⁶⁵ IV—оп. ⁶⁶ IV—оп. ⁶⁷ IV—оп. ⁶⁸ IV—оп. ⁶⁹ IV—оп. ⁷⁰ IV—оп. ⁷¹ IV—оп. ⁷² IV—оп. ⁷³ IV—оп. ⁷⁴ IV—оп. ⁷⁵ IV—оп. ⁷⁶ IV—оп. ⁷⁷ IV—оп. ⁷⁸ IV—оп. ⁷⁹ IV—оп. ⁸⁰ IV—оп. ⁸¹ IV—оп. ⁸² IV—оп. ⁸³ IV—оп. ⁸⁴ IV—оп. ⁸⁵ IV—оп. ⁸⁶ IV—оп. ⁸⁷ IV—оп. ⁸⁸ IV—оп. ⁸⁹ IV—оп. ⁹⁰ IV—оп. ⁹¹ IV—оп. ⁹² IV—оп. ⁹³ IV—оп. ⁹⁴ IV—оп. ⁹⁵ IV—оп. ⁹⁶ IV—оп. ⁹⁷ IV—оп. ⁹⁸ IV—оп. ⁹⁹ IV—оп. ¹⁰⁰ IV—оп. ¹⁰¹ IV—оп. ¹⁰² IV—оп. ¹⁰³ IV—оп. ¹⁰⁴ IV—оп. ¹⁰⁵ IV—оп. ¹⁰⁶ IV—оп. ¹⁰⁷ IV—оп. ¹⁰⁸ IV—оп. ¹⁰⁹ IV—оп. ¹¹⁰ IV—оп. ¹¹¹ IV—оп. ¹¹² IV—оп. ¹¹³ IV—оп. ¹¹⁴ IV—оп. ¹¹⁵ IV—оп. ¹¹⁶ IV—оп. ¹¹⁷ IV—оп. ¹¹⁸ IV—оп. ¹¹⁹ IV—оп. ¹²⁰ IV—оп. ¹²¹ IV—оп. ¹²² IV—оп. ¹²³ IV—оп. ¹²⁴ IV—оп. ¹²⁵ IV—оп. ¹²⁶ IV—оп. ¹²⁷ IV—оп. ¹²⁸ IV—оп. ¹²⁹ IV—оп. ¹³⁰ IV—оп. ¹³¹ IV—оп. ¹³² IV—оп. ¹³³ IV—оп. ¹³⁴ IV—оп. ¹³⁵ IV—оп. ¹³⁶ IV—оп. ¹³⁷ IV—оп. ¹³⁸ IV—оп. ¹³⁹ IV—оп. ¹⁴⁰ IV—оп. ¹⁴¹ IV—оп. ¹⁴² IV—оп. ¹⁴³ IV—оп. ¹⁴⁴ IV—оп. ¹⁴⁵ IV—оп. ¹⁴⁶ IV—оп. ¹⁴⁷ IV—оп. ¹⁴⁸ IV—оп. ¹⁴⁹ IV—оп. ¹⁵⁰ IV—оп. ¹⁵¹ IV—оп. ¹⁵² IV—оп. ¹⁵³ IV—оп. ¹⁵⁴ IV—оп. ¹⁵⁵ IV—оп. ¹⁵⁶ IV—оп. ¹⁵⁷ IV—оп. ¹⁵⁸ IV—оп. ¹⁵⁹ IV—оп. ¹⁶⁰ IV—оп. ¹⁶¹ IV—оп. ¹⁶² IV—оп. ¹⁶³ IV—оп. ¹⁶⁴ IV—оп. ¹⁶⁵ IV—оп. ¹⁶⁶ IV—оп. ¹⁶⁷ IV—оп. ¹⁶⁸ IV—оп. ¹⁶⁹ IV—оп. ¹⁷⁰ IV—оп. ¹⁷¹ IV—оп. ¹⁷² IV—оп. ¹⁷³ IV—оп. ¹⁷⁴ IV—оп. ¹⁷⁵ IV—оп. ¹⁷⁶ IV—оп. ¹⁷⁷ IV—оп. ¹⁷⁸ IV—оп. ¹⁷⁹ IV—оп. ¹⁸⁰ IV—оп. ¹⁸¹ IV—оп. ¹⁸² IV—оп. ¹⁸³ IV—оп. ¹⁸⁴ IV—оп. ¹⁸⁵ IV—оп. ¹⁸⁶ IV—оп. ¹⁸⁷ IV—оп. ¹⁸⁸ IV—оп. ¹⁸⁹ IV—оп. ¹⁹⁰ IV—оп. ¹⁹¹ IV—оп. ¹⁹² IV—оп. ¹⁹³ IV—оп. ¹⁹⁴ IV—оп. ¹⁹⁵ IV—оп. ¹⁹⁶ IV—оп. ¹⁹⁷ IV—оп. ¹⁹⁸ IV—оп. ¹⁹⁹ IV—оп. ²⁰⁰ IV—оп. ²⁰¹ IV—оп. ²⁰² IV—оп. ²⁰³ IV—оп. ²⁰⁴ IV—оп. ²⁰⁵ IV—оп. ²⁰⁶ IV—оп. ²⁰⁷ IV—оп. ²⁰⁸ IV—оп. ²⁰⁹ IV—оп. ²¹⁰ IV—оп. ²¹¹ IV—оп. ²¹² IV—оп. ²¹³ IV—оп. ²¹⁴ IV—оп. ²¹⁵ IV—оп. ²¹⁶ IV—оп. ²¹⁷ IV—оп. ²¹⁸ IV—оп. ²¹⁹ IV—оп. ²²⁰ IV—оп. ²²¹ IV—оп. ²²² IV—оп. ²²³ IV—оп. ²²⁴ IV—оп. ²²⁵ IV—оп. ²²⁶ IV—оп. ²²⁷ IV—оп. ²²⁸ IV—оп. ²²⁹ IV—оп. ²³⁰ IV—оп. ²³¹ IV—оп. ²³² IV—оп. ²³³ IV—оп. ²³⁴ IV—оп. ²³⁵ IV—оп. ²³⁶ IV—оп. ²³⁷ IV—оп. ²³⁸ IV—оп. ²³⁹ IV—оп. ²⁴⁰ IV—оп. ²⁴¹ IV—оп. ²⁴² IV—оп. ²⁴³ IV—оп. ²⁴⁴ IV—оп. ²⁴⁵ IV—оп. ²⁴⁶ IV—оп. ²⁴⁷ IV—оп. ²⁴⁸ IV—оп. ²⁴⁹ IV—оп. ²⁵⁰ IV—оп. ²⁵¹ IV—оп. ²⁵² IV—оп. ²⁵³ IV—оп. ²⁵⁴ IV—оп. ²⁵⁵ IV—оп. ²⁵⁶ IV—оп. ²⁵⁷ IV—оп. ²⁵⁸ IV—оп. ²⁵⁹ IV—оп. ²⁶⁰ IV—оп. ²⁶¹ IV—оп. ²⁶² IV—оп. ²⁶³ IV—оп. ²⁶⁴ IV—оп. ²⁶⁵ IV—оп. ²⁶⁶ IV—оп. ²⁶⁷ IV—оп. ²⁶⁸ IV—оп. ²⁶⁹ IV—оп. ²⁷⁰ IV—оп. ²⁷¹ IV—оп. ²⁷² IV—оп. ²⁷³ IV—оп. ²⁷⁴ IV—оп. ²⁷⁵ IV—оп. ²⁷⁶ IV—оп. ²⁷⁷ IV—оп. ²⁷⁸ IV—оп. ²⁷⁹ IV—оп. ²⁸⁰ IV—оп. ²⁸¹ IV—оп. ²⁸² IV—оп. ²⁸³ IV—оп. ²⁸⁴ IV—оп. ²⁸⁵ IV—оп. ²⁸⁶ IV—оп. ²⁸⁷ IV—оп. ²⁸⁸ IV—оп. ²⁸⁹ IV—оп. ²⁹⁰ IV—оп. ²⁹¹ IV—оп. ²⁹² IV—оп. ²⁹³ IV—оп. ²⁹⁴ IV—оп. ²⁹⁵ IV—оп. ²⁹⁶ IV—оп. ²⁹⁷ IV—оп. ²⁹⁸ IV—оп. ²⁹⁹ IV—оп. ³⁰⁰ IV—оп. ³⁰¹ IV—оп. ³⁰² IV—оп. ³⁰³ IV—оп. ³⁰⁴ IV—оп. ³⁰⁵ IV—оп. ³⁰⁶ IV—оп. ³⁰⁷ IV—оп. ³⁰⁸ IV—оп. ³⁰⁹ IV—оп. ³¹⁰ IV—оп. ³¹¹ IV—оп. ³¹² IV—оп. ³¹³ IV—оп. ³¹⁴ IV—оп. ³¹⁵ IV—оп. ³¹⁶ IV—оп. ³¹⁷ IV—оп. ³¹⁸ IV—оп. ³¹⁹ IV—оп. ³²⁰ IV—оп. ³²¹ IV—оп. ³²² IV—оп. ³²³ IV—оп. ³²⁴ IV—оп. ³²⁵ IV—оп. ³²⁶ IV—оп. ³²⁷ IV—оп. ³²⁸ IV—оп. ³²⁹ IV—оп. ³³⁰ IV—оп. ³³¹ IV—оп. ³³² IV—оп. ³³³ IV—оп. ³³⁴ IV—оп. ³³⁵ IV—оп. ³³⁶ IV—оп. ³³⁷ IV—оп. ³³⁸ IV—оп. ³³⁹ IV—оп. ³⁴⁰ IV—оп. ³⁴¹ IV—оп. ³⁴² IV—оп. ³⁴³ IV—оп. ³⁴⁴ IV—оп. ³⁴⁵ IV—оп. ³⁴⁶ IV—оп. ³⁴⁷ IV—оп. ³⁴⁸ IV—оп. ³⁴⁹ IV—оп. ³⁵⁰ IV—оп. ³⁵¹ IV—оп. ³⁵² IV—оп. ³⁵³ IV—оп. ³⁵⁴ IV—оп. ³⁵⁵ IV—оп. ³⁵⁶ IV—оп. ³⁵⁷ IV—оп. ³⁵⁸ IV—оп. ³⁵⁹ IV—оп. ³⁶⁰ IV—оп. ³⁶¹ IV—оп. ³⁶² IV—оп. ³⁶³ IV—оп. ³⁶⁴ IV—оп. ³⁶⁵ IV—оп. ³⁶⁶ IV—оп. ³⁶⁷ IV—оп. ³⁶⁸ IV—оп. ³⁶⁹ IV—оп. ³⁷⁰ IV—оп. ³⁷¹ IV—оп. ³⁷² IV—оп. ³⁷³ IV—оп. ³⁷⁴ IV—оп. ³⁷⁵ IV—оп. ³⁷⁶ IV—оп. ³⁷⁷ IV—оп. ³⁷⁸ IV—оп. ³⁷⁹ IV—оп. ³⁸⁰ IV—оп. ³⁸¹ IV—оп. ³⁸² IV—оп. ³⁸³ IV—оп. ³⁸⁴ IV—оп. ³⁸⁵ IV—оп. ³⁸⁶ IV—оп. ³⁸⁷ IV—оп. ³⁸⁸ IV—оп. ³⁸⁹ IV—оп. ³⁹⁰ IV—оп. ³⁹¹ IV—оп. ³⁹² IV—оп. ³⁹³ IV—оп. ³⁹⁴ IV—оп. ³⁹⁵ IV—оп. ³⁹⁶ IV—оп. ³⁹⁷ IV—оп. ³⁹⁸ IV—оп. ³⁹⁹ IV—оп. ⁴⁰⁰ IV—оп. ⁴⁰¹ IV—оп. ⁴⁰² IV—оп. ⁴⁰³ IV—оп. ⁴⁰⁴ IV—оп. ⁴⁰⁵ IV—оп. ⁴⁰⁶ IV—оп. ⁴⁰⁷ IV—оп. ⁴⁰⁸ IV—оп. ⁴⁰⁹ IV—оп. ⁴¹⁰ IV—оп. ⁴¹¹ IV—оп. ⁴¹² IV—оп. ⁴¹³ IV—оп. ⁴¹⁴ IV—оп. ⁴¹⁵ IV—оп. ⁴¹⁶ IV—оп. ⁴¹⁷ IV—оп. ⁴¹⁸ IV—оп. ⁴¹⁹ IV—оп. ⁴²⁰ IV—оп. ⁴²¹ IV—оп. ⁴²² IV—оп. ⁴²³ IV—оп. ⁴²⁴ IV—оп. ⁴²⁵ IV—оп. ⁴²⁶ IV—оп. ⁴²⁷ IV—оп. ⁴²⁸ IV—оп. ⁴²⁹ IV—оп. ⁴³⁰ IV—оп. ⁴³¹ IV—оп. ⁴³² IV—оп. ⁴³³ IV—оп. ⁴³⁴ IV—оп. ⁴³⁵ IV—оп. ⁴³⁶ IV—оп. ⁴³⁷ IV—оп. ⁴³⁸ IV—оп. ⁴³⁹ IV—оп. ⁴⁴⁰ IV—оп. ⁴⁴¹ IV—оп. ⁴⁴² IV—оп. ⁴⁴³ IV—оп. ⁴⁴⁴ IV—оп. ⁴⁴⁵ IV—оп. ⁴⁴⁶ IV—оп. ⁴⁴⁷ IV—оп. ⁴⁴⁸ IV—оп. ⁴⁴⁹ IV—оп. ⁴⁵⁰ IV—оп. ⁴⁵¹ IV—оп. ⁴⁵² IV—оп. ⁴⁵³ IV—оп. ⁴⁵⁴ IV—оп. ⁴⁵⁵ IV—оп. ⁴⁵⁶ IV—оп. ⁴⁵⁷ IV—оп. ⁴⁵⁸ IV—оп. ⁴⁵⁹ IV—оп. ⁴⁶⁰ IV—оп. ⁴⁶¹ IV—оп. ⁴⁶² IV—оп. ⁴⁶³ IV—оп. ⁴⁶⁴ IV—оп. ⁴⁶⁵ IV—оп. ⁴⁶⁶ IV—оп. ⁴⁶⁷ IV—оп. ⁴⁶⁸ IV—оп. ⁴⁶⁹ IV—оп. ⁴⁷⁰ IV—оп. ⁴⁷¹ IV—оп. ⁴⁷² IV—оп. ⁴⁷³ IV—оп. ⁴⁷⁴ IV—оп. ⁴⁷⁵ IV—оп. ⁴⁷⁶ IV—оп. ⁴⁷⁷ IV—оп. ⁴⁷⁸ IV—оп. ⁴⁷⁹ IV—оп. ⁴⁸⁰ IV—оп. ⁴⁸¹ IV—оп. ⁴⁸² IV—оп. ⁴⁸³ IV—оп. ⁴⁸⁴ IV—оп. ⁴⁸⁵ IV—оп. ⁴⁸⁶ IV—оп. ⁴⁸⁷ IV—оп. ⁴⁸⁸ IV—оп. ⁴⁸⁹ IV—оп. ⁴⁹⁰ IV—оп. ⁴⁹¹ IV—оп. ⁴⁹² IV—оп. ⁴⁹³ IV—оп. ⁴⁹⁴ IV—оп. ⁴⁹⁵ IV—оп. ⁴⁹⁶ IV—оп. ⁴⁹⁷ IV—оп. ⁴⁹⁸ IV—оп. ⁴⁹⁹ IV—оп. ⁵⁰⁰ IV—оп. ⁵⁰¹ IV—оп. ⁵⁰² IV—оп. ⁵⁰³ IV—оп. ⁵⁰⁴ IV—оп. ⁵⁰⁵ IV—оп. ⁵⁰⁶ IV—оп. ⁵⁰⁷ IV—оп. ⁵⁰⁸ IV—оп. ⁵⁰⁹ IV—оп. ⁵¹⁰ IV—оп. ⁵¹¹ IV—оп. ⁵¹² IV—оп. ⁵¹³ IV—оп. ⁵¹⁴ IV—оп. ⁵¹⁵ IV—оп. ⁵¹⁶ IV—оп. ⁵¹⁷ IV—оп. ⁵¹⁸ IV—оп. ⁵¹⁹ IV—оп. ⁵²⁰ IV—оп. ⁵²¹ IV—оп. ⁵²² IV—оп. ⁵²³ IV—оп. ⁵²⁴ IV—оп. ⁵²⁵ IV—оп. ⁵²⁶ IV—оп. ⁵²⁷ IV—оп. ⁵²⁸ IV—оп. ⁵²⁹ IV—оп. ⁵³⁰ IV—оп. ⁵³¹ IV—оп. ⁵³² IV—оп. ⁵³³ IV—оп. ⁵³⁴ IV—оп. ⁵³⁵ IV—оп. ⁵³⁶ IV—оп. ⁵³⁷ IV—оп. ⁵³⁸ IV—оп. ⁵³⁹ IV—оп. ⁵⁴⁰ IV—оп. ⁵⁴¹ IV—оп. ⁵⁴² IV—оп. ⁵⁴³ IV—оп. ⁵⁴⁴ IV—оп. ⁵⁴⁵ IV—оп. ⁵⁴⁶ IV—оп. ⁵⁴⁷ IV—оп. ⁵⁴⁸ IV—оп. ⁵⁴⁹ IV—оп. ⁵⁵⁰ IV—оп. ⁵⁵¹ IV—оп. ⁵⁵² IV—оп. ⁵⁵³ IV—оп. ⁵⁵⁴ IV—оп. ⁵⁵⁵ IV—оп. ⁵⁵⁶ IV—оп. ⁵⁵⁷ IV—оп. ⁵⁵⁸ IV—оп. ⁵⁵⁹ IV—оп. ⁵⁶⁰ IV—оп. ⁵⁶¹ IV—оп. ⁵⁶² IV—оп. ⁵⁶³ IV—оп. ⁵⁶⁴ IV—оп. ⁵⁶⁵ IV—оп. ⁵⁶⁶ IV—оп. ⁵⁶⁷ IV—оп. ⁵⁶⁸ IV—оп. ⁵⁶⁹ IV—оп. ⁵⁷⁰ IV—оп. ⁵⁷¹ IV—оп. ⁵⁷² IV—оп. ⁵⁷³ IV—оп. ⁵⁷⁴ IV—оп. ⁵⁷⁵ IV—оп. ⁵⁷⁶ IV—оп. ⁵⁷⁷ IV—оп. ⁵⁷⁸ IV—оп. ⁵⁷⁹ IV—оп. ⁵⁸⁰ IV—оп. ⁵⁸¹ IV—оп. ⁵⁸² IV—оп. ⁵⁸³ IV—оп. ⁵⁸⁴ IV—оп. ⁵⁸⁵ IV—оп. ⁵⁸⁶ IV—оп. ⁵⁸⁷ IV—оп. ⁵⁸⁸ IV—оп. ⁵⁸⁹ IV—оп. ⁵⁹⁰ IV—оп. ⁵⁹¹ IV—оп. ⁵⁹² IV—оп. ⁵⁹³ IV—оп. ⁵⁹⁴ IV—оп. ⁵⁹⁵ IV—оп. ⁵⁹⁶ IV—оп. ⁵⁹⁷ IV—оп. ⁵⁹⁸ IV—оп. ⁵⁹⁹ IV—оп. ⁶⁰⁰ IV—оп. ⁶⁰¹ IV—оп. ⁶⁰² IV—оп. ⁶⁰³ IV—оп. ⁶⁰⁴ IV—оп. ⁶⁰⁵ IV—оп. ⁶⁰⁶ IV—оп. ⁶⁰⁷ IV—оп. ⁶⁰⁸ IV—оп. ⁶⁰⁹ IV—оп. ⁶¹⁰ IV—оп. ⁶¹¹ IV—оп. ⁶¹² IV—оп. ⁶¹³ IV—оп. ⁶¹⁴ IV—оп. ⁶¹⁵ IV—оп. ⁶¹⁶ IV—оп. ⁶¹⁷ IV—оп. ⁶¹⁸ IV—оп. ⁶¹⁹ IV—оп. ⁶²⁰ IV—оп. ⁶²¹ IV—оп. ⁶²² IV—оп. ⁶²³ IV—оп. ⁶²⁴ IV—оп. ⁶²⁵ IV—оп. ⁶²⁶ IV—оп. ⁶²⁷ IV—оп. ⁶²⁸ IV—оп. ⁶²⁹ IV—оп. ⁶³⁰ IV—оп. ⁶³¹ IV—оп. ⁶³² IV—оп. ⁶³³ IV—оп. ⁶³⁴ IV—оп. ⁶³⁵ IV—оп. ⁶³⁶ IV—оп. ⁶³⁷ IV—оп. ⁶³⁸ IV—оп. ⁶³⁹ IV—оп. ⁶⁴⁰ IV—оп. ⁶⁴¹ IV—оп. ⁶⁴² IV—оп. ⁶⁴³ IV—оп. ⁶⁴⁴ IV—оп. ⁶⁴⁵ IV—оп. ⁶⁴⁶ IV—оп. ⁶⁴⁷ IV—оп. ⁶⁴⁸ IV—оп. ⁶⁴⁹ IV—оп. ⁶⁵⁰ IV—оп. ⁶⁵¹ IV—оп. ⁶⁵² IV—оп. ⁶⁵³ IV—оп. ⁶⁵⁴ IV—оп. ⁶⁵⁵ IV—оп. ⁶⁵⁶ IV—оп. ⁶⁵⁷ IV—оп. ⁶⁵⁸ IV—оп. ⁶⁵⁹ IV—оп. ⁶⁶⁰ IV—оп. ⁶⁶¹ IV—оп. ⁶⁶² IV—оп. ⁶⁶³ IV—оп. ⁶⁶⁴ IV—оп. ⁶⁶⁵ IV—оп. ⁶⁶⁶ IV—оп. ⁶⁶⁷ IV—оп. ⁶⁶⁸ IV—оп. ⁶⁶⁹ IV—оп. ⁶⁷⁰ IV—оп. ⁶⁷¹ IV—оп. ⁶⁷² IV—оп. ⁶⁷³ IV—оп. ⁶⁷⁴ IV—оп. ⁶⁷⁵ IV—оп. ⁶⁷⁶ IV—оп. ⁶⁷⁷ IV—оп. ⁶⁷⁸ IV—оп. ⁶⁷⁹ IV—оп. ⁶⁸⁰ IV—оп. ⁶⁸¹ IV—оп. ⁶⁸² IV—оп. ⁶⁸³ IV—оп. ⁶⁸⁴ IV—оп. ⁶⁸⁵ IV—оп. ⁶⁸⁶ IV—оп. ⁶⁸⁷ IV—оп. ⁶⁸⁸ IV—оп. ⁶⁸⁹ IV—оп. ⁶⁹⁰ IV—оп. ⁶⁹¹ IV—оп. ⁶⁹² IV—оп. ⁶⁹³ IV—оп. ⁶⁹⁴ IV—оп. ⁶⁹⁵ IV—оп. ⁶⁹⁶ IV—оп. ⁶⁹⁷ IV—оп. ⁶⁹⁸ IV—оп. ⁶⁹⁹ IV—оп. ⁷⁰⁰ IV—оп. ⁷⁰¹ IV—оп. ⁷⁰² IV—оп. ⁷⁰³ IV—оп. ⁷⁰⁴ IV—оп. ⁷⁰⁵ IV—оп. ⁷⁰⁶ IV—оп. ⁷⁰⁷ IV—оп. ⁷⁰⁸ IV—оп. ⁷⁰⁹ IV—оп. ⁷¹⁰ IV—оп. ⁷¹¹ IV—оп. ⁷¹² IV—оп. ⁷¹³ IV—оп. ⁷¹⁴ IV—оп. ⁷¹⁵ IV—оп. ⁷¹⁶ IV—оп. ⁷¹⁷ IV—оп. ⁷¹⁸ IV—оп. ⁷¹⁹ IV—оп. ⁷²⁰ IV—оп. ⁷²¹ IV—оп. ⁷²² IV—оп. ⁷²³ IV—оп. ⁷²⁴ IV—оп. ⁷²⁵ IV—оп. ⁷²⁶ IV—оп. ⁷²⁷ IV—оп. ⁷²⁸ IV—оп. ⁷²⁹ IV—оп. ⁷³⁰ IV—оп. ⁷³¹ IV—оп. ⁷³² IV—оп. ⁷³³ IV—оп. ⁷³⁴ IV—оп. ⁷³⁵ IV—оп. ⁷³⁶ IV—оп. ⁷³⁷ IV—оп. ⁷³⁸ IV—оп. ⁷³⁹ IV—оп. ⁷⁴⁰ IV—оп. ⁷⁴¹ IV—оп. ⁷⁴² IV—оп. ⁷⁴³ IV—оп. ⁷⁴⁴ IV—оп. ⁷⁴⁵ IV—оп. ⁷⁴⁶ IV—оп. ⁷⁴⁷ IV—оп. ⁷⁴⁸ IV—оп. ⁷⁴⁹ IV—оп. ⁷⁵⁰ IV—оп. ⁷⁵¹ IV—оп. ⁷⁵² IV—оп. ⁷⁵³ IV—оп. ⁷⁵⁴ IV—оп. ⁷⁵⁵ IV—оп. ⁷⁵⁶ IV—оп. ⁷⁵⁷ IV—оп. ⁷⁵⁸ IV—оп. ⁷⁵⁹ IV—оп. ⁷⁶⁰ IV—оп. ⁷⁶¹ IV—оп. ⁷⁶² IV—оп. ⁷⁶³ IV—оп. ⁷⁶⁴ IV—оп. ⁷⁶⁵ IV—оп. ⁷⁶⁶ IV—оп. ⁷⁶⁷ IV—оп. ⁷⁶⁸ IV—оп. ⁷⁶⁹ IV—оп. ⁷⁷⁰ IV—оп. ⁷⁷¹ IV—оп. ⁷⁷² IV—оп. ⁷⁷³ IV—оп. ⁷⁷⁴ IV—оп. ⁷⁷⁵ IV—оп. ⁷⁷⁶ IV—оп. ⁷⁷⁷ IV—оп. ⁷⁷⁸ IV—оп. ⁷⁷⁹ IV—оп. ⁷⁸⁰ IV—оп. ⁷⁸¹ IV—оп. ⁷⁸² IV—оп. ⁷⁸³ IV—оп. ⁷⁸⁴ IV—оп. ⁷⁸⁵ IV—оп. ⁷⁸⁶ IV—оп. ⁷⁸⁷ IV—оп. ⁷⁸⁸ IV—оп. ⁷⁸⁹ IV—оп. ⁷⁹⁰ IV—оп. ⁷⁹¹ IV—оп. ⁷⁹² IV—оп. ⁷⁹³ IV—оп. ⁷⁹⁴ IV—оп. ⁷⁹⁵ IV—оп. ⁷⁹⁶ IV—оп. ⁷⁹⁷ IV—оп. ⁷⁹⁸ IV—оп. ⁷⁹⁹ IV—оп. ⁸⁰⁰ IV—оп. ⁸⁰¹ IV—оп. ⁸⁰² IV—оп. ⁸⁰³ IV—оп. ⁸⁰⁴ IV—оп. ⁸⁰⁵ IV—оп. ⁸⁰⁶ IV—оп. ⁸⁰⁷ IV—оп. ⁸⁰⁸ IV—оп. ⁸⁰⁹ IV—оп. ⁸¹⁰ IV—оп. ⁸¹¹ IV—оп. ⁸¹² IV—оп. ⁸¹³ IV—оп. ⁸¹⁴ IV—оп. ⁸¹⁵ IV—оп. ⁸¹⁶ IV—оп. ⁸¹⁷ IV—оп. ⁸¹⁸ IV—оп. ⁸¹⁹ IV—оп. ⁸²⁰ IV—оп. ⁸²¹ IV—оп. ⁸²² IV—оп. ⁸²³ IV—оп. ⁸²⁴ IV—оп. ⁸²⁵ IV—оп. ⁸²⁶ IV—оп. ⁸²⁷ IV—оп. ⁸²⁸ IV—оп. ⁸²⁹ IV—оп. ⁸³⁰ IV—оп. ⁸³¹ IV—оп. ⁸³² IV—оп. ⁸³³ IV—оп. ⁸³⁴ IV—оп. ⁸³⁵ IV—оп. ⁸³⁶ IV—оп. ⁸³⁷ IV—оп. ⁸³⁸ IV—оп. ⁸³⁹ IV—оп. ⁸⁴⁰ IV—оп. ⁸⁴¹ IV—оп. ⁸⁴² IV—оп. ⁸⁴³ IV—оп. ⁸⁴⁴ IV—оп. ⁸⁴⁵ IV—оп. ⁸⁴⁶ IV—оп. ⁸⁴⁷ IV—оп. ⁸⁴⁸ IV—оп. ⁸⁴⁹ IV—оп. ⁸⁵⁰ IV—оп. ⁸⁵¹ IV—оп. ⁸⁵² IV—оп. ⁸⁵³ IV—оп. ⁸⁵⁴ IV—оп. ⁸⁵⁵ IV—оп. ⁸⁵⁶ IV—оп. ⁸⁵⁷ IV—оп. ⁸⁵⁸ IV—оп. ⁸⁵⁹ IV—оп. ⁸⁶⁰ IV—оп. ⁸⁶¹ IV—оп. ⁸⁶² IV—оп. ⁸⁶³ IV—оп. ⁸⁶⁴ IV—оп. ⁸⁶⁵ IV—оп. ⁸⁶⁶ IV—оп. ⁸⁶⁷ IV—оп. ⁸⁶⁸ IV—оп. ⁸⁶⁹ IV—оп. ⁸⁷⁰ IV—оп. ⁸⁷¹ IV—оп. ⁸⁷² IV—оп. ⁸⁷³ IV—оп. ⁸⁷⁴ IV—оп. ⁸⁷⁵ IV—оп. ⁸⁷⁶ IV—оп. ⁸⁷⁷ IV—оп. ⁸⁷⁸ IV—оп. ⁸⁷⁹ IV—оп. ⁸⁸⁰ IV—оп. ⁸⁸¹ IV

- یکی کوه¹ بود از برش² برز کوه
 بیابین که³ شاه خفته بنواز
 بکه بر شدند آن دو بیدادگر 15
 ز خارا بکنند لختی⁷ گران
 از آن کوه بالا بکنند⁹ سنگ
 از آن¹¹ کوه غلطان فرو گاشتند¹²
 بفرمان یزدان سر خفته مرد
 بافسون مران¹⁴ سنگ از جای خویش 20
 همانگه¹⁶ که ربست و اندر کشید
- برادرش هر دو نهان از گروه
 شده یک زمان از شب دیر باز⁴
 و زیشان⁵ نبید هیچکس را خبر⁶
 ندیده مران کار⁸ بد را گران
 بدان تا بکوبد سرش بی درنگ¹⁰
 مران خفته را مرده¹³ پنداشتند
 خروشییدن سنگ بیدار کرد
 ببست و نجنبید آن سنگ بیش¹⁵
 نکرد آن سخن را بدیشان¹⁷ پدید¹⁸

II

(Заххāk, после б. 470 текста)

- بیا تا جهان را ببید نسپریم
 نباشد²⁰ همی نیک و بد پایدار
 بکوشش همه دست نیکی بریم¹⁹
 همان به که نیکی بود یادگار

VI—; بیابین که— I, IV—³ ل—; پایان که—³ ل—; از بر— VI—; از بن— IV—² سنگ— IV, VI—¹ 14 стоит перед б. 13 текста; IV — после б. 13 следуют бб. 17, 15 и 16 текста. 5 VI— کزیشان 6 Л—доб.:

برفتند هر دو نهان از گروه * بران برز بالای آن تیغ کوه
 چو ایشان از آن— I, VI—⁹ ندیدند آن کار— IV, VI—⁴ ندیدند مرکار— I—⁸ سنگی— I, IV, VI—⁷
 I, 11 17 стоит перед б. 16 текста. 10 Л—¹⁰ دویدند و از کوه کنند— IV—; کوه کنند
 نغلطید— I—¹⁵ همی— VI—; همان— I, IV—¹⁴ کشته— I, IV, VI—¹³ داشتند— VI—¹² وزان— IV—
 (без рифмы); I — доб.: 6) نجنبید از جای خویش— VI—; یکی گام نهاد بیش— IV—; یک ذره بیش
 برادر بدانست کان ایزدیست * نه از راه بیکار و دست بدیست
 VI—доб.:

فریدون هماندم از آن جایگاه * براند و بدش کاوه پیش سپاه
 بر افراخته کاویانی درفش * همان و همان تیغهای بنفش
 I—доб.: 18 سخنها بریشان— IV, VI—¹⁷ فریدون— I—¹⁶

براند و بدش کاوه پیش سپاه * بر افراز راند او از آن جایگاه
 بر افراشته کاویانی درفش * همایون همان خسروانی درفش
 I—далее четыре бб. (2—5) срезаны. 20 VI—ماند

ملحقات

I

(Заххāk, после 6.274 текста)

- رسیدند بر تازیان¹ نوند
 پس آمد بران³ جای نیکان فرود
 چو شب تیره تر گشت از ان جایگاه
 فرو هشته از مشک تا پای موی
 سوی مهتر آمد بسان پری
 که تا بندهارا بداند کلید
 فریدون بدانست کان ایزدبست
 شد از شادمانی رخش ارغوان
 خورشدها بیاراست⁹ خوالیگرش
 چو شد نوش¹¹ خورده شتاب آمدش
 چو آن ایزدی رفتن و¹³ کار¹⁴ او
 برادرش پس¹⁶ هر دو برخاستند¹⁷
- بجائی که یزدان پرستان بدند²
 فرستاد نزدیک ایشان درود⁴
 خرامان بیامد یکی نیکخواه⁵
 بکردار حور بهشتیش روی⁶
 نهانی پیامختش⁷ افسونگری
 گشاده بافسون کنند ناپدید
 نه از راه پییکار و دست⁸ بدیست
 که تن را جوان دید و دولت جوان
 یکی پاک خوان از در¹⁰ مهترش
 گران شد سرش رای¹² خواب آمدش
 بدیدند و¹⁵ آن بخت بیدار او
 تبه کردنش را بیاراستند¹⁸

¹ I—تازیانی ² VI—б. оп. ³ I, IV—بدان ⁴ VI—б. оп. ⁵ VI—б. оп. ⁶ IV, VI—доб.:

سروشی بدو آمده از بهشت * که تا باز گوید بدو خوب و زشت
 نه—⁴ I—نهانی پیاموخت—IV, VI; نهانی پیاموختش⁷ Л—доб. вариант того же б.
 سوی—¹² I—توشه—VI ¹¹ بر—IV ¹⁰ خورش نغز آراست—IV ⁹ آهرمنی و نه کار
 برادر—VI; برادرش را—¹⁶ I—оп. ¹⁵ رفتن و ایزدی کار—IV ¹⁴ оп. ¹³ VI—
 بر آراستند—¹⁸ I برادرش هر دو برون خاستند—¹⁷ Л—همی

1650 [وزین نو درختی که از پشت زال
از و شهر توران شود بی‌هنر
بگفت و فرود آمد آبش³ بروی
[بی آنکش بدی هیچ⁴ بیماری
دو چشم کیانی بهم برنهاد
شد آن نامور پره‌نر⁶ شهریار
برآمد کنون برکشید شاخ و یال¹
بکین تو آید همان کینه‌ور²
همی زار بگریست نوذر بروی
نه از دردها هیچ آزاری⁵
پیژمرد و بر زد یکی سرد باد
بگیتی سخن مانند زو⁷ یادگار⁸

و آعلم أن هذا الغصن الذي تفرّع—² Л, IV, VI—б. оп.; Б—
الآن من دوحه زال سیدوخ بلاد الترك و يتوغل دیارهم و يطلب بشارک و ينتقم لک
... و فاضت نفسه من—⁵ IV, VI—б. оп.; Б—
ابی آنکه بود پیش—⁴ I—³ IV—آتش
Л—доб.:⁸ ازو—⁷ IV, VI—⁶ I—⁶ غیر مرض و لا وصب
زکار منوچهر پرداختم * ز کردار نوذر سخن ساختم

- نیرزد همی¹ زندگانییش مرگ² ازان⁵ پس که بردم بسی درد ورنج 1635
چنانچون⁷ فریدون مرا داده بود چنان⁹ دان که خوردی و بر تو گذشت
نشانی که ماند¹² همی از تو باز نباید که باشد جز از¹³ آفرین
[نگر تا نتابی¹⁴ ز دین خدای 1640
کنون نو شود در جهان داوری پدید آید¹⁷ آنگه بخاور¹⁸ زمین
بدو²⁰ بگرو آن²¹ دین یزدان بود تو مگذار هرگز²⁵ ره ایزدی
ازان²⁷ پس بیاید ز ترکان²⁸ سپاه 1645
ترا کارهای درشتست³¹ پیش گزند تو آید ز پور پشنگ
[بجوی ای پسر چون رسد داوری
- درختی که زهر آورد³ بار و برگ⁴ سپردم ترا تخت شاهی و گنج⁶
ترا دادم این تاج شاه آزمود⁸ بخوشت¹⁰ زمان باز بایست گشت¹¹
بر آید برو روزگار دراز که پاکی نژاد آورد پاک دین
که دین خدای آورد پاک رای¹⁵] چو موسی¹⁶ بیاید بیغمبری
نگر تا نتابی بر او بکین¹⁹ نگه کن ز سر تا²² چه پیمان²³ بود²⁴
که نیکی ازو است و هم زو بدی²⁶ نهند از برتخت²⁹ ایران کلاه³⁰
گهی گرگ باید بدن گاه میش³² ز توران شود کارها بر تو³³ تنگ³⁴
ز سام و ز زال آنگهی یآوری³⁵

زهرش بود—IV; تلخ آورد—I—³ همه زندگانی بمرگ—IV, VI—² همه—I—¹
وزان—I—⁵ B—б. отсутствует; بار آورد زهر برگ—VI; обратный порядок мисра; I—⁴
و اینی مسلم إلیک التاج و التخت کما B—⁸ IV, VI—б. оп.; چنان هم—I—⁷ VI—б. оп.
1636 б. 1637 л—б. 11 ¹¹ خورد—I—¹⁰ جهان—I—⁹ سلمهما إلی آفریدون
VI—¹⁶ IV, VI, B—б. оп. ¹⁵ نیچی—I—¹⁴ بجز—IV, VI—¹³ بماند—I—¹² текста.
نیاری—I—¹⁹ (метр нарушен). پدید آنگه ز خاور—I—¹⁸ آمد—л—¹⁷ موسی—B; عیسی
وستتجدد عن قلیل نبوة فیبعث—B; نیاری برو بر نگین—VI—^{VI} б. оп.; IV—^{IV} بدو درنگین
ار—IV, VI—²¹ برو—VI; بران—I—²⁰ الله عز و جل موسی نبیا بناحیه المغرب
IV, ²⁵ 1642 б. 1643 л, VI—б. ²⁴ فرمان—IV—²³ که از سر—I—²²
گاه—VI—²⁹ بتوران—VI—²⁸ وزان—I—²⁷ B—б. отсутствует. ²⁶ تو هرگز مگرد از—VI
وعلیک بالصبر فاین—B—³² درازست—I—³¹ IV—б. 1645 ³⁰ 1644 б. 1645
وستلقی—B—³⁴ л, IV—б. оп.; کارهای تو—VI—³³ أمامک أمورا عظاما و خطوبا صاعبا
فاذا أناخ علیک الزمان—B—³⁵ л, IV, VI—б. оп.; من ابن بشنک معضلة لا تبقی ولا تذر
بکلکله فاستعن (فاستغث) بسام و ولده

منوچهر را^۱ سال شد بر دو شست
ستاره شناسان براو شدند
[ندیدند روزش کشیدن دراز 1620
بدادند زان^۵ روز تلخ آگهی
گه رفتن آمد بدیگر سرای
[نگر تا چه باید کنون ساختن
سخن چون ز داننده بشنید شاه
همه موبدان و ردان را بخواند 1625
بفرمود تا نوذر آمدش پیش^{۱۲}
که این تخت شاهی فسونست و باد
مرا برصد و بیست^{۱۴} شد سالیان
بسی شادی و کام دل راندم
بفر فریادون ببستم میان 1630
بجستم ز سالم وز تور سترگ
جهان ویژه^{۱۹} کردم ز پتیارها
چنانم که گویی ندیدم جهان

ز گیتی همی بار رفتن ببست^۲
همی ز آسمان داستانشا زدند^۳
ز گیتی همی گشت بایست باز^۴
که شد تیره آن تخت^۶ شاهنشاهی
مگر نزد^۷ یزدان به آیدت^۸ جای
نباید که مرگ آورد^۹ تاختن^{۱۰}
برسم دگرگون بیاراست گاه
همه راز دل^{۱۱} پیش ایشان براند
ورا پندها داد ز اندازه پیش
برو^{۱۳} جاودان دل نباید نهاد
برنج و بسختی ببستم میان
برزم اندرون دشمنان ماندم^{۱۵}
بیندش مرا سود شد هر^{۱۶} زیان^{۱۷}
همان کین ایرج نیای بزرگ^{۱۸}
بسی شهر کردم بسی بارها^{۲۰}
شمار گذشته شد^{۲۱} اندر نهان

1 I, VI- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 2 VI- 1618 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 3 I, VI-б. оп., ср. разночтение 2. 4 I, VI-б. оп., ср. разночтение 2. 5 IV- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 6 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 7 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 8 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 9 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 10 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 11 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 12 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 13 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 14 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 15 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 16 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 17 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 18 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 19 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 20 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп. 21 I- 1619 стоит перед б. 1618
текста; VI-б. оп.

- [بسازید سام و برون شد بدر
[همی رفت بر پیل رستم دژم
چنین گفت مر زال را کانی پسر 1605
بفرمان شاهان دل آراسته
همه ساله⁴ بر بسته دست⁵ از بدی
[چنان دان که⁷ برکس نهانند جهان⁸
[برین پند من باش و مگدر ازین
1610 که من در دل آیدون¹¹ گمانم همی
[دو فرزند را کرد پدرود و گفت
[برآمد ز درگاه زخم درای
سپهبد سوی باختر کرد روی
برفتند با او¹⁷ دو فرزند او
1615 دو¹⁸ منزل¹⁹ برفتند و گشتند باز
وزان روی زال سپهبد براه
[شب و روز با رستم شیرمرد
- یکی منزلی زال شد با پدر¹
پدرود کردن نیارا بهم²
نگر تا نباشی جزان³ دادگر
خرد را گزین کرده بر خواسته
همه روز⁶ بسته ره ایزدی
یکی بایدت آشکار و نهان⁹
بجز بر ره راست مسپر زمین¹⁰
که آمد¹² بتنگی زمانم همی
که این پندها را¹³ نباید نهفت¹⁴
زیلان خروشدن کرنای¹⁵
زبان گرم گوی¹⁶ و دل آرم جوی
پر از آب رخ دل پر از پند او
کشید آن سپهبد براه دراز²⁰
سوی سیستان باز برد آن سپاه²¹
همی کرد شادی²² و هم²³ باده خورد²⁴

ثم عزم سام علی الرحیل فارتحل و خرج فی—¹ Л, IV—б. оп. ² Л, IV—б. оп.; ³ IV, VI—б. оп.; ⁴ VI—б. оп.; ⁵ I, VI—
سال—⁶ VI—б. оп.; ⁷ I—б. оп.; ⁸ I—б. оп.; ⁹ IV—б. оп.; ¹⁰ IV—б. оп.; ¹¹ VI—мисра испорчено.
VI—б. оп.; ¹² IV, VI—б. оп.; ¹³ I—б. оп.; ¹⁴ Б—б. отсутствует.
¹⁵ VI —

برآمد ز دل هر دورا دود غم * برخسار دادند او ریزه (?) نم
VI—(описка)¹⁹ سه¹⁸ I, IV—¹⁷ متر нарушен). هـران—¹⁶ I—
چرب گوی—²¹ VI—б. оп. ثم ودع و لدیه و ركب فشیعاه مرحلتین آخرین و رجعا²⁰ ب—
سپهبد
VI—б. оп.; ²⁴ B, VI—далее опущен ряд эпизодов вплоть до
последней главы царствования Минучихра (см. приложение X, где дан текст всего этого
большого раздела по рук. Л, I, IV). ²³ I—
همی—²² IV—

- 1575 که ای پهلوان جهان شاد باش
[یکی بنده ام نامور³ سام را
همی پشت زین خواهم و درع و خود
بچهر تو ماند همی چهره ام
وزان⁹ پس فرود آمد از پیل مست
همی برسر و چشم او داد بوس
سوی کاخ ازان¹¹ پس¹² نهادند روی
همه کاخها تخت زرین نهاد
برآمد برین بریکی¹⁵ ماهیان
بخوردند¹⁷ باده¹⁸ باوای رود
1580 [بیک²⁰ گوشه تخت داستان نشست
بپیش اندرون سام گیهان گشای²³
ز رستم²⁶ همی در²⁷ شگفتی بماند
بدان بازوی و یال و آن پشت²⁸ و شاخ
- ز¹ شاخ توام من تو بنیاد باش²
نشایم خور و⁴ خواب و آرام را
همی تیر⁵ ناوک⁶ فرستم درود⁷
چو آن⁸ تو باشد مگر زهره ام
سپهدار بگرفت دستش بدست
فرو ماند پیلان و آوای¹⁰ کوس
همی راه شادان و با¹³ گفت وگوی
نشستند و خوردند و بودند شاد¹⁴
برنجی نبستند هرگز¹⁶ میان
همی گفت هر یک بنوبت¹⁹ سرود
دگر گوشه رستمش گزی²¹ بدست²²
فروشته از تاج پر²⁴ همای²⁵
برو هر زمان نام یزدان بخواند
میان چون قلم سیننه و بر فراخ

1 I—چو؛ 2 VI—доб.؛ 3 I—که؛ 4 IV, VI—چو؛ 5 I—چو؛ 6 I—چو؛ 7 I—چو؛ 8 I—چو؛ 9 I—چو؛ 10 I—چو؛ 11 I—چو؛ 12 I—چو؛ 13 I—چو؛ 14 I—چو؛ 15 I—چو؛ 16 I—چو؛ 17 I—چو؛ 18 I—چو؛ 19 I—چو؛ 20 I—چو؛ 21 I—چو؛ 22 I—چو؛ 23 I—چو؛ 24 I—چو؛ 25 I—چو؛ 26 I—چو؛ 27 I—چو؛ 28 I—چو؛

زبنیاد دایم بود شاخ راست * بماناد دایم که نیروی ماست
1575—1576 B—66. 7 بتیر و بناوک—IV 6 تیر و—Л 5 همی—VI 4 پهلوان—I 3
отсутствуют; I—доб.:

سر دشمنان را سپارم بپای * بفرمان دادار برتر خدای
ازین—VI; ازان—Л 9 چنان چون—IV, VI; چنان—I 8
توجهوا جميعا نحو—B; بگورابه اندر—I 12 سیستان—IV 11 برجای پیلان و—I, IV, VI 10
چو آمد بدین—IV 15 B—6. отсутствует. 14 پر—I, VI 13 سپه راندند و—IV; کورابند
همی خورد هرکس—I, VI 18 همی خورد—IV 17 مردم—VI; روزی—IV 16 کارها
تیغی—VI 21 یکی—VI 20 هرکس بنوبت—VI; هریک کیانی—IV; هرکس بشادی—I 19
پشت قر—VI 24 گیتی گشای—IV, VI 23 بدست دگر رستم شهپرست—IV; B—6. оп.; I 22
یال—I 28 نیا از—I 27 برستم—I, VI 26 B—6. оп.; I 25
یال و آن سخت—VI; رز و بالا—IV; و آن قد

- 1565 یکی ژنده پیللی بیماراستند برو تخت زرین بپیراستند¹
 نشست از برتخت زر² پور زال
 بسر برش⁶ تاج و کمر بر میان
 چو از دور سام یل آمد پدید⁹
 فرود آمد از باره¹¹ مهرباب و¹² زال
 1570 یکایک نهادند سر بر زمین
 چو گل چهره سام یل بشکفید¹⁵
 چنان همش بر پیل پیش¹⁹ آورد
 یکی²⁰ آفرین کرد سام دلیر
 ببوسید رستمش تخت²² ای شگفت
 بزرگان که بودند بسیار سال¹³
 ابر سام یل خواندند¹⁴ آفرین
 چو¹⁶ بر پیل بر¹⁷ بچه شیر دید¹⁸
 نگه کرد و با تاج و تختش بدید
 که تهما هژبرا بزی شاد دیر²¹
 نیارا²³ یکی نو ستایش گرفت²⁴

قامت سرو—IV, VI⁴ بدان—IV³ او—VI⁵ بر—II² پیروزه پیراستند—VI¹
 تیر و کمان—I⁸ سپه—IV⁷ ابرسرش—I⁶ بزرگان که بودند بسیار سال—I⁵
 B—دوب. VI; فی یده قوس و نشاب—
 چو مهرباب و چون زال در پیش پیل * ز کرد جها (؟) این گشته هم زیل نیل (؟)
 رخ رستم زال ازان کرد باز * همی تافت چون آفتاب از فراز
 ابا قامت—I¹³ درحال—I¹² اسپ—I, IV, VI¹¹ سپه را—I¹⁰ اورا بدید—I⁹
 I—دوب.: سرو و با سفت و یال
 جو از دور سام یل اورا بدید * فرو رفت و لب را بدنبدان گزید
 چو فرزند را—I¹⁸ نر—IV¹⁷ که—VI¹⁶ بر شکفت—I¹⁵ گرفتند برسام یل—IV¹⁴
 I—دوب.: دید با یال و سفت
 چو بر پیل بر بچه شیردید * بخندید و شادان دلش بردمید
 I—دوب.: VI; شاد و دیر—I, IV, VI²¹ برو—I²⁰ چنانش همی پیش پیل—I¹⁹
 دلارا گوا پور زال شهها * سزاوار تاجا شروع کها
 ترا ان ستایش بس اندر جهان * نه چون ما برون آمدی از نهان
 I—دوب.: I²⁴ نیایش—VI²³ رستم ز تخت—VI²²
 چنین گفت با پهلوان پور زال * چو دیدش ابر پیل با فر و یال

چنان شد^۱ که رخشان ستاره شود^۲ جهان بر ستاره نظاره شود^۳
تو گفستی که سام یلستی بجای بهالا و دیدار و فرهنگ و رای^۴

۲۷

1555 چو آگاه‌هی^۵ آمد بسام دلیر
[کس اندر جهان کودک نارسید
[بجنبید مر سام را دل ز جای
[سپه را بسالار لشکر سپرد
چو مهرش سوی پورستان کشید
1560 چو زال آگهی یافت^{۱۰} بر بست کوس
خود و گرد مهراب کابل خدای
بزد مهره در^{۱۳} جام و بر خاست غو
[یکی لشکر از^{۱۵} کوه تا کوه مرد
[خروشین تازی^{۱۷} اسبان و پیل
که شد پورستان همانند^۸ شیر
بدین شیرمردی و گردی ندید^۷
بدیدار آن کودک آمدش رای
برفت و جهان‌دیدگان را ببرد^۸
سپه را سوی زاولستان کشید^۹
ز لشکر زمین گشت چون آب‌نوس^{۱۱}
پنیره شدن را نهادند رای^{۱۲}
برآمد زهر دو سپه^{۱۴} دار و رو
زمین قیرگون و هوا لاژورد^{۱۶}
همی رفت آواز تا چند^{۱۸} میل^{۱۹}

1 IV-دب 2 VI-بود 3 IV, VI-بود 4 VI-доб.:

جراز پیل او را نه بر تافتی * گرانی او اسپ بشکافستی
هنرها پدر بودش آموزگار * که چون بود یاری‌گرش روزگار
چوزو-IV^۵ وکان لایحمله مرکوب غیر الغیل نضامة چشته و عبالة اکتافه B-доб.:
IV-доб.: 7 بکردار-I^۶ (метр нарушен). آگهی

بجز پیل او را نه بر تافتی * که اسپ از نشستش شکن یافتی
چودستان-I^{۱۰} 1559 стоит перед 6. 1557 текста. 9 IV-6. 1556-1558 отсутствуют. 8 B-66.
بر-IV^{۱۳} پای-12 بیاراست لشکر چو چشم خروس-IV, VI^{۱۱} شد آگاه
سپر در سپر-I^{۱۶} لشکری-1, IV^{۱۵} سوده و-VI سودم و-IV جاد و-I^{۱۴}
L-доб.: بافته سرخ وزرد

سوی سیستان سام بنهاد روی * ابا این چنین لشکر و رنگ و بوی
چو این مژده بشنید زال دلیر * بزد نای رویین و ناسود دیر
19 B-66. 1563 и 1564 отсутствуют. 18 برینج-I^{۱۸} نای و-VI^{۱۷}

پس آن نامه زال¹ پاسخ نوشت
 نخست آفرین کرد بر کردگار
 ستودن گرفت آنگهی زال را
 پس آمد بدان² پیکر پرنیان
 1540 بفرمود³ کین را چنین⁴ ارجمند
 نیایش همی⁵ کردم اندر نهان
 که⁶ زنده⁷ ببینند⁸ جهانبین من
 کنون شد مرا و ترا⁹ پشت¹⁰ راست
 1545 [فرستاده آمد چو باد دمان
 [چو بشنید¹¹ زال این¹² سخنهای نغز
 [بشادیش بر شادمانی فرود¹³
 همی گشت چندی برو بر¹⁴ جهان
 [برستم همی داد ده دایه شیر
 1550 [چو از شیر آمد سوی خوردنی
 [بدی¹⁵ پنج مرده¹⁶ مراو را خورش
 چو رستم بپیمود بالای هشت

بیاراست چون مرغزار بهشت
 بران شادمان گردش روزگار
 خداوند شمشیر و کوپال را
 که یال یالان¹⁷ داشت و فر¹⁸ کیان¹⁹
 بدارید کز دم²⁰ نیابد²¹ گزند
 شب و روز با²² کردگار جهان
 ز تخم تو گردی²³ بآیین²⁴ من²⁵
 نباید جز از²⁶ زندگانیش خواست
 بر زال روشن دل و شادمان²⁷
 که روشن روان اندر آید به مغز²⁸
 برافراخت گردن به چرخ کبود²⁹
 برهنه شد آن روزگار³⁰ نهان
 که نیروی مردست و سرمایه شیر³¹
 شد از نان³² و از گوشت افزودنی³³
 بماندند مردم از آن³⁴ پرورش³⁵
 بسان یکی سرو آزاد گشت

روز کیان-IV-4 کیان-VI-3 بدیدم همه-VI-2 نامه را سام-IV, VI-1
 بدیدار-VI-8 تا او-IV-7 کورا چنان-I-6 بگفتیم-VI-5 VI-دوب. б. 1543 текста.
 چنان-VI-; ازین بخشش-IV-; همی جستیم از-Л-10 بسی-VI-9 کرگس نیاید
 برآیین-IV-15 پوری-I-14 بیند-IV-13 دیده-I-12 یکی-IV-11 خواهیم از
 مراد من از بخت-I-18 مراد مرا-VI-17 VI-б. 1543 стоит после б. 1540 текста.
 آن-IV, VI-22 برخواند-IV-21 شاد کام-Л-20 بجز-IV-19 (без рифмы).
 نشاندش-IV-24 دلش گشت خرم گو پاک مغز-I-; بروشن روان اندر آورد مغز-Л-23
 از آن گونه برسر-I, VI-26 Б-бб. 1545-1547 отсутствуют. بر شادمانی فرود(؟)
 27 IV-б. 1553 текста; Б-бб. 1550 и 1551 отсутствуют. 28 Л-бб. 1549-1551 стоят после б. 1553 текста; Б-бб. 1550 и 1551 отсутствуют.
 بدین-VI-31 پروردنی-T-; نابرتنی(؟)-I, IV, VI-30 مان(؟)-Л-29 33 I-پنج بره-I-32
 34 IV-б. оп. بدین گونه بودی ورا-I-33

یکی جشن کردند در گلستان	ز زاولستان ¹ تا بکابلستان ²
همه دشت پر ³ باده و نای بود	بهر کنج صد مجلس آرای بود ⁴
بزاولستان ⁵ از کران تا کران	نشسته بهر ⁶ جای رامشگران ⁷
نمید کهتر از مهتران بر فرود ⁸	نشسته چنان چون بود ⁹ تار و پود ¹⁰
پس ¹¹ آن پیکر رستم شیرخوار ¹²	ببردند ¹³ نزدیک ¹⁴ سام سوار
ابر سام یل موی بر پای خاست	مرا مانند این پرنیان گفت ¹⁵ راست
اگر نیم ازین پیکر آید تنش	سرش ابر سایید زمین دامنش
وزان پس فرستاده را پیش خواست ¹⁶	درم ریخت تا بر ¹⁷ سرش گشت راست ¹⁸
[بشادی برآمد ز درگاه کوس	بیاراست میدان ¹⁹ چو چشم خروس ²⁰]
[می آورد و رامشگران را بخواند	بخواهندگان بر درم برفشانند]
بیاراست جشنی که ²¹ خورشید و ماه	نظاره شدند اندران بزمگاه ²²]

با—I³ VI—б. оп., между бб. 1525 и 1527 стоит б. 1528 текста. Z زابلستان—IV, I¹

I, VI—доб.:

بکابل درون گشت مهرباب شاداد * بمژده بدرویش دینار داد
VI—после б. 1525 доб.: ср. Б—после б. 1525 доб.: ... أعطافه...
приведенного в этом разночтении б. еще доб. три бб.:

ازان بیشتر بود در سیستان * زدندی ز رستم همی داستان
چو بازارگه بد همه ره دراز * ز زابل بکابل پیاده سوار(?)
فرستاده بنهاد در پیش سام * نگه کرد و خرم دل و شاد کام
خیناگران—VI—б. оп.; IV—7 نشستند هر—VI, I⁶ بکابلستان—VI; بزابلستان—I⁵
VI—б. 1528 стоит после б. 1525 текста. IV—8 فرود IV—9
VI—б. оп. 10 بیجای بر—IV⁹ بدیدش جهانگیر—I¹⁴ چو بردند—IV¹³ گرزدار—I¹² چو—I¹¹
بخواهندگان بر درم برفشانند—I¹⁸ با—VI¹⁷ خواند—IV, I¹⁶ ماند سراپای
درم بر سر او همی بر فشاند—IV¹⁹ لشکر—VI²⁰ доб.: VI²⁰

بفرمود آذین کران تا کران * دران شهر سگسار و مازندران
ثم أمر بضرب البشائر و ركوب العساكر للتطارد: I, IV—бб. 1534—1535 оп.; Б—доб.:
جشنگاه—I, VI²² چو—II²¹ فی میدان و التلاعب بالسيف والسنان

- 1510 شگفت اندرو مانده بد مرد وزن
[همان دردگاهش¹ فرو دوختند
شبانروز مادر زمی خفته بود
چو از خواب بیدار شد سروبن
بروز² و گوهر بر افشانند
مر آن بچه را پیش او تاختند
1515 بخندید ازان بچه سرو سهی³
[برستم بگفتا غم آمد بسر
یکی کودکی دوختند⁴ از حریر
درون وی آگنده⁵ موی سمور
1520 ببازوش بر ازدهای دلیر
بزیرکش اندر گرفته سنان⁶
نشانندش آنگه بر اسپ سمند
[چو شد کار یکسر همه ساخته
هیون⁷ تکاور بر انگیختند⁸
1525 پس⁹ آن صورت رستم گرزدار¹⁰
که نشنید کس بچه پیلتن
بدارو همه درد¹¹ بسپوختند¹²
زمی خفته و هش ازو¹³ رفته بود¹⁴
بسیندخت بگشاد لب بر¹⁵ سخن
ابر کردگار آفرین خوانند
بسان سپهری بر افراختند
بدید اندرو فر شاهنشهی¹⁶
نهادند رستمش نام پسر¹⁷
ببالای آن¹⁸ شیر ناخورده شیر¹⁹
برخ بر ننگاریده ناهید و هور
بچنگ اندرش²⁰ داده چنگال شیر
بیک دست کوپال و دیگر عنان
بگرد اندرش چاکران نیز چند²¹
چنان چون بپایست پرداخته²²
بفرمان بران بر²³ دم ریختند²⁴
ببردند²⁵ نزدیک سام سوار

1 IV- درزگاهش 2 IV- درز 3 I, VI-6. оп.; IV- 6. 1511 стоят после б. 1512
текста. 4 I- خسته و دل زهش 5 IV, VI- بود و زهش رفته بود 6 I, VI-
Л- بگفتند ازان بچه چندی سخن I- 9 بچه سروبن I- 8 در-Л 7 در
پدر چون بدیدار او کلام کرد * مر او را سبک رستمش نام کرد
I, IV-6. оп.; Б-الصبی رستم- VI-доб.:
ازو زال و سیندخت خرم شدند * بفرمود تازیزرکان آمدند
درونش بیاگنده IV- درو اندر آگنده I- 14 سیر IV, VI- 13 او IV, VI- 12 دوخته-Л 11
نشاننده سستان IV- نگاری سستان-Л 16 اندرون I- 15 درون اندر آگنده VI-
برون IV- 20 هیونی IV, VI- 19 I, IV, VI-6. оп. 18 تاختند VI- 17 IV-6. оп.;
(метр нарушен) بفرمانش روز تا شب همی تاختند IV- 22 بفرمان یزدان I- 21 تاختند
فرستاد VI- 25 نامدار IV- 24 مر I, IV, VI- 23

- بکافد^۱ تهیگاه سرو سهی
 وزو بچه شپیر بیرون کشد
 ۱۴۹۵ وز آن پس بدوز آن^۳ کجا کرد چاک
 گیاهی که گویمت^۷ باشیر و مشک
 بساو بر آلا^۸ بر خستگیش^۹
 بدو^{۱۱} مال ازان پس یکی پتر من
 ترا زین سخن شاد باید بدن
 ۱۵۰۰ که او دادت این خسروانی درخت
 بدین کار دل هیچ غمگین مدار
 بگفت و یکی^{۱۸} پر ز بازو^{۱۹} بکنند
 بشد زال و آن پتر او بر گرفت
 [بدان^{۲۲} کار نظاره شد^{۲۳} یک جهان
 ۱۵۰۵ فرو ریخت از مژه^{۲۶} سیندخت خون
- نباشد مر او را ز درد آگهی
 همه پهلوی ماه در خون کشد^۲
 ز دل^۴ دور کن^۵ ترس و تیمار^۶ و باک
 بکوب و بکن هر سه در سایه خشک
 ببینی همان روز پیوستگیش^{۱۰}
 خجسته^{۱۲} بود سایه^{۱۳} فتر من
 پیش^{۱۸} جهاندار باید شدن
 که هر روز نو^{۱۴} بشکفاندش^{۱۵} بخت^{۱۶}
 که شاخ برومند آمد^{۱۷} بهار
 فگند و پیرواز بر شد^{۲۰} باند
 برفت و بکرد آنچه گفت ای شگفت^{۲۱}
 همه دیده پر^{۲۴} خون و خسته روان^{۲۵}
 که کودک ز پهلوی کی آید برون

۲۶

- بیامد یکی موبدی چرب دست
 بکافید^{۲۷} بی رنج پهلوی ماه
 چنان بی گزندش برون آورید
 یکی بچه بد چون گوی شیرفش
- مر آن ماهرخ را بمی کرد مست
 بتابید مر^{۲۸} بچه را سر ز راه
 که کس در جهان این^{۲۹} شگفتی ندید
 ببالا بلند و بدیدار کش

خدارد—VI-۵ ز تن—L-۴ بدوزد—VI-۳ ۱ بکابد (؟)—IV-۱
 بسای و بیندای (؟)—VI-۵؛ بسای و بیالای—I-۸ گویم تو—I-۷ اندوه—I-۶ برو
 ببین اندرون را—VI-۵؛ ببینی هم اندر زمان بستگیش—I-۱۰ خستگی—VI-۹
 IV-۱۵ گل—I-۱۴ بنزد—L-۱۳ که فتر—IV-۱۲ بران—I-۱۱ ، پیوستگی
 این و یک—VI-۱۸ برومندی آرد—IV-۱۷ برومند آید—I-۱۷ رخت—VI-۱۶ بشکافت
 IV-۲۱ (метр нарушен) بدو داد و بر شد با پر—IV-۲۰ این و از بال پری—IV-۱۹
 دلپر از—L-۲۴ بد—I-۲۳ ، IV-۲۳ بران—I-۲۲ کرد (так!) از شگفت—VI-۲۱؛ گفت و شگفت (؟)
 آن—IV-۲۹ پس—IV-۲۸ شکافید—VI-۲۷ دیده—IV-۲۶ نهان—VI-۲۵

هم اندر زمان^۱ تیره گون شد هوا
 چو ابری که بارانش مرجان بود 1480
 برو کرد زال آفرین^۳ دراز
 چنین گفت با زال^۵ کین غم چراست
 کزین^۶ سرو سیمین بر مامروی
 که خاک پی او پیوسد هژبر
 از^۹ آواز او چرم جنگی پلنگ 1485
 [هران گرد کاواز^{۱۱} کوپال اوی
 [ز آواز او^{۱۳} اندر آید ز پای^{۱۴}
 [بجای خرد^{۱۶} سام سنگی بود
 [ببالای^{۱۸} سرو و بنیروی^{۱۹} پیل
 [نیاید بگیتی^{۲۳} ز راه زهش^{۲۴} 1490
 بیاور یکی خنجر آگون
 نخستین بومی ماه را مست کن
 پدید^۱ آمد آن مرغ فرمان روا
 چه مرجان^۲ که آرایش جان بود
 ستودش فراوان و بردش نماز^۴
 بچشم هژبر اندرون نم چراست
 یکی نرّه شیر آید و^۷ ناماجوی
 نیارد گذشتن بسر برش^۸ ابر
 شود چاک چاک و بخاید دو چنگ^{۱۰}
 ببیند برو بازوی و یال^{۱۲} اوی
 دل مرد جنگی بر آید ز جای^{۱۵}
 بچشم^{۱۷} اندرون شیر جنگی بود
 باورد^{۲۰} خشت^{۲۱} افگند بر دو میل^{۲۲}
 بفرمان دادار^{۲۵} نیکی دهش^{۲۶}
 یکی مرد بینادل^{۲۷} پر فسون
 ز دل بیم^{۲۸} و اندیشه را^{۲۹} پست کن^{۳۰}

۱ I- بزیر ۲ IV- که برجان ۳ I- آفرینی ۴ Л, VI-обратный порядок мисра.
 ۵ یکی شیر باشد گو-IV; یکی شیر باشد ترا- I, VI ۷ ازان- I ۶ سیمرخ- I
 بخاید بچنگ- I ۱۰ وز- VI ۹ گذشتن ابر سرش- IV; بسر بر گذشتنش- I, VI ۸
 بال و هم یال- VI ۱۲ باره زرکه- VI; باره دز که- IV ۱۱ بجایند چنگ- VI
 ز آواز بداند زاید ز پای (так!) VI-; زجای- I ۱۴ هم اندر زمان- IV; باواز او- I ۱۳
 ببالا چو- VI ۱۸ برزم- VI ۱۷ برای و خرد- VI ۱۶ بماند بجای- IV; پولاد خای- I ۱۵
 1486-1490 Б-66. ۲۸ باواز اسپ- Л ۲۱ در آورد- VI; بانگشت- I ۲۰ بنیر و چو- VI ۱۹
 IV-; دارای- Л ۲۵ (без рифмы). ۲۴ دهش- IV, VI; زهش- Л ۲۴ نتابد ز گیتی- IV ۲۳ оп.
 یزدان I-доб. ۲۶ I-доб.:

بدان تلاش بیشی بود خرمی * بدین آدمی از ره مردمی
 ترس- IV ۲۹ غم- VI ۲۸ بیدار دل- VI; بینادل و- Л ۲۷ IV-доб. вариант того же б.
 یکباره را Л-доб. ۳۰
 تو بنگر که بینادل افسون کند * بصندوق تا شیر بیرون کند
 IV, VI-доб. варианты того же б.

شکم گشت¹ فربه² وتن³ شد گران
 بدو گفت مادر که ای جان مام⁴
 چنین داد پاسخ که من روز و شب
 [همانا زمان آمدستم فراز⁵ 1470
 تو گوئی بسنگستم¹² آگنده پوست
 چنین تا گه زادن آمد فراز
 چنان بد¹⁵ که یک روز ازو رفت هوش
 خروشید سیندخت¹⁷ و بشخود روی
 یکایک بدستان رسید آگهی¹⁴⁷⁵
 ببالاین رودابه شد زال زر
 همان²¹ پسر سیمرغش آمد بیاد
 یکی مجمر آورد و آتش فروخت
 شد آن⁴ ارغوانی رخس زعفران⁵
 چه بودت که گشتی چنین⁷ زرد فام⁸
 همی برگشایم بفریاد لب⁹
 وزین¹⁰ بار بردن نیابم جواز¹¹
 وگر آهنت آنکه نیز اندروست¹³
 بخواب و بآرام بودش نیاز¹⁴
 از ایوان دستان بر آمد خروش¹⁶
 بکنند آن سیه گیسوی مشکبوی
 که پژمرده شد برگ¹⁸ سرو سهی¹⁹
 پراز آب رخسار و خسته جگر²⁰
 بخندید و سیندخت را مژده داد
 وز آن پسر سیمرغ لختی بسوخت

1 VI—доб.: 2 فربه—IV 3 تنش—I 4 بشد—VI 5 VI—доб.:

چو پرسیدی اورا کسی کت چه بود * نداراند هان کین عمانست سود (?)

6 VI—نارفام 7 IV—که ایون شدی 8 I—б. оп. 9 I—б. оп.; IV—доб.:

چنان گشته بی زور و پژمرده ام * توگوئی که من زنده مرده ام

و یا ز آهن است آنکه بوده—I¹³ توگفتی بسنگستش—I¹² I—б. оп. 11 ازین—VI¹⁰

وگر آهنت آنکه تمثال اوست—VI ویا آهنت این که در جوف اوست—IV; دروست

I—б. 1471 стоит после б. 1472 текста. VI—доб.:

بی آرام شد (так!) دخت از درد او * گرسستی چو دیدی رخ زرداو

چو آمد گه پاک پردختنی * که گردد تن آسان ازو خفتنی

خبر شد بسیندخت—I¹⁷ 1476, 1474, 1475. VI—далее порядок бб. 16 شد—IV, I¹⁵

18 شاخ—VI 19 VI—доб.:

بدل زال آنگاه اندیشه کرد * وزاندیشه آسانترش گشت درد

20 VI—доб.:

همی کند موی و همی خست دست * ز درد غم او دست بردل بیست

شبستان همه بندگان کنده موی * برهنه رخ و موی و در گرد اوی

ازان—IV; چو از—VI, I²¹

- 1460 سوی گرگساران شد و باخت¹ درفش² خجسته بر افراخت سر³
شوم گفت کان پادشاهی مراست⁴ دل و دیده با ما ندارند راست
[منوچهر منشور آن شهر بر⁵ مرا داد و گفتا همی دار و خور⁶
بترسم ز آشوب بدگوهران بویژه ز گردان⁷ مازندران⁸
بشد سام یکزخم و بنشست زال می و مجلس آراست و بفراخت یال⁹

۲۵

- 1465 بسی برنیامد برین¹⁰ روزگار که آزاده¹¹ سرو اندر آمد بهار¹²
[بهار دل افروز پژمرده شد دلش را غم و رنج بسپرده شد¹³

درخت—VI² گرگساران سوی باخت—VI, IV; گرگسار و سوی باخت—I¹
IV, VI⁶ بوم و بر—I⁵ جداست—IV, VI⁴ بر آورد پیر—IV; بر افراخت بر—I³
VI—б. оп. I, VI⁷ دیوان—I⁸—доб.:
ترا دادم ای زال این تختگاه * همین پادشاهی و فرخ کلاه
می و مجلس آراست—IV; بیماراست مجلس فرخنده فال—I⁹ VI—доб. вариант того же б.
فرخنده فال; IV—доб.:
نشست از بر تخت زابل بداد * بشاهنشاهی تاج بر سر نهاد
همه کابل و زابل و نیمروز * بشاهیء دستان گیتی فروز
چو جلد برین خرم و تازه شد * ز دادش بعالم در آوازه شد
هنر پروران جهان سر بسر * بدرگاه دستان نهادند سر
ز دادش بنزدش فروزنده جاه * برش از هنر یافته پایگاه
گرانمایه دستان خسرونژاد * ز پیوند رودابه بد سخت شاد
چنان شیفته بود بر چهر او * که جاننش نبود تازه بی مهر او
که بر سرو—VI; بهار—I¹² که تاراد—IV; که بازاد (?)—I¹¹ درین—VI; بدین—IV¹⁰
VI—доб.: بسترده شد—VI; I¹³—б. оп. IV; سیهین برآمد بهار
زبس بار کو داشتهی اندرون * همی راند رودابه چون رود خون
I—доб. вариант того же б.

- 1450 [بزرگان کشورش با¹ دست‌بند
سر ماه سام نریمان برفت
[ابا زال و بالشکرو پیل و کوس
عماری و بالای و هودج⁵ بساخت
چو سیندخت و مهراب و پیوند خویش
1455 برفتند شادان دل و خوش‌منش⁹
رسیدند پیروز تا¹¹ نیم‌روز
[یکی بزم سام¹⁴ آنگهی ساز کرد
[پس آنگاه سیندخت آنجا بماند
سپرد آن زمان پادشاهی¹⁷ بزال
کشیدند بر² پیش کاخ بلند³
سوی سیستان روی بنهاد تفت
زمانه رکاب را داد بوس⁴
یکی مهد تا ماه را در⁶ نشاخت
سوی سیستان روی⁷ کردند پیش⁸
پراز آفرین لب ز نیکی کنش¹⁰
چنان¹² شاد و خندان و گیتی فروز¹³
سه روز اندران بزم بگماز کرد¹⁵
خود و لشکرش سوی کابل براند¹⁶
برون برد لشکر بفرخنده فال

¹ VI—(так) لشکرش بدو ² IV—صف; VI—در ³ I—б. оп.; VI—доб.:

همه شهر بودی پراز نای و کوس * سرای سپهبد بهستی بجوش (?)
نه زال و نه آن ماه بیجاده لب * نخفتند یک هفته بر روز و شب
ابا یکدگر از پس آمیختن * شه آن گوهرش بست از آمیختن

⁴ I, VI—б. оп.; I—

از آن پس که او رفته بد زال باز * سه هفته بشادی گرفتند ساز
عماری بالای هودج—IV; عماری و پالان و هودج—⁵ I, VI—
IV, VI—доб. варианты того же б.

IV—б. оп. ره سیستان بر گرفتند پیش—⁸ I—
⁶ VI—оп. راه—⁷ VI—
⁹ IV—оп. یکی مهد آن ماه را بر—¹⁰ IV, VI—

1456 VI—б. 13 لبان—VI; همه—¹² I—
در—¹¹ I, IV—
دهش—¹⁰ IV, VI—
پر منش—⁹ IV—

стоит после б. 1458 текста. ¹⁴ VI—
یکی سور پس (в тексте по T). ¹⁵ Л, I, IV—б. оп.;

VI—
سور مهراب خورد—
VI—
Л, I, IV—б. оп.; Б—бб. 1451—1458

ثم عزم سام على الارتحال خارجا نحو سجستان فتوجه اليها
و أمر زال بإعداد العماريات و تهيئة المهود و الهوادج و اتبعه مستصحبا صاحبه
و مهراب و زوجته و ارتحلوا من سجستان جميعا قاصدين قصد نيمروز فقدموها و أقام
سام بضيفاتهم ثلاثة أيام ثم استأذن مهراب و رحل راجعا الى كابل خطة ملكه و مقر
آن همه پادشاهی—VI; آنگهی سام شاهی—¹⁷ I—
عزه و اقامت سیندخت عند اینتها

- چنین داد پاسخ بسیندخت سام
 1440 برفتند تا³ خانه زرنگار
 نگه کرد سام اندران ماهروی
 ندانست کش چون ستایید همی
 بفرمود تا رفت مهراب پیش
 بیک تختشان شاد بنشانند
 1445 سر ماه با افسر نامدار¹⁰
 بیاورد پس دفتر¹² خواسته
 برو خواند از¹⁴ گنجها هرچه بود
 برفتند از آنجا بجای نشست
 وز ایوان سوی باغ¹⁷ رفتند باز
- که از من بخواه آنچه آیدت¹ کام²
 کجا اندرو بود خرم بهار⁴
 یکایک شگفتی بماند اندروی⁵
 برو چشم را چون گشاید همی⁶
 بستند عقدی⁷ برآیین⁸ و کیش⁹
 عقیق و زبرجد بر افشانند
 سر شاه با تاج گوهرنگار¹¹
 یکی سخت¹³ گنج آراسته
 که گوش آن نیارست گفتی¹⁶ شنود¹⁸
 بودند یک هفته با می بدست
 سه هفته بشادی گرفتند ساز

2 I—доб.: 1 I—داری تو; 4 IV—بایدت

زبند و ز تخت و ز تاج و ز شهر * مرا هر چه باشد شماراست بهر
 VI—доб. вариант того же б. 3 I—زی 4 VI—доб.:

بهاری که بارش گهر بود وزر * خود اندر میانش فرازنده سر
 5 I—доб.:

نشانند بر پهلویش زال زر * چو خورشید رخشنده با زیب و فز
 6 I—б. оп.; VI—доб.:

بزال آنگهی گشت کای نیکبخت * یزدان ترا یآوری بود سخت
 که رویت گزید این خرد بر فروغ * گزنده گزیدی چه باید دروغ
 عقدوا العقد علی-ب; بآیین خویش-IV 9 بآیین-I, VI 8 کابین-IV; عهدی-I 7
 گوهر-I 11 شاهوار-VI; زرنگار-I 10 1445 текст. 1443 стоит после б. I-б.; عادتهم
 یکی سخت از-VI; همان سخت-IV; همان نسخه-I 13 و VI—доб. 12 ل. شاهوار
 14 I, IV, VI—آن 15 IV—گفتن 16 VI—доб.:

بمانند آنچه شه و ماه را * بیک مهربان دو نکوخواه را
 17 I, IV, VI—کاخ

- یکی تاج زرین نگارش¹ گهر² بهکابل رسیدند خندان و شاد
 همه شهر ز آوای هندی درای 1430
 تو گفستی⁶ دد و دام⁷ رامشگرست⁸
 بش و یال اسپان¹¹ کران تا کران
 برون رفت سپندخت بابندگان
 مرآن¹⁵ هریکی را یکی جام زر
 همه سام را¹⁷ آفرین خواندند 1435
 بدان جشن هرکس که آمد فراز
 بخندید و²¹ سپندخت را سام²² گفت
 بدو گفت سپندخت هدیه کجاست
 نهاد از³ بهر تارک زال زر⁴
 سخنهای دیرینه کردند یاد
 ز نالیدن بربط و چنگ و نای⁵
 زمانه به آرایشی⁹ دیگرست¹⁰
 برانوده پر مشک و پر زعفران¹²
 میان بسته سیصد¹³ پرستندگان¹⁴
 بدست اندرون پر ز مشک و گهر¹⁶
 پس از جام گوهر بر¹⁸ افشانند
 شد از خواسته یک یک¹⁹ بی نیاز²⁰
 که رودابه را چند خواهی نهفت
 اگر دیدن آفتابست هواست

IV, VI—обратный порядок мисра; IV—доб.: 1 VI—بگردش 2 IV—گوهرنگار 3 I—نهادند 4 IV—ترگ دار

کنجا اندرو بود خرم بهار * نگه کرد سام اندران شهریار
 به آرایش⁹ I, IV, VI—جادو شدست⁸ IV—درو بام⁷ I—توگوئی⁶ VI—I—б. оп.
 12 I, IV—برو اسپ ویال(?) VI—بش و یال اسپ از¹¹ I—آهو شدست¹⁰ IV—I—б. оп.;

I—доб.: از مشک و می زعفران^{VI}; مشک و می و زعفران

همه پشت پیلان پراز کوس و بوق * برانوده از مشک و عنبر حلوق
 IV—доб.:

همه روی پیلان پر از بوق و کوس * بر آراست لشکر چو چشم خروس
 VI—доб.:

همه روی پیلان پراز بوق و کوس * بیماراست مجلس چو چشم خروس
 همان روی پیلان و چون کوس و بوق * برانوده از مشک و عنبر حلوق
 بسام¹⁷ VI—مطر مرصع ز دژ و گهر¹⁶ I—بکف¹⁵ I—б. оп. 14—چندی¹³ I—
 خواسته سر بسر^{VI}; خواسته جادوان¹⁹ IV—و زان جامها گوهر¹⁸ I—و بزال
 20 VI—доб.:

بزیری در (так!) پیل واسپان گهر * چو اختر همی تافت بر چرخ بر
 ز دینار و از گوهر پر بها * نبودی درم را در آنجا روا
 پس آنگه سپهبد بسپندخت²² I—و 21—оп. I, IV, VI—

هیونی بر افگند مرد دلیر^۱   ۱۴۱۵ بگوید که آمد سپهبد ز راه^۳
 بدان تا شود نزد^۲ مهرباب شیر
 ابا زال با پیل^۴ و چندی سپاه
 خروشی بر آمد چنان چون سزید
 ز پیوند خورشید زابلستان
 ز هر جای رامشگران خواندند^۵
 [چنان شاد شد شاه کابلستان
 که گفتمی همی جان برافشانند]

۲۴

بزد نای مهرباب^۶ و بر بست کوس
 ۱۴۲۰ ابا ژنده پیلان و رامشگران^۷
 ز بس گونه گون پرنیانی درفش
 [چه آوای نای و چه آوای چنگ
 تو گفتمی مگر روز انجامش است
 همی رفت ازین گونه^{۱۱} تا پیش^{۱۲} سام
 ۱۴۲۵ گرفتش جهان پهلوان در کنار
 شه کابلستان گرفت^{۱۳} آفرین
 نشست از بر باره تیزرو
 بیاراست لشکر چو چشم خروس
 زمین شد بهشت از کران تا کران
 چه سرخ و سپید^۸ و چه زرد^۹ و بنفش
 خروشییدن بوق و آوای زنگ
 یکی رستخیز است گر رامش است^{۱۰}
 فرود آمد از اسپ و بگنارد گام
 بپرسیدش از گردش روزگار
 چه بر سام و بر زال زر^{۱۴} همچنین^{۱۵}
 چو از کوه^{۱۶} سر بر کشد^{۱۷} ماه نو

زال و پیلان—I, IV^۴   برای—I^۳   پیش—Л^۲   گرد و دلیر—Л^۱
 ژنده پیلان—VI^۵ I, IV, VI — 66. 1416—1418 оп.; I — доб.:

فرستاده آمد به مهرباب زود * سراسر به گفت آنچه دید و شنود
 چو بشنید مهرباب شد شادمان * رخس گشت چون لاله و ارغوان
 لعل—IV, VI^۹   چه سرخ و چه سپید—I^۸   چندی سران—VI^۷   روین—I^۶
 IV — 14^{۱۴}   بکرد—VI^{۱۳}   نزدیک—IV^{۱۲}   مهرباب—VI^{۱۱}   IV — 66. 1422—1423 оп.
 I — доб.: و زال و چه شاه زمین—VI^{۱۵}   ابر سام و بر زال زر
 برایشان برافشانند مشک و عییر * همی گسترانید خز و حریر
 زند—I, IV^{۱۷}   چرخ—IV^{۱۶}

پندیره شدش سام یل شادمان¹
 فرود آمد از باره² بوسید خاک
 نشست از بر تخت پرمایه سام
 سخنهاى سیندخت گشتن گرفت 1400
 چنین³ گفت کامد ز کابل پیام⁴
 زمن خواست پیمان و دادم زمان⁵
 ز هر چیز کز من بخوبی بخواست
 نخست آنکه با ماه کابلستان⁶
 دگر آنکه زی او بهمهمان شویم 1405
 فرستاده آمد از نزد اوی
 کنون چیست پاسخ فرستاده را
 زشادی چنان شد دل⁷ زال سام
 [چنین داد پاسخ که ای پهلوان
 سپه رانی و ما بکابل شویم 1410
 بدستان نگه کرد فرخنده سام
 سخن هرچه از دخت مهراب نیست
 بفرمود تا زنگ و هندی درای

همی داشت اندر برش یک زمان
 بگفت آن کجا⁸ دید و بشنید پاک
 ابـا زال خـرم دل و شـاد کام
 لبش گشت خندان⁹ نهفتن گرفت
 پیـمـبر¹⁰ زنی بود سیندخت نام
 که هرگز نباشم بدو بدگمان
 سخنها بران بر نهادیم راست
 شود جفت خورشید زابلستان¹¹
 بران دردها پاک درمان شویم¹²
 که پردخته شد کار بنمای روی¹³
 چه گوییم مهراب آزاده را¹⁴
 که رنگش سراپای شد لعل فام¹⁵
 گرایدون که بیـنی بروشن روان
 بگویم زین در سخن بشنویم¹⁶
 بدانست کورا ازین¹⁷ چیست کام¹⁸
 بنزدیک زال آن جز از¹⁹ خواب نیست
 زدند و گشادند پرده سرای

چو خندان شد I-⁴ آنک او I-³ چو شد زورها زال I, IV, VI-² پهلوان IV-¹
 کنون گشت کامد بکابل خرام VI-⁶ همی IV-⁵ چو شد لبش خندان IV, VI-⁸ آنکه
 زمان خواست و پیمان و دادم زمان VI-⁷ زبان IV-⁸ پیاموز (تاک!) VI-⁹ سمندر IV-⁷
 خورشید کابلستان VI-¹¹ هم ماه کابلستان I-¹⁰ شاه زابلستان I, VI-⁹
 کار فرزند اوی IV-¹² کار را رنگ و بوی I-¹³ که شد ساخته کار پیوندجوی VI-¹²
 بدانست کورا ازان چیست کام I-¹⁵ تازه شد IV-¹⁴ شاد شد I-¹⁴ VI-¹³ ب. op.
 VI-¹⁶ ب. op. I, VI-¹⁶ 66. 1409 — 1410 op. ازو VI-¹⁷ I-¹⁸ ب. op.; IV-¹⁸ dob.:
 ورا داد پاسخ بشیرین زبان * که ای نامور نیک پی پهلوان
 شب تیره مر زال را I, IV, VI-¹⁹

- 1390 بیماراست رودابه را چون نگار¹ همه کابلستان شد آراسته³
 2 پراز جامه و رنگ و بوی بهار² همه⁵ پشت پیلان بیماراستند
 3 پراز رنگ و بوی و پر از خواسته⁴ نشستند⁸ بر پیل رامشگران
 4 زکابل⁶ پرستندگان خواستند⁷ پندیره شدن را بیماراستند
 5 نهاده⁹ بسر برز زر¹⁰ افسران
 6 نثارش همه مشک و زر خواستند¹¹

۲۳

- 1395 همی راند دستان¹² گرفتته شتاب کسی را نبد ز آمدنش¹⁵ آگهی
 1 چو پرنده مرغ و جو¹³ کشتی برآب¹⁴ خروشی برآمد ز پرده سرای
 2 پندیره نرفتند¹⁶ با¹⁷ فرهی که آمد ز ره زال فرخنده رای

بخورشید بر جادویها—IV, VI; برو بر بسی جادویا نوشت—I² بهشت—I, IV, VI¹ I—доб.;
 I—доб.;

نشانندش دران خانه ز رنگار * کسی را بر او ندادند بار
 IV—доб. вариант того же б. بیماراسته—L³ VI—доб.⁴

نشانندش بران خانه ز رنگار * کسی را بنزدش ندادند بار
 VI—б. 1391 стоит после; بدیای رومی و می خوستند—L, IV⁷ یکایک—I⁶ همان—L⁵
 6. 1389 текста. نشانند—VI⁸ IV, VI—نهاده⁹ بزر—VI¹⁰ L, VI—б. оп.;
 IV—доб.; زکابل پرستندگان خواستند—IV

کجا برفشانند مشک و عبیر * همی گسترانند خز و حریر
 فشانند برسر همه مشک و زر * که شد از گلاب و زمی خاک تر
 IV—доб. варианты тех же бб.; VI—доб.:

فشانند برسر همه مشک و زر * که بد از گلاب این زمین خاکتر
 بدیبا همه شهر آراسته * ازو بانگ رامشگران خواسته
 چه کوس بزرگ و چه رویینه نای * زدندی شدندی باست وسای (?)
 پس ان پهلوان زال سام سوار * چو برگشت شاد از در شهریار
 L—доб.¹⁴ مرغان و—I, IV¹³ باره—VI¹²

همه ره چه آتش همی راند زال * نخورد و نه خواب و نه آرام و حال
 بدیده برفتندش از—VI¹⁷ I, IV—برفتند¹⁶ که بد ز آمدن—I¹⁵

- 1375 چو بشنید سینه‌دخت ازو گشت باز¹ همی مژده دادش بدیدار² زال زن و مرد را⁴ از بلندی منش سوی کام دل⁶ تیز⁷ بهشتافتی بدو گفست رودابه ای شاه‌زن من از خاک پای تو بالین کنم ز تو¹² چشم آهرم‌نان دور باد چو بشنید سینه‌دخت گفتار اوی بیاراست ایوانها چون¹⁶ بهشت بساطی بیفگند¹⁸ پیکر بزر دگر پیکرش در خوشاب بود یک ایوان همه¹⁹ تخت²⁰ زرین نهاد [همه پیکرش گوهر آگنده بود زیافوت مر تخت را پاییه بود [یک ایوان همه جامه رود و می
- بر دخت‌ر آمد سراینده راز که دیدی چنان چون ببايد³ همال سزد گر فرزند سر⁵ از سرزنش کنون هرچه⁸ جستی همه یافتی سزای ستایش بهر انجمن بفرمانت⁹ آرایش دین¹⁰ کنم¹¹ دل و جان تو خانه سور باد¹³ بآرایش¹⁴ کاخ بنهاد روی¹⁵ گلاب و می و مشک و عنبر¹⁷ سرشت زبرجد برو بافته سربسز که هر دانه قطره آب بود بآیین و²¹ آرایش چین نهاد میان گهر نقشها کنده بود²² که تخت کیان بود و پرمايه²³ بود بیاورده از پارس و اهواز وری²⁴

که چون IV؛ که چون یافتی تو که یابد I³ بپیوند VI² برگشت باز I¹ برافرازی I⁵ برین مرد را I⁴ چنان یافتی تو که یابد VI؛ خواستی یافتی زو زفرمانت I⁹ آنچه VI⁸ زود I⁷ خان خود VI⁶ برآرد VI؛ برآید IV؛ I¹¹ L-доб.: جان IV¹⁰ سزاتر که IV؛ بکام تو گردد همه کار ما * سرآمد همان نییز بازارما I¹⁵ L-доб.: بر آرایش L¹⁴ 1380 стоит перед 6. 1378 текста. VI-6. I¹³ زمین I¹² جهان بوستان کرد از خرمی * بهشت برین کرد روی زمی بهار نو آورد در بوستان * که شادی شدند ازو دوستان در ایوان I¹⁹ بگسترد IV¹⁸ می و مشک و عنبر بهم در I¹⁷ ایوان چوخرم I¹⁶ IV-6. оп. سراسر هم VI²¹ پر از طوق VI²⁰ بایوانها IV؛ یکی VI²² I, IV, VI-6. оп. I²⁴ سرمایه VI²³

گسی کردم‌ش با دلی شادمان
 برون رفت با فترخی¹ زال زر
 1360 نوندی برافگند نزدیک سام
 ابا خلعت خسروانی و تاج
 چنان شاد شد زان سخن پهلوان
 سواری بکابل برافگند⁴ زود
 نوازیدن شیرینار جهان
 1365 من اینک جو دستان بر من رسد⁷
 چنان شاد شد شاه¹⁰ کابلستان
 که گفستی همی¹³ جان برافشانند
 چو¹⁵ مهراب شد شاد و روشن روان
 گرانمایه سپندخت را پیش خواند
 1370 بدو گفت کای جغت¹⁸ فرخنده رای
 بشاخی زدی دست کاندل زمین²¹
 چنان هم کجا²² ساختی از نخست
 همه گنج پیش تو آراستست

VI-⁵ سوی کابل افگند-IV⁴ طوق با-IV³ بر بستم-VI² خرمی-I¹
 سزید-IV, VI⁹; I-ب. оп.; IV⁸ بیابیم-IV⁷ رسید-IV, VI⁶; I-ب. оп. کرده بود
 Л, IV, VI-доб.:

فرستاده تازان بکابل رسید * خروشی برآمد چنان چون سزید
 I-доб.¹² (метр нарушен). شاه-VI¹¹; سالار-I¹⁰ شهر-VI¹⁰

که بی جان شده باز یابد روان * ویاپیرسرمرد گردد جوان
 Л-доб.¹⁴ تو گفستی همه-I¹³

بشادی زدند آنگهی دست زود * کز اندوه غم هرکسی رسته بود
 IV-ماه-IV¹⁸ همه چرب-I¹⁷ I-б. оп.¹⁶ که-Л¹⁵

اینک قد-Б²¹ برافروخت از جانیت این تیره رای-VI²⁰; رای-Л²⁰ رای تو-IV¹⁹
 کجا همچنین-IV²²; چنین هر کجا-Л²² أعلقت يدك بشجرة من شجرات المجد
 اگر-IV, VI²⁴; اگر تاج اگر تخت-I²⁴ باید مر اورا-VI²³; باید مرا این-Л²³
 تخت و تاج است و گر

1345 بـرو آفرین کرد شاه بزرگ
بزرگان سوی کاخ شاه آمدند
یکی خلعت آراست شاه جهان
چه از تاج پرمایه و تخت زر
همان³ جامه‌های گرانمایه نیز
[بزال سپهبد سپرد آن زمان
همان نامور مهتران¹ سترگ
کمر بسته و با کلاه آمدند
که گشتند ازان خیره یکسر² مهان
چه از یاره و طوق و زرین کمر
پرستنده و اسپ و هر گونه⁴ چیز
همه چیزها از کران تا کران⁵]

۲۲

1350 پس آن نامهٔ سام پاسخ نوشت
که ای نامور⁶ پهلوان دلیر
نبیند چو تو⁸ نیز گردان سپهر
همان پور فرخنده زال سوار
رسید و بدانستم از کام او¹¹
1355 بر آمد هر آنچ آن ترا کام بود¹³
همه آرزوها سپردم بدوی
زشیری که باشد شکارش پلنگ
شگفتی سخنهای فزّخ نوشت
بهر کار پیروز برسان شیر⁷
برزم و ببزم و برای و بچهر⁹
کزو مانند اندر جهان یادگار¹⁰
همان خواهش و رای و آرام او¹²
همان زال را رای و آرام بود¹⁴
بسی روز¹⁵ فزّخ شمردم بدوی
چه زاید¹⁶ جزاز¹⁷ شیر شرزه¹⁸ بجنگ¹⁹

چنان چون ببايد سزای-IV; کزو خیره مانند یکسر-I² پهلوانان گرد و-I¹
I, IV, VI — 6. оп. بسیار-VI⁴ همه-IV; چه از-I³ که گشتند خیره کهان و-VI
I-далее бб. 1353—1356 оп., вместо
них доб.:
چو آمد برم نامهٔ پهلوان * شنیدم من آنرا بروشن روان

IV, VI—доб. б. 1354 текста. 9 IV, VI—доб б. 1355
جـهـانـان-VI; چـو او-IV⁸
کـزـو مـانـد-IV, VI¹² روزگار-VI; روی کار-IV¹¹ I, IV, VI—6. оп. текста.
هرآن-IV; بدادم هران چیزکت کام بود-I¹³ IV, VI—6. оп. اندر جهان یادگار
بکن هرچه زومر ترا کام بود-VI; چیز کو مر ترا کام بود
1355 I—доб. 6 I—نهنگ-19 بچه-VI¹⁸ بجز-IV, VI¹⁷ آید-16 VI—پند¹⁵
текста; порядок бб. 1353—1357 восстановлен по Л.

- هم اندر تگ اسپ یک جویه تیر
سپر برگرفتند ژوپین و ران²
[سپر خواست از ریدک ترک زال⁴
[کمان را بینداخت⁶ و ژوپین گرفت 1330
[بزد خشت برسه سپرگیلوار⁸
بگردنکشان گفت شاه جهان
یکی⁹ برگراییدش اندر نبرد
همه برگشتیدند¹⁰ گردان سلیج
بآورد رفتند پیچان عنان 1335
چنان شد که مرد اندر آمد بمرد
نگه کرد تا کیست زیشان سوار
زگرد اندر آمد بسان نهنگ¹³
چنان خوارش از پشت زین برگرفت
بآواز گفتند گردنکشان 1340
هرآن کس که با او بجوید نبرد¹⁶
ز شیران¹⁸ نژاید چنین¹⁹ نیز گرد²⁰
خنک سام یل کش²² چنین یادگار
- بینداخت و بگذاشت چون نژ شیر¹
بگشتند با خشتهای³ گران
بر انگیخت اسپ و بر آورد یال⁵
ژوپین شکار⁷ نوآیین گرفت
گشاده بدیگر سو افگند خوار
که با او که جوید نبرد از مهان
که از تیر و ژوپین بر آورد گرد
بدل خشمناک و زبان پر مزیح
ابا نیزه و آبداده سنان
برانگیخت زال اسپ و بر خاست گرد¹¹
عنان پیچ و گردنکش و نامدار¹²
گرفتش کمربند اورا بچنگ
که شاه و سپه ماند اندر شگفت¹⁴
که مردم نبیند کسی زین نشان¹⁵
کند جامه مادر برو¹⁷ لاژورد
چه گرد از²¹ نهنگانش باید شمرد
بماند بگیتی دلیر و سوار²³

ثم أتت بها بأخري راكضا فرسه فنغذت فيها كمثل الأولى I—б. оп.; Б—
سپرخواست فی الحال آن ترک زال VI—⁴ برفتند باگرزهای IV—³ نیزموران VI—²
بزد بر سپر VI—; نامدار I—⁸ نگار Л—⁷ بیفگند VI—⁶ IV, Б—66. 1329—1331 оп.
I, VI—¹¹ همه برگرفتند IV—; بخود راست کردند I—¹⁰ همی I—⁹ تا سپرگیلوار
обратный порядок мисра. I—¹² далее бб. 1338—1340 оп., вместо них доб.:
سبک زال جنگی برو حمله برد * زپیشش گریزان شد آن مرد گرد
منوچهر گفت این دلاور جوان * بماناد همواره روشن روان
VI—б. 1340 стоит перед б. 1338 текста. I, IV, VI—¹⁵ ماند از و در شگفت I, IV, VI—¹⁴ پلنگ IV—¹³
زگردان IV—¹⁸ بدو I—¹⁷ جوید زستان نبرد IV—; جویند با او نبرد Л—¹⁶
کین I, VI—²² نه گرد از VI—; ز تخم I—²¹ شیرگرد VI—²⁰ چو او IV—¹⁹
IV—б. оп.²³

برفتند گردان همه شاد و مست
چو بر زرد زبانه ز کوه² آفتاب
بیامد کمربسته زال دلیر
بدستوری بازگشتن ز در⁵ 1315
بشاه جهان گفت کای نیکخوی
بسوسیدم این پایه تخت عاج
بدو گفت شاه ای جوانمرد گرد⁹
ترا بویه¹¹ دخت مهرباب خاست
بفرمود تا سنج¹⁴ و هندی درای 1320
ابا نیزه و گرز و تیر و کمان¹⁶
کمانها گرفتند¹⁹ و تیر خدنگ
پپیچید²¹ هریک بچیزی عنان
درختی گشن²³ بد بمیدان شاه
کمان را بمالید دستان سام 1325
بزد بر میان درخت سهی

گرفته یکی دست¹ دیگر بدست
سر نامداران برآمد³ ز خواب
پیش شهنشاه⁴ چون نره شیر
شدن نرد⁶ سالار فرخ پدر⁷
مرا چهر سام آمدست آرزوی
دل گشت روشن بدین برزو تاج⁸
یک امروز نیزت بپاید سپرد¹⁰
دلت را هش سام زابل¹² کجاست¹³
بمیدان گذارند¹⁵ با کره نای
برفتند گردان همه¹⁷ شادمان¹⁸
نشانه نهادند چون روز جنگ²⁰
بگرز و بتیغ و بتیر و سنان²²
گنشته برو سال بسیار و ماه²⁴
بر انگیزخت اسپ و بر آورد نام²⁵
گذاره شد آن تیر شاهنشاهی²⁶

منوچهر-VI⁴ در آمد-I, IV³ ز چرخ-IV² گرفتند یک دست-IV¹
نور تاج-IV; فتر و تاج-I⁸ VI-ب. испорчен.⁷ پیش-IV; سوی-I⁶ بدر-I⁵
تلبت عنندا-B; شمرد-IV, VI; دیگر برم باش شاد-I¹⁰ راد-I⁹ ارج تاج-VI
دلت رامش سام نیرم-IV; دلت خواهش سام نیرم-I¹² پایه-VI¹¹ هذا ایوم
در آرند-I, VI¹⁵ سنج-I, IV¹⁴ ز سام وز زاول دل تو جد است-VI¹³
ایران دمان-VI; обратный порядок мисра-IV¹⁸ بدل-IV¹⁷ تیر و گرز گران-IV¹⁶
بنیزه بتیر و کمان-IV²² بتابید-IV²¹ مردان جنگ-IV²⁰ کمان برگرفتند-IV¹⁹
VI-دوب.; VI-کمان.

زمنظر همی دید شاه جهان * ز گردان سر آشکار و نهان
زدستان سام آن سواری بدید * که هرگز ندید و نه از کسی شنید
بدادش-VI²⁵ فراوان گنشته برو سال و ماه-IV²⁴ شجرة عظیمه-B; کهن-IV²³
بافترهی-I²⁶ لگام

- 1300 گر¹ ایوان ما سر² بکیوان برست
چو پوشند بر روی ماخون و خاک⁴
بیابان و آن مرد با تیز داس
ترو خشک یکسان⁹ همی بدرو
دروگر¹⁰ زمانست¹¹ و ما چون گیا
بپیر و جوان یک بیک ننگرد¹²
1305 جهان را چنینست ساز و نهاد
ازین در درآید بدان¹⁴ بگنرد
چو زال این سخنها بکرد آشکار
بشادی¹⁸ یکی انجمن بر شگفت¹⁹
یکی جشنگاهی بپاراست²⁰ شاه
1310 کشیدند می تا جهان تیره گشت²²
خروشیدن مرد بالای گاه²³
ازان³ بهره⁴ ما یکی چادرست
همه جای بیمست⁵ و تیمار⁶ و باک
کجا⁷ خشک و تر زو دل اندر هراس⁸
وگر لابه سازی سخن نشنود
همانش نبیره همانش نیا
شکاری که پیش آیدش بشکرد¹³
که جز مرگ را کس ز مادر نژاد
زمانه برو دم¹⁵ همی بشمرد¹⁶
ازو شادمان شد دل شهریار¹⁷
شهنشاه گیتی زهازه گرفت
چنانچون شب چارده چرخ ماه²¹
سر میگساران زمی خیره گشت²²
یکایک بر آمد ز درگاه شاه²⁴

چو پوشند بر روی و بر سرش I-⁴ ازو I, IV-³ گر IV-² که IV-¹
که پوشید بر روی و VI- (метр нарушен) که بر روی پوشند برنش بخاک IV-; خاک
یکسر VI-⁹ IV-⁸ ب. оп. گیا I-⁷ اندوه IV-⁶ ترس است I-⁵ بر سرش خاک
I-¹³ VI-¹² мисра испорчено. جهانست I-¹¹ بدان کان VI-; درو چون IV-¹⁰
оп.; VI-¹⁰dob.:

جهان تا توانی بشیرین گذار * میازار کس را همین یاد دار
VI-¹⁶dob.: دم ما I-¹⁵ ازان IV-; وزان I-¹⁴

جهان ای شهنشه بماند دراز * همه جای آزست و بنمدار آز
I, IV-¹⁷ б. оп.; VI-

چو دستنان برانند این سخنها نیک * هم از شاخ و بر هم ز بنه‌ای نیک
Л-¹⁷dob.:

چو این گفته شد نامه²⁰ سام خواند * نوشته نویسنده چون باز راند
برو اندرون چند گونه سخن * منوچهر بر خواند سر تا ببن
VI-²¹ мисра بر آراست VI-²⁰ мисра испорчено. IV-¹⁹ زشادی VI-¹⁸
VI-²⁴ б. оп. پالای خواه I-²³ VI-²² б. оп. I-²² в обоих случаях شد; испорчено.

- دو سروان دو بازوی چرخ بالند
 برو² مرغ پتران چو³ خورشید دان
 دگر شارستان برسر⁷ کوهسار 1290
 همین⁹ خارستان¹⁰ چون¹¹ سرای سپنج
 همی دم زدن بر تو بر بشمرد
 برآید یکی باد با زلزله
 همه رنج ما ماند¹⁸ زی¹⁹ خارستان²⁰
 کسی دیگر از رنج ما²² بر خورد 1295
 چنین رفت از آغاز یکسر سخن
 اگر توشه مان نیکنامی بود
 وگر از ورزیم²⁸ و پیچان شویم
- کزو نیمه شاداب و نیمه نژند¹
 جهان را ازو⁴ بیم⁵ و امیدان⁶
 سرای درنگست و جای قرار⁸
 کزو¹² ناز و¹³ گنجست و هم درد ورنج
 هم او بر فرازد¹⁴ هم او بشکرد¹⁵
 زگیتی برآید¹⁶ خروش و خله¹⁷
 گذر کرد باید سوی شارستان²¹
 نیاید²³ برونیز و هم بگنرد
 همین²⁴ باشد و نو²⁵ نگردد کهن
 روانها²⁶ بران²⁷ سرگرمی بود
 پدید آید آنگه که بیجان شویم²⁹

VI—мисра; کزوییم شاداب و زوییم (так!) گزند—IV; کزوییم شادی و بیم گزند—I¹ испорчено. 2 IV — доб.: 3 VI—بدان 4 همان مرغ پترنده—IV 5 بدو—I 6 ترس—VI 7 I—دگر آن دواسپ سیاه و سپید * کزیشان جهان راست بیم و امید شب و روز گیتیست کان می برد * یکی اندر آید یکی بگنرد همان سی سوارست سی روزه ماه * که نافص شود زان یکی گاه گاه چو اعداد دهرش معظم شود * نه دوری فرایند نه زان کم شود چو گردون پییمود گیتی فروز * چو حاصل شود سیصد و شصت روز по смыслу эти бб. должны стоять после б. 1278 текста. Далее текст рукописи IV сильно поврежден между бб. 1289 и 1304 нашего текста. Добавлено 13 бб., аналогичных двум последним из пяти, приведенных в этом примечании (5 бб. после б. 1295 текста, 2 бб. после б. 1302, 3 бб. после б. 1300 и 3 бб. после б. 1304 текста); бб. 1303 и 1302 стоят между бб. 1296 и 1297 текста. 8 Б—دارالقرار 9 I—این 10 I, IV—خارشان 11 I, IV—همان 12 I, VI—بهین 13 I—برآرد 14 I—بسترد 15 VI—پروانند 16 I—بفرزاید 17 I—آز 18 IV—هم بدان شارسان—IV 19 I, IV—با 20 I, IV—مانده 21 I, IV—ویله 22 I, IV—روانرا 23 I—چنین 24 I, IV—نماید 25 I, IV—رنج او 26 I—بدان 27 I—برزیم 28 I—б. оп. 29 I—VI—

بسی روز مه را سر¹ آید شمار
کنون³ آنکه گفتی ز کار دو اسپ
1280 سپید و سیاهست هر دو زمان⁵
شب و روز باشد که میبگذرد⁷
سدیگر⁹ که گفتی که آن¹⁰ سی سوار
ازان سی سواران یکی کم شود
نگفتی سخن جز ز نقصان¹³ ماه
1285 کنون از نیام این¹⁵ سخن برکشیم
ز برج بره تا ترازو جهان
چنین تا ز گردش¹⁸ بماهی شود

برین سان بود گردش روزگار²
فروزان⁴ بکردار آذر گشسپ
پس یکدگر تیز هر دو دوان⁶
دم چرخ برما همی بشمرد⁸
کجا برگزشتند بر شهریار
بگاه¹¹ شمردن همان سی بود¹²
که یک¹⁴ شب کم آید همی گاه گاه
دو بن سرو کان مرغ¹⁶ دارد نشیم¹⁷
همی تیرگی دارد اندر نهان
پراز¹⁹ تیرگی و سیاهی شود²⁰

1 VI—بر 2 Л—далее бб. 1279—1281 текста опущены, вместо них добавлены следующие 7 бб.:

دگر آنکه از اسپ دادی نشان * بپیش شهنشاه گردنکشان
دوان هر دو ان از پس یکدگر * همی این نیابد مرانرا نگر(؟)
نیابد اگر چه شتابد همی * رخ از یکدگر برنتابد همی
تو این داستان را شب و روز دان * همان شید را گیتی افروز دان
که چون سر ز برج بره برزند * وگر گاو را پنجه بر سر زند
جهان زو شود همچو دریای زرد * بپوشندشان چادر لاژورد
شب و روز باشد بدین سان درست * که یکدیگرانرا بخوانند جست

IV—далее бб. 1279—1284 текста опущены; VI—доб. б. 1285 текста. 3 VI—دگر 4 VI—

I—доб.: 5 VI—سیاه اند هر دو دوان 6 VI—ازتنگ یکدگر هم دوان 7 VI—درفشان
برانسان که گفتند هر دو بهم * یکی در وجود و یکی در عدم
I—доб.: 8 VI—باشند هر دو بهم 9 VI—

نیابند مر یکدگر را بتنگ * دوان همچو نخچیر از پیش سگ
Л—доб.: 12 بوقت VI—ازان I—10 و دیگر I—9

شمار مه نو برین گونه دان * کزین کرد پیدا خدای جهان
زمغی IV—16 از نیام آن VI—زان نیام آن I—15 سی VI—14 بنقصان VI, I—13
VI—میسرا 18 I—چو زو باز گردد 17 VI—этот б. стоит после б. 1278 текста. 19 I—بدان VI—20 IV—б. оп.

که دو سرو

که از¹ ده و دو تلای سرو سهی² که رستست شاداب³ با فره‌ی
ازان برزده هر یکی شاخ سی
دگر موبدی گفت کای سر فراز
یکی زان⁶ بکردار دریای قار 1255
بجنبند و هر دو⁹ شتابنده اند¹⁰
سیدیگر چنین گفت کمان سی سوار
یکی کم نشود باز چون بشمیری¹³
چهارم چنین گفت کمان مرغزار
یکی مرد با تیز داسی¹ بزرگ 1260
[همی بدرود آن گیا خشک و تر
دگر گفت کمان بر کشیده دو سرو¹⁹
یکی مرغ دارد بریشان²¹ کنام

که رستست شاداب³ با فره‌ی
نگردد کم و بیش در⁴ پارسی
دو اسپ گرانمایه و تیزتاز⁵
یکی⁷ چون بلور سپید آبدار⁸
همان¹¹ یکدگر را نیابنده اند¹²
کجا بگنرانند بر شهریار
همان سی بود باز¹⁴ چون بنگری¹⁵
که بینی پر از سبزه و جویبار¹⁶
سوی مرغزار اندر آید سترگ¹⁷
نه بر دارد او هیچ ازان کار سر¹⁸
ز دریای با موج²⁰ برسان غرو
نشیمش بشام آن بود این بیام²²

که شاداب رستند-IV³ که دیدم ده و دو درخت سهی-I² که ان-IV, VI¹
IV-6. op. گرانمایه تیز تاز-IV⁵ از-IV, VI⁴ بر-IV, VI⁴ همه سال بارست-VI⁴
برنج اند و-Л⁹ اشتهر کال-Б⁸ دگر-IV⁷ یکی زو-Л, IV, VI⁶
همی-Л¹¹ شتابند باز-VI¹⁰ شتابند می-I¹⁰ برنج و بسختی-VI¹⁰ هردو
IV-; نیابند باز-VI¹² نیابند می-I¹²
شتابنده هردو برنج اندر اند * همه ساله برضد یکدیگر اند
IV-доб.
کجا رسته اند این چنین در چمن * بگو گر ازان آگهی همچو من
دگر موبدی گفت سر بر فراز * دو اسپ گرانمایه تیزتاز
شود-I¹⁴ بشمرند-IV, VI¹³ 1253 текста. по смыслу эти бб. должны стоять после б.
VI-¹⁸ IV-6. op.¹⁷ پرنگار-VI¹⁶ بنگرند-VI¹⁵ IV-¹⁵ мисра испорчено; راست
همه تر و خشکش همی بدرود * زکس زاری ولابه می نشنود
همه تر و خشکش همی بدرود * اگر لابه سازی سخن نشنود
IV-6. op.; I-
برو بر-I²¹ پر موج-IV, VI²⁰ چهارم همان گفت کمان هر دو سرو-IV¹⁹
نشستن بیام-IV²² نشیم این بشامی بود آن بیام-I²² نشیمش بیامین بود که بشام-Л, VI²²
این بود آن بشام; в тексте восстановлено чтение T.

- چنین آمد از داد اختر¹ پدید
 ازین⁸ دخت مهرباب و از پورسام⁴
 بود زندگانیـش بسیار مر 1240
 همـش برز⁷ باشد همـش شاخ و یال⁸
 [کجا باره او کند موی تر
 عقاب از بر ترگ او نگردد
 یکی برز بالا بود فرمـند⁹
 1245 هوارا بشمشیر گریان کند
 کمر بسته شهـریان بود
 که این آب روشن بخواهد دوید²
 گوی پرمـنش زاید⁵ و نیکـنام
 همـش زور باشد هم آیین و فر⁶
 برزم و ببزمش نباشد همال
 شود خشک همـرمز او را جگر
 سران جهانرا بکس نشمرد
 همه¹⁰ شیرگیرد بخیم کنند
 بر آتش یکی گور بریان کند¹¹
 بایران پناه سواران بود¹²

۲۰

- چنین گفت پس¹³ شاه گردنفران
 بخواند آن زمان زال را شهـریان
 بدان تا بپرسند ازو چند چیز
 1250 نشستند بیداردل بخردان¹⁸
 بپرسید مر زال را²⁰ موبدی
 کزین هر چه گفتید دارید راز¹⁴
 کزو خواست کردن سخن¹⁵ خواستار¹⁶
 نهفته سخنهاى دیرینه نیز¹⁷
 همان زال با نامور موبدان¹⁹
 ازین نیز هـش²¹ راهـبین²² بخردی

نـبـاشـد پـلـید I-² از چرخ گردان VI-; از چرخ و اختر IV-; از رای اختر I-¹
 همـش ل-⁶ آید IV-⁵ دستان سام VI-⁴ که از IV-³ نگردد پلید VI-
 گرز VI-; زهره I-⁷ همـش هوش و فر VI-; همـش هور و فر I-; برز و فر
 I, VI-¹¹ обратный порядок I, VI-¹⁰ ل-¹⁰ همی IV, VI-⁹ تیغ و یال I, IV, VI-⁸
 I-¹² мисра.

پرسنده تخت ایران بود * اگر چند با زور شیران بود
 I-¹⁶ б. оп. همی VI-¹⁵ گفتند گردند باز IV-; I-¹⁴ б. оп. گفتشان VI-¹³
 نهفته سخنهاى پوشیده در پرده نیز IV-; سخنهاى پاکیزه در پرده نیز I-¹⁷
 بخردان IV-; ازان نیز هوش نامور بخردان I-¹⁹ موبدان I, IV-¹⁸ در پرده نیز
 VI-²¹ از زال زر I-²⁰ 14 و 16. 1249 б. 1250 текста; ср. разночтения I - б.
 دوربین VI-; نامور IV-; راهبر I-²² پر منش

- بسام بر آرم¹ همه کام تو
1225 [تو یکچند اندر بشادی بیای
ببردند خوالیگران خوان زر
بفرمود تا نامداران همه
چو از خوان خسرو بپرداختند
چو می خورده شدن امور پورسام
برفت و بپیمود بالای شب
1230 بیامد بشبگیر بسته کمر
برو آفرین کرد شاه جهان
- گر اینست فرجام آرام تو²
که تا من بکارت زخم نیک رای³
شهنشاه بنشست با زال زر⁴
نشستند بر خوان شاه رمه⁵
بتخت دگر جای می ساختند⁶
نشست از بر اسپ زرین ستام⁷
پر اندیشه دل پر ز⁸ گفتار لب⁹
بپیش منوچهر پیروزگر¹⁰
چو برگشت بستودش اندر نهان

۱۹

- بفرمود تا موبدان وردان
کنند انجمن¹¹ پیش تخت بلند
1235 برفتند و بردند رنج¹³ دراز
سه روز اندران کارشان شد¹⁶ درنگ
زبان برگشادند بر¹⁸ شهریار
- ستاره شناسان و هم بخردان
بکار¹² سپهری پژوهش کنند
که تا با¹⁴ ستاره چه دارند¹⁵ راز
برفتند بازیج رومی¹⁷ بچنگ
که کردیم با چرخ گردان شمار

که فرجام-IV؛ که اینست انجام و فرجام تو-I² بر آرم بسازم-I¹
I, IV, VI-6. on³ که چونست فرجام و انجام تو-VI؛ (так!) ازینست همه کام تو
بر بردند بالای-I, IV, VI⁷ بر ساختند-I⁶ شاه و رمه-IV⁵ با زیب و فر-I⁴
Л-доб.:⁹ دل اندیشه پر پرز-VI⁸ زرین ستام
چو شنیدن بر پخته سیم خام * بگستر خورشید رخشنده دام
VI-доб.: با زیب و فر-I¹⁰ I, VI-порядок 66.: 1230, 1232, 1231, 1233.
نشاندش بر آنجای کارام بود * همی خواست مر زال را آزمود
هم از دانش و بزم و رای نبرد * بدانند که چون سام گردست مرد
نخستین بدانند ز نیک اخترش * زموبد که تا چون بود گوه رسی
یابند-IV¹⁵ مر-VI¹⁴ رنجی-IV, VI¹³ ز کار-I, VI¹² آفرین--IV¹¹
چهارم برفتند زی-IV¹⁸ هندی-I¹⁷ بد-VI¹⁶

بکابل^۱ بباش و بشادی بمان
 ۱۲۱۰ شگفته شد آن روی^۲ پژمرده ماه
 ازین پس مترس از بد بدگمان
 بنیک اختیری بر گرفتند راه^۳

۱۸

پس آگاهی آمد سوی شهریار^۴
 پزیره شدندش همه سرکشان
 چو آمد بنزدیکی^۵ بارگاه^۶
 چو نزدیک شاه اندر آمد زمین
 ۱۲۱۵ زمانی همی داشت بر خاک روی
 [بفرمود تا رویش از خاک خشک
 بیامد بر تخت^۹ شاه ارجمند
 ] که چون بودی ای پهلوار^{۱۰} مرد
 بفر توگفتا همه بهتریست
 ۱۲۲۰ ازو بستند آن نامه^{۱۵} پهلوان
 چو بر خواند پاسخ چنین داد باز^{۱۷}
 ولیکن بدین نامه^{۲۰} دلپزیر
 اگر چه مرا هست ازین دل دژم^{۲۲}
 که آمد ز ره زال سام سوار^۵
 که بودند در پادشاهی نشان
 سبک نزد شاهش گشادند راه
 ببوسید و بر شاه کرد آفرین
 بدو داد دل شاه آزره جوی^۷
 ستردند و بروی پراگند مشک^۸
 بپرسید ازو شهریار بلند
 بدین^{۱۱} راه دشوار با باد و گرد^{۱۲}
 ابا تو همه رنج^{۱۳} رامشگریست^{۱۴}
 بخندید و شد شاد و^{۱۶} روشن روان
 که رنجی^{۱۸} فزودی بدل بر^{۱۹} دراز
 که بنوشته با درد دل سام پیر^{۲۱}
 برانم که نندیشم^{۲۳} از بییش و کم

۱ یکایک-VI ۲ از تو-VI ۳ Л-доб.:

بشد مادر دختر پاکتن * خنک مادر دختر نیکزن
 کنون گوش کن رفتن کار زال * که شد زی منوچهر فرخنده فال
 ۴ IV-доб.: ۵ پادشاه-I ۶ و سپاه-VI ۷ وزین سو چو آگاهی آمد بشاه-VI ۸
 چو زانسان همی بود افتاده دیر * دلش از نیایش همی گشت سیر
 پهلوان زاده-I, IV, VI ۹ سوی گاه-VI ۱۰ پبردند شادان سوی گرد مشک-I, IV, VI ۱۱
 IV-б. оп. ۱۲ همه روزمان بزم و-Л ۱۳ با باد سرد-IV ۱۴ درین-IV; ازان-I ۱۵
 بزال آنزمان پاسخ آن داد باز-VI ۱۶ بخواند و بخندید-VI ۱۷ نامه را-VI ۱۸
 و روشن روان-IV ۱۹ پایۀ دلپزیر-VI; نامه پهلوان-IV ۲۰ در-I ۲۱ رنج-I ۲۲
 دلم گشت ازین در دژم-VI; دلم هست ازین در دژم-IV; دلم گشت ازین بس دژم-I ۲۳
 بر اندیشه-I

[یکی از فزایش¹ دل² آراسته
یکی نامه بالابه³ دردمند⁴
بنزد⁵ منوچهر شد زال زر
بزیّن اندر آمد که زین را ندید
بدین⁶ زال را شاه پاسخ دهد 1185
که پرورده مرغ بی دل شدست
عروس ار بمهر اندرون همچو اوست
یکی روی آن بچه ازدها
بدو⁷ گفت سیندخت اگر پهلوان
چماند⁸ بکاخ من اندر⁹ سمنند 1190
بکابل¹⁰ چنو شهریار آوریم
لب سام سیندخت پر خنده دید
ز کمی¹¹ دل دیگری کاسته¹²
نیشتم بنزدیک¹³ شاه بلند
چنان شد که گشتی¹⁴ بر آورده پر
همان نعل اسپش زمین را ندید¹⁵
چو خندان شود رای فرخ نهد
از آب¹⁶ مژه پای درگل شدست¹⁷
سزد گر بر آیند¹⁸ هر دوز پوست¹⁹
مرا نیز بنمای و بستان بها²⁰
کند بنده را شاد و روشن روان
سرم بر شود باسمان²¹ بلند
همه پیش او²² جان نثار آوریم²³
همه²⁴ بیخ²⁵ کین از دلش کنده دید

1 I, VI—доб.: 2 IV—شد 3 IV—نیکی 4 I, VI—доб.: 5 I—فزونی

سر انجام هر دو بخاک اندرست * که هر گوهری کشته گوهرست
после этого б. рук. VI доб :

بکوشم کنون از پی کار تو * و زین لابه و پوش زار تو
بیش⁶ IV— بنزد منوچهر⁷ IV— نامه کرده ام دردمند⁸ IV— نامه بالابه و دردمند⁹ I—
12 VI—перепис- 11 Л—ابر 10 I—چو مر¹¹ VI—برین¹⁰ I—б. оп. 9 I—چون عقابی⁸ VI—
чик соединил в один б. первое мисра б. 1186 и второе мисра б. 1188, пропустив текст между
ними и механически заменив рифму بها во втором мисра на рифму شدست 13 IV—برآیم
14 Л—(؟) 15 IV—доб.: سزد گر بمانیم هر دو درست (؟) 16 Л—

که بالا چنین باشد و روی و موی * همان هم بر آورده تو بخوی
مگر دیدن او پسند آیدم * که دیدار او سودمند آیدم
بر شود¹⁶ VI—; بر فرزد بچرخ¹⁷ IV— 18 ایدر¹⁸ IV— 19 جهانند¹⁹ IV, VI— 20 چین²⁰ IV—
22 I—доб.: 21 I—تو 20 I—یکایک 23 I—تا بابر
بخنده بدو گفت سام دلیر * کز اندیشه دل را مکن هیچ خیر
بر آید بکام تو این کار زود * چو بشنید سیندخت پوش نمود
بیامد ازان جایگه شادکام * رخ از خرمی گشته یاقوت فام
23 I—همان 24 Л—تخم

- 1165 هـ-مان¹ مام رودابه² ماهروی
[همه دودمان پیش یزدان پاک
همی بر تو بر خواندیم آفرین
کنون آمدم تا هوای تو چیست
اگر³ ما گنه کار و بدگوهریم
1170 من اینک به پیش تو ام مستمند
دل بیگناهان کابل مسوز
سخننها چو بشنید ازو پهلوان
[برخ چون بهار و بهالا چو⁴ سرو
چنین داد پاسخ که پیمان من
1175 تو با کابل و⁵ هر که پیوند تست
بدین⁶ نیز همداستانم که زال
شما گر چه از گوهر⁷ دیگرید
چنین است گیتی وزین ننگ نیست
[چنان آفریند که آیدش رای
1180 [یکی بر⁸ فراز و یکی در⁹ نشیب
- که دستان همی جان فشاند بروی
شب تیره تا بر کشد روز چاک
همان بر جهاندار شاه زمین¹⁰
ز کابل ترا دشمن و دوست کیست
بدین پادشاهی نه اندر خوریم
بکش گر کشتی و بر بپندی بپند¹¹
کجا تیره روز¹² اندر آید بروز¹³
زنی دید با رای و¹⁴ روشن روان
میانش¹⁵ چو غرو¹⁶ و برفتین تدر
درست است اگر بگسلد جان من
بمانید شادان دل و تن درست
ز گیتی¹⁷ چو رودابه جوید¹⁸ همال
همان تاج و اورنگ را در خورید
ابا¹⁹ کردگار جهان جنگ نیست
نمانیم و ماندیم با های های²⁰
یکی بافزونی یکی با نهیب²¹

¹ IV — منم ² IV — б. оп.: VI — доб.:

نکردی شتاب آنچه فرمود شاه * بصبر اندرون باز دیدی گناه
چو دیدی که ما را گناهی نبود * سوی سرکشی رای آئی نبود
فرستاده زال شد سوی شاه * بدان تا نکرده نگیرد گناه
بکش کشتی را و بندی بپند VI: بکش کشتی بستنی را بپند IV — I⁴ و گر VI —³
که تیر شب آنگه بر آید بروز VI —⁶ که بس زود روز IV: کزین تیرگی —
با کابلی I —¹¹ غرم IV —¹⁰ میانی I, IV —⁹ بهبالای IV —⁸ و I, IV —⁵⁷
گوهری — I, I¹⁵ خواهد IV —¹⁴ به گیتی — I, IV¹³ بدان VI: برین I —¹²
بر IV, VI —¹⁹ در I —¹³ I, IV, VI — б. оп¹⁷ که با IV —¹⁶

- نمایید چنین کارش از تو پسند
 1150 بدو سام یل گفت با من بگویی
 تو مهراب را که تری گر³ همال
 بروی و بموی و بخوی و خرد
 ز بالا و دیدار و فرهنگ اوی
 بدو گفت سیندخت کای پهلوان
 1155 یکی سخت پیمانست خواهم نخست
 که از تو نیاید بجانم گزند
 مرا کاخ و ایوان آباد هست
 چو ایمن شوم هر چه گوئی⁹ بگویی
 نهفته همه گنج کابلستان
 1160 [جزین نیز هر چیز کاندل خورد
 گرفت آنزمان سام دستش بدست
 چو بشنید سیندخت سوگند¹⁴ او
 زمین را ببوسید و بر پای خاست
 که من خویش ضحاکم ای پهلوان
- میانرا بخون ریختن در میند¹
 ازان کت² بپرسم بهانه مجوی
 مرآن⁴ دخت اورا کجا دید زال
 بمن گوی تا با کی اندر خورد
 برانسان که دیدی یکایک بگویی
 سر پهلوانان و پشت گوان
 که لرزان شود⁵ زو برو بوم و⁶ رست
 نه آنکس که بر من⁷ بود ارجمنند
 همان گنج و خویشان و بنیاد هست⁸
 بگویم بجویم بدین¹⁰ آب روی
 بکوشم رسانم بزابلستان¹¹
 بیابد ز من مهتر پیر خرد¹²
 ورا نیک بنواخت¹³ و پیمان بست
 همان راست گفتار و پیوند او¹⁵
 بگفت آنچه اندر نهان بود راست¹⁶
 زن گردد مهراب روشن روان

1 I, IV- میند برهنه; VI-доб.:

خدای شما آن ما خود یکیست * بیزدان ما هیچ پیکار نیست
 گذشته از و فبانه ما بت است * چه در چین و کابل چه در تپتست
 شمارا خورد آتشش پیر فروغ * تو دانی کزین در نگفتم دروغ
 پرستیدن هر دو داری بدست * ازیرا که هر دو از (так!) پی ایزدست
 تو دانی نه نیکست خون ریختن * ابا بی گناه اندر آویختن

2 I, IV, VI- آنچت 3 I, IV, VI- یا 4 همان IV 5 I- بود 6 IV, VI- و. оп.
 7 IV- ما 8 I- با زور دست 9 I- گفتی 10 VI- بتو 11 VI- داستان 12 I, IV, VI- б. оп.
 13 I, IV- سوگند و همان عهد 14 VI- پیمان 15 VI- او 16 IV- б. оп.

- 1130 پیر¹ اندیشه به نشست بر سان مست
که جائی کجا مایه چندین بود
گراین خواسته³ زو پذیرم همه
وگر باز گردانم از پیش زال
[برآورد سر گشت کین خواسته
برید این⁶ بگنجور داستان دهید
پری روی¹⁰ سینه دخت بر پیش¹¹ سام
[چو آن هدیه هارا پذیرفته دید
سه پتروی با او¹³ بیکجا بدند
گرفته یکی جام هر یک بدست¹⁵
1140 پیش¹⁷ سبهد فرو ریختند
چو با پهلوان کار بر ساختند
چنین گفت سینه دخت با پهلوان
بزرگان ز تو دانش آموختند
بمهر²¹ تو شد بسته دست بدی
1145 گنه کار گر بود²² مهراب بود
سر بی گناهان کابل چه کرد
همه شهر²⁴ زنده برای تو اند
ازان ترس کو هوش وزور آفرید
- بکش کرده دست و سر افکنده پست
فرستادن زن² چه آیین بود
ز من گردد آزرده شاه رمه
برآرد بکردار سیمرغ بال⁴
غلامان و پیلان آراسته⁵
بنام⁷ مه⁸ کابلستان دهید⁹
زبان کرد گویا و دل شاد کام
رسیده بهی و بدی رفته دید¹²
سمن پیکر¹⁴ و سرو بالا بدند
بفرمود کامد بجای نشست¹⁶
همه یک بدیگر بر آموختند
ز بیگانه خانه¹⁸ پرداختند
که بارای¹⁹ تو پیر گردد جوان
بتو تیرگیها²⁰ بر افروختند
بگوزت گشاده ره ایزدی
ز خون دلش دیده سیراب بود²³
کجا اندر آورد بایید بگرد
پرستنده و خاک پای تو اند²⁵
درخشنده ناهید و هور آفرید

یال- I, 4 اگر خواسته- I³ فرستاده زن خود- VI² از- VI¹
نهید- I⁹ بت- IV, VI⁸ پیام- IV, VI⁷ شوید و- I, IV, VI⁶ 5 Л, I, VI-б. оп.
سمن سایه- VI¹⁴ باری- IV¹³ 12 IV-б. оп. در پیش- I, VI¹¹ پری چهره- I, IV¹⁰
پیر از لعل و یافوت و در و گهر- IV¹⁶ بکف- I, VI¹⁵; ز زر- IV¹⁵
بنزد- I¹⁷ پیر از سرخ یافوت و در و صدف- VI¹⁶; پیر از سرخ یافوت در پیش صف- I
اگر باب- IV²² بداد- VI²¹ تیرگی- I²⁰ با فر- IV¹⁹ خیمه- VI¹⁸
- Л, IV, VI²⁵ ساله- IV²⁴ مژه سیراب بود- IV²⁴; مژه پیراب بود- I, VI²³
обратный порядок мисра.

بسان سپهری یکی تخت زر¹ برو ساخته² چند گونه گهر³
برش⁴ خسروی بیست⁵ پهنای او وزان⁶ زنده پیلان هندی چهار⁹
همه جامه و فرش کردند بار

۱۷

جو شد ساخته کار خود برنشست¹⁰ چو گردی بمردی میانرا بیست¹¹
[یکی ترگ رومی بسر بر نهاد 1120 پیامد گرازان¹³ بدرگاه سام
بکار آگهان گفت تا¹⁴ ناگهان که آمد فرستاده کابلی
[زمهراب گرد آوریده پیام 1125 پیامد بر سام یل پرده دار
فرود آمد از اسپ سیندخت و رفت زمین را ببوسید و کرد آفرین
نثار و پرستنده واسپ و ییل یکایک همه پیش سام آورید

برو کرده-IV³ درو بافته-VI²; نشاندہ درو-I² بساط بسان سپهر بزر-VI¹
به سیصد فزونتر ز-VI⁶ برش پهلوی شست-VI⁵ رش-I⁴ ترکیب بی مر گهر
IV⁷-

که صد گز فزون بود بالای اوی * مگر شصت گز بود پهنای اوی
چو پردخت گنج-I¹⁰ پیلان هندی هزار-VI⁹; پیلان جنگی چهار-IV⁹ ازین-VI⁸
چو شد ساخته کار او بر-VI⁶; چو بر ساخت کار اندر آمد باسپ-IV⁶; اندر آمد باسپ
چو گردان بکردار آذر گشسب-IV⁶; چو گردی بکردار آذر گشسب-I¹¹ گذشت
VI⁶-; از-I¹⁴ چنین تا-VI¹³ 6. оп. I, IV, VI¹² پیامد بکردار آذر گشسب-VI⁶
IV¹⁷- چمان چرمه زیر او-IV¹⁶ بگوئید با پهلوانان-I, IV, VI¹⁵ کن
ز ره-IV²⁰ خرامید و-VI¹⁹ Л, VI¹⁸ обратный порядок мисра. جهانگیر فرخنده

- مگر شهر کابل نسوزد بـما^۱ چنـین گفـت سـینـدخت کـای^۲ نامدار
[نـبـاید کـه چـون مـن شـوم^۵ چـاره جـوی
[مـرا در^۶ جـهـان انـده^۷ جـان اوسـت^۸
1105 [نـدارم هـمـی انـده^{۱۰} خـویـشـتـن
[یـکـی سـخـت پـیـمـان سـتـد زو نـخـست
بـیـاراسـت تـن را بـدیـبا و زر^{۱۳}
پس از گـنـج زرش ز بـهر نـشـار^{۱۶}
[بـزـرین سـتـام آوریـدنـد سـی
1110 ابا طوق زـرین پـرسـتـنـده^{۲۰} شـست
[پـر از مـشـک و کـافـور و یـاقـوت و زر
[چـهل جـامـه دیـبـای پـیـکر بـزر
[بـزـرین و سـیـمـین دوصـد تیـغ هـند
[صـد اشـتر هـمـه مـادۀ سـرخـمـوی
1115 یـکـی تـاج پـر گـوهر شـاهـوار
- چو پـژمـرده شـد بـر فـروزد بـما^۱
بـجـای روان^۳ خـواسـتـه خـوار دار^۴
تـو رودابـه را سـخـتی آری بـروی
کـنـون بـا تـوم روز پـیـمـان اوسـت^۹
ازویـست ایـن دـرد و انـدوه مـن^{۱۱}
پس آـنـگـه بـمـردی رـه^{۱۲} چـاره جـست
بـدر^{۱۴} و بـیـافـوت پـرمـایـه سـر^{۱۵}
بـرون کـرد^{۱۷} دینار چـون سـی هـزار^{۱۸}
از اسـپـان تـازی و از پـارسی^{۱۹}
یـکـی جـام زر^{۲۱} هـریـکـی را بـدست
ز پـیـروزۀ چـند چـندی گـهر^{۲۲}
طـرازش هـمـه گـونه گـونه گـهر^{۲۳}
جـزان سـی بـزهراب دادـه پـرنـد^{۲۴}
صـد اسـتر هـمـه بـارکـش رامـجوی^{۲۵}
ابـا طـوق و بـا یـاره و^{۲۶} گـوشـوار

IV- بخواهی روان- I- با I- 2 VI- 6. оп.; I- 6. 1101 стоит после 6. 1102 текста. 3
تست- 8 چاره- I- 7 از- 6 بوم- T- شوی- VI- 5 VI- 6. оп. 4 بجان و روان
کـنـون بـا تـو امـروز پـیـمان- I, IV- یـکـی سـخت پـیـمانت خـوانم درـست- VI- 9
تـن- VI- بـداندش رـه- IV- 12 IV- 6. оп. 11 کـه آرم هـمـی انـده از- VI- 10 اوسـت
و پـرمـایـه زر- VI- پـرمـایـه تـر- I, IV- 15 بزر- IV, VI- 14 بـدیـبـای زر- VI- 13 خـویـش را
از گـنـج- VI- از خـانـۀ گـنـج بـهر نـشـار- IV- 16 از گـنـج مـهـراب بـهر نـشـار-
سـیـصد هـزار- I- 18 بـرو ریـخـت- VI- 17 مـهـراب چـون سـی هـزار
VI- سـوی نـشـار- I, IV, VI- 19
صـد(دو- I- ده- IV, VI) اسـپ گـرانـمایـه با سـاز زر * پـرسـتـنـده پنـجـه بـزـرین کـمر
یـکـی پـر شراب و یـکـی پـر گـهر- I- 22 مر- IV- مـی- VI- 21 پـرسـتار- VI- 20 IV- 6. оп. 19
IV- 6. оп. 23 هـمـه یـک ز دیـگر بـه و خـوب تـر- VI- طـرازش هـمـه گـونه گـونه گـهر- IV
ابـا یـاره و طـوق و با- I, IV- 26 I- 6. оп. 25 I- 6. оп. 24

- [وزان پس دوان دست کرده بککش
بدو گفت بشنو ز من یک سخن
ترا خواسته گر ز بهر تنست 1090
اگر چند باشد⁵ شب دیر یاز
شود روز چون چشمه روشن⁶ شود
بدو گفت مهرباب کز باستان
بگو آنچه دانی و جانرا بکوش
بدو گفت سیندخت کای سرفراز 1095
مرا رفت باید بنزدیک¹⁰ سام
[بگویم بدو آنچه گفتن سزد
ز من رنج جان¹³ و ز تو خواسته
بدو گفت مهرباب بستان¹⁵ کلید
پرستنده و اسپ و تخت و کلاه 1100
- بیامد بر شاه¹ خورشید فش²
چو دیگر یکی کامت آید بکن³
ببخش و بدان⁴ کین شب آبستنت
برو تیرگی هم نماید دراز
جهان⁷ چون نگین بدخشان شود
مزن در میان یلان داستان
وگر چادر خون بتن بر⁸ پیوش
بود کت بخونم نیاید نیاز⁹
زبان برگشایم چو تیغ¹¹ از نیام
خرد خام گفتارهارا پزد¹²
سپردن¹⁴ بمن گنج آراسته
غم گنج هرگز نباید کشید¹⁶
بیارای¹⁷ و با خویشتن بر براه¹⁸

جفت VI-¹ IV-6. оп.; IV-доб.:²

همه روز تا شب در اندیشه بود * دلش از بس اندیشه چون بیشه بود
دگر روز چون خور بر آمد بلاند * جهان سر بسر گشت از او ارجمند
بر گرد مهرباب شد چاره جوی * پر از چاره دل لب پر از گفت و گوی
چنین گفت کای شاه خورشیدفش * همه شربت بی مرادی مچش

IV-³

ز من بشنو از ابتدا یک سخن * وزان پس مرا بخت بیاید (tak!) بکن
VI-

بمهرباب گفتا شنو یک سخن * و زان پس کجا کام تست آن بکن
رخشان-⁶ I, IV, VI باشی-⁵ I, VI بدار و بده-⁴ VI; ببین و بدان-⁴ JI
نیاید بچیزی نیاز-⁹ I خاک و خون را بتن در-⁸ IV, VI زمین-⁷ IV, VI
کشیدن مرین تیغ را-¹¹ I, IV, VI همی سوی-¹⁰ I, IV, VI همی پیش-¹⁰ I, IV, VI بخونم نیاید دراز-¹⁰ I, IV, VI
سپرده-¹⁴ IV, VI جان و رنج-¹³ IV, VI گفتمار اورا پزد-¹² I, IV, VI
برآرای-¹⁷ IV بیفروز-¹⁷ JI چشید-¹⁶ IV کازک (tak!) IV-¹⁵ I, VI کینت-¹⁵ I, VI
ببر آنچه خواهی و بر ساز راه-¹⁸ VI

- 1075 چو نامه نوشتند و شد رای راست
[چو خورشید سر سوی خاور نهاد
چو آن جامه سوده بپسند شیب
بیامد بزمین اندر آورد پای
بسوی شهنشاه بنهاد روی
ستد زود¹ داستان و² بر پای خاست
نخفت و نیاسود تا بامداد
سپیده بخندید و بگشاد لب³
بر آمد خروشیدن کره نای
ابا نامه⁴ سام آزاده خوی⁴

۱۶

- 1080 چو در کابل⁵ این داستان فاش گشت
بر آشفست و سیندخت را پیش خواند
بدو⁶ گفت کانون جزین رای نیست
که آرم¹¹ با دخت ناپاک تن
مگر شاه ایران ازین¹² خشم و کین
[بکابل¹⁵ که با سام یارد چخید
چو بشنید سیندخت بنشست پست
یکی چاره آورد از¹⁷ دل بجای
سر مرزبان پر⁶ ز پرخاش گشت
همه⁷ خشم رودابه بر وی⁸ براند
که¹⁰ با شاه گیتی مرا پای نیست
کشم زارتان بر سر انجمن
برآساید¹³ و رام گردد زمین¹⁴
ازان زخم گرز که یارد¹⁶ چشید
دل چارمجوی اندر اندیشه بست
که بند ژرف بین و فزاینده رای¹⁸

دست — I, VI¹ ستاینده نامه — IV² I, IV, VI — 66. 1076 — 1077 оп. I — 6. оп.;
IV —

ز زابلستان رخ بایران نهاد * دلی پر ز انده سری پر ز باد
مرزبانان به — VI⁶ یکایک چو — IV⁵ VI — 2 сильно поврежденных 66.
ازان — I¹² بیآرم — IV¹¹ چو — IV, VI¹⁰ چنین — VI, I⁹ با او — I⁸ همی — I⁷
که خواهد همی زخم — I¹⁶ ز کابل — I¹⁵ آرام گیرد بدین — VI¹⁴ بیآساید — I¹³
او بتدبیر و رای — I, VI¹⁸ ازان — VI¹⁷ چه آرد ازان گرز زخمش — VI¹⁶ گرز
IV — 6. оп.

- همانا که با زال پیمان من
 1065 که از رای او سر نه پیجم بهیچ²
 [بپیش من آمد پر از خون رخان⁷
 مرا گفت بردار آمل کنی
 چو پرورده مرغ باشد بکوه
 چنان ماه بیند بکابلستان
 1070 چو دیوانه گردد¹³ نباشد شگفت
 [کنون رنج¹⁴ مهرش بجایی رسید
 [زبس درد کو دید¹⁶ بر بی گناه
 گسی کردمش¹⁸ با دلی¹⁹ مستمند
 همان کن که با مهتری در خورد
- شنیدست شاه جهان بان من¹
 درین³ روزها کردی⁴ من⁵ بسیج⁶
 همی چاک چاک آمدش زاستخوان⁸
 سزاتر⁹ که آهنگ کابل کنی¹⁰
 نشانی شده در میان گروه¹¹
 چو سرو سهی بر سرش¹² گلستان
 ازو شاه را کین نباید گرفت
 که بخشایش آرد هر آن کش بدید¹⁵
 چنان رفت پیمان که بشنید شاه¹⁷
 چو آید بنزدیک تخت²⁰ بالند
 ترا خود نیاموخت باید خرد²¹

¹ I—доб.:

که با او بکردم میان گروه * چو باز آوردیم ز البرز کوه
 IV—доб.:

که هر آرزوکان گوی سرفراز * کند من ندارم ازو دست باز
 بر من سوی کرگساران پیام * فرستاد از بهر این زیرکام
 ز مازندران من بدین کار باز * کشیدم بر شاه گردن فراز
 روز کردش سوی⁴ I— وزین³ VI— گر از رای او دل بتابیم هیچ² VI—
 همی آمدش زاستخوان چاک چاک⁸ I— خون و خاک⁷ I—ب. оп. ⁶ IV—ب. оп. ⁵ ل— ما
⁹ IV—آید به ¹⁰ I—ب. оп.; VI—доб.:

که جفت من انجاست رودابه نام * که از مهر او جانم آمد بدام
 رنج و ¹⁴ ل— باشد¹³ I— سرش در¹² VI— فگنده بدور از میان گروه¹¹ I, IV, VI—
 که بخشایش آرد هر آن^{VI} که بخشایش آورد هر کس که دید^{IV}—¹⁵ آنچه^{IV}—
 فرستادمش^{IV}—¹⁸ مرا روز از اندوه او شد سیاه^{IV}—¹⁷ خورد^{I, VI}—¹⁶ کس که دید
²¹ I, IV—доб.:

بگیتی مرا خود همی نیست و بس * چه انده گسار و چه فریادرس
 после этого б. рук. IV и VI доб.:

ز سنام نریمان بشاه جهان * هزار آفرین باد و هم بر مهران

- 1055 [کجا من چمانیدمی¹ بادپای² کنون چند سالت تاپشت زین همه گرگساران و مازندران نکردم زمانی برو بوم یاد کنون این بر افراخته یال من بدان⁸ هم که بودی⁹ نماند¹⁰ همی کمندی بینداخت ازدست¹² شست سپردیم نوبت کنون¹⁴ زال را 1060 یکی آرزو دارد¹⁶ اندر نهان یکی آرزو کان بیزدان نکوست نکردیم بی رای شاه بزرگ
- بپرداختی شیر دژنده جای³ مرا تختگاه است و اسپم زمین⁴ بتو⁵ راسته کردم بگرزگران ترا خواستم راد⁶ و پیروز⁷ و شاد همان زخم کوبنده کوپال من برو گردگاهم خماند¹¹ همی زمانه مرا بازگونه¹³ بست که شاید کمربند و کوپال را¹⁵ بیایند بخواهد ز شاه جئان کجا نیکوئی¹⁷ زیر فرمان¹⁸ اوست¹⁹ که بنده نباید که باشد سترگ²⁰

¹ IV—چرانیدمی ² I—چارپای ³ I—доб. вариант б. разночтения 21 на стр. 204.

⁴ I—доб: خانم همین—I

چنین و جزین هر چه بودیم رای * بپرداختی شیر دژنده جای
سر. бб. 1052 и 1053 текста; IV—доб.:

در آباد ویران نماندست جای * که آنرا نه من باز کردم بپای
شاه پیروز—VI; شاه و پیروز—IV; نیز پیروز—I⁷ شاه—IV, VI⁶ ترا—IV; برو—Л⁵
برو گردگاهم—I, Л¹¹ نماند—VI¹⁰ بودم—IV, VI; بود او—I⁹ بران—IV, I⁸
سپردم—IV¹⁴ با شگونه—I, IV¹³ سالی دو—VI¹² تک روزگار جهانم—IV; چماند
I—доб.:¹⁵ کنون جای خود

چو من کردم او دشمنان کم کند * هنرهای او جای ختم کند
I—доб.:¹⁹ پیمان—I¹⁸ که گر نیکوئی—Л¹⁷ دارم—IV¹⁶

ازین آرزو گر چه خیزد بداد * ره اصل و پیوند و نسل و نژاد
²⁰ I—б. оп.

- [چو شد دوخته یک کران از دهانش¹ هم اندر زمان دیگری همچنان
[سدیگر زدم بر میان زفرش
[چو تنگ اندر آورد بامین زمین 1040
[بنیروی یزدان گیهان خدای
[زدم بر سرش گرزۀ گاوچهر
[شکستم سرش چون تن⁸ ژنده پیل
[بزخمی چنان شد که دیگر نخواست
1045 [کشف رود پر خون و زرداب شد⁹
[همه کوهساران پر از مردو زن
[جهانی بران¹² جنگ نظاره بود
[مرا سام یکرخم ازان¹⁴ خواندند
[چو زو¹⁶ باز گشتم تن روشنم
1050 [فرو ریخت از باره برگستوان
[بران بوم تا سالیان بر نبود
[چنین و جزین هرچه بودیم²² رای
- بماند از شگفتی بپیرون زبانش²
زدم بر دهانش³ بپیچید⁴ ازان⁵
برآمد همی جوی خون از جگرش
بر آهختم این⁶ گاوسر گرز کین
برانگیختم پیالتن را ز جای
برو کوه بارید گفتم⁷ سپهر
فرو ریخت زوزهر چون رود نیل
زمغزش زمین گشت با کوه راست
زمین جای آرامش و خواب شد¹⁰
همی آفرین خواندندی بمن¹¹
که آن ازدها زشت¹³ پتیماره بود
جهان زر و گوهر بر¹⁵ افشانند
برهنه شد از¹⁷ نامور جوشنم
وزین¹⁸ هست هر چند رانم زیان¹⁹
جز از سوخته خار²⁰ خاور نبود²¹
سران را²³ سر آوردمی زیر پای²⁴

سرون و میانش-IV² کران دهانش-VI³ کنار دهانش-IV¹ Л,
 3 IV-سو 4 VI-بلرزید 5 VI-доб.:
 یکی تیر دیگر بسوی دگر * زدم دوخته شد فرود و زبر
 پر خون و-IV⁶ چون رود زرداب شد-I⁹ سر-I, IV, VI⁸ گوئی-IV⁷ آن-I, VI⁶
 11 IV-б. оп.; پست-VI¹¹ گشت-IV¹⁰ پر خون ز هراب است-VI¹⁰ زرداب گشت
 سخت-I¹² زشت و-IV¹³ پراز-IV, VI¹² 1046 стоит после б. 1047 текста. VI-б.
 جهانی زر و-VI¹⁴ مهان زر و گوهر بر-IV¹⁴ جهانی بمن گوهر-I¹⁵ بدان-VI¹⁴
 شد از دود زهرش تنم-IV¹⁹ و زو-I¹⁸ بدو-VI¹⁷ کزو-IV, Л¹⁶ گوهر
 21 VI-б. خاک و-I²⁰ VI-б. оп. و زان زهر بد چندگاهم زیان-T²⁰ نساتوان
 оп.; VI-доб.:
 ازان جنگ دیوان بگویمت باز * ز پییکار او ناممه گردد دراز

22 VI-کردیم 23 Л-سراسر 24 VI-первое мисра б. 1052 соединено со вторым мисра б. 1053.

- [هوا پاک دیدم¹ ز پرندگان
1020 [ز نقش همی پتر کرگس بسوخت
[نهنگ دژم بر کشیدی ز آب
[زمین گشت بی مردم و چارپای
[چو دیدم که اندر جهان کس نبود
[بزور جهاندار یزدان پاک
1025 [میان را ببستم بنام بانند
[بزیں⁹ اندرون گرزۀ گاوسر
[برفتم بسان نهنگ دژم
[مرا کرد پدرود هرکو شنید¹¹
[ز سر تا بدمش¹³ چو کوه بلند
1030 [زباننش بسان درختی سیاه¹⁴
[چو دو آبگیرش پر از خون دو چشم
[گمانی چنان بردم ای شهریار
[جهان پیش چشمم چو دریا نمود
[ز بانگش بلرزید روی زمین
1035 [برو بر زدم بانگ بر سان شیر
[یکی تیر الماس پیکان²¹ خدنگ
- همان روی گیتی² ز درندگان³
زمین زیر زهرش همی بر فروخت
بدم در کشیدی ز گردون⁴ عقاب
همه یکسر اورا⁵ سپردند جای
که با او همی دست یارست سود⁶
بیفگندم از دل همه⁷ ترس و باک
نشستم بران⁸ پیل پیکر سمنند
ببازو کمان و¹⁰ بگردن سپر
مرا تیز چنگ و ورا تیز دم
که بر اژدها¹² گرز خواهم کشید
کشان موی سر بر زمین چون کمنند
زفر باز کرده¹⁵ فگنده براه
مرا دید¹⁶ غریب و¹⁷ آمد بخشم
که دارم مگر¹⁸ آتش¹⁹ اندر کنار
بابر سیه بر شده تیره دود
ز زهرش زمین²⁰ شد چو دریای چین
چنان چون بود کار مرد دلیر
بچرخ اندرون راندم بی درنگ²²

همان — I, VI⁴ پویندگان — IV³ همه روی کشور — VI² کرده — T; دیدن — VI¹
یارد بسود — IV⁶ جهانی مر اورا — VI; جهان جمله اورا — I⁵ از هوا تیز پتران
کندی — VI¹⁰ بچنگ — VI⁹ بر — I⁸ برون کردم از دل همی — IV⁷ یارد ستود — VI
(метр нарушен) آتش — IV¹² هر کس که دید — T; هر کین شنید — IV; هر کان شنید — I¹¹
درخت سیاه — VI¹⁴ بدیدم رسیدم — VI; رسیدم دیدم — IV; رسیدم و دیدم — I¹³
Так в T, Л, غریب — VI; غریب — I¹⁷ دید و — I, IV, VI¹⁶ باز کنده — VI¹⁵
تیز — VI²¹ چنان — VI²⁰ دوزخ — IV¹⁹ داری مرا — VI; دارد مگر — I; دارد مرا — IV
I-доб.: پیکان و تیر — I²²
بسوری (так!) فرو کردم آن تیر رام * بدان تا بدوزم زبانش بکام
VI-доб. вариант того же б.; IV-доб.:
زدم بر یکی نیمه فوز اوی * بدان زخم تاریک شد روز اوی

- هرآن چیز کو ساخت اندر¹ بوش
 خداوند کیوان و خورشید و ماه
 1005 [برزم اندرون زهر تریاک سوز
 ] گراینده⁵ گرز و گشاینده شهر
 ] کشنده⁹ درفش فریدون بجنگ
 [ز باد عمود¹¹ تو کوه بلند
 ] همان¹³ ازدل پاک¹⁴ و پاکیزه کیش
 1010 یکی بنده ام من¹⁶ رسیده بجای
 همی گرد کافور گیرد سرم
 ببستم میان را یکی¹⁹ بنده وار²⁰
 [عنان پیچ و اسپ افکن و گرزدار²¹
 ] بشد آب گردان مازندران
 1015 [ز من گر نبودی بگیتی نشان
 ] چنان اژدها کو²⁴ ز رود²⁵ کشف
 [زمین شهر تا شهر پهنای²⁷ او
 ] جهان را ازو بود دل پر هراس²⁹
- بران است² چرخ روان را روش
 وزو آفرین بر منوچهر شاه
 بیزم اندرون ماه³ گیتی فروز⁴
 زشادی⁶ بهر کس رساننده⁷ بهر⁸
 کشنده سرافراز جنگی پلنگ¹⁰
 شود خاک نعل سرافشان سمند¹²
 بآبشخور آری¹⁵ همی گرگ و میش
 بمردی بهشت¹⁷ اندر آورده پای
 چنین کرد¹⁸ خورشید و ماه افسرم
 ابا جادوان ساختم کارزار
 چو من کس ندیدی²² بگیتی سوار
 چو من دست بردم بگرز گران
 بر آورده گردن ز گردن کشان²³
 برون آمد و کرد گیتی چوکف²⁶
 همان کوه تا کوه بالای²⁸ او
 همی داشتندی شب و روز پاس

1-1 ساختست از- 2-بدان است- 3-هور- 4-VI-6. оп. 5-گرازنده- 6-Л- 7-بشادی- 8-VI-6. оп. 9-کشیده- 10-1, VI- 11-گیتی نهنگ- 12-VI-6. 1008 13-همی- 14-از دل و داد- 15-Л, VI- 16-آید- 17-بدو بار هشت- 18-I, IV, VI- 19-ت- 20-میان یی- 21-I- 22-I, VI- 23-I-6. оп.; IV- 24-اژدهای- 25-Л, VI- 26-بکف- 27-I, IV, VI- 28-I, IV, VI- 29-پهنای- 30-دو- 31-دو- 32-دو- 33-دو- 34-دو- 35-دو- 36-دو- 37-دو- 38-دو- 39-دو- 40-دو- 41-دو- 42-دو- 43-دو- 44-دو- 45-دو- 46-دو- 47-دو- 48-دو- 49-دو- 50-دو- 51-دو- 52-دو- 53-دو- 54-دو- 55-دو- 56-دو- 57-دو- 58-دو- 59-دو- 60-دو- 61-دو- 62-دو- 63-دو- 64-دو- 65-دو- 66-دو- 67-دو- 68-دو- 69-دو- 70-دو- 71-دو- 72-دو- 73-دو- 74-دو- 75-دو- 76-دو- 77-دو- 78-دو- 79-دو- 80-دو- 81-دو- 82-دو- 83-دو- 84-دو- 85-دو- 86-دو- 87-دو- 88-دو- 89-دو- 90-دو- 91-دو- 92-دو- 93-دو- 94-دو- 95-دو- 96-دو- 97-دو- 98-دو- 99-دو- 100-دو- 101-دو- 102-دو- 103-دو- 104-دو- 105-دو- 106-دو- 107-دو- 108-دو- 109-دو- 110-دو- 111-دو- 112-دو- 113-دو- 114-دو- 115-دو- 116-دو- 117-دو- 118-دو- 119-دو- 120-دو- 121-دو- 122-دو- 123-دو- 124-دو- 125-دو- 126-دو- 127-دو- 128-دو- 129-دو- 130-دو- 131-دو- 132-دو- 133-دو- 134-دو- 135-دو- 136-دو- 137-دو- 138-دو- 139-دو- 140-دو- 141-دو- 142-دو- 143-دو- 144-دو- 145-دو- 146-دو- 147-دو- 148-دو- 149-دو- 150-دو- 151-دو- 152-دو- 153-دو- 154-دو- 155-دو- 156-دو- 157-دو- 158-دو- 159-دو- 160-دو- 161-دو- 162-دو- 163-دو- 164-دو- 165-دو- 166-دو- 167-دو- 168-دو- 169-دو- 170-دو- 171-دو- 172-دو- 173-دو- 174-دو- 175-دو- 176-دو- 177-دو- 178-دو- 179-دو- 180-دو- 181-دو- 182-دو- 183-دو- 184-دو- 185-دو- 186-دو- 187-دو- 188-دو- 189-دو- 190-دو- 191-دو- 192-دو- 193-دو- 194-دو- 195-دو- 196-دو- 197-دو- 198-دو- 199-دو- 200-دو- 201-دو- 202-دو- 203-دو- 204-دو- 205-دو- 206-دو- 207-دو- 208-دو- 209-دو- 210-دو- 211-دو- 212-دو- 213-دو- 214-دو- 215-دو- 216-دو- 217-دو- 218-دو- 219-دو- 220-دو- 221-دو- 222-دو- 223-دو- 224-دو- 225-دو- 226-دو- 227-دو- 228-دو- 229-دو- 230-دو- 231-دو- 232-دو- 233-دو- 234-دو- 235-دو- 236-دو- 237-دو- 238-دو- 239-دو- 240-دو- 241-دو- 242-دو- 243-دو- 244-دو- 245-دو- 246-دو- 247-دو- 248-دو- 249-دو- 250-دو- 251-دو- 252-دو- 253-دو- 254-دو- 255-دو- 256-دو- 257-دو- 258-دو- 259-دو- 260-دو- 261-دو- 262-دو- 263-دو- 264-دو- 265-دو- 266-دو- 267-دو- 268-دو- 269-دو- 270-دو- 271-دو- 272-دو- 273-دو- 274-دو- 275-دو- 276-دو- 277-دو- 278-دو- 279-دو- 280-دو- 281-دو- 282-دو- 283-دو- 284-دو- 285-دو- 286-دو- 287-دو- 288-دو- 289-دو- 290-دو- 291-دو- 292-دو- 293-دو- 294-دو- 295-دو- 296-دو- 297-دو- 298-دو- 299-دو- 300-دو- 301-دو- 302-دو- 303-دو- 304-دو- 305-دو- 306-دو- 307-دو- 308-دو- 309-دو- 310-دو- 311-دو- 312-دو- 313-دو- 314-دو- 315-دو- 316-دو- 317-دو- 318-دو- 319-دو- 320-دو- 321-دو- 322-دو- 323-دو- 324-دو- 325-دو- 326-دو- 327-دو- 328-دو- 329-دو- 330-دو- 331-دو- 332-دو- 333-دو- 334-دو- 335-دو- 336-دو- 337-دو- 338-دو- 339-دو- 340-دو- 341-دو- 342-دو- 343-دو- 344-دو- 345-دو- 346-دو- 347-دو- 348-دو- 349-دو- 350-دو- 351-دو- 352-دو- 353-دو- 354-دو- 355-دو- 356-دو- 357-دو- 358-دو- 359-دو- 360-دو- 361-دو- 362-دو- 363-دو- 364-دو- 365-دو- 366-دو- 367-دو- 368-دو- 369-دو- 370-دو- 371-دو- 372-دو- 373-دو- 374-دو- 375-دو- 376-دو- 377-دو- 378-دو- 379-دو- 380-دو- 381-دو- 382-دو- 383-دو- 384-دو- 385-دو- 386-دو- 387-دو- 388-دو- 389-دو- 390-دو- 391-دو- 392-دو- 393-دو- 394-دو- 395-دو- 396-دو- 397-دو- 398-دو- 399-دو- 400-دو- 401-دو- 402-دو- 403-دو- 404-دو- 405-دو- 406-دو- 407-دو- 408-دو- 409-دو- 410-دو- 411-دو- 412-دو- 413-دو- 414-دو- 415-دو- 416-دو- 417-دو- 418-دو- 419-دو- 420-دو- 421-دو- 422-دو- 423-دو- 424-دو- 425-دو- 426-دو- 427-دو- 428-دو- 429-دو- 430-دو- 431-دو- 432-دو- 433-دو- 434-دو- 435-دو- 436-دو- 437-دو- 438-دو- 439-دو- 440-دو- 441-دو- 442-دو- 443-دو- 444-دو- 445-دو- 446-دو- 447-دو- 448-دو- 449-دو- 450-دو- 451-دو- 452-دو- 453-دو- 454-دو- 455-دو- 456-دو- 457-دو- 458-دو- 459-دو- 460-دو- 461-دو- 462-دو- 463-دو- 464-دو- 465-دو- 466-دو- 467-دو- 468-دو- 469-دو- 470-دو- 471-دو- 472-دو- 473-دو- 474-دو- 475-دو- 476-دو- 477-دو- 478-دو- 479-دو- 480-دو- 481-دو- 482-دو- 483-دو- 484-دو- 485-دو- 486-دو- 487-دو- 488-دو- 489-دو- 490-دو- 491-دو- 492-دو- 493-دو- 494-دو- 495-دو- 496-دو- 497-دو- 498-دو- 499-دو- 500-دو- 501-دو- 502-دو- 503-دو- 504-دو- 505-دو- 506-دو- 507-دو- 508-دو- 509-دو- 510-دو- 511-دو- 512-دو- 513-دو- 514-دو- 515-دو- 516-دو- 517-دو- 518-دو- 519-دو- 520-دو- 521-دو- 522-دو- 523-دو- 524-دو- 525-دو- 526-دو- 527-دو- 528-دو- 529-دو- 530-دو- 531-دو- 532-دو- 533-دو- 534-دو- 535-دو- 536-دو- 537-دو- 538-دو- 539-دو- 540-دو- 541-دو- 542-دو- 543-دو- 544-دو- 545-دو- 546-دو- 547-دو- 548-دو- 549-دو- 550-دو- 551-دو- 552-دو- 553-دو- 554-دو- 555-دو- 556-دو- 557-دو- 558-دو- 559-دو- 560-دو- 561-دو- 562-دو- 563-دو- 564-دو- 565-دو- 566-دو- 567-دو- 568-دو- 569-دو- 570-دو- 571-دو- 572-دو- 573-دو- 574-دو- 575-دو- 576-دو- 577-دو- 578-دو- 579-دو- 580-دو- 581-دو- 582-دو- 583-دو- 584-دو- 585-دو- 586-دو- 587-دو- 588-دو- 589-دو- 590-دو- 591-دو- 592-دو- 593-دو- 594-دو- 595-دو- 596-دو- 597-دو- 598-دو- 599-دو- 600-دو- 601-دو- 602-دو- 603-دو- 604-دو- 605-دو- 606-دو- 607-دو- 608-دو- 609-دو- 610-دو- 611-دو- 612-دو- 613-دو- 614-دو- 615-دو- 616-دو- 617-دو- 618-دو- 619-دو- 620-دو- 621-دو- 622-دو- 623-دو- 624-دو- 625-دو- 626-دو- 627-دو- 628-دو- 629-دو- 630-دو- 631-دو- 632-دو- 633-دو- 634-دو- 635-دو- 636-دو- 637-دو- 638-دو- 639-دو- 640-دو- 641-دو- 642-دو- 643-دو- 644-دو- 645-دو- 646-دو- 647-دو- 648-دو- 649-دو- 650-دو- 651-دو- 652-دو- 653-دو- 654-دو- 655-دو- 656-دو- 657-دو- 658-دو- 659-دو- 660-دو- 661-دو- 662-دو- 663-دو- 664-دو- 665-دو- 666-دو- 667-دو- 668-دو- 669-دو- 670-دو- 671-دو- 672-دو- 673-دو- 674-دو- 675-دو- 676-دو- 677-دو- 678-دو- 679-دو- 680-دو- 681-دو- 682-دو- 683-دو- 684-دو- 685-دو- 686-دو- 687-دو- 688-دو- 689-دو- 690-دو- 691-دو- 692-دو- 693-دو- 694-دو- 695-دو- 696-دو- 697-دو- 698-دو- 699-دو- 700-دو- 701-دو- 702-دو- 703-دو- 704-دو- 705-دو- 706-دو- 707-دو- 708-دو- 709-دو- 710-دو- 711-دو- 712-دو- 713-دو- 714-دو- 715-دو- 716-دو- 717-دو- 718-دو- 719-دو- 720-دو- 721-دو- 722-دو- 723-دو- 724-دو- 725-دو- 726-دو- 727-دو- 728-دو- 729-دو- 730-دو- 731-دو- 732-دو- 733-دو- 734-دو- 735-دو- 736-دو- 737-دو- 738-دو- 739-دو- 740-دو- 741-دو- 742-دو- 743-دو- 744-دو- 745-دو- 746-دو- 747-دو- 748-دو- 749-دو- 750-دو- 751-دو- 752-دو- 753-دو- 754-دو- 755-دو- 756-دو- 757-دو- 758-دو- 759-دو- 760-دو- 761-دو- 762-دو- 763-دو- 764-دو- 765-دو- 766-دو- 767-دو- 768-دو- 769-دو- 770-دو- 771-دو- 772-دو- 773-دو- 774-دو- 775-دو- 776-دو- 777-دو- 778-دو- 779-دو- 780-دو- 781-دو- 782-دو- 783-دو- 784-دو- 785-دو- 786-دو- 787-دو- 788-دو- 789-دو- 790-دو- 791-دو- 792-دو- 793-دو- 794-دو- 795-دو- 796-دو- 797-دو- 798-دو- 799-دو- 800-دو- 801-دو- 802-دو- 803-دو- 804-دو- 805-دو- 806-دو- 807-دو- 808-دو- 809-دو- 810-دو- 811-دو- 812-دو- 813-دو- 814-دو- 815-دو- 816-دو- 817-دو- 818-دو- 819-دو- 820-دو- 821-دو- 822-دو- 823-دو- 824-دو- 825-دو- 826-دو- 827-دو- 828-دو- 829-دو- 830-دو- 831-دو- 832-دو- 833-دو- 834-دو- 835-دو- 836-دو- 837-دو- 838-دو- 839-دو- 840-دو- 841-دو- 842-دو- 843-دو- 844-دو- 845-دو- 846-دو- 847-دو- 848-دو- 849-دو- 850-دو- 851-دو- 852-دو- 853-دو- 854-دو- 855-دو- 856-دو- 857-دو- 858-دو- 859-دو- 860-دو- 861-دو- 862-دو- 863-دو- 864-دو- 865-دو- 866-دو- 867-دو- 868-دو- 869-دو- 870-دو- 871-دو- 872-دو- 873-دو- 874-دو- 875-دو- 876-دو- 877-دو- 878-دو- 879-دو- 880-دو- 881-دو- 882-دو- 883-دو- 884-دو- 885-دو- 886-دو- 887-دو- 888-دو- 889-دو- 890-دو- 891-دو- 892-دو- 893-دو- 894-دو- 895-دو- 896-دو- 897-دو- 898-دو- 899-دو- 900-دو- 901-دو- 902-دو- 903-دو- 904-دو- 905-دو- 906-دو- 907-دو- 908-دو- 909-دو- 910-دو- 911-دو- 912-دو- 913-دو- 914-دو- 915-دو- 916-دو- 917-دو- 918-دو- 919-دو- 920-دو- 921-دو- 922-دو- 923-دو- 924-دو- 925-دو- 926-دو- 927-دو- 928-دو- 929-دو- 930-دو- 931-دو- 932-دو- 933-دو- 934-دو- 935-دو- 936-دو- 937-دو- 938-دو- 939-دو- 940-دو- 941-دو- 942-دو- 943-دو- 944-دو- 945-دو- 946-دو- 947-دو- 948-دو- 949-دو- 950-دو- 951-دو- 952-دو- 953-دو- 954-دو- 955-دو- 956-دو- 957-دو- 958-دو- 959-دو- 960-دو- 961-دو- 962-دو- 963-دو- 964-دو- 965-دو- 966-دو- 967-دو- 968-دو- 969-دو- 970-دو- 971-دو- 972-دو- 973-دو- 974-دو- 975-دو- 976-دو- 977-دو- 978-دو- 979-دو- 980-دو- 981-دو- 982-دو- 983-دو- 984-دو- 985-دو- 986-دو- 987-دو- 988-دو- 989-دو- 990-دو- 991-دو- 992-دو- 993-دو- 994-دو- 995-دو- 996-دو- 997-دو- 998-دو- 999-دو- 1000-دو- 1001-دو- 1002-دو- 1003-دو- 1004-دو- 1005-دو- 1006-دو- 1007-دو- 1008-دو- 1009-دو- 1010-دو- 1011-دو- 1012-دو- 1013-دو- 1014-دو- 1015-دو- 1016-دو- 1017-دو- 1018-دو- 1019-دو- 1020-دو- 1021-دو- 1022-دو- 1023-دو- 1024-دو- 1025-دو- 1026-دو- 1027-دو- 1028-دو- 1029-دو- 1030-دو- 1031-دو- 1032-دو- 1033-دو- 1034-دو- 1035-دو- 1036-دو- 1037-دو- 1038-دو- 1039-دو- 1040-دو- 1041-دو- 1042-دو- 1043-دو- 1044-دو- 1045-دو- 1046-دو- 1047-دو- 1048-دو- 1049-دو- 1050-دو- 1051-دو- 1052-دو- 1053-دو- 1054-دو- 1055-دو- 1056-دو- 1057-دو- 1058-دو- 1059-دو- 1060-دو- 1061-دو- 1062-دو- 1063-دو- 1064-دو- 1065-دو- 1066-دو- 1067-دو- 1068-دو- 1069-دو- 1070-دو- 1071-دو- 1072-دو- 1073-دو- 1074-دو- 1075-دو- 1076-دو- 1077-دو- 1078-دو- 1079-دو- 1080-دو- 1081-دو- 1082-دو- 1083-دو- 1084-دو- 1085-دو- 1086-دو- 1087-دو- 1088-دو- 1089-دو- 1090-دو- 1091-دو- 1092-دو- 1093-دو- 1094-دو- 1095-دو- 1096-دو- 1097-دو- 1098-دو- 1099-دو- 1100-دو- 1101-دو- 1102-دو- 1103-دو- 1104-دو- 1105-دو- 1106-دو- 1107-دو- 1108-دو- 1109-دو- 1110-دو- 1111-دو- 1112-دو- 1113-دو- 1114-دو- 1115-دو- 1116-دو- 1117-دو- 1118-دو- 1119-دو- 1120-دو- 1121-دو- 1122-دو- 1123-دو- 1124-دو- 1125-دو- 1126-دو- 1127-دو- 1128-دو- 1129-دو- 1130-دو- 1131-دو- 1132-دو- 1133-دو- 1134-دو- 1135-دو- 1136-دو- 1137-دو- 1138-دو- 1139-دو- 1140-دو- 1141-دو- 1142-دو- 1143-دو- 1144-دو- 1145-دو- 1146-دو- 1147-دو- 1148-دو- 1149-دو- 1150-دو- 1151-دو- 1152-دو- 1153-دو- 1154-دو- 1155-دو- 1156-دو- 1157-دو- 1158-دو- 1159-دو- 1160-دو- 1161-دو- 1162-دو- 1163-دو- 1164-دو- 1165-دو- 1166-دو- 1167-دو- 1168-دو- 1169-دو- 1170-دو- 1171-دو- 1172-دو- 1173-دو- 1174-دو- 1175-دو- 1176-دو- 1177-دو- 1178-دو- 1179-دو- 1180-دو- 1181-دو- 1182-دو- 1183-دو- 1184-دو- 1185-دو- 1186-دو- 1187-دو- 1188-دو- 1189-دو- 1190-دو- 1191-دو- 1192-دو- 1193-دو- 1194-دو- 1195-دو- 1196-دو- 1197-دو- 1198-دو- 1199-دو- 1200-دو- 1201-دو- 1202-دو- 1203-دو- 1204-دو- 1205-دو- 1206-دو- 1207-دو- 1208-دو- 1209-دو- 1210-دو- 1211-دو- 1212-دو- 1213-دو- 1214-دو- 1215-دو- 1216-دو- 1217-دو- 1218-دو- 1219-دو- 1220-دو- 1221-دو- 1222-دو- 1223-دو- 1224-دو- 1225-دو- 1226-دو- 1227-دو- 1228-دو- 1229-دو- 1230-دو- 1231-دو- 1232-دو- 1233-دو- 1234-دو- 1235-دو- 1236-دو- 1237-دو- 1238-دو- 1239-دو- 1240-دو- 1241-دو- 1242-دو- 1243-دو- 1244-دو- 1245-دو- 1246-دو- 1247-دو- 1248-دو- 1249-دو- 1250-دو- 1251-دو- 1252-دو- 1253-دو- 1254-دو- 1255-دو- 1256-دو- 1257-دو- 1258-دو- 1259-دو- 1260-دو- 1261-دو- 1262-دو- 1263-دو- 1264-دو- 1265-دو- 1266-دو- 1267-دو- 1268-دو- 1269-دو- 1270-دو- 1271-دو- 1272-دو- 1273-دو- 1274-دو- 1275-دو- 1276-دو- 1277-دو- 1278-دو- 1279-دو- 1280-دو- 1281-دو- 1282-دو- 1283-دو- 1284-دو- 1285-دو- 1286-دو- 1287-دو- 1288-دو- 1289-دو- 1290-دو- 1291-دو- 1292-دو- 1293-دو- 1294-دو- 1295-دو- 1296-دو- 1297-دو- 1298-دو- 1299-دو- 1300-دو- 1301-دو- 1302-دو- 1303-دو- 1304-دو- 1305-دو- 1306-دو- 1307-دو- 1308-دو- 1309-دو- 1310-دو- 1311-دو- 1312-دو- 1313-دو- 1314-دو- 1315-دو- 1316-دو- 1317-دو- 1318-دو- 1319-دو- 1320-دو- 1321-دو- 1322-دو- 1323-دو- 1324-دو- 1325-دو- 1326-دو- 1327-دو- 1328-دو- 1329-دو- 1330-دو- 1331-دو- 1332-دو- 1333-دو- 1334-دو- 1335-دو- 1336-دو- 1337-دو- 1338-دو- 1339-دو- 1340-دو- 1341-دو- 1342-دو- 1343-دو- 1344-دو- 1345-دو- 1346-دو- 1347-دو- 1348-دو- 1349-دو- 1350-دو- 1351-دو- 1352-دو- 1353-دو- 1354-دو- 1355-دو- 1356-دو- 1357-دو- 1358-دو- 1359-دو- 1360-دو- 1361-دو- 1362-دو- 1363-دو- 1364-دو- 1365-دو- 1366-دو- 1367-دو- 1368-دو- 1369-دو- 1370-دو- 1371-دو- 1372-دو- 1373-دو- 1374-دو- 1375-دو- 1376-دو- 1377-دو- 1378-دو- 1379-دو- 1380-دو- 1381-دو- 1382-دو- 1383-دو- 1384-دو- 1385-دو- 1386-دو- 1387-دو- 1388-دو- 1389-دو- 1390-دو- 1391-دو- 1392-دو- 1393-دو- 1394-دو- 1395-دو- 1396-دو- 1397-دو- 1398-دو- 1399-دو- 1400-دو- 1401-دو- 1402-دو- 1403-دو- 1404-دو- 1405-دو- 1406-دو- 1407-

[نشستم بکابل¹ بفرمان تو
[که گر کینه جویی² نیازم³
ز مازندران هدیه این ساختی
که ویران کنی خان⁶ آباد من
[من اینک بپیش⁷ تو استاده ام 990
[باز⁹ میانم بدو نیم کن
سپهبد چو بشنید گفتار زال
بدو گفت آری همیمنت¹¹ راست
همه کار من با تو¹³ بیداد بود
ز من¹⁴ آرزو خود همیمن خواستی 995
مشو تیز¹⁶ تا چاره کار تو
یکی نامه فرمایم اکنون¹⁸ بشاه
سخن هرچه باید²¹ بیاد آورم²²
اگر یار باشد جهاندار ما
نویسنده را پیش بنشانند 1000
سر نامه کرد آفرین خدای
ازو بست نیک و بدو هست و نیست

نگه داشتم رای و پیمان تو]
درختی که کشتی⁴ بهار آرم⁵
هم از گرگساران بدین تاختی
چنین داد خواهی همی داد من
تن بنده⁸ خشم ترا داده ام]
ز کابل مپیما¹⁰ من سخن]
بر افراخت گوش و فرو برد یال
زبان تو بر راستی برگواست¹²
دل دشمنان بر تو بر شاد بود
بتنگی دل¹⁵ از جای بر خاستی
بسازم کنون نییز¹⁷ بازار تو
فرستم بدست توای¹⁹ نیک خواه²⁰
روان و دلش سوی داد آورم²²
بکام تو گردد همه کار ما²³
ز هر در سخنها همی رانند
کجا هست²⁴ و باشد همیشه بجای²⁵
همه بندگانیم و ایزد یکیست²⁶

کاری-IV 4 بکار آیمت-IV 3 نگفتی که هرگز-I, VI 2 یکایک-I 1

IV-دوب.: 5

بوم پهلوان و غلام رهی * بکاری اگر هیچ فرمان دهی
ازین-VI 10 هم اکنون-VI 9 دل و دیده-IV; تن زنده-I 8 بنزد-I 7 کاخ-I 6
برتو-I, VI 13 زبانست بدین راستی پادشاست-I, VI 12 کاری چنینست-Л 11 در
خواهم نوشتن-VI 18 تیز-I, IV, VI 17 تند-I 16 بدل نیکی-IV 15 زما-IV 14
یکی-Л, IV, VI 19 I-دوب.: 20

چو بیند هنرها و دیدار تو * نجوید جهاندار آزار تو
Л-دوب.: 23 آوریم-I, VI 22 باشد-I 21

ببازو کند شیر همواره کار * هر آنجایگه کو بیابد شکار
VI-ب. оп. 26 VI-ب. оп. 25 کجا بود-I 24 I-دوب. вариант того же б.

- همه مردم از داد تو شادمان
مگر من که از داد³ بی بهره ام
[یکی مرغ پرورده ام خاک خورد
ندانم همی خویشستن را گناه
980 [مگر آنکه سام⁹ یلستم پدر
[ز مادر بزادم بینداختی
[فگندی¹⁰ بتیمار زاینده را¹¹
[ترا با جهان آفرین نیست¹⁴ جنگ
[کنون کم جهان آفرین پرورید
985 [ابا گنج و با تخت¹⁷ و گرز گران
ز تو داد یابد¹ زمین و زمان²
وگر چه به پیوند تو⁴ شهره ام⁵
به گیتی⁶ مرا نیست با کس نبرد⁷
که بر من کسی را بران هست راه⁸
وگر هست با این نژادم هنر
بکوه اندرم جایگه ساختی
بآتش سپردی¹² فزاینده را¹³
که از چه سیاه و سپیدست رنگ¹⁵
بچشم خدایی بمن بنگرید¹⁶
ابا رای و با تاج و تخت و سران¹⁹

شگفتی ز داد تو-IV; مگر من ز داد تو-I³; IV-б. оп. ² باشد-VI¹
وگر چند فرزند تو-VI; اگر چه ز پیوند تو-I; وگر چه به پیمان تو-Л⁴
IV-доб.:⁵

ز انصاف و دادت جهان بهره مند * ستم را ز دست تو بر پای بنند
زال-IV⁹; I, IV, VI-б. оп.⁸ کسی نیستم هم نبرد-I⁷ ز گیتی-VI, T⁶
بتیمار و غم بنده را-IV; بتیمار پاینده را-Так в T; Л¹¹ سپردی-IV¹⁰
بر آتش فگندی-IV¹² بتیمار تابنده را-VI¹³ I-б. оп.; I-доб.:¹³

نه گهواره دیدم نه پستان شیر * نه از هیچ خوشی مرا بود ویر
ببردی بکوهی بیفگندیم * دل از ناز و آرام بر کنندیم
بود-IV, VI, T¹⁴ I-доб. два сильно поврежденных бб.¹⁵ I, IV, VI-б. оп.;
I-доб.:¹⁶

هنرهای مردی و تیغ یلی * یکی یار چون مهتر کابلی
IV, VI-доб. вариант того же б.; IV — после этого б. доб.:

و گر نه بچهر از کسی کم نیم * سزای غم و رنج و ماتم نیم
با تاجداران-I¹⁸ ابا تخت و با تاج-IV; ابا تاج و با تخت-I¹⁷
VI-порядок бб.: 987, 988,¹⁹ (метр нарушен) با تاج و کشور-VI; با داد و هوش-IV
989, 990, 985, 986, 992; IV-доб.:

نشسته بکابل بفرخنده روز * سپردی مرا کشور نیمروز

- بزرگان پیاده شدند از دوروی
 960 زمین را ببوسید زال دلیر
 نشست از بر تازی اسپ² سمنند
 بزرگان همه پیش او آمدند
 که آزرده گشتست بر⁵ تو پدر
 [چنین داد پاسخ کزین⁷ باک نیست
 965 پدرگر بمغز اندر آرد خرد
 [وگر بر گشاید زبان را بخشم⁹
 چنین تا بدرگاه سام آمدند¹³
 فرود آمد از باره¹⁴ سام سوار
 چو زال اندر آمد پیش پدر
 یکی آفرین کرد بر سام گرد
 970 که بیدار دل پهلوان شاد باد
 [ز تیغ تو الماس بریان¹⁸ شود
 [کجا دیزه تو²¹ چمد روز جنگ
 [سپهری کجا باد گرز تو دید
 975 زمین نسپرد شیر²⁴ با داد²⁵ تو
- چه سالارخواه وچه سالارجوی
 سخن گفت با او پدر نیز دیر¹
 چو زرین درخشنده کوهی بلند³
 بتیمار و با گفت وگو آمدند⁴
 یکی پیوزش آور مکش⁶ هیج سر
 سر انجام آخر بجز⁸ خاک نیست
 همانا سخن بر سخن نگردد
 پس¹⁰ از شرمش¹¹ آب اندر آرم بچشم¹²
 گشاده دل و شادکام آمدند
 هم اندر زمان زال را داد بار
 زمین را ببوسید و گسترد بر¹⁵
 و زاب دوانرگس¹⁶ همی گل سترد
 روانش گراینده¹⁷ داد باد
 زمین روز جنگ از تو¹⁹ گریان²⁰ شود
 شتاب آید اندر سپاه²² درنگ
 همانا²³ ستاره نیارد کشید
 روان و²⁶ خرد کشته²⁷ بنیاد²⁸ تو

پدر نیز با او سخن راند دیر-IV; سخن گفت با او ز مهراب شیر-I¹
 VI-6. оп. ⁴ VI-6. оп. ³ I-اسپی ² I-زمانی همی بود برپای دیر-VI
 مرا نیز هم جای جز-I⁸ که این-Л⁷ ره پیوزش آرو مکش-IV⁶ از-IV, VI⁵
 وگر برگشاید-IV; نگر تا زبان را گشایم بمهر-I⁹ مرا جای فرجام جز-IV, VI
 شرم-I, VI¹¹ من-IV, VI¹⁰ پدر برگشاید زبان را ز خشم-VI; زبان را بمهر
 12 I, IV-بچهر ¹³ IV-переписчик опустил два мисра и соединил 66. 967 и 968:
 چنین تا بدرگاه سام سوار * هم اندر زمان زال را داد بار
 پیرستنده-I¹⁷ دیده-VI¹⁶ گسترد سر-VI; برداشت سر-IV¹⁵ اسپ-I, IV, VI¹⁴
 چرمه-IV²¹ بریان-VI²⁰ جنگ تو-IV, VI¹⁹ گریان-I, VI¹⁸ گشاینده-IV
 بهماند-IV, VI²³ اندر آید بمغز-IV; اندر آرد سپاه-I²² دیده-کو-VI; تو
 گشت-I, IV²⁷ و-VI²⁶ یاد-VI²⁵ ز چه نسپرد شاه-IV; زمین سر بسر-سبز-I²⁴
 28 VI-ز بنیاد (метр нарушен).

- 945 سر از تن جدا کن زمین را بشوی
چنین داد پاسخ که ایدون کنم
ببوسید تخت و بمالید روی
سوی خانه بنهاد سر³ با سپاه
- ز پیی-وند¹ ضحاک و خویشان اوی²
که کین از دل شاه بیرون کنم
بران نامور مهر انگشت اوی
بدان بادپایان جوینده⁴ راه

۱۵

- 950 بمهراب و داستان رسید این سخن
خروشان ز کابل همی رفت⁶ زال
[همی گفت اگر ازدهای دژم
چو کابلستان را بخواهد بسود
[بپیش پدر شد پر از خون جگر
چو⁹ آگاهی آمد بسام دلیر
همه لشکر از جای بر خاستند
[پنیره شدن را تبیره زدند¹¹
[همه پشت پیلان برنگین درفش
چو روی پدر دید داستان سام¹³
- که شاه و سپهبد فگنند بن⁵
فرو هشته لفعج و بر آورده یال
بیایید که گیتی بسوزد بدم⁷
نخستین سر من بیاید درود
پر اندیشه دل پرز گفتار سر⁸
که آمد ز ره بپه نره شیر
درفش فریدون بیاراستند¹⁰
سپاه و سپهبد پنیره شدند
بیاراسته سرخ و زردو بنفش¹²
پیاده شد از اسب و¹⁴ بگنارد گام¹⁵

¹ IV—مردان ² I, IV, VI—доб.

بدو شاه چون خشم و تیزی نمود * نیاراست آنگه سخن بر فزود

³ IV—رخ ⁴ IV, VI—کوبنده ⁵ I, IV, VI—доб.:

برآمد همه شهر کابل بجوش * وز ایوان مهراب برشد خروش

چو سیندخت و مهراب و رودابه نیز * بنومید گشتند از جان و چیز

⁶ IV—تاخت ⁷ I—66. 951, 952, 953 оп. ⁸ VI—66. 953 и 954 оп. ⁹ VI—پس ¹⁰ VI—

ابا نای و کوس—IV: پنیره شدن با تبیره شدند¹¹ I—درفش همایون به پیاراستند

و تبیره شدند ¹² I, VI—доб.:

چو داستان پدید آمد از دور سام * بر انگیخت بالای زرین لگام

همان نامداران—IV¹⁵ از باره—¹⁴ Л چو داستان پدید آمد از دور سام—IV¹³ Л,

بزرین نیام

- 930 [زدم بر زمين بر چو پيمل ژيان¹
[چو افگنده شد شاه زين گونه خوار³
[نشيب و فراز بيبابان و كوه
سوار و پياده ده و دو هزار
چو بشنيد گفتار سالار شاه
چو روز از شب آمد بكوشش ستوه
935 مي و مجلس¹¹ آراست¹² و شد مدامان
بيگماز¹⁴ کوتاه كردند شب¹⁵
چو شب روز شد پرده بارگاه
بيامد سپهدار سام سترگ
چنين گفت با سام شاه جهان
940 بهندوستان آتش اندر فروز¹⁹
نبايد كه اويابد از بد²¹ رها
زمان تازمان زو برآيد خروش
هر آنكس كه پيوسته او بود
- بدين آهنين دست و گردی میان²
سپه روی برگشت از کارزار⁴
بهر⁵ سو شده مردمان هم گروه⁶
فگنده پديد آمد اندر⁷ شمار⁸
بر افراخت تا ماه⁹ فرخ کلاه
ستوهی گرفته فرو شد بکوه¹⁰
جهان پاک دید¹³ از بد بدگمان
بياد سپهبد گشادند لب¹⁶
گشادند و دادند زی شاه راه
بنزد منوچهر شاه بزرگ¹⁷
کز ايدر برو با گزیده مهان¹⁸
همه کاخ مهرباب و²⁰ کابل بسوز
كه او ماند از بچه²² اژدها
شود رام گيتی پر از جنگ و جوش
بزرگان كه در دسته²³ او بود

زدم بر زمين بر چو شير ژيان-IV: بخاكش فگندم چو پيمل دمان-I-¹
زار-VI-³ پر آهن برو دست و پای و میان-IV: زدم تيغ هندی ورا بر میان-VI-² I,
برآمد در-I-⁷ شدند انجمن هر گروه-IV, VI-⁶ ز هر-VI-⁵ 931 و 932 оп. I-66-⁴
آنجا I, IV-⁸ доб.:

سپاهی و جنگی و شهری سوار * همانا كه بودند سیصد هزار
چه سنجید بدانديش با بخت تو * بپیش پرستنده تخت تو
رامش-IV-¹¹ I, IV, VI-¹⁰ б. оп. بر ماه-I-⁹ I و IV. доб. второй б. рукописей VI-
بشستند دست-I-¹⁶ دست-I-¹⁵ بيكبار-VI: بگفتار-IV-¹⁴ ماند-IV-¹³ آورد-VI-¹²
I, VI-¹⁷ доб.:

بشاه آفرين كرد آن بی همال * همی خواست گفتن ز مهرباب و زال
كه شاه جهان پيشتر بر گرفت * سخن را بر وی دژم برگرفت
و-I, IV-²⁰ آتشی بر فروز-IV-¹⁹ جهان پاک ماند از بد بدگمان-IV-¹⁸
كجا بسته-VI-²³ كه در بسته-I, IV-²³ از تخم آن-IV-²² تو-VI-²¹

[وزان گرگساران ¹ جنگ آوران	905
[بپرسید و بسیار ³ تیمار خورد	
[که نوشه ⁶ زی ای شاه تا جاودان	
[برفتم بران شهر دیوان نر	
[که از تازی اسپان تکاورترند ¹⁰	
[سپاهی که سگسار خوانندشان	
[زمن چون بدیشان رسید آگهی	
[بشهر اندرون نعره ¹³ بر داشتند	910
[همه پیش من ¹⁴ جنگجوی آمدند	
[سپه جنب جنبان شد و روز تار ¹⁵	
وزان نره دیوان مازندران ²	
سپهبد سخن ⁴ یک بیک یاد کرد ⁵	
ز جان تو کوته بد بدگمان ⁷	
نه ⁸ دیوان که شیران جنگی بپر ⁹	
زگردان ایران دلاورترند	
پلنگان ¹¹ جنگی نمایند شان ¹²	
از آواز من مغزشان شد تهی	
ازان پس همه شهر بگذاشتند	
چنان خیره و پیوی پیوی آمدند	
پس اندر فراز ¹⁶ آمد و پیش غار ¹⁷	

¹ I, IV—доб. و ² VI—доб.:

بگوی آگهی تا سپهر کبود * چگونه برو تخم ایشان ریود
دل و بازوی تو همیشه ست چیر * بماناد جاوید سام دلیر
IV—⁵ همه I—⁴ بپرسید بسیار و I—³
فراوان بپرسید و بنواختش * مراو چون سزا بود بنشاختش
VI—

دل غم ز بهر تو بسیار خورد * سپهبد سخن یک بیک یاد کرد
نه دیوان که I—⁹ چه I, IV—⁸ VI—б. оп. شادان دل بخردان IV—⁷ شادان I—⁶
نه دیوان که شیران جنگی بتر VI—; نه دیوان جنگی که شیران نر IV—; شیران پرخاشخ
بانگ VI—¹³ شمارند شان IV—; گمانند شان I—¹² نهنگان VI—¹¹ دلاورترند IV—¹⁰
I—доб. ¹⁷ پدید IV—¹⁶ کوهسار IV—¹⁵ به پیشم همه I—¹⁴

در افتاد ترس اندرین لشکر * ندیدم که تیمار آن چون خورم
دو سیصد منی گرز برداشتم * سپاهم بدان مرز بگذاشتم
همی رفتم و کوفتم مغزشان * تهی کردم آن بنگ بر مغزشان
IV—доб. вариант первого б. рук. I; VI—доб. варианты тех же бб. и еще два других бб.: один
после первого б. рук. I (его текст искажен) и второй после третьего б.:

چو آهو بره از بره نره شیر * رمیدند ازان نامجوی دلیر

- 895 سوی بارگاه منوچهر شاه
[منوچهر چون یافت زو² آگهی
[ز ساری و آمد بر آمد خروش
[ببستند آئین⁵ ژوپینوران
[سپاهی که از کوه تا کوه مرد
[ابا کوس و با نای روئین و سنج
[ازین گونه لشکر پندیره شدند
[چو آمد بنزدیکی¹² بارگاه
900 [چو شاه جهاندار بگشاد¹⁴ روی
[منوچهر برخاست از تخت عاج
[بر خویش بر تخت بنشاختش
بفرمان او بر گرفتند راه¹
بیاراست دیهیم³ شاهنشاهی
چو دریای سبز اندر آمد⁴ بجوش
برفتند با⁶ خشتهای گران
سپر در سپر ساخته⁷ سرخ و زرد⁸
ابا تازی اسپان و پیلان و گنج
بسی⁹ با درفش و تبیره¹⁰ شدند¹¹
پیاده شد و راه بگشاد شاه¹³
زمین را ببوسید و شد پیش¹⁵ اوی
ز یاقوت رخشنده بر سرش¹⁶ تاج
چندان چون سزا بود بنواختش¹⁷

جوشان I, IV-⁴ ایوان I-³ زان I-² که سام نریمان آمد ز راه VI-¹
گرفتند با IV-¹ ابا جوش و با I-⁶ برفتند آنگاه I-⁵ عمان برآمد VI-¹; برآمد
I-¹¹ ز مرد و سپه خلق تیره VI-¹⁰ همه IV-⁹ I, VI-6. оп. I-⁸ یافته IV-⁷
سپه یکسر اندر پندیره شدند * مهان با درفش و تبیره شدند
VI-доб.:

تو گفستی سپاه و سپهر برین * همه لشکر آمد بروی زمین
منوچهر از آنروی و زین روی سام * رسیدند زی یکدگر با خرام
فراز یکی پییل شاه جهان * نشسته به پیروز تخت مهان
VI-¹³ بنزدیک آن IV-¹²

چو سام آمد از پیش و از پییل گاه * پیاده شد و راه بگشاد شاه
после этого б. рук. VI-доб.:

جهان پهلوان سام بردش نماز * و زآنجا سوی شهر گشتند باز
شب آمد جهان پهلوان رنجه بود * بیآسود کان شب بسی رفته بود
ز کان شپه زرگون آسیا * بکشتی بر آمد ز روی هوا
بشد پهلوان سام با سرکشان * بدیدار خسرو غم از دل فشان
VI-доб. VI-¹⁷ برفرق VI-¹⁶ سوی IV-¹⁵ بنمود I, IV, VI-¹⁴

ز مهراب و زال او سخن راست کرد * نخستین ازان جنگ آغاز کرد

- 880 چو دیدی بگویی کزین سوگرای [هم آنگاه برخاست فرزند شاه
سوی سام نیرم نهادند روی
چو زین کار سام یل آگاه شد
ز پیشش پدر نوذر نامدار
همه نامداران⁵ پذیره شدند
885 رسیدند پس پیش⁷ سام سوار
پیام پدر شاه نوذر¹⁰ بداد
چنین داد پاسخ که فرمان¹¹ کنم
نهادند خوان و گرفتند جام¹³
پس از نوذر و سام¹⁵ و هر مهتری
890 بشادی در¹⁷ آمد شب¹⁸ دیریاز
خروش تبیره برآمد ز در
- ز نزدیک ما کن سوی خانه رای¹
ابا و یژگان سر نهاده بر²
ابا ژنده پیلان پرخاشجوی
پذیره سوی پور کی شاه شد³
بیامد بنزدیک سام سوار⁴
ابا⁶ ژنده پیل و تبیره شدند
بزرگان و کی⁸ نوذر نامدار⁹
بدیدار او سام یل گشت شاد
ز دیدار او رامش جان کنم¹²
نخست از منوچهر بردند نام¹⁴
گرفتند شادی زهر کشوری¹⁶
چو خورشید رخشنده بگشاد راز
هیون دلاور¹⁹ بر آورد پر²⁰

بدیدار ما کن یکی تازه رای-VI؛ بنزدیک ما کن تو از خانه جای-IV¹

2 I, IV, VI-б. оп.; I-доб.:

چو نوذر برون شد ز پیش پدر * بر پهلوان زود بنهاد سر
VI-доб.:

که در دل مرا هست با تو سخن * ز کاری که جز تو نیاری ببن
چو گشت این سخن را ببو شهریار * بشد نوذر و لشکر نامدار

نزدیک-IV⁷ چه با-IV⁶ پهلوانان-I⁵ I, IV, VI-б. оп. ⁴ IV, VI-б. оп. ³

بپرسش که چو آمدند از کارزار-IV؛ شهریار-VI⁹ ابا-I⁸ در پیش-VI
بدیدارش آرامش جان-Л¹² ایدون-IV¹¹ پیام منوچهر موبد-IV¹⁰ (метр
нарушен).

I, VI-доб.؛ ز دیدار و آرامش چون کنم-IV؛ کنم

بدند اندر آن روز مهمان سام * بدیدار سام آن گره شادکام

و زال-VI¹⁵ نخستین پیام منوچهر و کی-VI¹⁴ گرفتند می-VI¹³ IV-б. оп. ¹⁶

Л-доб.:

چو بگشاد زیور بگیستی سپهر * پیوشید رخشنده دیدار مهر

I-б. оп. ²⁰ تکاور-VI¹⁹ شب تیره تا-IV¹⁸ برامش بر-VI¹⁷

- پس آگاهی آمد بشاه بزرگ
زیبوند مهراب وز مهر زال 865
سخن رفت³ هر گونه با موبدان
چنین گفت با بخردان⁴ شهریار
چو⁵ ایران ز چنگال شیر و پلنگ⁶
فریدون ز ضحاک گیتی بشست
نبايد که بر خیره از⁷ عشق زال 870
[چو از دخت مهراب و از پور سام
اگر¹¹ تاب گیرد¹² سوی مادرش
کند شهر¹⁵ ایران پر آشوب و رنج
همه موبدان آفرین خواندند
بگفتند کز ما تو داناتری 875
همان کن کجا¹⁸ با¹⁹ خرد در خورد
بفرمود تا نوذر آمدش پیش²⁰
بدو گفت رو پیش سام سوار
- زمهراب و دستان سام سترگ¹
وزان ناهمالان گشته همال²
بپیش سرافراز شاه ردان
که بر ما شود زین دژم روزگار
برون آوریدم برای و بچنگ
بترسم که آید ازان تخم رُست
همال سر افکنده گردد همال⁸
بر آید یکی تیغ تیز⁹ از نیام¹⁰
ز گفت پراکنده¹³ گردد سرش¹⁴
بدو باز گردد مگر¹⁶ تاج و گنج
ورا خسرو¹⁷ پاکدین خواندند
ببایستها بر تواناتری
دل ازدهارا خرد بشکورد
ابا ویژگان و بزرگان خویش
بپرسش که چون آمد از کارزار²¹

و زان نا همالیده با آن همال—I, VI² ز دستان و مهراب و سام سترگ—I, IV¹

IV—доб.:

منوچهر ازین کار شد پر ز درد * ز مهراب و دستان بدل درد خورد
نهنگ—VI⁶ که—VI⁵ موبدان—IV⁴ گفت—VI³ VI—доб. вариант того же б.

نو—VI^{VI}; کین—IV⁹ درخت سرافکنده گردد نهال—VI⁸ در—IV, VI^{IV}; بر—Л⁷

¹⁰ Л—б. оп.; I, VI—доб.:

بیک سو نه از گوهر ما بود * چو تریاک با زهر همتا بود
VI—доб.:¹⁴ ز گفت بد آکنده—I, IV¹³ باز گردد—IV¹² و گر—Л¹¹

بسان نیما ازدهای ضحاک * ز تخم کیانی کند بوم پاک
همانا سخن—Л¹⁸ موبد—I¹⁷ اگر باز گردد بدو—I¹⁶ بوم—VI¹⁵

از—I¹⁹ آمد پیش—I, IV, VI²⁰ VI—доб.:²¹

براه دوراهه مر اورا بیاب * ازان پیش کو بگنرد با شتاب

بدو گفت رودابه پیرایه چیست
 روان مرا پور سامست جفت
 به پیش پدر شد چو خورشید شرق
 [بهشتی بد آراسته پر نگار 855
 پدر چون ورا دید خیره بماند⁷
 بدو گفت ای شسته مغز از خرد
 که با اهرمن جفت گردد پری
 [چو بشنید رودابه آن گفت وگوی
 [سیه مژه بر نرگسان دژم 860
 پدر دل پر از خشم و سر پر ز جنگ
 سوی خانه شد دختر¹⁶ دل شده
 بیزدان گرفتند هر دو¹⁸ پناه
 بجای سرمایه¹ بی مایه چیست²
 چرا آشکارا نباید³ نهفت⁴
 بیافوت و زر اندرون گشته غرق
 چو خورشید تابان بخرم⁵ بهار⁶
 جهان آفرین را نهانی⁸ بخواند
 ز⁹ پرگوهان این کی¹⁰ اندر خورد
 که مه تاج بادت مه¹¹ انگشتی¹²
 دژم گشت و چون زعفران کرد روی¹³
 فرو خوابنید و نزد هیچ دم¹⁴
 همی رفت غرّان بسان¹⁵ پلنگ
 رخان معصفر بزر¹⁷ آژده
 هم این دل شده ماه¹⁹ و هم پیشگاه²⁰

4 VI-доб.: مرا آشکارا نباید- I³ کیست- I, VI² گرانمایه- VI¹

سه شب تا بهر شب یکی آفتاب * نماید مرا پاک یزدان بخواب
 کز آن آفتاب آفتاب دگر * پدید آمدی بر فرازنده سر
 که شاهان ایران در افراز اوی * بدیدی به پیروزی این جنگ اوی
 چو خور جنگ جوید چو پیش آیدش * ز بیگانگان گر ز خویش آیدش
 که این بخش ماهست از آسمان * گزندش نباید ز گشت زمان
 بدیش درو خیره ماند- VI⁷ 854, 856, 855, 857, 858. I, VI-порядок бб.:⁶ بوقت- IV⁵

که مه تاج بادا مه- I, II¹¹ چه- VI¹⁰ زب- IV: بید- I, VI⁹ فراوان- I, VI⁸
 I, IV, VI-доб.:¹² خود تاج بادت نه- VI

گر از دشت قحطان یکی مار گیر * شود مغ بپاییش کشتن بتیر
 I, VI-¹³

چو بشنید رودابه پاسخ بدوخت * ز شرم پدر روی را بر فروخت
 سوی خانه خویش شد- VI¹⁶ از آن جای غرّان بشد چون- VI¹⁵ I-б. оп.¹⁴ IV-б. оп.
 همان دل شده نام- I¹⁹ هر یک- VI¹⁸ بخوان- I¹⁷ VI-доб.:²⁰

شد اندر جهان فاش این آگهی * نمودی همی ز اندرون بر تهی

- 840 فریدون بسرو یمن گشت شاه
هر انگه که بیگانه شد خویش تو
بسیندخت فرمود پس⁶ نامدار
بترسید سیندخت ازان تیر⁹ مرد
بدو گفت پیماننت خواهم نخست
زبان داد سیندخت را نامجوی
845 بدو گفت بنگر¹² که شاه زمین
[نه مانند برو و بوم و نه مام و¹⁴ باب
چو بشنید سیندخت سر پیش اوی
بر دختر آمد پر از خنده لب
850 همی مژده دادش که جنگی پلنگ
کنون زود پیرایه بگشای و رو¹⁹
- جهانجوی داستان همین دید¹ راه²
شود تیره³ رای⁴ بدانیش تو⁵
که رودابه را خیز⁷ پیش⁸ من آر
که او را ز درد¹⁰ اندر آرد بگرد
بچاره دلش را ز کینه بشست¹¹
که رودابه را بد نیارد بروی
دل¹³ از ما کند زین سخن پر زکین
شود پست رودابه با¹⁵ رود آب¹⁶
فرو برد و برخاک بنهاد روی¹⁷
گشاده رخ روزگون¹⁸ زیر شب
ز گور زیان کرد کوتاه چنگ
بیش²⁰ پدر شو بزاری بنو²¹

2 I—доб.: همین جست—VI; همینست—I¹

که از آتش و باد و از آب و خاک * نشد تیره روی زمین زیر خاک
IV, VI—доб. варианты этого же б.; после варианта этого б. рук. IV доб.:

بیاورد آن پاسخ نامه پیش * ورا گفت خوش کن بدین رای خویش
I—доб.: بود تیزروی—I⁴ خیره—VI³

بسیندخت مهرباب بسپرد گوش * دلی پر ز کینه سری پر ز جوش
IV, VI—доб. варианты того же б. 6 IV—چنین گفت سیندخت را—⁷ I—زود—VI⁸

نزد—I⁸ زود—VI⁷ چنین گفت سیندخت را—IV⁶ باد—I¹⁰ تیره—VI; تیز—IV⁹
I, IV, VI—разбивают этот б. на три бб. (VI—дает только первые два):

بدو گفت پیماننت خواهم نخست * که او را سپاری بمن تن درست
وزان چون بهشت برین گلستان * نگردهد تهی روی کاباستان
یکی سخت پیمان ستد زو نخست * بچاره دلش را ز کینه بشست
IV—¹⁵ برین بوم نه مام و نه—IV¹⁴ سر—I, IV, VI—¹³ بدل گفت ترسم—IV¹²
VI—تا¹⁶ I—б. оп. I—б. оп.; VI—доб.:¹⁷

که اسپهبد از بد کنند دل تهی * نباشد جز از نیکی و فرهی
بچاره دلش را ز کینه بشست * یکی سخت پیمان ستد زو نخست
چو بشنید دلشاد زی شوی تفت * و دستش ببوسید و ز آنجا برفت
بگوی—IV²¹ ز پیش—I²⁰ روی—IV¹⁹ و روزگم—IV¹⁸

چرا باز داری سرم را ز جنگ³
 بیابند بر ما یکی⁴ دستگاه
 نه آباد ماند نه⁵ کشت و درود
 کزین⁷ در مگردان بخیره زبان
 بدل ترس و تیمار و سختی⁸ مدار
 گشاده شدست این سخن نیست راز¹⁰
 سخن هیچ با من بکژی¹¹ مگوی
 که مر خاک را باد فرمان برد¹²
 اگر ایمنی یابم¹³ از گزند¹⁴
 نخواهد ز اهواز¹⁵ تا قندهار
 بگفتار کژی مبادم¹⁶ نیاز
 دل دردمند تو بماند منست
 همین بد گمانی مرا از¹⁸ نخست¹⁹
 که چندین بد اندیشه²¹ باید گرفت

همم¹ بیم جانست و هم جای² ننگ
 اگر سام یل با منوچهر شاه
 ز کابل بر آید بخورشید دود
 چنین گفت سیندخت با مرزبان⁶
 کزین آگهی یافت سام سوار
 وی از گرگساران بدین⁹ گشت باز
 چنین گفت مهرباب کای ماهروی
 [چنین خود کی اندر خورد با خرد
 مرا دل بدین نیستی دردمند
 که باشد که پیوند سام سوار
 بدو گفت سیندخت کای سر فراز
 گزند تو پیدا گزند منست
 چنین است و این بردلم¹⁷ شد درست
 اگر باشد این نیست²⁰ کاری شگفت

830

835

پس اکنون که دختر خود ازین نژاد * بمایندش سر از تن او نهاد
 یکی داستان زد برین بر پالنگ * بدآنکه که در جنگ شد تیزچنگ
 مرا کارزارست گفت آرزو * پدر با نیا همچنین داشت خو
 بر این⁴ باز دارد سرم را بجنگ³ بیم² مرا¹ IV

I, IV-⁸ ازین⁷ کین مرزبان^{VI}; کای پهلوان^{I-6} نماند برین بوم^{I-5}
 VI-دوب.:¹⁰ بدان^{I-9} تیمار تنگی^{VI}; تیمار چندین

ز رودابه آن گوهـر نابـسود * بلندست و اورا زیانی نبود
 نبد چیز جز بند و پیـمان دست * بدانگه کشان بود با هم نشست
 I-دوب.:¹⁴ ناری از^{VI}; یابم ازین^{IV}; یافتی از^{I-13} I-ب. оп.¹² زکژی^{VI-11}

ز زال گرانمایه داماد به * نباشد همی از کهان و ز مه
 مر مرا^{IV}; نزد من^{Л-17} مبادت^{VI-16} تاتار^{IV-15} I-دوب. вариант того же б.^{VI}
 I-دوب.:¹⁹ همین یک گمانی مرا بد^{VI-18}

کزین گونه دیدی مرا دردناک * بغم خفته شادی ز دل رفته باک
 چندین بر اندیشه^{VI}; چندین اندیشه^{IV-21} اگر نیستی باز^{I-20} I-دوب. вариант того же б.^{VI}

- 815 بسی دادمش پند و سودش¹ نکرد
چو بشنید مهرباب بر پای جست
[تنش گشت لرزان و رخ لاجورد
همی گفت رودابه را⁸ رود خون⁹
چو این¹¹ دید سپندخت بر پای جست
چنین¹² گنت کز کهتر اکنون یکی
ازان پس همان¹³ کن که رای آیدت
به پیچید و بنداخت اورا¹⁵ بدست¹⁶
مرا¹⁷ گفت چون دختر آمد¹⁸ پدید
نکشتم بگشتم ز راه²⁰ نیا
پسر کوز راه پدر بگنرد 825
- دش خیره² بینم همی روی³ زرد⁴
نهاد از بردست شمشیر⁵ دست
پر از خون جگر دل⁶ پر از باد سرد⁷
بروی زمین بر کنم هم کنون¹⁰
کمر کرد بر گردگاهش دو دست
سخن بشنو و گوش دار اندکی
روان و خرد¹⁴ ره نمای آیدت
خروشی بر آورد چون پیل مست
ببایستش اندر¹⁹ زمان سر برید
کنون ساخت برمن چنین کیهیا
دلیرش ز پشت پدر نشمرد²¹

1 I, IV, VI—سودی 2 تیره—VI 3 دو رخساره—I 4 VI—доб.:

ندیدم بدین گونه تا زادمش * تو گوئی که با شیر غم دادمش
همان به که این غم نهانی بود * مگر کین غم آسمانی بود
ز رودابه—IV 8 I—б. оп. 7 لب—IV, VI 6 از بر دسته بر تیغ—VI; از بر قبضه تیغ—I 5
بروی زمین بر—IV; بریزم بروی زمین هم کنون—I 10 (метр нарушен). هم اکنون—VI 9 گنتا یکی
ورا—IV 12 آن—II, IV, VI 11 بروی زمین بر کنم رود خون—VI; برانم کنون
زن را—VI 15 روان را خرد—VI; بران رو که دل—I 14 و زان پس چنان—VI 13
I, IV, 20 ببایستش در—I 19 آید—VI 18 ورا—IV; همی—I 17 زدست—I, VI 16
VI—доб. 21 ل—доб. نرفتم براه—VI

نشان پدر بایید اندر پسر * روا باشد از کمتر آید هنر
I—доб.:

نشان پدر بایید اندر پسر * روا باشد از کمتر آرد هنر
یکی داستان زد برین بر پلنگ * بدآنگه که در جنگ شد تیزچنگ
مرا کارزارست گنت آرزوی * پدرم از نیا ام همین داشت خوی
IV—доб.:

یکی داستان زد برین بر پلنگ * بدآنگه که در جنگ شد تیزچنگ
VI—доб.:

نشان پدر بایید اندر پسر * روا باشد از کمتر آرد هنر

چو بر شد بخورمشید و شد سایه‌دار¹   بخاک اندر آمد سر مایه‌دار²
 برینست³ فرجام و انجام ما   بدان تا⁴ کجا باشد آرام ما
 بسیندخت مهراب گفت این سخن   نوآوردی و نو نگردد کهن⁵
 سرای سپنجی بدین⁶ سان بود   خردیافته زو هراسان بود
 یکی اندر آید دگر⁷ بگنرد   گذرنی⁸ که چرخش همی بسرد⁹
 بشادی و انده¹⁰ نگردد دگر   برین نیست پیکار¹¹ با دادگر¹²
 بدو گفت سیندخت این¹³ داستان   بروی دگر بر نهد باستان¹⁴
 خردیافته موبد¹⁵ نیک‌بخت   بفرزند زد داستان درخت
 زدم داستان تاز¹⁶ راه خرد   سپهبد بگفتار من بنگرد
 [فرو برد¹⁷ سرو سهی داد خم   بنرگس گل سرخ را داد نم]
 [که گردون بسر بر¹⁸ چنان نگنرد   که ما را همی باید ای پر خرد]
 چنان دان که رودابه را پور سام   نهانی نهادست هر گونه دام
 ببردست روشن دلش را¹⁹ ز راه   یکی²⁰ چاره‌مان کرد باید نگاه

ندانم—I, IV, VI⁴ بران است—IV I³ سایه دار—I² مایه دار—I¹
 نه اینست راز دلت برگشای * بگو تا چرا شد دلت غم زدای
 نه هر روز این باغ بیننی و کاخ * همین تاج و این دستگاه فراخ
 جز امروز ناوردی اندیشه زو * کزو رفت باید سخن باز گو
 که مارا همی—IV؛ بشکرد—I⁹ بین—I⁸ یکی—IV⁷ از این—IV؛ بر این—I⁶
 بستنگی دل و غم—VI؛ بستنگی دل غم—IV؛ بستنگی دلم غم—I¹⁰ یابد ای پر خرد
 بیداد—I¹¹ VI—دوب.:¹²

بگو این غم از چیست وز بهر کیست * به بی‌غم کزین غم سر انجام چیست
 چنین—I¹⁴ کز—IV؛ کین—I, VI¹³ 807, 811, 808, 809, 812, 810, 813, 814. VI—порядок бб.:
 بروی دگر برنهد—VI؛ بروی دگر برنه از باستان—IV؛ دان و این کارهای چنان
 VI—دوب.:¹¹ داستان

چگونه توان کردن از تو نهان * چنین کار و این رازهای نهان
 دل او—I, IV, VI¹⁹ نه بر ما چنان—I¹⁸ و IV—دوب.:¹⁷ I, IV—دوب.:¹⁶ مردم—IV¹⁵

کنون—IV²⁶

چنان دید رودابه را¹ در نهان
بنیامد ز تیمار³ گریان بخفت
790
کجا نشنود پند کس در جهان²
همی پوست بر تنش گفتمی بکفت⁴

۱۳

چو آمد⁵ ز درگاه مهراب شاد
گرانمایه سیندخت را خفته دید
بپرسید و گشتا⁸ چه بودت بگوی
چنین داد پاسخ بمهراب¹¹ باز
795
ازین کاخ¹² آباد و این خواسته
وزین بندگان¹⁴ سپهبد پرست
وزین چهره و سرو بالای ما¹⁷
بدین آبداری و این راستی
بناکام باید بدشمن سپرد
800
یکی تنگ تابوت²¹ ازین بهر ماست
بکشتیم و دادیم آبش برنج
همی کرد از زال⁶ بسیار یاد
رخش پژمریده دل آشفته دید⁷
چرا پژمرید آن چو گلبرگ⁹ روی¹⁰
که اندیشه اندر دلم شد دراز
وزین تازی اسپان آراسته¹³
ازین تاج¹⁵ و این خسروانی¹⁶ نشست
وزین نام و این دانش و رای¹⁸ ما¹⁹
زمان تا زمان آورد²⁰ کاستی
همه رنج ما باد باید شمرد
درختی که تریاک او زهر ماست
بیاویختیم²² از برش تاج و گنج

1 I, VI- دخترش 2 IV-

بدان تا ببد نامشان در جهان * کسی نشنود آشکار و نهان

بیامد- I, IV, VI⁵ از آن نیک و بد چیز با کس نگفت- IV⁴ و I-دوب.:³

کزو کرده بر زال- VI⁷ I, IV- زال بد کرده- I, IV⁶:

نشست او زمانی بمالین زن * ورا کرد بیدار پس رای زن

چرا پژمریدت چو گلزار- I⁹ گفتش- I, IV⁸ VI-دوب.:¹⁰

بترسید کورا ز دختر بوی (?) * بگوید ندارد مر اورا بروی

I-دوب.:¹³ گنج- I¹² داد پاسخ سیندخت- I, IV, VI¹¹:

ازین کاخ آباد و این بوستان * ازین کامکاری دل دوستان

من- VI¹⁷ تخته‌های- VI¹⁶ باغ- I, IV, I¹⁵ دیدگان- I¹⁴ نام و- IV¹⁸

بر آویختیم- I²² صندوق- I, VI²¹ آیدش- I, IV, VI²⁰ من- VI¹⁹ این رای

- سپهدار داستان¹ بکابل بماند
[چنان تنگ شد بر دلم بر جهان
نخواهم بدن زنده بی روی او
بدان مو مرا دید و بامن نشست
فرستاده شد نزد سام بزرگ⁶
زمانی به پیچید و دستور بود
[فرستاده را داد بسیار چیز
[بدست همین زن که کنديش موی
فرستاده¹² آورده نامه بود
فروماند سیندخت زان¹⁵ گفت گوی
چنین داد پاسخ که این خرد نیست
بزرگست پور جهان پهلوان
هنرها همه هست و آهو یکی
شود شاه گیتی بدین¹⁹ خشمناک
نخواهد که از تخم ما بر زمین
رها کرد زن را و بنواختش
- 775
- 780
- 785
- چنین مهر اویم² بر آتش نشاند
که گریان شدم آشکار و نهان³
جهانم نیرزد بیک موی او
بپیمان گرفتم⁴ دستش بدست⁵
فرستاد پاسخ بزال سترگ⁷
سخنهای بایسته⁸ گفت و شنود
شنیدم همه پاسخ سام⁹ نیز
زدی بر زمین و¹⁰ کشیدی بروی¹¹
مرا¹³ پاسخ نامه این جامه بود¹⁴
پسند آمش زال را¹⁶ جفت اوی
چو داستان ز پرمایگان گرد نیست
همش نام و هم رای¹⁷ روشن روان
که گردد هنر پیش او اندکی¹⁸
ز کابل برآرد²⁰ بخورشید خاک
کسی²¹ پای خوار اندر آرد بزین
چنان کرد پیدا که نشناختش

گرفتم پیمان دو—VI⁴ I, VI—б. оп. مرا مهر آن یل—IV² زابل—I¹

⁵ I, VI—доб.:

جز از دیدنی چیز دیگر نرفت * میان من و او خود آتش بتفت
IV—доб.:

بگفتم چیزی که بایست گفت * نباشد مرا جز مگر زال جفت
آهسته—VI; بایسته—IV⁸ بر نامدار—VI; بزال بزرگ—IV⁷ سوار—VI; سترگ—IV⁶
بدان—VI¹² I—б. 730 стоит после б. 731 текста. زمینش—I¹⁰ پاسخ نامه—IV⁹
I—доб. همان—I¹³ کین زن

بدست همین زن که کنديش موی * زدی بر زمینش کشیدی بروی
VI—текст б. искажен. رای و همراه—VI¹⁷ زال زر—IV¹⁶ ازین—IV¹⁵

یکی—VI²¹ برآمد—IV²⁰ بر او—VI; ازین—IV¹⁹

- فزون خواست اکنون بیمارمش نیز² یکی آب بر زن برین³ خشم من
 بهاتانیا بام تو از من مجوی
 بیاراست دل را به پیکار او
 همی جست ازو کژی و کاستی⁶
 بخواری کشیدش بروی زمی⁷
 هم از دست رودابه پیرایه دید
 از اندیشگان شد بکردار مست
 همی دست بر زد برخسار خویش
 همی شست تا شد گلان آبدار⁹
 گزین کردی از ناز برگاه چاه
 که ننمودمت آشکار و نهان
 همه رازها¹¹ پیش مادر بگوی
 به پیششت¹² ز بهر چه آید همی
 که زیبای سربند و انگشتریست
 بما ماند بسیار سود و زیان
 چو من زاده ام دخت هرگز مباد¹⁵
 فرو ماند از خشم¹⁶ مادر بجای
 بخون دو نرگس بیاراست¹⁸ چهر¹⁹
 همی مهر جان مرا بشکرد
 نرفتی ز من نیک یا بد سخن
- سپردم برودابه گفت¹ این دو چیز
 بها گفت بگذار بر چشم من
 [درم گفت فردا دهد⁴ ماه روی
 ] همی⁵ کژ دانست گفتار او
 [بیامد بجستش برو آستی
 ] بخشم اندرون شد ازان زن غمی
 چو آن جامهای گرانمایه دید
 در کاخ بر خویشتن بر بستم
 بفرمود تا دخترش رفت پیش
 دوگل را بدو نرگس خوابدار⁸
 برودابه گفت ای سرافراز¹⁰ ماه
 چه ماند از نکوداشتی در جهان
 ستمگر چرا گشتی ای ماهروی
 که این زن ز پیش که آید همی
 سخن بر چه سانس و آن¹³ مرد کیست
 ز گنج بزرگ افسر تازیان
 بدین نام بد¹⁴ داد خواهی بباد
 زمین دید رودابه و پشت پای
 فرو ریخت¹⁷ از دیدگان آب مهر
 بمادر چننین گفت کای پر خرد
 مرا مام فرخ نژادی ز بن

یکی-Л³ کاکنون بیمارم بنیز-І² بدو دایه گفت-VI; بدو گفت زن-І¹
 همه-IV, VI⁵ دهم-І⁴ یکی آب زن بر سر-IV, VI; بر زن آتش برین
 تا شد گلش آبدار-VI; پژمرده آن لاله زار-IV; تا شد گلان چون نگار-І⁹ آبدار-І, IV⁸
 بر-IV, VI, T¹⁴ این-І, IV, VI¹³ بنزدت-І, IV¹² حالها-І¹¹ گرانمایه-І¹⁰
 بیالود-IV¹⁸ فرو راند-VI¹⁷ شرم-І, IV, VI¹⁶ I-6. оп. که زاد-VI¹⁵

- سبک پاسخ نامه زن را سپرد
بنزدیک رودابه آمد چو باد
پری روی بر زن³ درم برفشانند
یکی شماره⁵ سربند پیش آورد
همه پییکرش سرخ یاقوت و زر⁸ 740
یکی جفت پرمایه انگشتری
فرستاد نزدیک دستان سام
زن از حجره آنگه بایوان¹⁰ رسید
زن از بیم بر¹² گشت چون سندروس
پر اندیشه شد جان سیندخت ازوی¹⁴ 745
زمان تا زمان پیش من بگنری
دل روشنم بر تو شد¹⁶ بد گمان
بدو گفت زن من یکی¹⁹ چاره جوی
بدین حجره رودابه پیرایه خواست
[بیاوردمش افسر پر نگار 750
بدو²³ گفت سیندخت بنمائیم²⁴
- زن از پیش او بازگشت و ببرد¹
بدین² شادمانی و را مژده داد
بکرسی⁴ زرپییکرش برنشاند
شده⁶ تار و پود اندرو⁷ ناپدید
شده زر همه ناپدید از گهر
فروزنده چون برفلاک مشتتری
بسی داد با آن⁹ درود و پیام
نگه کرد سیندخت او را بدید¹¹
بترسید و روی زمین داد بوس¹³
باواز گفت از کجائی بگوی¹⁵
بحجره در آئی بمن ننگری
بگوئی¹⁷ مرا تا زهی گر¹⁸ کمان
همی نان فراز آرم از چند روی²⁰
بدو دادم اکنون همی نیست راست²¹
یکی حلقه پر گوهر شاهوار²²
دل بسته ز اندیشه بگشائیم²⁶

I-доб.: 4 بر وی-IV 3 ازین I-2 رفت و پاسخ ببرد-I 1

پس آنگه بداد او بدان چاره گر * یکی دست جامه بدان مژده بر
سرخ و IV-8 پود از گهر-VI; پیودش بزر-IV 7 بشد-IV 6 شاه-VI 5
از حجره-IV; زن از حجره رفت و بایوان-I 10 با او-I, VI; با این-Л 9 یاقوت زر
از حجره خود بایوان-VI; چون نزد ایوان
I-порядок 66.. 743, 745, 744, 746. 11
او-VI 12 I-доб.: 13

بدو گفت سیندخت کای زن بگوی * سخن هر چه پرسم تو کژی مجوی
IV, 17 شد بترسو-I 16. I-обратный порядок мисра. تو هان-IV 15 از آن-IV 14
I, VI-доб.: 20 زن-IV 19 از-IV; یا-I, VI 18 نگوئی-VI
بهایی ز جامه ز پیرایهها * فروشم ز مردم بود مایهها
بزن-I 23 I-б. оп. 22 همان گوهران گرانه مایه خواست-Л, IV, VI 21
بگشای زود-IV 26 در-I 25 بنمای زود-IV 24

- 720 فرستاده را داد چندی درم
گسی کردش و خود براه ایستاد
ببستند از آن گرگساران هزار
دو بهره چو از تیره شب در گذشت
همان ناله کوس با کژنه‌ای
725 سپهبد سوی شهر³ ایران کشید
فرستاده آمد دوان سوی⁵ زال
[گرفت آفرین زال بر کردگار⁷
درم داد و دیـنـار درویش را]
- بدوگفت خیره مزن هیچ دم
سپاه و سپهبد از آن کار شاد¹
پیاده بزاری کشیدند خوار
خروش سواران برآمد زدشت²
برآمد زده‌ایز پـرده سـرای
سپه را بنزد دلیران⁴ کشید
ابا بخت پیروز و فرخنده فال⁶
بران بخشش گردش روزگار⁸
نوازنده شد مردم خویش را]

۱۲

- 730 میان سپهدار و آن⁹ سروبن
پیغام آوریدی سوی پهلوان
سپهدار دستان مر اورا بخواند
بدو گفت نزدیک رودابه رو¹²
سخن چون ز تنگی بسختی¹³ رسید
فرستاده باز آمد از پیش سام
735 [بسی گفت و بشنید وز دستان
زنی بود گوینده¹⁰ شیرین سخن
هم از پهلوان سوی سرو¹¹ روان
سخن هریچه بشنید با او براند
بگویدش که ای نیک دل ماه نو
فراخیش را زود بینی کایید
ابا شادمانی و¹⁴ فرخ پیغام
سر انجام او گشت همدستان¹⁵]

بندیک-1³ خروشان و جوشان ببید کوه ودشت-2² 1¹ Л, IV-б. оп.
دمان سوی-VI⁶ دوان نزد-IV⁵ بندیک-I⁵ دهستان-I⁴ سوی مرز-IV⁴
I-доб.:
چو آمد بدو داد پیغام سام * همه حالها گفت با او تمام
VI-доб.:
بگفت آن کجا سام یل گشته بود * از اول ابر زال آشفته بود
چو پیغامها زال را باز گشت * زشادی رخ زال زر بر شگفت
ازان شادمان-IV⁸ ازان گشت بر شادمان روزگار-I⁸ چوبشنید داستان سام سوار-I⁷
گویا و-IV¹⁰ با-Л, VI⁹ بران بخشش و شادمان روزگار-VI⁶ بخشش روزگار
زبانی-IV¹⁴ بسختی و تنگی-IV¹³ زسختی بتنگی-I¹³ شو-I, VI¹² روشن-I¹¹
15 I-б. оп. پر از خوب

- بسام نریمان ستاره شمر
ترا مژده ازدخت مهرباب و زال 705
ازین دو هنرمند پیللی ژیان
جهان زیر پای⁴ اندر آرد بتیغ
ببژد پی بدسگالان زخاک
[نه سگسار ماند نه مازندران
[بخواب اندر آرد سر دردمند 710
بدو باشد ایرانیا را امید
[پی باره ای کو چماند¹¹ بجنک
خنک پادشاهی که همنگام¹² او
چو بشنید گفتار اختر شناس
[ببخشیدشان پی کران زرو سیم¹⁴ 715
فرستاده زال را پیش¹⁷ خواند
بگفتش که¹⁸ با او بخوبی¹⁹ بگوی
ولیکن چو پیمان چنین²⁰ بد نخست
من اینک بشبگیر ازین رزمگاه
- چنین گفت کای گرد زرین کمر
که باشند¹ هر دو بشادی² همال
بیاید ببندد بمردی³ میان
نهد تخت شاه از بر پشت⁵ میغ
بروی زمین برنماید مغاک
زمین را⁶ بشوید بگزر گران⁷
ببندد در جنگ⁸ و راه گزند
ازو پهلوان را⁹ خرام و¹⁰ نوید
بمالد برو روی جنگی پلنگ
زمانه بشاهی برد نام او¹³
بخندید و پذیرفت ازیشان سپاس
چو آرامش آمد¹⁵ بهنگام بییم¹⁶
زهرگونه با او سخنها براند
که این آرزو را نبد هیچ روی
بهانه نشاید به بیداد²¹ جست
سوی شهرایران گذارم²² سپاه²³

کمربر- VI-³ این هر دو فتح- IV- هر دو دو فتح- I-² بودند- VI- کردند- IV-¹
بتیغ- VI-⁷ جهانرا- IV-⁶ برز- IV-⁵ تئند- I-⁵ جهانی زیای- VI- جهانی بیای- I-⁴
: I, VI-доб.: پتران

ازو بیشتر بد بتوران رسد * همه نیکوئی زو بایران رسد
وزو خسروی را هزاران- IV-¹⁰ وزو پهلوانان- I- پهلوان با- L-⁹ در گنج- IV-⁸
: I, VI-доб.:¹³ بهنگام- T-¹² یکی چرمه کو جهانند- IV-¹¹
چو زاید بچهههه ترا مانده او * شود زنده نام تو زان نامجو
جو اندامش آمد- VI- چو آرایش آمد- IV- چو سور آمد او را- I-¹⁵ سیم و زر- L-¹⁴
بجربی- IV-¹⁹ بدو گفت- L-¹⁸ فرستاده را زود در پیش- VI-¹⁷ شر- L-¹⁶
: I, VI-доб.:²³ برانم- I-²² نماید بدین کار- VI-²¹ بدین- I-²⁰
بدان تا چه فرمان دهد شریار * چه آردش ازین کام تو کامگار

- 690 زنجیر کامد سوی خانه باز
[همی² گفت اگر گویم این نیست رای³
[سوی شهریاران سر⁴ انجمن
[وگر گویم آری و کامت رواست
[ازین مرغ پرورده وان⁷ دیوزاد
سرش گشت از اندیشه دل گران
695 سخن هرچه بر بنده دشوارتر
گشاده تر آن باشد اندر نهان¹¹
- بدلش اندر اندیشه آمد دراز¹
مکن داوری سوی دانش گرای
شوم⁵ خام گفتار و⁶ پیمان شکن
بپرداز دل را بدانچت هواست
چه گوئی⁸ چگونه برآید نژاد
بخفت و نیاسوده⁹ گشت اندران
دلش خسته تر زان وتن زارتر¹⁰
چو فرمان دهد کردگار جهان

۱۱

- 700 چو برخاست از خواب بامویدان¹²
گشاد آن¹⁴ سخن برستاره شمر
[دو گوهر چو آب و چو¹⁶ آتش بهم
[همانا که باشد بروز شمار
[از اختر بجوئید و پیاسخ¹⁸ دهید
ستاره شناسان بروز دراز
بدیدند و با خنده پیش آمدند
- یکی انجمن کرد با¹³ بخردان
که فرجام این برچه باشد گذر¹⁵
برآمیخته باشد ازبن¹⁷ ستم
فرییدن و ضحاک را کارزار
همه کار و کردار¹⁹ فرخ نهید
همی زآسمان باز جستند راز
که دو دشمن از بخت²⁰ خویش آمدند

VI-доб.: اندیشه آمد فراز-VI; اندیشه های دراز-I¹

دل سام ازان نامه زال تفت * باندیشه دل سوی آرام رفت
2 VI-چنین 3 VI-راست; VI-соединяет в один б. 1-е мисра б. 690 и 2-е мисра б. 692, текст между ними пропускает. 4 I, VI-بر و نیز 5 VI-شود 6 I-نباشد
7 IV-پرسیده 8 IV-ندانم; VI-توگوئی 9 I, IV, VI-گشاده شود هرچه باشد نهان 10 IV-برآسوده 11 IV-زان تن آزارتر 12 IV-این 13 I, VI-انجمن کرد از 14 IV-انجمن ساخت از 15 I, VI-ازمن 16 IV-کجا گوهر آب و 17 IV-ازبن 18 I, VI-فرمان 19 I, VI-بفرجام و بخش(?) چه 20 I-که دو دشمن از بخش IV, VI; چو شادان دل از بخت I-20

- 670 که هیچ آرزو بردلت¹ نگسام
سوارى بـكردار آذر گـشسپ
[بفرمود وگفت ار بماند يـكى
[بديگر توپای⁶ اندر آور برو⁷
[فرستاده در پيش او باد⁹ گشت
675 چو نزدیکی گرگساران رسيد
همی گشت گرد يـكى كوهسار
[چنين گفت با غمگساران خویش
[كه آمد سوارى دمان¹³ كابللى
[فرستاده زال باشد درست
680 [زدستان و ايران و از شهریار
هم اندر زمان پيش او شد سوار
فرود آمد و خاكرا بوس داد
[پرسيد و بستد ازو نامه سام
سپهدار بگشاد از¹⁸ نامه بنند
685 سخنهای دستان سراسر²⁰ بخواند
پسندش نيامد چنان آرزوى
چنين داد پاسخ كه آمد پديد
چو مرغ ژيان باشد آموزگار

از دلت—IV¹   VI—دوب²:

نمبشت و بدو مهر بنهاد زال * روان در گمان و دل اندر سگال
دوپای—IV⁶ دم کشيد—IV, VI⁵   زين بر—VI   برسه—I, LI⁴   برسام—I³
از پيش او باز—IV, LI⁹   شتابان—IV⁸   ميسرا искажено—VI   سبك برنشين و برو—I⁷
بزيـر—I¹⁴   فرستاده اى—I¹³   بود—IV, VI¹²   جهاننده—IV¹¹   هم آنگه—IV¹⁰
زان—I, IV¹⁸   I—6. оп.¹⁷   فراوان برو—IV¹⁶   همه—LI¹⁵   اندرش چرمه اى
گوهر او—I²²   پرسيد—VI²¹   يكايك—I, IV²⁰   از پيش—IV¹⁹

- [نیازم بُد آنکو شکار¹ آورد
[همی پوسست از باد برمن بسوخت
655 [همی خواندندی مرا پور سام
[چو یزدان چنین راند اندر بوش
[کس از داد⁶ یزدان نیابد⁷ گریغ
[سنان گر بدنند بخاید دلیر
[گرفتار فرمان یزدان بود
660 [یکی کار پیش آمدم دل شکن
[پدر گر دلیرست و نر ازدهاست
من از دخت مهرباب گریان شدم
ستاره شب تیره¹³ یار منست
[برنجی رسیدستم از خویشتن
665 [اگر چه دلم دید چندین ستم
چه فرماید اکنون جهان پهلوان
ز پیمان نگردد سپهبد²¹ پدر
که من دخت مهرباب را جفت خویش
به²⁴ پیمان چنین رفت²⁵ پیش گروه
- ابا بچه ام² در شمار آورد
زمان تا زمان خاک چشم بدوخت
باورنگ بر³ سام و من در کنام⁴
بران بود چرخ روانرا روش⁵
وگر چه بپژد برآید بمیغ⁸
بپژد زآواز او چرم شایر
وگر چند دندانش سندان بود
که نتوان ستودنش⁹ بر انجمن
اگر بشنود راز¹⁰ بنده¹¹ رواست¹²
چو برآتش تیز بریان شدم
من آنم که دریا کنار منست
که برمن بگریید همه¹⁴ انجمن¹⁵
نیارم¹⁶ زدن جز بفرمانت¹⁷ دم
کشایم¹⁸ ازین رنج¹⁹ و سختی روان²⁰
بدین کار دستور باشد مگر²²
کنم راستی را بآیین وکیش²³
چو باز آوریدم زالبرز کوه

مرا نام بر-IV; باورنگ بد-I, VI³ بچهگان-IV² بدو کو شوار(؟)-IV¹
حکم-I⁶ برسم بوش اندر آید روش-I⁵ و جانم کنام-IV; و من برکنام-I⁴
نه سوزنده آتش نه بارنده میغ-IV; اگر داستانرا برآید بمیغ-I⁸ نشاید-I⁷
شب تار-I¹³ VI-б. оп.¹² گهتر-I¹¹ گفت-IV, I¹⁰ گشادنش-VI⁹
Л, IV-¹⁷ نخواهم-IV; نخواهد-I¹⁶ سرمن-VI; بخشیدن-IV¹⁵ همی-I, IV¹⁴
Л-доб.²⁰ درد-I¹⁹ کشادم-VI; رهانم-I¹⁸ بفرمانش
سپهبد شنید آنج موبد بگفت * که گوهر گشاده کند از نهفت
دشوار بامن مگر-I²² دل من نگردد زگفت-IV, VI²¹ IV, VI-доб. варианты того же б.
I, VI-доб.²³
پدر یاد دارد که چون مر مرا * بدو باز داد ایزد داورا
گفت-I, IV, VI²⁵ که-IV²⁴

ابا آنکه مهرباب ازین پاییه نیست
 [بدانست کز گوهر اژدهاست
 635 [اگر شاه را بد نگردهد گمان
 یکی نامه باید سوی پهلوان
 ترا خود خرد زان ما پیشتر
 مگر کویکی نامه نزدیک شاه
 منوچهر هم رای سام سوار
 سپهبد نویسنده را پیش خواند 640
 یکی نامه فرمود نزدیک سام
 زخط نخست⁵ آفرین گسترید
 [ازویست شادی ازویست زور
 خداوند هست و خداوند نیست
 645 ازو باد بر سام نیرم درود
 چماننده دیزه هنگام گرد
 [فزاننده باد آوردگاه
 گراینده تاج وزین کمر
 بمردی هنر در هنر¹³ ساخته
 650 من او را بسان یکی بنده ام
 زمادر بزادم بران¹⁶ سان که دید
 پدر بود در ناز و خژ و پرند

بزرگست و گرد و سبک مایه نیست
 وگر چند برتازیان پادشاست¹
 نباشد ازو ننگ بر دودمان
 چنان چون تو دانی² بروشن روان
 روان و گمانت به اندیشتر
 فرستد³ کند رای او را نگاه
 نه پردازد از ره بدین مایه کار
 دل آگنده بودش همه برفشانند
 سراسر نویسد و درود و خرام⁴
 بدان⁶ دادگر کو جهان آفرید⁷
 خداوند کیوان و ناهید⁸ و هور⁹
 همه بندگانیم وایزد یکیست
 خداوند کوپال و شمشیر و خود
 چراننده کرگس اندر نبرد¹⁰
 فشاننده خون¹¹ زابر سیاه
 نشاننده زال¹² برتخت زر
 خرد از¹⁴ هنرها برافراخته¹⁵
 بمهرش روان و دل آگنده ام
 زگردون بمن بر ستمها رسید
 مرا برده سیمرغ بر¹⁷ کوه هند

چون توانی—² I, IV— 6. 634, 6.635 оп.; I— обратный порядок мисра 6. 634, 6.635 оп. ¹ VI— 66. 634—635 оп.

بران—⁶ I, IV— بخت از نخست—⁵ I— و خرام—^{VI} و پیام—^{IV} ⁴ نویسد—^I ³

گردنده بهرام—^{IV} ناهید و بهرام—^I ⁸ کافرین آفرید—^{IV} زمین گسترید—^{I, VI} ⁷

شاه—^{I, IV} ¹² تیغ—^I ¹¹ VI—66. 646—649 текста оп. ¹⁰ VI—66. 643 и 644 текста оп. ⁹

خرد زین—^{IV} سرش از—^I ¹⁴ گهر—^{IV} ¹³ I—доб.: ¹⁵

حو سام نریمان گه کارزار * بمردی نه هست و نباشد سوار

در—^{I, IV} ¹⁷ VI—66. 651—659 текста оп. بدان—^{I, IV} ¹⁶

- 615 [که¹ از من رمیدست صبر و خرد² [نگفتم من این تا نگشتم غمی
همه کاخ مهراب مهر منست
دل گشت بادخت سیندخت⁶ رام
شود رام⁹ گوئی منوچهر شاه
[چه مهتر چه کهتر چو شد¹⁰ جفت جوی
[بدین در خردمند را جنگ نیست
[چه گوید کنون موبد پیش بین
[ببستند لب موبدان وردان
[که ضحاک مهراب را بد نیا
[گشاده سخن کس نیارست گفت
625 [چو نشنید از ایشان سپهبد سخن
[که دانم که چون این¹⁵ پژوهش کنید¹⁶
[ولیکن هر آنکو بود پر¹⁹ منش
[مرا اندرین گر²² نمایش کنید
[بجای شما آن کنم در جهان²⁴
630 [زخوبی و از نیکی و²⁶ راستی
همه موبدان پاسخ آراستند
که ما مر ترا یک بیک²⁹ بنده ایم
- بگویند³ کین را چه اندر خورد⁴
بمغز و خرد در نیامد کمی
زمینش چو گردان سپهر منست⁵
چه⁷ گوینده باشد⁸ بدین رام سام
جوانی گمانی برد یا گناه
سوی دین و آیین نهادست روی
که هم راه دینست و هم ننگ نیست
چه دانید¹¹ فرزندگان اندرین
سخن بسته شد بر لب¹² بخردان
دل شاه ازیشان پراز¹³ کیمیا
که نشنید کس نوش با نیش¹⁴ جفت
بجوشید و رای نو افگند بن
بدین رای¹⁷ برمن نکوهش کنید¹⁸
بباید شنیدن بسی²⁰ سرزنش²¹
وزین بند راه²³ گشایش کنید
که با کهتران کس نکرد از مهان²⁵
زبد ناورم بر²⁷ شما کاستی²⁸
همه کام و آرام او خواستند
نه از³⁰ بس شگفتی سر افکنده ایم³¹

درمان—VI؛ درمان خورد—I⁴ چه گویند—VI³ و برده خرد—I² دل—I¹
I, IV,⁸ چو—Л⁷ مهر رودابه—VI⁶ IV—66. 614, 615 и 616 текста оп.⁵ برد
گویند—I¹¹ که شد—IV؛ چو بود—I¹⁰ نیز—Л, IV, VI⁹ گوئید باشد—VI
کنند—VI¹⁶ کزین چون—VI¹⁵ زهر—I, IV, VI¹⁴ وزیشان دل شاه پر—I¹³ دل—Л¹²
VI—6. оп.²¹ ازو—IV²⁰ گزینند—VI¹⁹ Л—6. оп.؛ کنند—VI¹⁸ راه—IV¹⁷
کز جهان—VI؛ در جهان—IV²⁴ مرین بند را هم—IV²³ گریه دین ره—I, IV, VI²²
سربر—I²⁹ IV—6. оп.²⁸ در—I, VI²⁷ و نیکی و از—VI²⁶ میان—VI²⁵
I, IV—доб.:³¹ و فرو مانده ایم—I, IV, VI³¹ درین—I³⁰
که باشد ازین کمتر و بیشتر * بزین پادشا را نکاهد هنر

بدویست گیهان¹ خرم بپای
 بهار آرد و³ تیر ماه و خزان
 جوان داردش گاه با رنگ و بوی 600
 زفرمان و راییش کسی نگنرد
 [بدانگه که لوح آفرید و قلم
 جهانرا فزایش زجفت آفرید
 [زچرخ بلند⁸ اندر آمد⁹ سخن
 605 [زمانه بمردم¹¹ شد آراسته
 اگر نیستی جفت¹⁸ اندر جهان
 [ودیگر که مایه ز¹⁴ دین خدای
 بویژه¹⁶ که باشد زتخم بزرگ
 چه نیکوتر از پهلوان جوان¹⁹
 610 چو هنگام رفتن فراز آیدش
 بگیتی²¹ بماند زفرزند²² نام
 بدو گردد آراسته²³ تاج و تخت
 کنون این همه داستان منست

همو داد و² داور بهر دو سرای
 برآرد پراز میوه دار رزان⁴
 گهش پیر بینی⁵ دژم کرده روی
 پی مور بی او زمین نسپرد
 بنزد بر همه بودنیها رقم
 که از یک فزونی⁶ نیاید پدید⁷
 سراسر همین است گیتی زبن¹⁰
 وزو ارج گیرد همی¹² خواسته
 پماندی توانای اندر نهان
 ندیدم که ماندی¹⁵ جوانرا بجای
 چو¹⁷ بی جفت باشد بماند¹⁸ سترگ
 که گردد بفرزند²⁰ روشن روان
 بفرزند نو روز باز آیدش
 که این پور زالست و آن پور سام
 ازان²⁴ رفته نام و بدین مانده بخت
 گل و نرگس²⁵ بوستان منست²⁶

IV, 4 دار از رزان-I 3 بهار آورد-I, VI و I, IV, VI-оп. 2 و I-کیتی-I 1
 I-7 فزایش-IV 6 دارد-I 5 دار و رزان-VI
 جهان آفرین پاک جفت آفرید * گشاده ز راز نهفت آفرید
 IV-доб.:

یکی نیست جز داور کامگار * که اورا نه انباز و نه جفت و یار
 هر آنچ آمدست (так!) جفت آمدست * گشاده ز راز نهفت آمدست
 IV-11 بین-I 10 آری-VI 9 آرم-I 8 برین-IV 8
 I, IV, 15 بی جفت-I 14 بی مایه-VI 13 جفتی-I, VI 12 همه-IV, VI 12
 جهان-I, VI 19 نباشد-IV 18 نماید-I 17 و دیگر-I 16 ندیدم مرد-VI
 بدو باز گردد همه-IV 23 به فرزند-Л 22 ز گیتی-Л 21 ز فرزند-IV, VI 20
 26 Л-доб.: 25 نرگس و-I, IV, VI 24 ازو-Л, IV, VI 24
 گزید این دلم دخت مهرباب را * ز دیده ببستم ره خوابرا

همی مهرشان هرزمان بیش بود
چنین تا سپیده برآمد زجای
585 پس آن ماه را شید² پدرود کرد
زبالا کمند اندر افگند زال
خرد دور بود آرزو پیش بود¹
تبیره برآمد زپرده سرای
بر³ خویش تار و برش پود کرد⁴
فروید آمد از کاخ فرخ همال⁵

۱۰

چو خورشید تابان برآمد زکوه
بدیدند مر پهلوان را پگاه
سپهبد فرستاد خواننده را⁶
590 چو دستور فرزانه باموبدان
پشادی بر پهلوان آمدند
زبان تیز بگشاد دستان سام
نخست آفرین جهاندار⁸ کرد
چنین گفت کز داور راد و پاک¹⁰
595 [ببخشایش امید و ترس از گناه
ستودن مر اورا چنان چون توان
خداوند گردنیده خورشید و ماه
برفتند گردان همه همگروه
وزانجایگه برگرفتند راه
که خواند بزرگان داننده را⁷
سرافراز گردان و فرخ ردان
خردمند و روشن روان آمدند
لبی پرز خنده دلی شاد کام
دل موبد از خواب⁹ بیدار کرد
دل ما پر امید و ترس است و پاک¹¹
بفرمانها ژرف کردن نگاه
شب و روز بودن پیشش توان¹²
روانرا بنیکی نماینده راه

¹ VI—обратный порядок мисра. ² I, IV, VI—شاه ³ I, VI—تن ⁴ VI—обратный порядок мисра; I—доб.:

سر مژه کردند هر دو برآب * زبان برکشیدند برآفتاب
که ای فر گیتی یکی لخت نیز * یکایک نبایست آمد هنیز
مگر کین دو مهر از مای نژند * گسستندی ازل غم درد و بند
IV—доб. первый б. рук. I; VI—доб. 2 первых бб. рук. I и вариант 3-го б. ⁵ Л—доб.:

بیامد همانگه بجای نشست * زمی مانده مخمور وز بوسه مست
که اورا—IV⁹ بر جهاندار—I⁸ که جوید بزرگان گوینده را—I⁷ جوینده را—I⁶
دل ما پر از ترس و امید باد—I, IV¹¹ داد و پاک—VI; پاک داد—I, IV¹⁰ بهر کار
VI—¹² I—66.595—596 оп. دل ما پر از ترس و امید پاک—VI

شگفت اندرو¹ مانده بد² زال زر
ابا یاره و طوق و با گوشوار
[دورخساره چون لاله اندر سمن⁶
همان⁷ زال بافتر شاهنشاهی
حمایل یکی دشمنه اندر برش 570
[همی بود بوس وکنار و نبید
[سپهبد چننین گفت با ماه روی
[منوچهر اگر¹¹ بشنود داستان
[همان سام نیرم برآرد خروش
575 [ولیکن نه¹⁴ پرمایه¹⁵ جانست وتن
[پنذیرفتم از دادگر¹⁷ داورم
[شوم پیش یزدان ستایش¹⁸ کنم
[مگر کو دل سام و شاه زمین
[جهان آفرین بشنود گفت من
580 [بدو گفت رودابه من همچنین
[که برمن نباشد کسی پادشا
[جز از پهلوان جهان زال زر

برآن روی و آن موی و بالا و فر³
زدینار⁴ و گوهـر چو باغ⁵ بهـنار
سر جعد زلفش شکن بر شکن
نشسته بر ماه با فـرهـی
زیاقوت سرخ افسری برسرش⁸
مگر شیر کو گور را نشکرید
که⁹ ای سرو سیمین بر و رنگ بوی¹⁰
نباشد برین کار¹² همداستان
ازین کار برمن شود او¹³ بجوش
همان¹⁶ خوار گیرم بپوشم کفن
که هرگز زیـیمان تو نگنرم
چو ایزد¹⁹ پرستان نیایش کنم²⁰
بشویید زخشم و ز پیـکار و کین
مگر کاشکارا شوی جفت من²¹
پنذیرفتم از داور کیش و دین
جهان آفرین بر زبانم گوا²²
که باتخت و تاجست و بازب و فتر²³

بدان روی و موی و بدن-I³ شگفتی بماند اندرو-VI² اندر آن-I, IV¹
زیاقوت-Л, IV⁸ همی-IV⁷ چمن-IV⁶ شاخ-I⁵ دیبا-IV, VI⁴ زیب و فتر
I-доб.; زیاقوت رخشان بسرافسرش-VI; رخشان سرو افسرش
زدیدنش رودابه می نارمید * بدزدیده در وی همی بنگرید
فروغ رخش را که جان بر فروخت * درو بیش دیدی دلش بیش سوخت
доб. четыре искажен-; سیمین پراز رنگ و بوی-IV; سیمین برمشکبوی-I, VI¹⁰ تو-VI⁹
کف اندازد و برمن آید-I, IV, VI¹³ نیز-I, IV¹² چون-I, IV, VI¹¹ бб.
نیایش-IV¹⁸ داور-IV¹⁷ همه-Л¹⁶ سرمایه-Л, IV, VI¹⁵ چو-I¹⁴
VI-обратный порядок мисра. 21 VI-обратный порядок мисра. 22 VI-
обратный порядок мисра. 23 I, IV-فتر. 20 I-бб. 577 и 5/8 оп. 19 IV, VI-یزدان

- [پری روی¹ گفت سپهبد شنود²   سر³ شعر گلنار بگشاد زود⁴]
- [کمندی گشاد او ز سرو⁵ بلند   کس⁶ از مشک زان سان نیچد کمنند]
- [خیم اندرخم و مار بر مار بر   بران غبغبش نار بر نار بر⁷]
- [بدو گفت⁸ بر تاز و برکش میان   بر شیر بگشای و چنگ کیان]
- [بگیر این سیه⁹ گیسو از یک سوم   555 زبهر تو باید همی گیسوم]
- [نگه کرد زال اندران ماه روی   شگفتی بماند اندران روی و موی¹⁰]
- [چنین داد پاسخ که این نیست داد   چنین¹¹ روز خورشید روشن مباد]
- [که من دست را¹² خیره بر¹³ جان زخم   برین¹⁴ خسته دل تیزپیکان زخم]
- [کمنند از رهی بستند و داد خیم   بیفگند خوار و نزد ایچ¹⁵ دم]
- [بحلقه در آمد سر کنگره   560 برآمد زبن تا بسر یکسره]
- [چو بر بام آن باره بنشست باز¹⁶   برآمد¹⁷ پری روی و بردش نماز¹⁸]
- [گرفت آن زمان دست دستان بدست¹⁹   برفتند هر دو بکردار مست²⁰]
- [فرود آمد از بام کاخ بلند   بدست اندرون دست شاخ بلند²¹]
- [سوی خانه زنگار آمدند   بران²² مجلس شاهوار آمدند]
- [بهشتی بد آراسته پر ز نور   565 پرستنده بر پای و بر پیش²³ حور]

زسر—I, IV, VI—³ سپهبد بگفت و پری رو شنود—IV—² چهره—I—¹

گیسو—VI—⁵ (лист оборван и конец мисра не сохранился). شعر گلنار گون برگشت...—I—⁴

I, IV—دوب.:⁷ که—I, VI—⁶

فرو هشت گیسو ازان کنره گره * بدل زال گفت این کمندی سره

پس از باره رودابه آواز داد * که ای پهلوان بچه گرد زاد

دوب. I, IV, VI—¹⁰ سر—VI—⁹ کنون زود—I, IV—⁸ VI—دوب. первый б. рук. I и IV.

بسایید مشکین کمنندش ببوس * که بشنید آواز بوشش عروس

نیز—I, IV—¹⁵ درین—VI—¹⁴ در—I, VI—¹³ دست خود—VI—¹² بدین—I, IV—¹¹

روشن نماز—VI—¹⁸ بیامد—I, IV—¹⁷ باره شصت ناز—VI— شد زال نیرنگ باز—IV—¹⁶

I, IV, ²² خم کمنند—VI—²¹ بجای نشست—VI— بدل شادکام—I—²⁰ سام—I—¹⁹

برپای در پیش—VI— برپای و در پیش—IV—²³ بدان—VI—

بنفشه گل و نرگس و ارغوان 535
از آن خانه دخت خورشیدروی
سمن شاخ و سنبل¹ بدیگر کران²
برآمد هوی تا بخورشید بوی

۹

چو خورشید تابنده شد ناپدید
پرستنده شد سوی دستان سام
سپهبد سوی کاخ بنهاد روی
برآمد سیمه چشم گلرخ بام
چو از دور دستان سام سوار
540 دو بیجاده بگشاد و آواز داد
[درد جهان آفرین بر تو باد
پیاده بدین سان⁵ ز پرده سرای
سپهبد کن آن گونه⁷ آوا شنید
545 [شده بام از آن گوهر⁸ تابناک
چنین داد پاسخ که ای ماه چهر¹⁰
چه مایه شبان دیده اندر سماک
همی خواستم تا خدای جهان
کنون شاد گشتم با آواز¹⁴ تو
550 [یک کی چاره راه دیدار جوی

در حجره بستند و گم شد کلید
که شد ساخته کار بگذار گام
چنان چون بود مردم جفت جوی
چو سرو سهی بر سرش ماه تام
پدید آمد آن دختر نام دار³
که شاد آمدی ای جوانه درد شاد
خم چرخ گردان زمین تو باد⁴
برنجیدت این خسروانی دو پای⁶
نگه کرد و خورشید رخ را بدید
بجای گل⁹ سرخ یاقوت خاک
دردت ز من آفرین از سپهر
خروشان بدم¹¹ پیش یزدان پاک
نماید مرا¹² رویت¹³ اندر نهان
بدین خوب گفتار با ناز¹⁵ تو
چه پرسی¹⁶ تو بر باره و من بکوی¹⁷

¹ I-6. 534 стоит перед б. 533. سمن شاخ نسرين-VI; همان سرخ سنبل-I²

³ I-6. оп. ⁴ I, VI-6. оп. IV, VI-доб. б.:

پرستنده خرم دل و شاد باد * چنانی سراپای کنو کرد یاد

سپهبد-VI; سپهبد چو از باره-I⁷ I-обратный порядок мисра. ⁶ که آمد بدینجا-I⁵

رخش-VI; لبش-I⁹ گوهرش-VI⁸ سپهبدار از آن گونه-IV; کزان باره

بدیدار-IV¹⁴ چهرت-IV¹³ بدم-I¹² شدم-IV¹¹ خوب چهر-IV¹⁰

IV-доб.:¹⁷ باشی-I¹⁶ رخسار و گفتار-IV¹⁵

در دوستی می بپایند گشاد * که انجام این کار فرخنده باد

- 520 که گوئی همی خود چنان¹ بایدی
بدیدار تو داده ایمش نوید
کنون چاره کار مهمان بساز
چنین⁵ گفت با بندگان سروبن
همان زال کو مرغ پرورده بود
525 بدیدار شد⁶ چون گل ارغوان
[رخ من بپیشش بیاراستی⁷
همی گفت ولب را¹¹ پر از خنده داشت
پرستنده با بانوی¹³ ماه روی
که یزدان هر آنچست هوا بود¹⁵ داد
530 یکی خانه بودش چو خرم بهار
بدیبای چینی بیاراستند
عقیق وزبرجد²⁰ برو²¹ ریختند
همه زرو پیروزه بد جامشان
- وگر² نیستی مهر نفزایندی⁸
زما بازگشتست دل پر امید⁴
بفرمای تا برچه گردیم باز
که دیگر شدستی برای و سخن
چنان پیرو سر بود و پژمرده بود
سهی قد و زیبا رخ و پهلوان
بگفتار⁸ وزان پس⁹ بها خواستی¹⁰
رخان هم چو گلنار¹² آگنده داشت
چنین گفت کاکنون ره چاره جوی¹⁴
سر انجام این کار فرخنده باد¹⁶
زچهر بزرگان برو بر نگار¹⁷
طبقه‌های زرین¹⁸ بپیراستند¹⁹
می و²² مشک و عنبر بر آمیختند
بروشن گلاب اندر آشامشان²³

VI-доб.: ³ وزین IV-² که خود همچنین VI-; همی آن چنان I-¹
سخن گفتن سخت شیرین و خوش * زیباییجاده دادیش گوئی درفش
I, IV, VI-⁷ برخ شد کنون I-⁶ سخن VI-⁵ گه بازگشتن دلش پر امید I-⁴
ویک لب I-¹¹ خواستند I, IV, VI-¹⁰ و آنگه I-⁹ بگفتند I-⁸ بیاراستند
VI-доб.: ¹⁴ با نامور IV-; باموی با (?) I-¹³ چوگل سرخ IV-¹² و دلب VI-
بگفت از شما یک کس اورا شوید * بگویید و گفتار او بشنوید
که کامت برآمد برآرای کار * مهی را بنبینی گرفتار کنار
I-доб.: ¹⁶ مرادست IV-¹⁵
همی کار سازید رودابه زود * نهانی زخویشان او هرکه بود
بگفتار VI-¹⁹ سیمین IV-¹⁸ VI-доб. тот же б., но с обратным порядком мисра.
فرو I-²¹ زمرد IV-²⁰ Л, (ср. б. 526 текста).
I-обратный порядок мисра; ²³ Так в Т; Л, I, IV, VI-آرامشان; ²² همی IV-²²

بتان پاسخش را بیاراستند
 که امروز روزی دگرگونه نیست
 505 بهار آمد از گلستان گل چنیم
 نگهبان در گفت کامروز کار
 که زال سپهبد بکابل³ نبود⁴
 نه بینید کز کاخ کابل⁶ خدای
 اگرتان ببینند چنین گل بدست
 510 شدند اندر ایوان بتان طراز
 نهادند دینار و گوهر پیش
 که چون بودتان کار با پورسام
 پری چهره هر پنج¹⁰ بشتافتند
 که مردیست برسان سرو سهی
 515 [همش رنگ و بوی و همش قد¹² و شاخ
 دو چشمش چو دوزگس قیرگون¹³
 [کف و ساعدش چون کف شیرنر
 سراسر سپیدست مویش برنگ¹⁷
 19 سر] جعد آن پهلوان جهان

بتنگی دل¹ از جای برخاستند
 بر راه گیلان دیو واژونه نیست
 ز روی زمین شاخ سنبل چنیم
 نباید گرفتن بدان² هم شمار
 سراپرده شاه زابل نبود⁵
 بزین اندر آرد بشبگیر پای⁷
 کند بر زمین تاق هم آنگاه پست
 نشستند و با ماه گفتند راز⁸
 بپرسید رودابه از کم و بیش⁹
 بدیدن بهست از با آواز و نام
 چو با ماه جای سخن یافتند¹¹
 همش زیب و هم فتر شاهنشاهی
 سواری میان لاغرو بر فراخ
 لبانش چو بسد¹⁴ رخانش¹⁵ چو خون
 هیون ران و موبد دل¹⁶ و شاه فتر
 از آهو همین است و این نیست ننگ¹⁸
 چو سیمین زره بر گل ارغوان

نبد-IV, VI; درست-I⁴ بزابل-IV³ برای-I, IV, VI² بدل تنگی-I¹

I-б. оп.; VI-доб.:⁷ زابل-IV⁶ زمین پر ز خرگاه و پراشکرست-I⁵

همه روزش آمدشدن پیش اوست * که هستند با یکدگر سخت دوست
 VI-доб.:⁸

برافروخت رودابه را دل زمهر * بامید آن تا ببینندش چهر
 I-доб.:¹¹ چند-VI¹⁰ I-бб. 511 и 512 текста оп.⁹

نهادند دینار و گوهرش پیش * بپرسید رودابه از کم و بیش
 لبانش عقیق و-IV¹⁴ آگون-I¹³ رنگ و هم قد و هم بوی و-VI¹²; فتر-IV¹², VI¹⁵
 IV¹⁹ و اینست فتر-I¹⁸ بسر-I¹⁷ هیون ران چو برناتن-IV¹⁶ زبانش-VI¹⁵
 سر و-VI¹

- [بمـشک و بـعنـبر سرش بـافـته¹
[سر زلف و جـعـش³ چو مشـکـین زره
[ده انگشت برسان سیمین قلم
بت آرای چون او نبیند بچین
سپهبد پرستنده را گفت گرم 490
که اکنون چه چارست با من بگوی
که مارا دل و جان پر از مهر اوست
پرستنده گفتا چو فرمان دهی
[زفرخنده رای جهان پهلوان
فریبیم و گوئیم هر گونه⁹ 495
سر مشک بویش¹¹ بدام آوریم
خرامد مگر پهلوان با کمند
کند حلقه در گردن کنگره
برفتند خوبان¹⁴ و برگشت زال
- بیاقوت و زمرد تنش تافته²
فگندست⁴ گوئی گره برگره
برو⁵ کرده ازغالیه صد رقم
برو ماه و پروین کنند آفرین
سخنهای شیرین باوای نرم
یکی راه جستن بنزدیک اوی
همه آرزو دیدن چهر اوست⁶
گذاریم تا کاخ سرو سهی⁷
زگفته‌ار و دیدار روشن روان⁸
میان اندرون نیست واژونه¹⁰
لبش زی لب پورسام آوریم
بنزدیک دیوار کاخ¹² بلند
شود شیر شاد از شکار بره¹³
دلش گشت با کام¹⁵ و شادی همال¹⁶

۸

- رسیدند خوبان بدرگاه¹⁷ کاخ 500
نگه کرد دربان بر آراست جنگ¹⁸
که بی گه ز درگاه بیرون شوید²⁰
بدست اندرون هریک از گل دوشاخ
زبان کرد گستاخ¹⁹ و دل کرد تنگ
شگفت آیدم تا شما چون شوید

برون—IV⁵ کمندست—VI⁴ جعد زلفش—IV³ بافته—I, IV² تافته—I, IV¹

VI⁶—

وزان پس چنان خواهم از کردگار * که با من شود همسر و نیک کار

8 I—6. оп. گذاریم تا کاخ شاهنشهی—VI; گرازیم تا گاه شاهنشهی—I⁷

دیوار—VI; ایوان و کاخ—I¹² مویش—IV¹¹ وارونه نیز—I¹⁰ هرگونه چیز—I⁹

شاخ I¹³—доб.:

ببین آنگهی تا خوش آید ترا * بدین گفت و گویش فزاید ترا

شبی دید یازان—I, VI¹⁶ باناز—IV¹⁸ ایشان—I¹⁴ I—доб. вариант того же б. VI

روید—IV²⁰ گویا—VI¹⁹ چنگ—IV¹⁸ بنزدیک—IV¹⁷ ببالای سال

- پرسستنده گفتند یک با دگر
[کنون کار رودابه و کام زال
بیامد سیه چشم گنجور شاه
سخن هرچه بشنید از آن دلنواز 470
سپهبد خرامید تا گلستان
پری روی گلرخ⁴ بتان طراز
سپهبد پیرسید ازیشان سخن
[زگفتار و دیدار و رای و خرد
بگوئید با من⁷ یکایک سخن 475
[اگر راستی-تان بود گفت وگوی
وگر هیچ کژی گمانی⁸ برم
رخ لاله رخ⁹ گشت چون سندروس
چنین گفت کز مادر اندر جهان¹¹
بدیدار سام و ببالای او 480
دگر چون تو ای پهلوان دلیر
همی می¹³ چکد گوئی از روی تو¹⁴
سه دیگر چو رودابه ماه روی¹⁶
زسر تا بیایش گلست و سمن
از آن گنبد سیم سر بر زمین 485
- که آمد بدام اندرون شیر نر
بجای آمد و این بود نیک فال¹
که بود اندر آن کار دستور شاه
همی گفت پیش سپهبد براز²
برامید خورشید³ کابلستان
برفتند و بردند پیشش نماز
زبالا و دیدار آن سرو بن⁵
بدان تا بخوی وی⁶ اندر خورد
بکژی نگر نه گنید ایچ بن
بنزدیک من-تان بود آبروی
بزیار پی پی پیل-تان بسپرم
پیش¹⁰ سپهبد زمین داد بوس
نزیادکس اندر¹² میان مهنان
بپاکسی دل و دانش و رای او
بدین برز بالا و بازوی شیر
عبیرست گوئی مگر بوی تو¹⁵
یکی سرو سیمست¹⁷ با رنگ و بوی
بسرو¹⁸ سهی بر سهیل یمن
فرو هشته برگل که-ند از کمین¹⁹

¹ IV, VI — 6. оп. ² Л—доб.:

چواز ترک بشنید زاول خدای * بیامد سوی باغ کابل خدای
³ I—بنزد کنیزان ⁴ VI—چک رخ ⁵ IV—порядок бб.: 473, 476, 475, 474, 477; VI—порядок бб.: 473, 476, 475, 474, 477. ⁶ I—بدان تا که با او کی ⁷ VI—با او ⁸ IV—نماید ⁹ IV—کسی در—¹² I, IV, VI—مادران جهان ¹¹ I, VI—بنزد ¹⁰ I—لاله گون ¹³ IV—
I—порядок бб. 481, 483, 484, 482, 485. عبیرست یکسر همه موی او ¹⁵ I—او ¹⁴ I, IV—خون ¹⁶ IV, ¹⁷ I—از گل کمند گزین ¹⁹ I—چو سرو ¹⁸ I—سیمین ¹⁷ I—خوب روی ¹⁶ Л—
برگل کمند کمین ¹⁹ VI—

- [ولی-کن بگفتن مگر روی نیست
450 [دلاور که پرهیز جوید زجفت
[بدان تاش دختر نباشد زبن
[چنین گفت مرجفت را باز نر
[کزین خایه گرمایه بیرون کنم
ازیشان چو برگشت خندان غلام
455 که با تو چه گفت آن که⁷ خندان شدی
بگفت آنچه بشنید با پهلوان
چنین گفت با ریدک ماه روی
که از گلبستان یک زمان مگنرید
درم خواست و دینار¹² و گوهر ز گنج
460 بفرمود کین نزد ایشان¹³ برید
نباید¹⁴ شدنشان¹⁵ سوی کاخ باز
برفتند زی¹⁶ ماه رخسار پنج
بدیشان سپردند زرو گهر¹⁷
پرستنده با ماه دیدار گشت
465 مگر آنکه باشد میان دوتن
بگوی ای خردمند پاکیزه رای
- بود کاب را ره بدین جوی نیست¹
بماند² باسانی اندر نهفت³
نباید شنیدنش ننگ سخن⁴
چو برخایه بنشست و گسترد پر
زیشت پدر خایه بیرون کنم⁵
بپرسید ازو نامور پرور سام⁶
گشاده لب و⁸ سیم دندان شدی
ز شادی دل پهلوان شد جوان
که رو مر⁹ پرستنده گانرا بگوی
مگر با گل¹⁰ از باغ گوهر برید¹¹
گرانمایه دیبای زربفت پنج
کسی را مگوئید و پنهان برید
بدان تا پیامی فرستم برار
ابا گرم گفتار و دینار و گنج
پیام¹⁸ جهان پهلوان زال زر
که هرگز¹⁹ نماند سخن در نهفت
سه تن نانهانست و چار انجمن²⁰
سخن گر بر ازست باما سرای²¹

¹ I, IV, VI— б. оп.   ² Так в T; Л— باید   ³ I— б. оп.; VI— доб.:

چو خواهد گسستن نبایش گفت * ببرد سبک جفت را اوز جفت
گسستنش پید و بستن نهان * به این و به آن باد خوی جهان

⁴ I— б. оп.   ⁵ Б— перевод бб. 446—453 отсутствует.   ⁶ Л—доб.:

که بود اینک با تو همی راز گفت * ببایدت با من همه باز گفت

که روان¹— کزاید⁹ ل— شگفته لب و— IV; شگفته رخ و— L⁸   که از گفت او شاد و— L⁷

بگفتا¹³ که— VI   با دژ— I¹²   I—порядок бб.: 458, 461, 459, 460, 462...   ¹¹ I—چک— VI¹⁰

برفتند¹— I, VI; برفتند تا— L; Так в T;   شدن تان— I¹⁵   باید— L, VI¹⁴   این را بریشان

—доб. L²⁰   می در— VI¹⁹   بنام— IV¹⁸   گنجی گهر— IV, L¹⁷   بفرمود تا— IV; آن

کنون باز رو پیش آن پهلوان * بگو ای خردمند روشن روان

برای— VI²¹

که این شیر بازو گو¹ پیلاتن
 که بگشاد زین گونه تیر از کمان
 ندیدیم زیبنده تر زین سوار 435
 پیری روی⁴ دندان بلب برنهاد⁵
 شه نیمروزست فرزند سام
 بگرد جهان گر بگردد سوار⁷
 پرستنده با کودک ماه روی⁹
 که ماهیست مهرباب را در سرای 440
 ببالای ساج است و هم رنگ عاج
 دو نرگس دژم و¹¹ دوا برو بخم
 دهانش بتنگی دل مستمند
 [دو جادوش پر خواب و پر آب روی
 نفس را مگر بر لبش راه نیست 445
 پرستندگان هریکی آشکار
 بدین چاره تا آن لب لعل فام
 چنین گفت بابندگان خوب چهر

چه مردست و شاه کدام انجمن
 چه سنجید بپیش اندرش² بدگمان
 بتیرو کمان بر چنین کامگار³
 مکن گفت ازین گونه از⁶ شاه یاد
 که دستانش خوانند شاهان بنام
 ازین سان نبیند یکی نامدار⁸
 بخندید و گفتش که چندین¹⁰ مگوی
 بیک سر زشاه تو برتر بپای
 یکی ایزدی بر سر از مشک تاج
 ستون دو ابرو¹² چو سیمین¹³ قلم¹⁴
 سر زلف چون حلقه پای بند
 پراز لاله رخسار و پر¹⁵ مشک موی
 چنو در جهان نیز یک ماه نیست¹⁶
 همی کرد وصف رخ آن نگار¹⁷
 کند آشنا بالب پور سام¹⁸
 که با ماه خوبست رخشنده مهر¹⁹

بسی- VI؛ سبک بنده- I⁴ نامدار- IV³ اندرون- VI² گر بازی- VI¹
 بگرد جهان در- I⁷ بر- I, IV⁶ لب را بدندان نهاد- I⁵ روی
 زمانه نبیند- I⁸ نگردد فلک بر چنین یک سوار- IV, VI؛ چنوویک سوار
 ریدک- I⁹ زمانه نبیند چنان نامدار- VI؛ زمانه نبیند چنو نامدار- IV؛ دگر نامدار
 زسیمین- VI¹³ بینی- I¹² هر- I¹¹ چوین- I¹⁰ کودک نامجوی- VI؛ ماه روی
 رخسار وز- VI؛ رخسار و چون- IV؛ روی و پراز- I¹⁵ چوتیغ دژم- IV, VI¹⁴
 I-доб.:¹⁶

خرامان زکابلستان آمیدیم * برشاه زابلستان آمیدیم
 I, IV, VI- б. оп.¹⁷ I- доб.:¹⁸

بپیوستگی چون جهان رای کرد * دل هر کسی مهر را جای کرد
 I, IV, VI- б. оп.¹⁹

- 420 برفتند هر پنج تا رودبار
مه² فرودین و سر سال بود
همی گل چندند از لب رودبار⁴
نگه کرد دستان زتخت بلند
چنین گفت گوینده با پهلوان
پرستندگانرا سوی گلستان
بنزد پری چهرگان رفت زال⁹
پیاده همی رفت جویان¹⁰ شکار
[کمان ترک گارخ بزه برنهاد
نگه کرد¹³ تامرغ برخاست ز آب
ز پروازش¹⁵ آورد گردان فرود
[بترک آنگهی گفت زان سوگنر
[بکشتی گنر کرد ترک سترگ
پرستنده پرسید کای پهلوان²⁰
- 425
430
- زهر بوی و رنگی چو خرم بهار¹
لب رود لشکرگه زال بود³
رخان چون گلستان و گل درکنار⁵
بپرسید کین گل پرستان کینند
که از کاخ مهرباب⁶ روشن روان⁷
فرستد همی ماه کاباستان⁸
کمان خواست از ترک و بغراخت یال
خشیشار دید اندر آن رودبار¹¹
بدست جهان پهلوان درنهاد¹²
یکی¹⁴ تیر بتداخت اندر شتاب
چکان خون و وشی شده آب رود¹⁶
بیاور تو آن¹⁷ مرغ افکنده پیر¹⁸
خرامید نزد پرستنده ترک¹⁹
سخن گوی و بگشای شیرین زبان²¹

VI—доб.: زهر بوی و هر رنگ چون نو بهار—IV¹

بگشتند هر سو همی گل چندند * سراپرده را چون برابر شدند

VI—доб.: 420 стоит после б. 421 текста; I, VI—доб.: 3 که—VI²

ازان سوی رود آن کنیزان بدند * زدستان همی داستانهها زدند

I—доб. б. рук. VI—разно-
чтения 7. I—доб.: 8
L—66. 423 и 424 текста оп. 7 که این آن مهرباب—I⁶

چوبشنید دستان دلش بردمید * زبس مهر برجای برنارمید

خرامید با نیزه پر شتاب * جهانجوی دستان ازان رود آب

چو زان سان پرستندگان دید زال—I, VI⁹ I, VI—доб. первый б. и вариант второго б. рук. I.

چشن سازند IV: همی دیدی آن مهرخانرا نگار (بکار؟)—I¹¹ شد ز بهار—I, IV, VI¹⁰

بزد بانگ—I¹³ VI—б. оп. او بداد—IV; بر نهاد—L¹² (метр нарушен) اندر آن مرغزار

IV—б. оп. همان—I¹⁷ شد از آب رود—IV¹⁶ افرازش—I¹⁵ همی—I¹⁴

بگشاد شیرین زبان—VI: با ریدک ماهروی—I: پرستنده با ریدک پهلوان—IV²⁰ IV—б. оп.¹⁹

ازان ترک پرسید—IV: سخن گفت زان پهلوانامجوی—I: سخن گنت و بگشاد شیرین زبان—VI²¹

کای پهلوان

- 405   گرش پیر خوانی همی گر جوان¹
[مرا مهر او دل ندیده گزید
[برو مهر بانم نه بر روی و موی
پرستنده آگه شد از راز او
باواز گفتند ما بنده ایم
نگه کن کنون تاجه فرمان دهی
[یکی گفت زیشان که ای سروبن
اگر جادویی بایید آموختن
بپزیم با مرغ و جادو⁷ شویم
[مگر شاه را نزد ماه آوریم
لب سرخ¹² رودابه پر خنده کرد
415   که این گفته را گر شوی¹⁴ کار بند
که هر روز یاقوت بار آورد
- مرا او بجای تنست و روان²
همان دوستی از شنیده گزید
بسوی هنر گشتمش مهرجوی³
چو بشنید دل خسته آواز او
بدل مهربان و پرستنده⁴ ایم
نیاید ز فرمان تو جز بهی⁵
نگر تا نداند کسی این سخن⁶
ببند و فسون چشمها دوختن
بپوئیم⁸ و در چاره⁹ آهو¹⁰ شویم
بنزدیک او پایگاه آوریم¹¹
رخان معصفر سوی بنده کرد¹³
درختی برومند کاری¹⁵ بلند
برش تازیان برکنار¹⁶ آورد

۷

- پرستنده برخاست از پیش او
بدیبای رومی¹⁸ بیاراستند
- بدان چاره بی چاره¹⁷ بنهاد روی
سر زلف برگل بپیراستند¹⁹

3 Л, IV, VI—66. 405—406 оп.   2 I—خوانندیا نو جوان—¹
4 IV—پراگنده—⁵ I—مهی; VI—کهی; I, VI—доб.:
چو ما صد هزاران فدای تو باد * خرد ز آفرینش روای تو باد
6 Л—доб.:
سیه نرگسانت پر از شرم باد * رخانت پراز رنگ و آرم باد
7 VI—آهو—⁸ I—بتازیم—⁹ IV—در دشت—¹⁰ VI—جادو—¹¹ VI—6. оп.
12 I, VI—لعل—¹³ Л—доб.:
پرستندگانرا چنین گفت شاه * که اینست روی و هم اینست راه
14 I—برش—¹⁵ VI—گردد—¹⁶ VI—که این گفتها گر شود—¹⁷ VI—که این بند را گر بوی—¹⁸
ناچار—¹⁹ VI—برش تازیان در کنار—²⁰ VI—برو تازان در کنار—²¹ IV—باران در کنار—
18 VI—بتانرا—¹⁹ Л—66. 418 и 419 текста оп.

395 کسه پرورده مرغ باشد بکوه
 کس از مادران¹ پیر هرگز نژاد
 [چنین سرخ دو بسد شیربوی
 جهانای سراسر پر از مهر تست
 ترا با چنین روی و بالای و موی
 چو رودابه گشتار¹⁰ ایشان شنید
 بریشان یکی بانگ بر زد بخشم
 وزان پس¹³ بچشم¹⁴ و بروی دژم
 چنین گفت کین¹⁷ خام پیکارتان¹⁸
 نه قیصر بخوادم نه فغفور چین²⁰
 ببالای من پور سامست زال

نشانی شده در میان گروه
 نه ز آنکس² که زاید³ بباشد⁴ نژاد
 شگفتی بود گر شود پیرجوی⁵
 بایوانها⁶ صورت چهرتست
 زچرخ چهارم خور⁷ آیت⁸ شوی⁹
 چو از باد آتش دلش بردمید
 بتابید روی و بخوابید¹¹ چشم¹²
 بابرو زخشم¹⁵ اندر آورد خم¹⁶
 شنیدن نیززید گفتارتان¹⁹
 نه از²¹ تاجداران ایران زمین²²
 ابا بازوی شیر و با برز²³ و یال

نباشد—I⁴ زاد—VI³ وزانکس—I, IV² از مادر(?)—I, IV¹ از مادرش—VI¹
 فرو آردت (takl)—VI⁸ خود—L, IV⁷ برایوانها—IV, VI⁶ نیابد—IV, VI⁵ ب. оп.⁵
 VI—доб.:⁹

چرا پیرسر جویی ای مشک سر * بر پیر مردم نگیری ببر (?)
 پس آنگاه—I¹³ 399 стоит после б. 400 текста. I—б. ¹² دژم کرد—VI¹¹ آواز—IV¹⁰
 I—доб.:¹⁶ افگند خم—VI¹⁶ بخشم—IV, VI¹⁵ بخشم—L, IV¹⁴

وزان پس بکینه بتابید روی * ندید اندر آن گفته هارنگ و بوی
 IV—پیکارتان—I¹⁹ گفتارتان—I¹⁸ کای—VI¹⁷ после этого б. в рук. I стоит б. 399 текста.
 چنین گفت کین سخت پیکارتان * نیززد بدین خام گفتارتان
 I—доб.:

دل من چو شد برستاره تباه * چگونه توان شاد بودن بماه
 بگل ننگرد آنکه او گل خورست * اگر چه گل از گل ستوده ترست
 کرا سر که دارو بود برجگر * شود ز انگبین درد او بیشتر
 نه فغفور خوانم نه خاقان چین—VI²⁰; نه فغفور خواهم نه قیصر نه چین—L, IV²⁰
 I, VI—نه آن—²¹ VI—доб. (takl):²²

نه خورشید خواهم نه از ماه جفت * مراجعت باید اندر نهفت
 I—گفت—VI²³; کتف—I²³

ورا پنج ترک پرستنده بود
 بدان بندگان خردمند گفت
 شما یک یک رازدار منید
 بدانید هر پنج و آگه بویید²
 که من عاشقم همچو³ بحر دمان
 380 پراز پور سامست⁴ روشن دلم
 همیشه دلم در غم⁶ مهر اوست⁷
 [کنون این سخن را چه درمان کنید
 یکی چاره بایید کنون ساختن
 پرستندگانرا شگفت آمد آن
 385 همه پاسخش را بیاراستند
 که ای افسر بانوان جهان
 ستوده ز هندوستان تا¹⁷ بچین
 ببالای تو بر²⁰ چمن سرو نیست
 390 نگار رخ تو ز قنوج و رای²²
 ترا خود بدیده درون²⁸ شرم نیست
 که²⁴ آنرا که اندازد²⁵ از بر²⁶ پدر

پرستنده و مهربان بنده بود
 که بگشاد خواهم نهان از نهفت¹
 پرستنده و غمگسار منید
 همه ساله با بخت همره بویید²
 از و برشده موج تا آسمان
 بخواب اندر اندیشه زو نگسلم⁵
 شب و روزم⁸ اندیشه چهار اوست
 چگویند و بامن چه پیمان کنید⁹
 دل و جانم از رنج پرداختن¹⁰
 که بیکاری آمد¹¹ زدخت ران¹²
 چواهرمن¹³ از جای برخاستند¹⁴
 سرافراز بر¹⁵ دختران مهان¹⁶
 میان بتان در¹⁸ چو روشن¹⁹ نگین
 چو رخسار تو تابش پرو نیست²¹
 فرستد همی سوی خاور خدای
 پدر را بنزد تو آرم نیست
 تو خواهی که گیری مر اورا²⁷ بر

عاشقی ام چو- I, VI-³ I, VI-شویید- I, VI-² 377 и 378 оп. VI-66.¹
 مرا جامه- VI-⁶ 381 стоит после 6. 382 текста. IV-6.⁵ پراز مهر زالست- I, VI-⁴
 از غم به پرداختن- I-6. оп.⁹ روز- Л-⁸ دل و جانم یکسر پراز مهر اوست- I-⁷ شرم بر
 برداشتند- VI-¹⁴ بتنگی دل- VI-¹³ بدان- VI-¹² بیکاری آید- VI-¹¹ بیکاری آید- I-¹¹
 میان نیستان- IV-¹⁸ به هندوستان و- IV-¹⁷ تو دختراندر جهان- VI-¹⁶ سرافراز تر- I-¹⁵
 چو رخسار تو بر سمن غرو(?) نیست- Л-²¹ در- VI-²⁰ چون درخشان- I-¹⁹
 بچشم اندرون- IV-²³ رای- I, VI-²² (ошибочно) پدر را بنزد تو آرام نیست- V-
 اورا بگیری- I-²⁷ تن- I-²⁶ بندازد- Л-²⁵ مر- IV-²⁴

- چنین داد مهرباب پاسخ بدوی¹ که ای سرو سیمین بر مامروی²
 بگیتی در از پهلوانان گرد پی زال زر کس نیارد³ سپرد⁴
 چو دست و عنانش برایوان نگار نه بینی نه بر زین چنو⁵ یک سوار⁶
 [دل شیر نر دارد وزور پیل دودستش بکردار دریای نیل⁷]
 [چو برگاه باشد درافشان⁸ بود رخش پژمراننده¹⁰ ارغوان
 [بکین اندرون چون نهنگ¹² بلاست 370 [نشاننده خاک درکین بخون
 از آهو همان کش سپیدست موی سپیدی مویش بزیدد همی
 چو بشنید رودابه آن گفتگوی دلش گشت پراکش از مهر¹⁵ زال
 چو بگرفت جای خرد¹⁷ آرزوی 375 دگر شد برای¹⁸ و بآیین و خوی¹⁹

سیمین-VI؛ سیمین بر خوب روی-IV، 1² چنان داد پاسخ بدان سروبن-VI¹
 VI-доб.؛ پی زال را کس نشاید شمرد-I⁴ نشاید-IV³ پاکیزه‌تن
 نه گرشپ چون او نه سام دلیر * برزمش گراینده را نیست چیر
 نبینی خود اندر زمین-VI؛ نبینی تو برزین چنو-IV؛ نبیند چو بر زین بود-I⁵
 VI-доб. (так!)⁷ VI-б. 365 стоит после б. 366 текста. نامدار-IV؛ برسوار-I⁶
 زبختش نیاساید و نه زخورد * بکوشش نماید اندر نبرد
 VI-доб.؛ 11 Так в Т; Л, I, IV, 10 I-مانیده-1¹⁰ رزم-I⁹ چو در رزم باشد زرافشان-VI⁸
 15 I, IV, VI-مهر-1¹⁵ IV-б. оп. 14 I, IV-نجوید-1¹³ پلنگ-IV¹² دولت-VI
 VI-доб.؛ رامش و خورد و هال-IV، VI¹⁶
 چه نیکو سخن گفت آن رای زن * زمردان مکن یاد در پیش زن
 دل زن همان دیورا هست جای * زگفتار باشند جوینده رای
 بدین و بخوی-IV¹⁹ دگر گونه‌تر شد-I¹⁸ خردش-VI؛ خورش-IV، 11¹⁷
 VI-доб. два бб. рук. VI (см. разночтение 16).؛ برآیین و خوی-VI

[عروسم نباید که رعنا شوم¹ از اندیشگان زال شد خسته دل
[همی بود پیچان دل از گفت و گوی 350
[همی گشت یک چند برسر سپهر
بنزد خردمند رسوا² شوم³
بران کار بنهاد پیوسته دل
مگر تیره گردد ازین آبروی
دل زال آگنده یکسر به-هر]

۵

چنان بد که مهراب روزی پیگاه
گذر کرد سوی شبستان خویش
دو خورشید بود اندر⁷ ایوان او
355 بیاراسته همچو⁹ باغ بهار
شگفتی برودابه اندر بماند
یکی سرو دید از برش گرد ماه
بدیبا¹³ و گوهر بیاراسته¹⁴
پرسید سیندخت مهرابرا
360 که چون رفتی امروز و چون آمدی
چه مردست این پیرسر پرور سام
خوی مردمی هیچ دارد همی
برفت و بیامد ازان⁴ بارگاه⁵
همی گشت برگرد بستان خویش⁶
چو سیندخت و رودابه ماه روی⁸
سرایای پر¹⁰ بوی و رنگ و نگار
همی نام یزدان¹¹ برو بر بخواند
نهاد زعنبر بر کلاه¹²
بسان بهشتی پر از خواسته¹⁵
زخوشاب بگشاد عناب را
که کوتاه باد از تودست بدی
همی تخت یاد¹⁶ آیدش گر¹⁷ کنام
پی نامداران سپارد همی¹⁸

بود- VI؛ شود- IV، I¹   دانا- IV، VI؛ کانا- I²   بود- VI؛ شود- IV، I³

I-б. оп.; VI-доб.: جایگاه- VI⁵   بران- I⁴

ستایش همی کرد باخود بزال * زمردی و گوردی و از فرّ و یال
I-⁸   روید در- VI⁷   دو خورشید دید اندر ایوان خویش- I⁶

یکی همچو رودابه خوب چهر * یکی همچو سیندخت با رای و مهر
همی آفرین را- I¹¹   سراسر پر از- IV؛ سرای از همه- I¹⁰   رخ چو- VI⁹

نهاد به عنبر ز گوهر- VI؛ نهاد به بر زعنبر کلاه- IV¹²   جهان آفرین را- IV
بهشتی ز حوران بیاراسته- VI¹⁵   بر آراسته- VI¹⁴   بدینار- I، IV¹³   کلاه

VI-доб.: یا- I، IV، VI¹⁸   کام- VI¹⁶   I، IV، VI¹⁷

بدان پیرسر چون سر افرازد وی(?) * شنیدم که نازد بدان روی و موی

- [دل زال شد شاد و بنواختش
[پرسید کز من² چه خواهی³ بخواه
330 [بدوگفت مهراب کای پادشا
[مرا آرزو در زمانه یکیست
[که آیی بشادی سوی خان من
[چنین داد پاسخ که این رای نیست
[نباشد بدین سام همدستان
335 [که ما می گساریم و مستان شویم
[جزان هرچه گویی تو پاسخ دهم⁵
[چو بشنید مهراب کرد آفرین
[خرامان برفت از بر تخت اوی
[چو دستان سام از پشش بنگرید
340 [ازان¹¹ کو نه هم دین و هم راه بود
[برو هیچکس چشم¹² نگماشتند
[چو روشن دل پهلووان را بدوی¹⁴
[مر اورا ستودند یک یک مهان
[زبالا و دیدار و آهستگی
345 [دل زال یکباره دیوانه گشت¹⁸
[سپهدار تازی سرراستان
[که تازنده ام چرمه جفت منست
- ازان¹ انجمن سر برافراختش
ز تخت و زمهر و زتیغ و کلاه
سرافراز و پیروز و فرمان روا
که آن آرزو بر تو دشوار نیست
چو خورشید روشن کنی جان من
بخان تو اندر⁴ مرا جای نیست
همان شاه چون بشنود داستان
سوی خانه بت پرستان شویم
بدیدار تو⁶ رای فرخ نهم⁷
بدل زال را خواند⁸ ناپاک دین
همی آفرین خواند بر بخت اوی⁹
ستودش فراوان چنانچون سرید¹⁰
زبان از ستودنش کوتاه بود
مر اورا زدیانگان داشتند¹³
چنان گرم دیدند با¹⁵ گفت وگوی¹⁶
همان کز پس پرده بودش نهان¹⁷
زبایستگی هم زشایستگی
خرد دور شد عشق فرزانه گشت¹⁹
بگوید برین بر یکی داستان
خم چرخ گردان نهفت منست

ایدر-IV⁴ باید-Л³ به مهراب گفتا-VI⁶; دگرگفت کزمن-IV² وزان-I¹
به من نامور-VI⁶; نهیم-IV, VI⁷ آن-I⁶ گویم فرمان تراست-VI⁶; دهیم-IV, VI⁵
-VI¹⁰ 9 VI-доб. два поврежденных бб. 8 گفت-IV⁸ تخت گاهت رواست
چو مهراب شد زالش از پس بدید * ستودش فراوان چنانش بدید
جست-VI¹⁶ ازان-IV¹⁵ بروی-Л¹⁴ 13 VI-б. оп. 12 دیده-IV¹² 11 کزان-VI¹¹
شد-VI¹⁹ 18 VI-мисра искажено. 17 بزرگان و نام آوران جهان-I¹⁷ وجوی

ز دینار^۱ و یاقوت و مشک و عبیر
 یکی تاج با^۳ گوهر شاهوار
 چو آمد بدستان سام آگهی
 پذیره شدش زال و بنواختش 305
 سوی تخت پیروزه باز آمدند
 یکی پهلوانی نهادند خوان
 گسارنده می می آورد و جام
 خوش آمد هماناش دیدار او
 چو مهراب برخاست ازخوان زال 310
 [چنین گفت با مهتران زال زر
 ز دینای زربفت و چیننی حریر^۲
 یکی طوق زرین زبرجدنگار^۴
 که مهراب آمد بدین فرهی^۵
 بآیین^۶ یکی پایگه^۷ ساختش^۸
 گشاده دل و بزم ساز آمدند^۹
 نشستند^{۱۰} برخوان با^{۱۱} فرخان
 نگه کرد مهراب را پور سام
 دلش تیز^{۱۲} تر گشت در^{۱۳} کار او^{۱۴}
 نگه کرد زال اندر آن برز^{۱۵} و یال
 که زیبنده تر زین که بنسندکمر^{۱۶}]

1 I, IV, VI—доб.: 2 I, IV, VI—پر: 3 I, IV, VI—پر: 4 I, VI—доб.:

سران هر که بودند و کابل سپاه * بیاورد باخویشتن سوی راه
 که آید شه زی تو با VI—; که زیبا می آمد اندر می IV—; که زیبا می آمد اندر می I—^۵
 فرهی (метр нарушен); VI—доб.:

بدین کشور کابل اندر سرست * نثار تو باوی زر و گوهرست
 بدان تاستایش کند مر ترا * ببو بر بمائی همه کشورا
 IV—доб.: ازان انجمن سر برافراختش IV—^۸ خوابگه VI—^۷ نو آیین I—^۶
 بپرسید کز من چه خواهی بخواه * زتخت وز تیغ وز مهر و کلاه
 VI—доб.:

فرود آمدن زال اورا بهشت * که در دل زمهراب او مهر کشت
 VI—доб.:^۹

بلشکرگه زال آمد فرود * فرستاد اورا نثار و درود
 بزال اوبسی آفرینها بخواند * همی این ازان آن ازین خیره مانند
 بتن مرد بودند نیکی نمای * به نیرو و دانش هنرها فزای
 VI—доб.:^{۱۴} بر IV—^{۱۳} خیره VI—^{۱۲} او I, VI—^{۱۱} که بنشست IV—^{۱۰}

ازان دانش ورای مهراب گرد * بگفت ارکش این زاد هرگز نمرد
 I, VI—доб.:^{۱۶} بر VI—; کتف I—^{۱۵}

بچهر و ببالای او مرد نیست * کسی گویی اورا هم آورد نیست

بدین سان همی^۱ گشت گردان سپهر ابر سام و بر زال گسترده مهر^۲

۴

چنان بد که روزی چنان کرد^۳ رای
 برون رفت با ویژه گردان خویش 290
 [سوی کشور هندوان کرد رای
 [بهر جایگاهی بیاراستی^۷
 [گشاده در گنج و افکنده رنج
 ز زابل بکابل رسید آن زمان
 یکی پادشا بود مهرباب نام 295
 [ببالا بکردار آزاده سرو
 [دل بخردان داشت و مغز ردان
 زضحاک تازی گهر داشتی
 همی داد^{۱۳} هر سال مر^{۱۴} سام ساو
 چو آگه شد از کار دستان سام 300
 ابا گنج و اسبان آراسته

که در پادشاهی بجنبید زجای
 که با او یکی بودشان رای وکیش^۴
 سوی کابل و^۵ دهر و مرغ و مای^۶
 می و رود و رامشگران خواستی^۸
 برآیین و رسم سرای سپنج
 گرازان و خندان و دلشادمان^۹
 زبردست باگنج و گسترده کام
 برخ چون بهار و برفتن تنرو
 دوکتف یلان و هاش^{۱۰} موبدان
 بکابل همه بوم^{۱۱} و برداشتی^{۱۲}
 که با او برزمش نبود ایچ تاو^{۱۵}
 زکابل بیامد بهنگام بام^{۱۶}
 غلامان و هر گونه خواسته

2 VI—доб.: چنین هم بهم VI—; چنین هم می—L^۱

زخوبیش خیره شدی مردوزن * چودیدی شدندی برو انجمن
 خطش چون زگلبرگ برگرد سر * شگفتی بدین کار او در نگر
 هر آنکس که نزدیک یا دور بود * گمان مشگ بردند و کافور بود
 همی رست کافور برجای مشک * زجگرک بهرموی و کافور خشک
 دبل—I^۶ وز انجا سوی—VI^۵ کم و بیش—I^۴ چنان کرد روزی بدان زال—VI^۳
 VI—доб.: که در کابل و شهر کشمیر و مای—IV, L; و مرغ و موی
 بگردد به بیند شگفت جهان * براند بگوید ز داد از مهان
 VI—^۹ خواستند—L^۸ بیاراستند—L^۷ и второй б., текст которого искажен.
 یکایک همان بوم—I^{۱۱} دانش—VI; منش—IV^{۱۰} و شادان و خندان زبان
 باد—VI^{۱۳} VI—обратный порядок мисра. L, IV—б. оп.;^{۱۲} زکابل همه شهر—VI
 بهنگام شام—L^{۱۶} L, IV—б. оп.^{۱۵} و با—VI^{۱۴}

سواران و مردان دانش پیژوه
 که یابی¹ زهر دانشی رامشی
 همه دانش و داد دادن بسیج
 هوا قیرگون شد زمین آبنوس²
 برآمد زدهلیز پرده سرای
 یکی لشکری ساخته³ جنگجوی⁴
 بدان تا پدر چون گذارد سپاه
 شگفتی خروشیدن اندر گرفت⁶
 شود شادمان⁸ سوی تخت وکلاه
 که تا خون زید تا بود نیک نام⁹
 بسر بر نهاد آن فروزنده¹⁰ تاج
 ابا طوق زرین و زرین کمر¹¹
 پژوید هرکار¹³ و هرچیز راند¹⁴
 سواران جنگی¹⁵ و کین آوران¹⁶
 زدندی همی رای بر بیش و کم
 تو¹⁷ گفستی ستاره ست از افروختن
 که چون خویشتن در جهان¹⁸ کسی ندید¹⁹

کنون گرد خویش اندر آور گروه
 بیاموز و بشنو زهر دانشی
 زخورد و زبخشش میاسای هیچ
 بگفت این و بر خاست آوای کوس
 خروشیدن زنگ و هندی درای 275
 سپهبد سوی جنگ بنهاد روی
 بشد زال با او دو منزل برآه
 پدر زال را تنگ⁵ در بر گرفت
 بفرمود تا باز گردد ز راه⁷
 بیامد پر اندیشه دستان سام 280
 نشست از بر نامور تخت عاج
 ابا یاره و گرز گاو سر
 زهر کشوری موبدانرا¹² بخواند
 ستاره شناسان و دین آوران
 شب و روز بودند با او بهم 285
 [چنان گشت زال از بس آموختن
 برای و بدانش بجایی رسید

ساخته لشکر — Л³ زمین آهنین شد هوا آبنوس — I² بیابی — I, VI¹
 I — б. оп. ⁴ Л — زود⁵; زار — VI⁶; I, VI — доб.:
 همی زال را دیده در خون نشاند * برخ بر همی خون دل برفشانند
 نهاد آن دلفروز — Л¹⁰ بی پدر شاد کام — I⁹ شاد دل — I, IV, VI⁸ برآه — IV⁷
 I — переписчик разбил б. 282 на два бб.:¹¹ نهادش دلاری — VI¹¹
 ابا یاره و گرز گاو روی * همی بود آن گرد پرخاشجوی
 ابا طوق زرین و زرین کمر * کمر نیز کرده بند و گهر
 دین — IV¹⁶ و گردان — VI¹⁵ خواند — VI¹⁴ کیش — VI¹³; دین — I, IV¹³ موبدیرا — I¹²
 زمان — VI¹⁸ که — I, IV, VI¹⁷ آوران
 سواریش چونان بدی در جهان * کز وداستانها زدندی مهان
 زخوبیش خیره شده مرد و زن * چو دیدی شدنیدی بروانجمن
 هران کش ز نزدیک و از دور بود * گمان مشک بردند و کافور بود
 VI — доб. первый б. рук. I.

- گرامیش دارید و پندش دهید
سوی زال کرد آنگهی سام روی
چنان دان که زابلستان خان تست
[ترا خان و مان باید آبادتر
260 [کلید در گنجها پیش تست
[سام آنگهی گفت زال جوان
[جدا پیشتر زین کجا داشتی
[کسی کوز مادر گنه کار زاد⁶
[گهی زیر چنگال مرغ اندرون
265 [کنون دور ماندم¹¹ ز پروردگار
[زگل بهره من بجز¹⁴ خار نیست
[بدو گفت پرداختن دل سزاست
[ستاره شمر مرد اختر گرای
[که ایدر ترا باشد آرامگاه
270 [گنر نیست بر حکم گردان سپهر
- همه راه و رای بلندش دهید¹
که داد و دهش گیر و آرام جوی²
جهان سربس زیر فرمان تست
دل دوستداران تو³ شادتر
دلش شاد و غمگین بکم پیش تست⁴
که چون زیست خواهم من ایدر نوان
مدارم که آمد گه آشتی⁵
من آنم سزد گر بنالم⁷ ز داد⁸
چمیدن بخاک⁹ و چریدن ز خون¹⁰
چنین پروراند مرا¹² روزگار¹³
بدین با جهاندار¹⁵ پیگار نیست
بپرداز و برگوی هرچت هواست¹⁶
چنین زد ترا¹⁷ ز اختر نیک رای
هم ایدر سپاه و هم ایدر¹⁸ کلاه
هم ایدر بگسترد بایست¹⁹ مهر²⁰

¹ I, VI—доб.:

که من رفت خواهم بفرومان شاه * سوی دشمنان با سران سپاه
دوستان هر VI—دوستداران بتو I, IV—³ فرجام جوی—IV, VI; فرمان بجوی—I²
I, VI—جهان یکسره سربس خویش تست—VI⁴ زمان
دل روشنست هرچه باید بکار * بجای آر از بزم و از کارزار
با گنه گر I, VI—⁶ به پیری مرا خوار بگذاشتی—VI—⁴ I—б. 261 стоит после б. 262 текста;
I, IV—доб.: بخون—VI, Л¹⁰ ز خاک—IV⁹ بداد—I⁸ نمانم—IV, VI⁷ ز مادر بزاد
کنامم نشست آمد و مرغ یار * بدان گه که بودم زمهرغان شمار
خداوند—VI¹⁵ جز از—IV, VI¹⁴ کرد گار—Л¹³ همی—IV, VI, Л¹² گشتم—I¹¹
هم ایدر بسیچی سپاه و—Л¹⁸ چنین رای زد—I¹⁷ IV—б. оп. رواست—VI¹⁶
VI—доб.:²⁰ بایست گسترد—I¹⁹ هم ایدر بکین و هم ایدر—VI
وگر تنگدل گردی ای نامدار * سوی کابلستان یکی کن گذار
به نخچیر برگرد و باز آی زود * بدان تا نباید بدی آزمود

- 240 چو بر پهلوان آفرین خواندند¹ [نشست آنگهی سام با زیب و جام
کسی کو بخلعت سزاوار بود
[براندازه شان خلعت آراستند
جهاندیدگانرا زکشور بخواند
245 چنین گفت با نامور بخردان
چنین است فرمان هشیار⁸ شاه
سوی گرگساران و مازندران
[بماند بنزد شما این پسر
دل و جانم ایدر بماند همی
250 بگاہ جوانی و کنند آوری
پسر داد یزدان بییانداختم
گرانمایه سیمرغ برداشتش
بپرورد اورا¹⁴ چو سرو بلند
چو هنگام بخشایش آمد¹⁶ فراز
255 بدانید کین زینهار¹⁸ منست
- ابر زال زر گوهر افشانند
همی داد چیز و همی راند کام²
خردمند بود و³ جهاندار بود
همه⁴ پایۀ برتری⁵ خواستند⁶
سخنهای بایسته چندی براند
که ای پاک و بیدار دل⁷ موبدان
که لشکر همی راند بایده براه
همی راند خواهم⁹ سپاهی گران
که همتای جانست و جفت جگر¹⁰
مژده خون دل برفشانند همی¹¹
یکی بیهوده ساختم داوری¹²
زبی دانشی ارج نشناختم
همان آفریننده بگماشتش¹³
مرا خوار بد مرغ را ارجمند¹⁵
جهاندار یزدان بمن داد باز¹⁷
بنزد شما¹⁹ یادگار²⁰ منست²¹

برترین—Л⁵ همی—IV⁴ و کرد—IV³ I, IV, VI — б. оп.² راندند—VI¹
مهوری—VI⁶ I, VI — доб.:

پس آنگاه سام ازپی پور خویش * هنرهای شاهان بیاورد پیش
IV — доб.:

برفتند شادان بر نامدار * چو چندی برآمد برین روزگار
باید—VI⁹ بیدار—I, VI⁸ پاک دل باخرد—VI⁷ پاک هشیار دل—Л, I⁷

I, IV, VI — б. оп.¹⁰ VI—б. 249 стоит после б. 250 текста; после б. 249 доб. б.:¹¹

کنون پیری آمد جوانی گنشت * مرا باز باید سوی رزم گشت
I — обратный¹⁵ تا شد—I, VI¹⁴ بگذاشتش—I¹³ همی ساختم گونه گون یآوری—VI¹²
порядок мисра. بخشش درآمد—IV¹⁶ I, VI—доб.:¹⁷

شمارا سپردم باموختن * روان ازخرددهاش افروختن
I—б. 255 стоит после б. 256 текста²¹ زینهار—I, VI²⁰ شهان—VI¹⁹ یادگار—I, VI¹⁸

- وزان پس¹ منوچهر عهدی نوشت² 225 همه کابل و زابل و مای و هند⁴ زابلستان تا بدان روی بست [چو این عهد و خلعت بیاراستند چو این کرده شد سام بر پای خاست ز ماهی براندیشه⁹ تا چرخ ماه¹⁰ 230 بمهر و بداد و بخوی¹¹ و خرد همه گنج گیتی بچشم تو خوار فرود آمد و تخت را داد بوس سوی زابلستان نهادند روی چو آمد بنزدیکی نیمروز 235 بیاراسته سیستان¹⁶ چون بهشت [بسی¹⁹ مشک و دینار بر ریختند²⁰ یکی شادمانی بد اندر جهان هر آنجا که بد مهتری نامجوی که فرخنده بادا پی²³ این جوان
- سراسر ستایش بسان بهشت³ 225 ز دریای چین⁵ تا بدریای سند⁶ بنوی نوشتند عهدی درست پس اسپ جهان پهلوان خواستند⁷ که ای مهربان مهتر داد و راست⁸ چو تو شاه نهاد بر سر کلاه زمانه همی از تو رامش برد مبادا ز تو نام تو¹² یادگار بستاند بر¹³ کوهه¹⁴ پیل کوس نظاره برو بر¹⁴ همه شهر و کوی خبر شد ز سالار¹⁵ گیتی فروز گلش مشک سارا بد¹⁷ وزر خشت¹⁸ بسی²¹ زعفران و درم بیختند [سراسر میان کهان و مهان²² ز گیتی سوی سام نهاد روی برین پاک دل²⁴ نامور پهلوان²⁵

¹ IV—بهر؛ VI—بمهری (без рифмы). ² VI—переписчик по невниманию соединил в один бб. 224 и 226, упустив второе мисра б. 224, первое мисра б. 226 и весь б. 225 текста. ³ I—روارو چین؛ IV—همه کابلستان و کشمیر و هند؛ ⁴ I—همه کابل و دنبر و مای هند؛ ⁵ В рук. IV порядок бб.: 225, 227, 226, 228. ⁶ IV—см. прим. 6. ⁷ I—ای گزین؛ ⁸ I, VI—براندیش؛ ⁹ IV—براندیشه؛ ¹⁰ I, VI—ماهی و چرخ و ماه؛ ¹¹ VI—بست از بر؛ ¹² Л, VI—از تو نام ترا؛ ¹³ I—بخوی و بروی؛ ¹⁴ I—چرخ و ماه؛ ¹⁵ I, VI—بیاراستند؛ ¹⁶ I, VI—شبهستان بیاراسته؛ ¹⁷ Л, IV, VI—برایشان؛ ¹⁸ I, VI—بسرها؛ ¹⁹ Л—گلش مشک شد نیز وزرگشت خشت؛ ²⁰ I, VI—خارا شد؛ ²¹ I, VI—سیستان؛ ²² I, VI—میان مهان و میان کهان؛ ²³ I, VI—می و و؛ ²⁴ I, VI—زبر؛ ²⁵ I, VI—بیختند؛ ²⁶ I—همی؛ ²⁷ I—که فرخنده؛ ²⁸ VI—که فرخنده باد این نو آیین جوان؛ ²⁹ I, VI—مهربان؛ ³⁰ I, VI—تازه دل؛ ³¹ I—بادای این نو جوان

- [بپیش من آورد¹ چون دایه ای
[من آورد من⁴ نزد شاه جهان
بفرمود پس شاه با⁵ موبدان
که جویند⁷ تا اختر زال چیست 210
چو⁹ گیرد بلندی چه خواهد بدن
ستاره شناسان هم اندر¹² زمان
[بگفتند باشاه دیهیم دار
که او¹⁵ پهلوانی بود نامدار
چو بشنید شاه¹⁶ این سخن شاد شد 215
یکی خلعتی ساخت¹⁷ شاه زمین
از اسپان تازی بزین ستام
زدینار و خز و یاقوت و زر
غلامان رومی بدیوبای روم
زبرجد طبقها و پیروزه جام 220
پر از مشک و کافور و پر زعفران
همان جوشن و ترگ و برگستوان
همان تخت پیروزه و تاج زر
- که در² مهر باشد ورا مایه ای³
همه آشکاراش کردم نهان
ستاره شناسان و هم بخردان⁶
بران اختر از بخت⁸ سالار کیست
همی¹⁰ داستان از چه¹¹ خواهد زدن
از اختر گرفتند پیدا نشان¹³
که شادان بزی تا بود روزگار¹⁴
سرافراز و هشیار و گرد و سوار
دل پهلوان از غم آزاد شد
که کردند هرکس بدو¹⁸ آفرین
ز شه شیر هندی¹⁹ بزین نیام
ز گستردهای بسنیار مر²⁰
همه گوهرش پیکر و زرش²¹ بوم
چه از زر سرخ²² و چه از سیم²³ خام
همه پیش بردند فرمان بران
همان نیزه و تیر و گرز گران²⁴
همان مهر یاقوت²⁵ و زرین کمر

1 VI—آمد 2 VI—از 3 I, VI—доб.:

زبانم برو بر ستایش گرفت * بسیمرخ بردم نماز ای شگفت
بمن مانند فرزند و خود باز گشت * ز فرمان یزدان نشاید گنشت
بجویند⁷ I— 6 VI—доб. два бб., текст которых искажен. 5 I—تا 4 VI—بیاورد من
همان¹⁰ I, VI— 9 IV—چه 8 I—از تخت 7 VI—بجستیم VI—
14 I, IV, VI—б. оп. 13 I—از اختر نشان 12 I—همه هم 11 I—برچه
19 VI—بران VI— 18 IV— 17 I, VI—آراست 16 VI—سام 15 VI—همه
از زر²² Л, IV— 21 Л, IV— 20 VI—бб. 218—219 текста оп. 23 VI—از زر 24 I—کمان 25 IV—مهر زرین و تیر و کمان

- [برفتتم¹ بففرمان گیجهان خدای
[یکی کوه دیدم سر اندر سحاب
[برو بر نشیمنی چوکاخ بلند
[بلو اندرون بچه مرغ و زال 195
همی بوی مهر آمد از باده⁵ اوی
[ابا داور راست⁸ گفتم بر از
[رسیده بهر جای برهان تو
[یکی بنده ام با تنی¹⁰ پرگناه
200 [امیدم ببخشایش تست بس
[تو این بنده مرغ پرورده را
[همی پتر¹² پوشد¹³ بجای حریر
[بدمهری من روانم مسوز
[بفرمان یزدان چو این گفته شد
205 [بزد پر¹⁶ سیه مرغ و برشد بابر
[زکوه اندر¹⁷ آمد چو ابر بهار
- [بالبرز کوه اندر آن زشت² جای
[سپهریست گفستی زخارا³ برآب
[زهر سو برو بسته راه گزند
[تو گفستی که هستند هر دو⁴ همال
[بدل راحت آمد هم⁶ از یاد اوی⁷
[که ای آفریننده⁹ بی نیاز
[نگردد فلک جز بففرمان تو
[بپیش¹¹ خداوند خورشید و ماه
[بچیزی دگر نیستم دسترس
[بخواری و زاری برآورده را
[مزد گوشت هنگام پستان شیر¹⁴
[بمن باز بخش و دلم بر فروز¹⁵
[نیایش همان گه پذیرفته شد
[همی حلقه زد بر سر مرد گبر
[گرفته تن زال را بر¹⁸ کنار¹⁹

یاد—IV⁵ سه—IV⁴ جهانرا—I³ صعب—I, IV, VI² چو رفتتم—VI¹

6 I, IV—آورد—VI⁷ 196 стоит после б. 206 текста; I, IV, VI—доб.:

نمید راه بر کوه از هیچ روی * دویدم بسی گرد او پیوی پیوی
مرا بویۀ پورگم بوده خاست * بدلسوزگی جان همی رفت خواست
بنده ام—I, IV¹⁰ ای چاره خلق و خود—VI; ای داور پاک و هم—I⁹ داور پاک—I⁸
سوزد—VI; شاید—IV¹³ چرم—I, IV, VI¹² بنزد—I¹¹ بنده ام بادل—VI; من دلی
14 I—доб.:

رسان باز بامن (من با (рук.: مرا راه کن * بمن بر همه رنج کوتاه کن
بپیش من—VI¹⁷ پیرید—I¹⁶ VI—мисра испорчено. 15 VI—доб. вариант того же б.
18 I, IV, VI—در—VI¹⁹ 196 текста (см. разночтение 7); I, VI—доб.:

زبویش جهانی پراز مشک شد * دو دیده مرا با دولب خشک شد
VI—после этого б. доб.:

زسهم وی و بویۀ پور خویش * خرد در سرم جای بگرفت پیش

بفرمود تا نوذر نامدار
 کند آفرین کیانی بر روی
 بفرمایدش تا سوی شهریار
 [ببیند یکی⁴ روی دستان سام
 170 [وزین جا سوی زابلستان⁶ شود⁷
 چو نوذر بر سام نیرم رسید
 فرود آمد از باره¹⁰ سام سوار
 ز شاه وز گردان بپرسید سام
 چو بشنید پیغام شاه بزرگ
 175 دوان¹¹ سوی درگاه بنهاد روی
 [چو آمد بنزدیکی شهریار
 [درفش منوچهر چون دید سام
 [منوچهر فرمود تا برنشست
 [سوی تخت و ایوان نهادند روی

شود تازیان پیش¹ سام سوار²
 بدان شادمانی که بگشاد روی
 شود تا سخنها کند خواستار³
 بدیدار ایشان شود شادکام⁵
 برآیین خسرو پرستان شود⁸
 یکی نوجوهان⁹ پهلوانرا بدید
 گرفتند مریک دگر را کنار
 ازیشان بدو داد نوذر پیام
 زمین را بپوسید سام سترگ
 چنانک کش بفرمود دیهیم جوی
 سپهبد پذیره شدش از کنار
 پیاده شد از باره بگنارد گام
 مر آن پاک دل گرد خسرو پرست
 چه دیهیم دار و چه دیهیم جوی¹²

1 VI— نزد 2 В рук. IV порядок бб. 166, 169, 167, 168, 170. 3 IV—доб.:

چو آگهی آمد بشاه جهان * که مر سام را بچه آمد نهان
 مراورا بیفگند و از کردگار * بترسید نز هول روز شمار
 مرین کوده را چاره نشناخت نیز * گمان برد کورا برآمد قفیز
 دگر باره چون مژده آمد یکی * که برجاست دستان فرخنده پی
 سپاس از جهاندار دانست نیز * بدرویش بخشید بسیار چیز
 بهر کشور این مژده دلفروز * رسید و شبی انده آمد بروز
 همی خواهد اکنون که بار از نخست * به بیند تن پهلوان را درست
 IV—см. прим 2. که بد پرورانیده اندر کنام I, IV, VI — همان جهره خوب IV—⁴

که نوخط جوان VI— یکی نامور IV— شدند VI— شدند⁸ بسوی سیستان⁷ Л—⁶

IV, VI—دما¹¹ I, IV, VI—бб. 176—179 оп.; VI—доб.:

فر از یکی پیل بر زال زر * نشانند و براندش سپه سوی در
 после этого б. рук. VI—доб. бб. 1, 2 и 3 рук. Л, три других бб. и б. 4 рук. Л.

سراپای کودک همی بنگرید¹ 150
 برو بازوی شیر و خورشیدروی
 سپیش مژه دیدگان قیرگون
 دل سام شد چون بهشت برین
 بمن ای پسر گفت دل نرم کن
 منم کمترین بنده یزدان پرست
 پندیرفته ام از خدای بزرگ
 بجویم هوای⁴ تو از نیک و بد
 تنش را یکی پهلوانی قباى
 فرود آمد از کوه و بالای خواست 155
 سپه یکسره پیش سام آمدند
 تبیره زنان پیش بردند پیل
 خروشین کوس با کزنای
 سواران همه نعره برداشتند
 [چواندر هوا شب علم برگشاد 160
 ]بران دشت هامون فرود آمدند
 [چو بر چرخ گردان درفشیده شید
 بشادی بشهر اندرون آمدند

همی تاج و تخت کنی را سزید
 دل پهلوان دست شهشیر جوی
 چوبسدل و رخ بهانند خون²
 بران پاک فرزندی کرد آفرین
 گنشسته مکن یاد و دل گرم کن³
 ازان پس که آوردت باز دست
 که دل بر تو هرگز ندارم سترگ
 ازین پس چه خواهی تو چونان سزد
 بپوشید واز کوه بگزارد پای
 همان جامه خسروآرای خواست
 گشاده دل و شاد کام آمدند
 برآمد یکی گرد ماننده نیل⁶
 همان زنگ زرین وهندی درای
 بدان خرمی راه بگذاشتند⁷
 شد آن روی رومیش زنگی نژاد
 بخفتند و یکبار دم برزدند
 یکی خیمه زد از حریر سپید
 ابا پهلوانی فزون آمدند

۳

یکایک⁸ بشاه آمد این آگهی 165
 بدان⁹ آگهی شد منوچهر شاد
 که سام آمد از کوه با فرهی
 بسی از جهان آفرین کرد یاد

¹ I, VI — б. оп.; IV, VI — доб.: پس آنگه سراپای کودک بدید— IV, VI
 جز از موی بروی نکوهش نبود * بدی دیگرش را پژوهش نبود
 چون کوه— VI; چون گرد— IV⁵ رضای— IV⁴ Л—бб. 149, 150, 151 и 152 текста оп.
 VI—б. 157 стоит после б. 158 текста. ⁷ I, IV, VI — след. три бб. оп. ⁸ IV— زابل;
 بدین— VI; ازان— IV⁹

ابا خویشستن بر یکی پتر من
گرت هیچ سختی بروی آورند
بر آتش برافگن یکی پتر من
که در زیر پترت برآورده ام
[همان گه بیایم چو ابر سیاه 140
[فرامش ممکن مهر دایه زد
دلش کرد پیرام و برداشتش
ز پیر و ازش آورد نزد پدر⁷
تنش پیلوار⁹ و برخ¹⁰ چون بهار
فرو برد سر پیش سیمرغ¹¹ زود 145

خجسته بود¹ سایه² فتر من²
ور از نیک و بد³ گشت و گوی آورند⁴
ببینی هم اندر زمان فتر من
ابا بچگانست برآورده ام⁵
بی آزارت آرم بدین جایگاه
که در دل مرا مهر تو دلگسل⁶
گرازان بابر اندر افراشتش
رسیده بزیر برش⁸ موی سر
پدر چون بدیدش بنالید زار
نیایش همی بآفرین¹² برفزود¹³

نه از دشمنی دور دارم ترا * سوی پادشاهی گذارم ترا
ترا بودن ایدر مرا در خورست * ولیکن ترا آن ازین بهتر ست
IV—доб. 7 бб.: бб. 4, 5, 6, 7, 8, 9 и 10 рук. I; VI—доб. 11 бб.: бб. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
и 10 рук. I; после третьего из этих бб. доб. еще следующий б.:

زبان و خرد بود و راییش درست * بتن تیز یاری زیزدان بجست
Б—даёт краткое изложение этого отрывка, где упоминается о том, что мальчик научился от
Сймурга языку птиц.

¹ I, IV, VI—همی باش در ² VI—переписчик по невниманию соединил в один бб. 136 и 138
текста, имеющие одну и ту же рифму, упустив второе мисра б. 136, первое мисра б. 138 и весь б. 137,
³ I, IV—زنیک وز بد ⁴ IV—бб. 137 и 138 стоят после б. 139 текста. ⁵ IV—обратный
порядок мисра. ⁶ I—б. оп., начало лакуны; конец лакуны — б. 187 текста (см.). ⁷ VI—
IV—¹¹ رخش IV, VI—¹⁰ سرش پیروار IV; ⁹ تنی پیلوار L; ⁸ VI—تنش ¹² VI—سوی سیمرغ
که ای شاه مرغان ترا دادگر * بدان داد نیروی و ارج و هنر
بفریاد بیچارگان یآوری * بنیکی بهر داوران داوری
زتو بدسگالان همیشه نژند * بمان شادمان همچنین ارجمنند
VI—доб. вариант тех же бб.

ازین برشدن بنده را دست گیر	مرین پرگنه را تو اندر پندیر ¹
چنین گفت سیمرغ با پور سام	که ای دیده رنج نشییم وکنام ²
پدر سام یل پهلووان جهان	سرافرازتر کس ³ میان مهران
بدین کوه ⁴ فرزند جوی آمدست	ترا نزد او آب روی آمدست
روا باشد اکنون که بردارمت	بی آزار نزدیک او ⁵ آرمت
[بسیمرغ بنگر که دستان چه گفت	که سیمرآمدستی همانا زجفت]
[نشییم تو رخشنده گاه منست	دو پسر تو فر کلاه منست]
[چنین داد پاسخ که گر تاج وگاه	ببینی و رسم کیانی کلاه]
[مگر کاین نشیمنت نیاید بکار	یکی آزمایش کن از روزگار ⁶]

VI—доб. б. рук. I, после него.

برحمت برافراز این بنده را * بمن باز ده پور افگنده را
и после этого бейта — б. 126 текста.

¹ I—доб. б. разночтения 19 на стр. 143 и после него:

چو با داور این رازها گفته شد * نیایش همان گه پذیرفته شد
نگه کرد سیمرغ زافراز کوه * بدانست چون دید سام وگروه
که آن آمدنش از پی بچه بود * نه از بهر سیمرغ او رنجه بود

² I, VI—доб :

ترا پیرونده یکی دایه ام * همت دایه هم نیک سرمایه ام
نه ادم ترا نام دستان زند * که باتو پدر کرد دستان و بند
بدین نام چون باز گردی بجای * بگو تات خواند یل رهنمای
³ IV—доб: ⁴ بدین گونه IV, VI ⁵ IV—сам ⁶ Вместо бб. 132—135 I—доб.:

جوان چون زسیمرغ بشنید این * پراز آب چشم و دل اندوهگین
اگر چند مردم ندیده بد او * زسیمرغ آموخته بد گفت وگوی
برآواز سیمرغ گفתי سخن * فراوان خرد بود و دانش کهن
после этих бб. рук. I доб. бб. 132—133, затем б.:

سپاس از تو دارم پس از کردگار * که آسان شدم از تو دشوار کار
и бб. 134—135 и за ними еще два следующих бб.:

- 100 که بر سنگ¹ و بر خاک شیر و پلنگ
همه بچه را پروراننده⁴ اند
تو پیمان نیکی دهش بشکنی
بیزدان کنون سوی پوزش⁷ گرای
چو شب تیره شد رای خواب آمدش¹⁰
- 105 چنان دید در خواب کز کوه هند
جوانی¹⁴ پدید آمدی خوب روی
بدست چپش بر یکی موبدی
یکی پیش¹⁶ سام آمدی زان دو مرد
که ای مرد بیپاک¹⁷ ناپاک رای
ترا دایه گر مرغ شاید همی
110 گر آهوست بر مرد موی سپید
پس از آفریننده بیزار²² شو
- چه² ماهی بدریا درون³ با نهنگ
ستایش بیزدان رساننده⁵ اند
چنان بی گنه بچه را بفگنی⁶
که اویست بر نیکی⁸ رهنمای⁹
از اندیشه¹¹ دل¹² شتاب آمدش¹²
درفشی برافراشتندی بلند¹³
سپاهی گران از پس پشت او
سوی راستش نامور¹⁵ بخردی
زبان برگشادی بگفتار سرد
دل و دیده شسته ز¹⁸ شرم خدای
پس این پهلوانی چه باید همی
ترا ریش و سر¹⁹ گشت چون خنگ²⁰ پید²¹
که در تننت هر روز رنگیست نو

1 Л, I, VI- در آب اندرون-IV; بآب اندرون-I³ چو-VI² کوه-Л¹
رسانیده-Л, I, VI⁵ پرورانیده I, VI-доб.⁶
زموی سپیدش دل آری بچنگ * تن روشن و پاک ازان نیست ننگ
نگر تا نگوئی که او زنده نیست * بیارای و برجستش بر بایست
که یزدان کسی را که دارد نگاه * زگرما و سرمما نگردد تباه
7 VI-доб.: برنیک و بد-I, IV. VI⁸ سوی نیکی-VI⁷
ترا این درستی از آن شد کنون * که نیکی برای تو بر شد فزون
برآن بد که روز دگر پهلوان * سوی کوه البرز پیوید نوان
بجوید مگر باز یابد ورا * بدان شادکامی فزاید ورا
آورید-IV¹² گران شد سرش در-I¹¹ آورید-IV¹⁰ I-доб. второй б. рук. VI.
ناباک-Л, IV¹⁷ سوی-VI¹⁶ هم ببی-VI¹⁵ غلامی-Л, I, IV¹⁴ پرند-I¹³
هم آن و هم این ایزد هدیه داد * همی گم کنی تو بپیداد داد
21 I, VI-доб.: مشک-IV, VI²⁰ ترا موی سر-I, VI¹⁹ زدیده بشتی تو-I¹⁸
22 IV-بیدار

- 85 ببخشود یزدان نیکی دهش
نگه کرد سیم رخ با بچگان
شگفتی برو بر فگنند مهر
[شکاری که نازکتر آن برگزید
بدین گونه تا روزگاری دراز
90 [چو آن کودک خرد پرمایه گشت
یکی مرد شد چون یکی زاد سرو
[نشانش پراگنده شد در جهان
[سام نریمان رسید آگهی
شبی از شبان داغ دل¹⁰ خفته بود
95 چنان دید در خواب کز هندوان¹¹
ورا مژده دادی بفروزند او
چو بیدار شد موبدانرا بخواند
چه گویید گفت اندرین داستان
هر آنکس که بودند¹⁶ پیر و جوان
- کجا¹ بودندی داشت اندر بوش²
بران خرد خون از دو دیده چکان
بماندند خیره بدان خوب چهر
که بی شیر مهمان همی خون مزید³
برآورد داننده⁴ بگشاد راز
بران کوه بر روزگاری⁵ گنشت
برش کوه سیمین⁶ میانش چو غرو
بدونیک هرگز نماند⁷ نهان
از آن نیک پی پور⁸ با فرهی⁹
زکار زمانه برآشفته بود
یکی مرد بر تازی اسپ دوان
بران برز شاخ¹² برومند او
ازین¹³ در سخن چند گونه براند¹⁴
خردتان برین هست همداستان¹⁵
زبان برگشادند¹⁷ بر یهوان¹⁸

¹ I, VI—یکی; IV—همی ² VI—رهش ³ I—б. оп; VI—доб.:

بمردار خونش همی پرورید * ابا بچگانش همی برگزید
مدار این تو از کار یزدان شگفت * فگنده نشد هرکه او بر گرفت
از آن IV—⁸ نگرده VI—⁷ کوه سیم و VI—⁶ کاروانها I—⁵ دارنده I, VI—⁴

نامور برز VI—доб.:

ببیل چوون درآورد رای سهره * شد آن ناخوشی از تنش یکسره
بدان شادشاخ I—¹² کز کشور هندوان I, VI—¹¹ شبی سام پر داغ دل IV—¹⁰
وزین I, IV—¹³ بران یال و شاخ و VI—¹⁴ Л, IV—доб.:

بدیشان بگفت آنچه در خواب دید * جز آن هریه از کاردانان شنید
VI—доб. вариант того же б. I, VI—доб.:

که زندهست آن خرد کودک هنوز * وگردد زسرمای مهر و تموز
برگشاید IV—¹⁷ هستی IV—¹⁶ I, IV—доб.:

که هر کو بیزدان شود نا سپاس * نباشد بهرکار نیکی شناس

- 70 بجائیکه¹ سیمـرغ را خانه بود
نهادند برکوه³ وگشتند باز
[چنان⁴ پهلوان زاده بیگناه
پدر مهر و پیوند بـفگـند خوار
یکی داستان زد برین نژده شیر⁸
- 75 [که گر من ترا خون دل دادمی
[که تو خود¹⁰ مرا دیده و هم¹¹ دلی
چو سیمـرغ را بچه شد گرسنه
یکی شیرخواره خروشنده دید
[زخاراش گهـواره و دایه خاک¹⁶
- 80 بگرد اندرش تیره خاک نژند
[پلنگش بدی کاشکی مام و باب
فرود آمد از ابر سیمـرغ وچنگ
ببردش دمان تا بالبرز کوه
[سوی بچگان برد تا بشکـرند
- بدان خانه این خرد² بیگانه بود
برآمد برین روزگاری دراز
ندانست رنگ سپید از⁵ سیاه
چفا کرد بر⁶ کودک شیر خوار⁷
کجا بچه را کرده بد شیر⁹ سپر
سپاس ایچ برسرت ننهادمی
دام¹² بگسلد گر زمن بگسلی¹³
بپرواز بر شد دمان از بنه¹⁴
زمین را چو¹⁵ دریای جوشنده دید
تن از جامه دور و لب از شیر پاک
بسر برش خورشید گشته بلند
مگر¹⁷ سایه ای یافتی زآفتاب¹⁸
بزد برگرفتـش از آن گرم¹⁹ سنگ
که بودش بدانجا کنام و گروه²⁰
بدان ناله زار او ننگـرند²¹

نهادنش VI-³ بدان خرد آن خرد VI-؛ بدان خانه از خلق I-² بدانجای I, IV-¹
آنجای IV, VI-⁴ جهان VI-⁵ سپید و VI-⁶ با VI-⁷ VI-доб. отрывок в 7 бб.-блезнь
کجا کرده بد بچه را I-⁹ شیر پیر-⁸ Л. Сāma — наказание, ниспосланное ему Йизадом.
تو خود مر- I-¹⁰ کجا داده بد شیر بر بچه VI-؛ کجا کرده بد بچه شیر IV-؛ شیر
دلت IV-¹² مرا زنده جان و IV-؛ مرا زنده همچون VI-¹¹ I, VI-¹³ VI-доб.:
دد و دام بر بچه از آدمی * بسی مهربان تر بروی زمی
همان خرد کودک بدانجایگاه * شبـاروزی افـگـنده بد بی سپاه
زمانی سرانگشت را می مزید * زمانی خروشنـدی برکـشید
دایه ز خاک I-¹⁶ زمین همچو VI, I-¹⁵ برآمد از آن کوه سر یک تنه I-¹⁴
که تا I-¹⁷ I, IV-доб.:¹⁸
خداوند مهـری بسیمـرغ داد * نکرد او بخوردن از آن خرد یاد
I-²¹ б. оп. کنام گروه I-²⁰ از آن نرم I-¹⁹

- فرود آمد از تخت سام سوار
چو فرزند را دید مویش سپید 60
سوی آسمان سر برآورد راست
که ای برتر از کژی⁶ و کاستی
اگر من گناهی گران کرده ام
بپوزش مگر کردگار جهان
به پیچید همی تیره جانم زشرم 65
چو آیند و پرسند¹¹ گردنکشان
چه گویم که این بچه¹² دیو چیست¹³
ازین ننگ بگذارم ایران زمین
بفرمود پس تاش¹⁸ برداشتند
- بپرده درآمد سوی نو بهار¹
ببود از جهان سر بسر² نا امید³
ز دادآور⁴ آنگاه فریاد خواست⁵
بهی زان فزاید که تو خواستی
وگر کیش⁷ آهرمن آورده ام
بهن بر ببخشاید اندر نهان⁸
بجوشد همی در دلم⁹ خون گرم¹⁰
چه گویم¹² ازین بچه¹² بدنشان
پلنگ و دورنگست و گر نه¹⁴ پریست¹⁵
نخواهم¹⁶ برین بوم و بر آفرین¹⁷
از آن بوم و بر دور بگذاشتند¹⁹

¹ VI—доб.:

یکی پییر سر پور پر مایه دید * که چون او نه دید ونه از کس شنید
همه موی اندام او بد چو برف * ولیکن برخ سرخ بود و شگرف
یکی باره سرخییش اسیر نمود * سیاهی بسرخ می همی برفزود
² I—یکسره ³ I, VI—доб.:

بترسید سخت از پی سرزنش * شد از راه دانش بدیگر منش
دین⁷ I—⁷ کژی VI—⁶ ابا کردگار او بپیکار خاست⁵ I—⁵ ز دادار⁴ IV, VI—
برتنم VI—⁹ درتنم I—⁹ IV—доб. отрывок в 14 бб. — продолжение речи Сама.
¹⁰ II, IV—доб.:

ازین بچه چون بچه¹² اهرمن * سیه پیکر و موی سر چون سمن
I, VI—¹³ چه پرسند IV—¹² پرسند I, VI—¹¹ بینند VI—¹¹ доб. вариант того же б.
I—доб. ¹⁵ پلنگ دورویست و غول VI—¹⁴ پلنگ دورنگست یا خود I, IV—¹⁴ کیست
بخشدند برمن مهان جهان * بمن بر ببخشند اندر نهان
I—доб. ¹⁷ بخوانم I, VI—¹⁶ VI—доб. вариант того же б.
بگفت و بخشم او بتابید روی * همی کرد با بخت خود گفت وگوی
I, IV—¹⁹ تا زود VI—¹⁸ VI—доб. вариант того же б.
یکی کوه بد نامش البرز کوه * بخورشید نزدیک و دور از گروه

- 45 نبود ایچ فرزندی مر سامرا
نگاری بد اندر شبستان اوی
از آن ماهش امید فرزندی بود
[زسام نریمان همو بار داشت
ز مادر جدا شد بران⁴ چند روز
بچه‌ره چنان بود تابنده شیده⁵
50 پسر چون ز مادر بران⁶ گونه زاد
[شبستان آن نامور پهلوان
[کسی سام⁷ یل را نیارست گفت
یکی دایه بودش بکردار شیر
55 که بر سام یل روز فرخنده باد
پس پرده تو در ای¹⁰ نامجوی
تنش نقره سپیم¹² و رخ چون بهشت
از آهو همان کش سپیدست موی
- دلش بود جوینده کامرا¹
ز گلبرگ رخ داشت² وز مشک موی
که خورشید چهره برومند بود
ز بارگران تنش آزار داشت³
نگاری چو خورشید گیتی فروز
ولیکن همه موی بودش سپید
نکردند یک هفته برسام یاد
همه پیش آن خرد کودک توان
که فرزندی پیرآمد از خوب جفت
بر پهلوان اندر آمد دلیر⁸
دل بدسگالان او کننده باد⁹
یکی پور پاک آمد از ماه روی¹¹
برو بر بدین یکی اندام زشت¹³
چنین بود بخش تو ای نامجوی¹⁴

¹ I, IV-جویا دلارام را-VI- یاد دلارام را ² I-چو گلبرگ رخ هردو ³ IV-б. оп.

I, IV-بر خسارگان بود مانده شید VI-⁵ در آن IV, VI-بدان I-⁴ ⁸ Л, I-доб.: نام I-⁷ ⁶ I-بدین ⁶ بچه‌ره چنان بود برسان شید ⁹ I-доб.: چو آمد بر پهلوان مژده داد * زبان برگشاد آفرین کرد یاد

بداد آنچ از ایزد همی خواستی * کجا جان بدین خواهش آراستی
یکی پاک پور آمده ماه روی-I, IV-¹¹ پس پرده اندرت ای-VI-پس پرده توایا-I-¹⁰ ¹³ I, VI-доб.: یکی پاک پور آمد ای ماه روی-VI-¹²

یکی پهلوان بچه شیردل * نماید بدین خردگی چیردل
¹³ I-6.57 стоит после б. 58. ¹⁴ I, IV-доб.: پاک-I, IV-¹²

بدین بخششست کرد باید پسند * مکن جاننت سپاس و دل را نژند

تـرا بـاد جـاویـد تـخـت رـدان
 دل مـا یـکـایـک بـفـر مـان تـسـت
 جـهـان پـهـلـوان سـام بـر پـای خـاسـت
 ز شـاهـان مـرا دیـده بـردیـدنـست 30
 پـدر بـر پـدر شـاه ایـران تـوئـی
 تـرا پـاک یـزدان 9 نـگه دار بـاد
 تـوا ز بـاسـتـان 10 یـاد گـار مـنی
 [بـر ز مـانـد رـون شـیـد پـایـنـده ای
 [ز مـین و ز مـان خـاک پـای تـو بـاد 35
 [تـو مـسـتـی بـشـمـشـیر هـنـدی ز مـین
 ازین پـس هـمـه نـوبـت مـاسـت رزم 14
 شـوم گـرد گـیتـی بـر آیم یـکی
 مـرا پـهـلـوانی نـیـای تـو دـاد
 بـرو آفـرین کـرد بـسـ 17 شـهـریـار 40
 چـو 19 از پـیش تـخـتـش گـرازیـد 20 سـام
 خـرامـید و شـد سـوی آرا مـگـاه

هـمـان تـاج 1 و هـم فـرّۀ مـوبـدان 2
 هـمـان جـان مـا زـیر پـیـمان 3 تـسـت
 چـنـین 4 گـفـت کـای خـسـرو 5 دـاد 6 رـاسـت
 ز تـو دـاد و ز مـا 7 پـسـنـدیـدنـست
 گـزین سـواران 8 و شـیران تـوئـی
 دـلت شـاد مـان بـخت بـیدار بـاد
 بـتـخـت کـئی 11 بـر بـهـار 12 مـنی
 بـبـزم انـدرون شـیـد تـابـنـده ای
 هـمـان تـخـت پـیـروزه جـای تـو بـاد
 بـآرام بـنـشـین و رـامـش گـزین 13
 تـرا جـای تـخـت اسـت و شـادی و بـزم 15
 ز دشـمن بـبـنـد آورم انـدکی
 دـلم را خـرد مـهر 16 و رای تـو دـاد
 بـسی دـادش از گـوهـر 18 شـاهـوار
 پـش پـهـلـوانان نـهـاد نـد گـام
 هـمی کـرد 21 گـیتـی بـآیـین 22 و راه

۲

کـنـون پـرشـگـفـتی یـکی داسـتان
 نـگه کـن کـه مـر سـام را رـوز گـار
 بـپـیـونـدم 23 از گـفـتۀ بـاسـتان
 چـه بـازی نـمود ای پـسر گـوش دار 24

1 همان هوش I- 2 خورده بخردان VI- 3 IV-6. 27 стоит после 6. 29 текста.
 4 بدو I- 5 داور I- 6 مهتر IV- 7 داد و I, IV, 8 جانی پنهان VI- 9 دلیران I- 10 روشنی I- 11 ایزد
 برین همت VI- 12 کفار VI- 13 نگار I- 14 کیان VI- 15 مهمی IV- 16 روشنایی I- 17 ایزد
 IV-66. 34-36 оп. 18 جنگ IV- 19 بزم I- 20 بزم و بگماز و بزم I- 21 جنگ IV- 22
 برو کرد نیز آفرین I, IV, VI- 23 هوش IV- 24 ترا جای تختست و بگماز و بزم VI- 25 جنگ
 همی گشت I, IV- 26 گرایید IV- 27 پس I, IV, VI- 28 هدیه I, IV, VI- 29 داشت VI- 30
 زمین بشنو VI- 31 بر آیین IV- 32 همی داشت VI-

فرازنده کـاویـانی درفش	۱۷	[خداوند شمشیر و زرینه کفش
بجنگ ^۲ اندرون جان ندارم دریغ		[فروزنده میخ ^۱ و برنده تیغ
دم آتش از برنشست منست ^۴		[گه بزم ^۳ دریا دودست منست
زمین را بکین ^۵ رنگ دیبه کنم		[بدان را زبد دست کوتاه کنم
فروزنده ملک ^۶ بر تخت عاج		[گراینده گرز و نماینده تاج
جهان آفرین را پرستنده ^۸ ام	۱۵	[ابا این هنرها ^۷ یکی بنده ام
همه داستانهـا یزدان زنیـم ^{۱۰}		[همه دست بر روی گریان ^۹ زنیـم
ازویم سپاس و بدویم پناه ^{۱۲}		[کزو تاج و تختست ازویم ^{۱۱} سپاه
نیامان کهن بود گرمـا نویم		[براه فریـدون فرخ رویم
بگردد ز راه و بتابد ^{۱۴} ز دین		[هر آنکس که در ^{۱۳} هفت کشور زمین
زبون داشتن مردم خویش را	۲۰	[نماینده رنج درویش را
برنجور ^{۱۷} مردم نماینده رنج		برافراختن ^{۱۵} سر بـیـشی و ^{۱۶} گنج
وز آهرمن بدکنش بدترند		[همه نزد من سربسر کافرنند
یزدان واز منش نفرین بود		هر آن کس که او جز برین دین ^{۱۸} بود
کنم سر بسر کشور و مرز ^{۱۹} پست		[وزان پس بشمشیر یازیم دست
منوچهر را خواندند آفرین	۲۵	[همه پهلوانان ^{۲۰} روی زمین ^{۲۱}
ترا داد شاهی ^{۲۳} و تخت و کلاه ^{۲۴}		که فرخ نیای تو ای نیکخواه ^{۲۲}

6.13. Л—б. стоит после 4 که برتر ز—Л 3 بکین—Л, IV, VI 2 فروزنده گاه—I 1
 ابا این همه هم—VI 7 فزاینده ملک—IV, VI 6 داد—Л 6 زمین—IV 5
 —IV 11 Л, IV, VI—66.16 و 17 стоят после б. 18. 10 خندان—IV, VI 9 ستاینده—IV 8
 —IV 13 Л—б. 17 стоит после б. 18. 12 زویم پناه—Л (метр нарушен); I—б. 17 стоит после б. 18. 13
 بر افراشتن—I 15 بگردد ز راه و بگردد—VI 14 بگردد ز رای و بگردد—IV 14 که بر
 —I 18 بدرویش—Л, IV 17 سرزبیشی به—VI 16 سر بـیـشی ز—I 15 سر بـیـشی—T 16
 هر آن دینور—VI 21 هر آنکه نه با من برین دین—IV 20 هر آن دینور کو نه بر دین
 —IV, VI 21 نامداران—I 20 کشورش پاک—IV 19 کشور از کینه—I 19 کو برین دین
 —I 24 I, IV, VI—23 این داد راه—IV 22 این دیدراه—I, VI 22 پاکیزه دین
 ترا باد جاوید تخت و کلاه * که شایسته تاجی و فر وگاه

منوچهر

۱

منوچهر یک هفته با درد بود
 بهشتم پیامد منوچهر شاه
 همه پهلوانان روی زمین
 [چو دیهیم شاهى بسر بر نهاد
 5 [بداد و بآیین و مردانگی⁴
 [منم گفت بره⁶ تخت گردان سپهر
 [زمین بنده و چرخ یار منست
 [همم دین و هم فره ایزدیست⁸
 [شب تار جوینده کین منم
 دو چشمهش پرآب و رخس زرد بود¹
 بسر بر نهاد آن کیانی کلاه²
 برو یکسره خواندند آفرین
 جهانرا سراسر همه مژده³ داد
 بنیکی و پاکی و فرزاندگی⁵
 همم خشم و⁷ جنگست و هم داد و مهر
 سر تاجداران شکار منست
 همم بخت نیکی و هم بخردیست⁹
 همان آتش¹⁰ تیز بر زین منم

¹ I—

پس آنگه یکی هفته بگذاشتند * همه ماتم و سوک او داشتند
 VI—б. оп. ² Л, I, VI—доб.:

همه جادویها باافسون ببست * براو سالیان انجمن شد دو شست
 بداد و بآیین IV—; بداد و بدین و مردانگی—I⁴ همه داد—VI—; همی مژده—IV³
 Л—доб. ⁵ بداد و دهش هم مردانگی—VI—; مردانگی

چنین گفت پس راد پیروز شاه * که یزدان مرا داد این تاج و گاه
 IV—доб.:

چنین گفت با سر بسر لشکرش * که و مه که بودند در کشورش
 ایزدی—I, VI⁸ همم سر—IV⁷ منم گفت بر چرخ—IV—; منم بر سر تخت—IV⁶

بروز آتش—IV¹⁰ دست بدی—I—; و هم بخردی—VI—; دست بدیست—⁹ T

فریدون شد و¹ نام ازو² مانند باز
[همان⁴ نیک‌نامی به و راستی
منوچهر بنهاد تاج کیان
برآیین⁷ شاهان یکی دخمه کرد
نهادند زیر اندرش تخت عاج
بپدرود کردنش رفتند پیش
در دخمه بستند بر شهریار
جهاننا¹⁴ سراسر فسوسی و باد
برآمد چنـین روزگاری دراز³
که کرد ای پسر سود برکاستی⁵
بزنار خونین ببستش⁶ میان
چه از زر⁸ سرخ و چه از لاژورد
بیاویختند⁹ از بر عاج تاج¹⁰
چنان چون بود رسم¹¹ آیین و کیش¹²
شد آن ارجمند از جهان زار و خوار¹³
بتو نیست مرد خردمند شاد¹⁵

برآمد چنـین روزگاری دراز³ I- نام او- VI² بشد- I¹
بایین- I, VI⁷ ببسته- VI⁶ که کردار بد بردهد کاستی- I⁵ همه- I, IV, VI⁴
رسم و- IV, VI¹¹ I-б. оп.¹⁰ برآویختند- IV, VI⁹ چه یافوت- VI⁸
جهاندار خوار- VI¹⁴; شاد و خوار- IV; خوار و زار- I¹³ I-б. оп.¹²
I-обратный порядк мисра; VI-доб.:

بیک هفته با سوگ شد شهریار * ازو شهر و بازارها سوگووار
سپاهش همه جامه کرده سیاه * نوان گشته شاه و غریوان سپاه
I-б. оп.; I-доб. (после б. 897):¹⁵ جهانرا- IV, VI¹⁴

یکایک همی پروردشان بنواز * چه کوتاه عمر و چه آن دراز
چو مر داده را باز خواهد ستد * چه غم گر بود خاک آن گر برسد (?)
اگر شهریاری وگر زیردست * چو از تو جهان این نفس را گست
همه درد و خوشی ازو شد جواب * بجاوید ماندن دلـت را متاب
خنک آنک ازو نیکوی یادگار * بماند اگر بنده گر شهریار
VI-доб. (после б. 898):

بکردارهای تو چون بنگرم * فسوست ببازی نمـایند برم
после этого б. следуют бб. 1, 2, 3 и 5 рук. I.

همم تاج دادی هم انگشتتری ³	همم ¹ داد دادی و هم داوری ²	885
نشست از بر تخت زر با کلاه ⁴	بفرمود پس تا منوچهر شاه	
بدرگاه شاه آمد آراسته ⁶	سپهدار شیروی با ⁵ خواسته	
ببخشید یکسر همه با سپاه ⁸	بفرمود پس تا منوچهر شاه ⁷	
بپژمرد برگ کیانی درخت	چو این کرده شد ⁹ روز برگشت بخت ¹⁰	
نهاد بر خود سر هر سه شاه ¹²	کرانه گزید از بر تاج ¹¹ و گناه	
چنین ¹⁴ تا زمانه سر آمد بروی ¹⁵	پر از خون دل و پر ز گریه ¹³ دو روی	890

3 I—доб.: و هم یاوری—IV; همم یاوری—I² تو هم—VI¹

همه کامها دادیم ای خدای * کنون مرا بر بدیدگر سرای
ازین پیشتر اندرین جای تنگ * نخواهم که یابد روانم درنگ
VI—доб. варианты тех же бб. 4 I—вместо этого б. стоит б. 886 текста, после которого I—доб.:

ببخشید آن خواسته بر سپاه * چو ده روز بد مانده از مهر ماه
5 VI—آن 6 I—б. 886 стоит после б. 884 текста; после б., добавленного к 886, следует б. 885
منوچهر را پس بفرمود شاه—VI; بفرمود تا خواسته پاک شاه—IV⁷ текста.
که بخشد همه—VI—I—б. оп.; (ср. б. 885; описка); I—б. оп.; VI—доб. (после б. 885):
همی هر زمان زار بگریستی * بدشواری اندر همی زیستی

از سر و تاج—I¹¹ بسنجید کردار و بر بست رخت—VI¹⁰ چو کرده شد آن—I⁹
12 I—доб.: VI—б. оп.; Л—доб.:
همی هر زمان زار بگریستی * بدان شوربختی همی زیستی

بنوحه درون هر زمانی بزار * چنین گفت آن نامور شهریار
که برگشت و تاریک شد روز من * ازین سه دل افروز دل سوز من
بزاری چنین کشته در پیش من * شده هم بکام بداندیش من
هم از بد خوئی هم ز کردار بد * بروی جوانان چنین بد رسد
نبردند فرمان من لاجرم * جهان گشته بر هر سه تار و دژم
IV—доб. варианты тех же бб.; I—доб.:

بدست خودش تاج بر سر نهاد * بسی پند و اندرزا کرد ییاد
14 IV—همی 13 IV—کینه I—доб.:
15 Л—گوی I—доб.: VI—б. оп.; چنین تا سر آمد برو گفت و گوی—L

دُمادُم بَساری^۱ رَسید آن سَپاه^۲
 فَریدون پَنڊیرَه بیامد بَراه]
 ابا طوق زَرین و مَشکین کلاه
 دایران و هریک چو شیر ژیان
 پس ژنده پیلان یلان دلیر
 سپاه منوچهر^۴ صف برکشید
 درخت نو آیین پر از بار نو^۶
 بران تاج و تخت و کلاه و نگین
 بپوسید و بسترد رویش^۷ بدست^۸
 که ای دادگر داور راستگوی
 بسختی ستم دیده را یاورم

ز دریای گیلان چو ابر سیاه
[چو آمد بنزدیک شاه آن سپاه
همه گیل مردان چو شیر یله
پس پشت شاه اندر ایرانیان
بپیش سپاه اندرون پیل و شیر
درفش درفشان^۳ چو آمد پدید
پیاده شد از باره^۴ سالار نو
زمین را بپوسید و کرد آفرین
فریبونش فرمود تا بر نشست
پس آنگه سوی آسمان کرد روی
تو گفستی که من دادگر داورم

¹ I—بشادی   ² I— вместо б. 874 доб.:

بـزَرین سـتـام و بـزَرین کـمر * بـزَرین رـکـاب و بـزَرین سـپـر
اـبـا گـنـج و پـیـلان و بـا خـواستـه * پـنـیرـه شـدن را بـیـاراسـتـه
چـو آـمـد بـنـزـدیک شـاه و سـپـاه * فـرـیـدن پـیـاده بـیـامـد بـراہ

IV—доб.:

بزرّین لگام و بزرّین سپر * بزرّین رکاب و بزرّین کمر
ابا گنج و پیلان و با خواسته * پذیره شدن را بی‌اراسته
اسپ—^۵I, IV, VI منوچهر آنگاه—I^۴ فریدون—I, IV,^۳ доб. варианты двух бб. рук. IV—VI
دستش—IV^۷ درخت نوآیین بد و بار نو—VI؛ درختی نوآیین بد از بار نو—I^۶
^۸I—доб.:

بیامد بگاہ و فرستاد کس * برسام نیرم کہ زود آی بس
 کہ سام آمدہ بد ز ہندوستان * بفریاد آن رزم جادوستان
 بیاورد چندان زر و خواستہ * ابی آنک ازو شاہ بد خواستہ
 کہ آنرا مہندس نداند شمار * چو اورا ندیدش جہان شہریار
 سپردم بگفت این نبیرہ بتو * کو من رفتنی گشتم ای شاہ خو
 تو اورا بہرکار شو یارور * چنان کن کہ از تو نماید ہنر

VI—доб. варианты этих же шести бб.

- خروشی برآمد ز پرده سرای¹ 860
 ازین پس بخییره² مریزید خون
 همه آلت لشکر و ساز جنگ
 سپهبد منوچهر بنواختشان
 سوی دژ فرستاده³ شیروی را
 بفرمود کان خواسته برگرای
 بیپیلان گردونکش⁴ آن خواسته 865
 بفرمود تا کوس رویین ونای⁵
 سپه را زدیا بهامون کشید
 چو آمد بنزدیک تمیشه باز
 برآمد زدر ناله کژنای
 همه پشت پیلان ز پیروزه تخت 870
 چه با⁶ مهد زرین بدیبای چین
 چه با گونه گونه درفشان درفش⁷
- که ای پهلوانان فرخنده رای
 که بخت جفاپیشگان شد نگون⁸
 ببردند نزدیک پور پشننگ⁹
 براندازه بر پایگه ساختشان¹⁰
 جهان دیده مرد جهانجوی را
 نگه کن همه هرچه یابی بجای¹¹
 بدرگاه شاه آور آراسته¹²
 زدند وفرو هشت¹³ پرده سرای
 زهامون سوی آفریدون¹⁴ کشید
 نیارا بدیدار او بد نیاز
 سراسر بجنبید لشکر ز جای
 بیاراست سالار پیروز¹⁵ بخت
 بگوهر بیاراسته ههچنین
 جهانی شده سرخ و زرد و بنفش

¹ I—دران پهن جای—² I—کسی را—³ Л—доб.:

ازان پس همه جنگجویان چین * یکایک نهادند سر بر زمین
 IV, VI—доб. варианты того же б. ⁴ I—доб.:

ببردند پیشش گروهها گروه * یکی توده کردند برسان کوه
 همه جوشن و ترگ و برگستوان * چه کوپال و چه خنجر هندوان
 IV, VI—доб. варианты тех же двух бб. ⁵ Л, I, IV, VI—доб. рассказ с том, как Минучихр

послал Фаридуну письмо и голову Салма: Л, I—10 бб.; IV, VI—11 бб.; Б—перевод бб. отсут-
 ствует. ⁶ IV—پس آنگه بفرمود ⁷ I—نگه کن دران تا چه آید برای—

; بیارند بر پیش I—¹¹ کوس و روئینه نای—VI ¹⁰ بپر تا در شاه ناکاسته—I ⁹
 همان—I ¹⁴ بیدار—I ¹³ زچین سوی شاه آفریدون—I ¹² برآمد زدهلیز—IV, VI
 درفشان زهر گونه گونه درفش—I ¹⁵

بگفتند تا زی منوچهر شاه
 بگویند که گفتند ما که-تیریم
 845 گروهی خداوند بر-چارپای
 سپاهی بدین رزمگاه آمدیم
 کنون سربسر شاه را بنده ایم
 گرش رای جنگ است و خون ریختن
 سران یکسره⁴ پیش شاه آوریم
 850 برانده⁵ هرآن کام کوراهواست
 بگفت این سخن مرد بسیار هوش
 چنین داد پاسخ که من کام خویش
 هر آن چیز کان نزره ایزدیت
 سراسر زدیدار من دور باد
 855 شما گر همه کینه دار¹¹ منید
 چو پیروزگر دادمان دستگاه
 کنون روز دادست بی-داد شد
 [همه مهر جوئید و افسون کنید]

شود گرم و باشد زبان سپاه¹
 زمین جز بفرمان او² نسپریم
 گروهی خداوند کشت و سرای
 نه بر آرزو کینه خواه آمدیم³
 دل و جان بمهر وی آگنده ایم
 نداریم نی-روی آویختن
 بر او سر⁵ بی-گناه آوریم
 برین بیگنه جان ما⁷ پادشاست
 سپهدار خیره⁸ بدو داد گوش
 بخاک افکنم برکشم نام خویش
 از آهرمنی گر⁹ زدست بدیت¹⁰
 بدی را تن دیو رنجور باد
 وگر دوستدارید و یار منید¹²
 گنه کار پیدا شد از بی-گناه¹³
 سرانرا سر از کشتن آزاد شد
 زتن آلت جنگ بی-رون کنید¹⁴

سران را همه-I⁴ I-б.оп. ³ I-تو-² شود زود و گوید پی-ام سپاه-I¹
 چ-یره-I⁸ ازیرا که برجان ما-I⁷ برآید-IV⁶ همانا همه-I, IV, VI⁵
 کینه خواه-IV, VI¹¹ همه راه اهریمنست و بدیت-I¹⁰ یا-IV, VI⁹
 I-доб.:¹⁴ گنه کار شد رسته با بیگناه-I, IV, VI¹³ وگر دشمنید-IV, VI¹²
 خردمند باشید و پاکیزه-تن * همه شادمانی کنید انجمن
 بجائی که-تان هست آباد بوم * اگر تور اگر چین اگر مرز روم
 بروشن روان باد-تان جایگاه * همه نی-کوئی باد-تان دستگاه
 IV—доб.:
 بدان را ز بد دست کوتاه کنید * همه موبدان برخرد ره کنید
 после этого б. в рук. IV следуют варианты трех приведенных выше бб. рук. I; VI—доб.
 варианты четырех бб. рук. IV.

- تهی شد ز کینه سر کینه دار
پس اندر سباه منوچهر شاه 825
[چو شد سالم تا پیش دریا کنار
چنان شد ز بس کشته و خسته دشت
پر از خشم و پر کینه سالار نو
بیفگند² برگستوان و بتاخت
رسید آنگهی تنگ در³ شاه روم 830
بکشتی برادر ز بهر کلاه
کنون تاجت آوردم ای شاه و تخت
ز تاج بزرگی گریزان مشو
درختی که پروردی آمد بهار
[اگر⁸ بار خارست خود کشته⁹ 835
همی تاخت اسپ اندرین گفت گوی
یکی تیغ زد زود بر¹⁰ گردنش
بفرمود تا سرش برداشتند
[بماندند لشکر شگفت اندر اوی
همه لشکر سالم همچون رمه 840
برفتند یکسر¹¹ گروهها گروه
یکی پر خرد¹³ مرد پاکیزه¹⁴ مغز
- گریزان همی رفت سوی حصار
دمان و دنان بر گرفتند راه
ندید آنچه کشتی بر آن رهگذار¹
که پیونده را راه دشوار گشت
نشست از بر چرمه² تیزرو
بگرد سپه چرمه اندر نشاخت
خروشید کای مرد بیداد شوم⁴
کله یافتی چندی پوئی بر راه
ببار آمد آن خسروانی درخت
فریدونت گاهی بیاراست نو
بیابی⁵ هم اکنون برش⁶ در کنار⁷
و گر پرنیانست خود رشته⁸
یکایک⁹ بتنگی رسید اندر اوی
بدو نیمه شد خسروانی تنش
بنیزه بابر اندر افراشتند
ازان زور و آن بازوی جنگجوی
که پیراگند روزگار دمه
پراگنده در دشت و دریا¹² و کوه
که بودش زبان پر ز گفتار نغز

و شوم — Л-⁴ بر — Л-³ برافگند — Л-² 1 Л, I, IV — 6. оп.; Б — 6. переведен.
5 IV — ببینی سرش هم کنون — I-⁶ 7 Л, IV — доб.: ببینی VI — ببینی IV-⁵
چو در گور تنگ استوارت کنند * همه نیک و بد در کنارت کنند
8 I, VI — گرش 9 IV — که ناگه 10 I — ببرو VI — تیز بر 11 Л — لشکر IV — بیدل
12 I — صحرا 13 IV — هنر 14 IV — بیدار 15 I — هامون VI — وادی IV — صحرای

- [نگر تا سخنگوی دهقان چه گفت
[مرا و ترا بندگان پییشه باد
[بنیک و ببید هر چه شاید بدن
[چو دژدار و چون³ قارن رزمجوی
[یکی بد سگال و یکی ساده دل 810
[همی جست آن روز تا شب زمان
[ببببگانه بر مهر خویشی نهاد
[چو شب روز شد قارن رزمخواه
[خروشید و بنمود یکیک نشان
[چو شیروی دید آن درفش یلی⁷ 815
[در حصن بگرفت و اندر نهاد⁹
[بیک دست قارن بیک دست شیر
[چو خورشید بر تیغ گنبد رسید
[نه دژ بود گفتی¹⁴ نه کشتی بر آب
[درخشیدن¹⁵ آتش و باد خاست 820
[چو خورشید تابان زبالا بگشت
[بکشتند ازیشان فزون از شمار¹⁸
[همه روی دریا شده قیرگون
[که راز دل آن دید کو دل نهفت
[ابا¹ پییشه² مان² نیز اندیشه باد
[بباید همی داستانها زدن
[یکایک بروی⁴ اندر آورده روی⁵
[سپهبد بهر چاره آماده دل
[نه آگاه دژدار از آن بدگمان
[بداد از گزافه سر و دژ بباد
[درفشی برافراخت چون گرد ماه⁶
[بشیروی و گردان گردنکشان
[بکین روی بنهاد با پردلی
[سران را ز خون برسر افسر نهاد¹⁰
[بسر گرز و تیغ¹¹ آتش و آب زیر¹²
[نه آیین دژ بد¹³ نه دژبان پدید
[یکی دود دیدی سر اندر سحاب
[خروش سواران¹⁶ و فریاد خاست
[چه آن¹⁷ دژ نمود و چه آن¹⁷ پهن دشت
[همی دود از آتش برآمد چو قار¹⁹
[همه روی صحرا شده جوی خون²⁰

یکایک—I⁵ بدژ—IV⁴ دژدار با—I, IV, VI³ پییشه هم—VI² مران—I¹
VI—برافراخت بر در چو ماه—I⁶ 810 и 811 оп. I, IV—66. بببالا نهادند روی
بپی روی بنمود مرد پیئی—I⁸ کیان—IV; گئی—I, VI⁷ برآورد پیکرش ماه
سر در نهاد—I⁹ سبک روی بنهاد بر بدخوئی—VI; پیی روی بنهاد زی پهلوان—IV
همیکشت ازیشان—VI¹² بسر بر ز تیغ—I, IV¹¹ تاج برسر نهاد—VI¹⁰
پیدا—I, VI¹⁴ نه دژ مانند پیدا—VI; نه دژ بود پیدا—I¹³ وافگند زیر
بکشتند—I¹⁸ оба раза. همان—I, IV, VI¹⁷ اسیران—I, VI¹⁶ درخشندگی—I¹⁵
زکشتی و زورق ده و دو هزار—IV, VI; زیشان ده و دو هزار
همی دود آتش برآمد ز قار—I¹⁹ 20 Л, I, IV, VI—доб. эпизод — битва Минучихра
с Kākūye: Б — эпизод не переведен.; Л, IV — 41 бб., I—35 бб., VI—40 бб.

- اگر شاه بیند ز جنگ آوران
همان با² درفش همایون شاه
790 بپاید³ کنون چاره ساختن
من و گرد گرشاسپ و این تیره شب
چو روی هوا گشت چون آبنوس
هیه نامداران پر خاشا جوی
سپه را بشیروی بسپرد و گفت
795 شوم سوی دژبان بپیغمبری
چو در⁷ دژ شوم بر فرازم درفش
شما روی یکسر سوی دژ نهید
سپه را بنزدیک دریا بماند
بیامد چو نزدیکی دژ رسید
800 جنین گفت کز نزد تور آمدم
مرا گفت شو پیش¹¹ دژبان بگوی
کز ایدر¹³ درفش منوچهر شاه
تو با او بنمیک و ببند یار باش
چو دژبان چنین گفته هارا¹⁷ شنید
805 همان گه در دژ گشادند باز
- بکهرتر سپارد سپاهی گران¹
هم انگشتر تور با من براه
سپه را بحصن اندر انداختن
برین⁴ راز بر باد⁵ مگشای لب
نهادند بر کوه پیل کوس
ز خشکی بدریا نهادند روی
که من خویشتن را بخواهم نهفت
نمایم بدو مهر انگشتری⁶
درفشان کنم تیغهای بنفش
چنانک⁸ اندر آید⁹ دمید¹⁰ و دهید
بشیروی شیراوژن و خود برانند
سخن گفت و دژدار مهرش بدید
بفرمود تا یک زمان دم زد
که روز و شب آرام و خوردن¹² مجوی
سوی دژ فرستد همی¹⁴ با سپاه
نگهبان دژ باش و بیدار¹⁵ باش¹⁶
همان مهر انگشتری را بدید
بدید آشکارا ندانست راز¹⁸

¹ I—доб.:

در چاره او بگیرم بدست * کنون راه جنگست و هم راه جست
ازین—IV⁴ بخواهم—I, IV, VI³ بپاید—I, IV, VI² I, IV, VI—доб. варианты того же б.
چو پیش—IV⁸ بر—I, IV⁷ مهر و انگشتری—IV⁶ هیچ—I, IV, VI⁵
شونزد—VI¹¹ رو پیش—I, IV¹⁰ خورید—Л⁹ چومن بر خروشم—I⁹ که پیش—VI⁸
—I, IV¹⁵ کسی—I¹⁴ که آید—VI¹³ گر آید—I, IV¹² نیکی—VI¹¹ خوبی—I, IV¹⁰
هشیار—I, IV, VI—6.802 идет после б. 803; I, IV—доб.:
شما یار باشید و نیرو کنید * مگر کان سپاه ورا بشکنید
ندانست هیچ آشکارا ز راز—I¹⁸ سخن را سراسر—I¹⁷

- 775 گنه فرزند گرسر پیچید¹ ز دین پدر را بدو مهر افزون زکین²
گنه بس گران بود و پوزش نبرد و دیگر که کین خواه او بود گرد³
بیامد فرستاده شوخ روی سر تور بنهاد در پییش اوی
فریدون همی⁴ بر منوچهر بر یکی آفرین خواست⁵ از دادگر

۱۹

- 780 بسلم آگهی رفت ازین رزمگاه⁶ وزان تیرگی کاندر آمد بماه⁷
پس پشتش اندر یکی حصن بود برآورده سر تا بچرخ کبود
چندان ساخت کاید بدان حصن باز که دارد⁸ زمانه نشیب و فراز
هم این یک سخن قارن اندیشه کرد که بر گاشتش⁹ سلم روی از نبرد¹⁰
کالانی¹¹ دژش باشد آرامگاه سزد گر برو بر بگیرییم راه
که گر حصن دریا شود جای اوی کسی نگسلاند زبن پای اوی
785 یکی جای¹² دارد سر اندر سحاب بچاره¹³ بر آورده از قعر آب
نهاده زهرچیز گنجی بجای فگنده برو سایه پز همای
مرا رفت باید بدین چاره¹⁴ زود رکاب و عنان را بباید بسود¹⁵

بسوزد بمرگش پدر- I, IV-² اگر چند پیچید- VI- هر چند پیچید- I, IV-¹
همی- IV- بسی آفرین خواند- I, IV-⁵ یکی- IV-⁴ نو بود و گرد- I, IV-³ همچنین
برگاشت چون- VI-⁹ ندارد- II-⁸ بگاه- VI-⁷ کینه خواه- IV-⁶ آفرین خواست

¹⁰ I-

پس آنگه منوچهر از آن یاد کرد * که گر سلم پیچید روی از نبرد
IV-

همان این سخن شاه اندیشه کرد * که پردازد از سلم روز نبرد
بخارا- VI- زخارا- IV-؛ برمز (метр нарушен)- I-¹³ حصن- II-¹² الانی- I, IV, VI-¹¹

¹⁵ I, IV-دوب.:
¹⁴ VI- کار-

چو اندیشه کرد آن بقارن بگفت * کجا بود آن رازها در نهفت
چو قارن شنید آن سخنهای شاه * چنین گفت کای مهتر نیکخواه

- [رسیدم بخوبی بتوران زمین
سه جنگ گران کرده شد در سه روز
از ایشان شبیخون و از ما که-مین
[شنیدم که ساز شبیخون گرفت 765
[کمین ساختم از⁴ پس پشت اوی
[یکایک چو از جنگ برگاشت روی
[بخفتانش بر نیزه بگذاشتم
[بینداختم⁷ چون یکی ازدها
[فرستادم اینک بنزد نیا 770
چنانچون سر ایرج شهریار
بنامه درون این سخن کرد یاد¹⁰
فرستاده آمد رخی پر ز شرم
که چون برد خواهد سر شاه چین
- سپه برکشیدیم وجستیم کین¹
چه در شب چه در هور گیتی فروز
کشیدیم وجستیم هرگونه کین
ز بیچارگی بند² افسون گرفت³
نماندم بجز باد در مشت اوی⁵
پی اندر گرفتم رسیدم بدوی
بنیرو ازان⁶ زینش برداشتم
بریدم سرش از⁸ تن بی بها
بسازم کنون سالم را کیمیا
بتابوت زر اندر افگند خوار⁹
هیونی برافگند برسان باد¹¹
دو چشم از فریدون پر از آب گرم
بریده بر شاه ایران زمین

¹ I, IV, VI—66. 763 и 764 оп. ² I—ساز; IV—راه; VI—کار ³ IV—доб.:

از ایشان شبیخون و از ما که-مین * کشیدیم وجستیم هر گونه کین
سه جنگ گران کرده شد در سه روز * چه در شب چه با هور گیتی فروز

⁴ I, VI—در ⁵ I—بدوی رسیدم بدوی ⁶ I—6. 767 оп.

زان⁸ I— بیفگندمش I—⁷ بنیرو من از VI—چو باد از بر IV—; بیباد اندر از I—⁹

⁹ I, IV—доб.:

برو برنبخشود و شرمش نداشت * جهان آفرینم برو بر گماشت
بریدم سرش همه چنان کان او * چو ویران کنم بوم و بر خوان او

VI—доб.:

برو بر نبخشود و حرمت نداشت * جهان آفرینم برو بر گماشت
سر او به نیزه فرستادم * زدل بند اندوه بگذاشتم

چون IV—; برسان گرد I—¹¹ سر بسر کرد یاد VI—; چون همه یاد کرد I—¹⁰

تند باد

755 دمان از پس ایدر¹ منوچهر شاه
یکی نیزه انداخت بر پشت او
ز زین برگرفتش بکردار باد
سرش را هم آنگه ز تن دور کرد³
بپیامد بلشکرگه خویش باز
رسید اندر آن نامور کینه خواه²
نگونسار شد خنجر از مشیت او
بزد بر زمین داد مردی بداد
دد و دام را از تنش سوز کرد⁴
بدیدار آن لشکر سرفراز⁵

۱۸

760 بشاه آفریدون یکی نامه کرد
[نخست از جهان آفرین کرد یاد
[سپاس از جهاندار فریاد رس
[دگر آفرین بفریدون برز
[همش داد وهم دین¹⁰ وهم فرهی
[همه راستی راست از بخت اوست
ز مشک و ز عنبر⁶ سر خامه کرد⁷
خداوند خوبی و پیاکی و داد⁸
نگیرد بسختی جز او دست کس⁹
خداوند تاج و خداوند گرز
همش تاج وهم تخت¹¹ شاهنشاهی
همه فر و زیبایی از تخت اوست¹²

¹ Л, I—از پس اندر—VI² VI—доб.:

یکی بانگ برزد به بیدادگر * که باش ای ستمگار بر خویش سر
منم داغ دل پور آن بیگناه * که اورا بخیره بکردی تباه
بتری سربوی گناهی چنین * نخواهی بخواهد جهان از توکین
I, IV, VI—⁵ بمرگش دد و دام را ساز کرد—VI⁴ Л, VI—باز کرد—³
که نیک آمدم—VI⁶ I, IV—بد—⁶ بدید آن نشان نشیب و فراز
I, IV, VI—روزگار نبرد—⁷ I, IV, VI—⁸

نخست آفرین بر جهاندار کرد * که بختی چنان خفته بیدار کرد
⁹ I—доб.:

که او رهنمایست وهم دلگشای * که جاوید باشد همیشه بجای
VI—доб.:

¹² نام وهم گنج—¹¹ I—دینست—¹⁰ I—

جهان شد ز دادت پر از آفرین * بفرمان یزدان داد آفرین

- 735 که چون شب شود¹ ما شبی-خون کنیم
چو کار آگهان آگهی یافتند
رسیدند پیش³ منوچهر شاه
منوچهر بشنید و بگشاد گوش
سپه را سراسر بقارن سپرد
ببرد از سران⁵ نامور سی هزار
[کمین گاه را جای شایسته دید
چو شب تیره شد تور با صد هزار
شبی-خون سگالیده و ساخته
چو آمد سپه دید بر جای خویش
جز از جنگ و پییکار چاره ندید
745 زگرد سواران هوا بست می-غ
هوا را تو گفستی همی بر فروخت
بمغز اندرون بانگ پولاد خاست
برآورد شاه از کمین گاه سر
عنانرا بپیچید و¹³ برگاشت روی 750
- همه دشت و همامون پراز خون کنیم²
دوان زی منوچهر بشتافتند
بگفتند تا برنشاند سپاه
سوی چاره شد مرد بسیار هوش
کمین گاه بگزید⁴ سالار گرد
دلیران و گردان⁶ خنجرگزار⁷
سواران جنگی و بایسته دید⁸
بیامد کمر بسته کارزار⁹
بپیوسته تیر و کمان آخته¹⁰
درفش فروزنده بر پای پیش¹¹
خروش از میان سپه برکشید
چو برق درخشنده پولاد تیغ¹²
چو الماس روی زمین را بسوخت
بابر اندرون آتش و باد خاست
نبد تور را از دو رویه گنر
برآمد زلشگر یکی های هوی

I, IV—доб.; در و دشت هامون جو چی چون کنیم—Л; بود—IV¹

چو آمد شب و روز شد در نهان * سیاهی گرفتته سراسر جهان
دو بیدادگر لشکر آراستند * شبی-خون هدی بارزو خواستند
یالان—I⁵ بگرفت—VI⁴ شنیده بپیش—I, VI³ VI—66. 733—735 оп.
بیامد کمر—VI; بیامد همه شیر مردان کار—I⁷ مردان—IV⁶
بیامد همه شیر مردان کار—I⁹ I—6. оп. بسته کارزار (см. след. разночтения).
سنانها بابر اندر افراخته—Л¹⁰ بیامد کمر بسته کارزار—VI (ср. в выше);
چو شب تیره شد هم چنان جنگجوی * دولشگر بروی اندر آورد روی
IV, VI—доб.; خویشت—VI¹² سران سربابر اندر انداخته—IV, VI;
سپید (?)—Л¹³

720 منوچهر برخاست از قلبگاه¹
 [سپه یکسره نعره برداشتند
 [پر از خشم سر ابروان پر زچین
 چپ و راست و قلب و جناح سپاه
 [زمین شد بکردار کشتی برآب
 بزد مهره برکوهه² ژنده پیل
 [همان پیش پیلان تبیره زنان
 یکی بزمگاهست گفستی بجای
 725 برفتند از جای³ یکسر چوکوه
 بیابان چو دریای خون شد درست
 پی ژنده پیلان بخون⁴ اندرون
 همه چیرگی با منوچهر بود
 چنین تا شب تیره سر بر⁵ کشید
 [زمانه بیک سان ندارد درنگ
 730 دل تور و سلم اندر آمد⁶ بجوش
 چو شب روز شد کس نیامد بجنگ

ابا جوشن و تیغ و رومی کلاه
 سنانهها بابر اندر افراشتند⁷
 همی بر نوشتند روی زمین
 بیاراست لشکر چو بایست شاه⁸
 توگفتی سوی غرق دارد شتاب
 زمین جنب⁹ جنبان چو دریای نیل
 خروشان و¹⁰ جوشان و پیلان دمان
 ز شیپور و نالیدن کز نهان
 دهاده برآمد زهر دو گرو
 تو گفستی که روی¹¹ زمین لاله رست
 چنان چون زبیجاده باشد¹² ستون
 کزو مغز گیتی پر از مهر بود
 درخشنده خورشید شد ناپدید
 گهی شهد و نوش است و گاهی شرنگ
 برآه شبیخون نهادند گوش
 دو جنگی گرفتند ساز درنگ

۱۷

چو از روز رخشنده نیمی برفت
 بتدبیر یک با دگر ساختند
 دل هر دو جنگی زکینه بتفت
 همه رای بیهوده انداختند

1 از آرامگاه-I 2 IV-доб.

زمین شد بکردار کشتی برآب * تو گفستی سوی جنگ دارد شتاب

زروی-I, IV 7 از ان دشت-IV 6 و-VI 5 گشت-I, IV 4 I-6, 721 3

سلم و تور از غم آمد-I, IV, VI 11 درس-IV 10 برپا-I 9 بخاک-I 8 بروی-VI

- 700 [بدان گه که روشن جهان تییره گشت
[بپیشش سپه قارن رزم زن
[خروشی برآمد زپیش سپاه
[بکوشید کین جنگ آهرمنست
[میان بسته دارید و بیدار بید
705 [کسی کو شود کشته زین رزمگاه
[هرآن کس که از لشکر چین و روم³
[همه نیکنامند تا جاودان
[هم از شاه یابند دیهیم و تخت
[چو پیدا شود پاک⁷ روز سپید
710 [ببندید یکسر میان یلی
[بدارید یکسر همه جای خویش
[سران سپه مهتران دلیر
[بسالر گفتند ما بنده ایم
[چو فرمان دهد ما همیبون کنیم
715 [سوی خیمه خویش باز آمدند
- طلایه پراگنده برگرد دشت]
ابا رایزن سرو شاه یمن]
که ای نامداران و مردان¹ شاه]
همان درد و کین است و خون خستنت²
همه در پناه جهاندار بید]
بهشتی بود شسته پاک از گناه]
بریزند خون و بگیریند بوم⁴
بمانند با⁵ فر⁶ موبدان]
زسالار زر⁶ وز دادار بست]
دو بهره بپیماید از چرخ⁸ شید]
ابا گرز و با خنجر کا بلی]
یکی از دگر پای منهد پیش]
کشیدند صف پیش سالار⁹ شیر¹⁰
خود اندر جهان شاهرا زنده ایم]
زمین را زخون رود جیحون کنیم]
همه با سری¹¹ کینه ساز آمدند]

سپیده چو از تییره شب¹² بردمید میان شب تییره اندر خمید

روم و چین I-³ خواستین вместо - خستین² شیران - IV, VI; گردان I-¹
روز I, VI-⁸ چاک I, IV, VI-⁷ زور L-⁶ بماند بدو L-⁵ اندرین دشت کین I-⁴
از جای خود I, IV-¹² دلی I-¹¹ I-66. 713 و 714 оп. از آنجا برفتند برسان I-⁹
از باختار VI-

- ز بيشه بهامون كشييدند صف
 دو خونی همان¹ با سپاهی گران 680
 [كشييدند لشكر بدشت نبرد
 يكايك طالايه پيامد قباد
 بدو گفت نزد منوچهر شو
 اگر دختر آمد ز ايرج نژاد
 بدو گفت آری گزارم پيام 685
 وليكن گر انديشه گردد دراز
 بدانی كه كاريت هولست پيش
 اگر بر شما دام ودد روز و شب
 كه از بيشه نارون تا بچين
 درفشيدن⁴ تيغهای بنفش 690
 بدرد دل و مغزتان از نهيب
 قباد آمد آنگه بنزد يك شاه
 منوچهر خنديد و گفت آنگهي
 سپاس از جهاندار⁶ هر دو جهان
 كه داند كه ايرج نيای منست 695
 كنون گر بجنگ اندر آريم سر
 بزور⁸ خداوند خورشيد و ماه
 كه برهم زند چشم¹⁰ زير و زبر
 بفرمود تا خوان بياراستند
- زخون جگر بر لب آورده كف
 برفتند آگنده از كين سران²
 الانان دژ را پس پششت كرد
 چو تور آگهي يافت آمد چو باد
 بگويش كه ای بی پدر شاه نو
 ترا تيغ و كوپال و جوشن كه داد
 بدین سان كه گفتمی و بردی تو نام
 خرد با دل تو نشيند بران
 بترسی ازین خام گفتار³ خويش
 همی گريدي نيستی بس عجب
 سواران جنگند و مردان كين
 چو بينيد با كاويانی درفش
 بلندی ندانيد باز از نهيب
 بگفت آنچه بشنيد ازان رزم خواه
 كه چونين نگويد مگر⁵ اباهي
 شناسنده آشكار و نهان
 فريدون فرخ گواي منست
 شود آشكارا نژاد و گهر⁷
 كه چندان نمانم را دستگاه⁹
 بريده¹¹ باشكر نمايمش سر¹²
 نشستنكه رود و می خواستند

سخن I-⁵ درخشين VI-⁴ زشت كردار I-³ 681 on. I-² همه VI-¹ همی I-¹

ابی تن I-¹¹ مژه I-¹⁰ 6. on. I-⁹ بفر VI-⁸ هنر I-⁷ خداوند I-⁶

¹² I, IV, VI-¹²доб.:

بخواهم ازو كين فرخ پدر * كنم پادشاهييش زير و زبر

- 660 [خروشیدن تازی اسپان زدشت¹ زلشکرگه پهلوان تا دو میل
[ازان شصت بر² پشتشان تخت زر
[چو سیصد بنه بر نهادند بار
[همه زیر برگستوان اندرون
665 [سراپرده شاه بیرون زدند
[سپهدار چون قارن کینه دار
[همه نامداران جوشنوران
[دلیران یکایک چو شیر زیان
[بپیش اندرون کاویانی درفش
670 [منوچهر با قارن پیالتن⁵
[بیامد بپیش سپه برگنشت
[چپ لشکرش را بگرشاسپ داد
[رده برکشیده زهر سو سپاه
[همی تافت چون مه میان گروه
675 [سپهکش چو قارن مبارز چو سام
[طلایه بپیش اندرون چون قباد
[یکی لشکر آراسته چون عروس
[بتور و بسام آگهی تاختند
- ز بانگ تبیره همی برگنشت
کشیده دو رویه رده ژنده پیل
بزر اندرون چند گونه گهر
چو سیصد همان از درکارزار³
نبدشان جز از چشم ز آهن برون
زتمیشه لشکر بهامون زدند
سواران جنگی چو سیصد هزار
برفتند با گرزهای گران⁴
همه بسته بر کین ایرج میان
بچنگ اندرون تیغهای بنفش
برون آمد از پیشه نازون
بیاراست لشکر بران پهن دشت⁶
ابر میمنه سام یل با قباد
منوچهر با سرو در قلب گاه
نبود ایچ پییدا زافراز کوه
سپه بر کشیده حسام از نیام
کمین ور چو گرد تلیمان نژاد
بشیران جنگی وآوی کوس
که ایرانیان⁷ جنگ را ساختند⁸

همه بسته برکین — VI⁴ 66. 664—666 оп. 1 بیست از بر — I, IV² بدشت — VI¹
رزم زن — I⁵ IV — вместо 66. 672—677 доб.: 6
چپ لشکرش را بگرشاسپ داد * ابر میمنه سام یل با قباد
کمینور چو گرگ نریمان نژاد * طلایه بپیش اندرون چون قباد
یکی لشکر آراسته چون عروس * بشیران جنگی وآوی کوس
جنگ بر ساختند — I⁸ که کین آوران — I, IV, VI⁷

همانگه خبر بافریدون^۱ رسید^۲
 زیهللو بهامون گذارد سپاه
 که مرد جوان چون بود^۳ نیک پی
 پلنگ از پس پشت و صیاد پیش
 هژبر از بیابان^۴ بدام آورد
 بفرجام روزی بپیچید تنش^۵
 که تفسیده آهن بتابیدمی
 برون برد آنجا بید روز هشت
 سخننها بدانش بدو گسترید^۶
 کی آید کسی پیش^۷ توکینه خواه
 بجان و تن خود خورد زینهار
 بیندم که نگشایم از تن گره
 برآرم بخورشید گرد سپاه^۸
 کدما جست یارند با من نبرد
 زیهللو بدشت اندر آورد روی
 درفش همایون بهامون کشید
 چو دریا بجوشید هامون وکوه^۹
 تو گفستی که خورشید شد لاجورد
 همی کر شدی مردم تیز گوش

سپه چون بنزدیک ایران کشید
 بفرمود پس تا منوچهر شاه
 یکی داستان زد جهان دیده کی
 بدام آیدش ناسگالیده میش
 [شکیبائی وهوش و رای و خرد 645
 ودیگر زبده^{۱۰} مردم بدکنش
 ببادافره آنگه شتابیدمی
 چو لشکر منوچهر بر ساده دشت
 فریدونش هنگام رفتن بدید
 [منوچهر گفت ای سرافراز^{۱۱} شاه 650
 مگر بد سگالد بدو روزگار
 من اینک میانرا برومی زره
 بکین جستن از دشت آوردگاه
 ازان انجمن کس ندارم بمرد
 بفرمود تا قارن رزم جوی 655
 سراپرده شاه بیرون کشید
 همی رفت لشکر گروهها گروه
 چنان تیره شد روز روشن زگرد
 زکشور^{۱۲} برآمد سراسر خروش

۱ - I ۲ زی فریدون - IV ۱

همانگه خبر بافریدون رسید * که لشکر بدینسوی چوچون رسید
 دگر کز بد - VI ودیگر که بد - I ۵ ژیانرا - I, IV ۴ شود - L ۳ VI - 6. оп.
 جهاندار - IV سزاوار - L ۸ 649 و 648 66. ۷ 647. 6. I - 6
 زلشکر - I 12 IV - 6. оп. 11 VI - 6. оп. 10 کی آید بنزدیک - I 9

- 625 [مبارز چو شیروی دژنده شیر
چنو بست برکوهه پیل کوس
گر آیند زی ما بجنگ آن گروه
همه دل پراز کین وپرچین بروی
بریشان همه بر شمرد آنچه دید
دو مرد جفا پیشه را دل ز درد
نشستند و جستند هر گونه رای
بسلم بزرگ آنگهی تور گفت
[نباید که آن بچه نره شیر
چنان نامور بی هنر چون بود
نبیره چو شد رای زن با نیا
بباید بسیچید مارا بجنگ
635 ز لشکر سواران برون تاختند
فتاد اندران بوم و بر گفت گوی
سپاهی که آنرا کرانه نبود
زخاور دو لشکر بایران کشید
640 [ابا ژنده پیلان و با خواسته
- چو شاپور ییل ژنده پیل [دلیر]¹
هوا گردد از گرد چون آبنوس
شود کوه هامون وهامون کوه
بجز جنگشان نیست چیز آرزوی
سخن نیز کز آفریمون شنید
به پیچید و شد رویشان لاژورد
سخن را نه سر بود پیدا نه پای
که آرام و شادی بباید نهفت
شود تیز دندان و گردد دلیر]²
کشی آموزگار آفریمون بود
ازان جایگه بر دمد کیمیا
شتاب آوریدن بجای درنگ
زچین و زخاور سپه³ ساختند
جهانی⁴ بدیشان نهادند روی
بدان بد که اختر⁵ جوانه نبود
بخفتان و خود اندرون ناپدید⁶
دو خونی بکینه دل آراسته]⁷

وقد امه قارن وهو صاحب حربه: 619—624 переведены следующим образом: 66. Б—1

كالهزبر الهصور و على يساره وزيره ملك اليمن كالذكاء المجسم والدهاء المصور
و على رأسه سام بن نريمان حامل سيفه وهو كالسحاب المبرق المرعد وعلى بابيه شيرويه و سابور
حشر—IV³ 1—6. оп. 2 كالشعبان الصائل و الغضنفر الهائل

بدان بود کاختر—VI⁵ بدن بد که دولت—II⁵ سپاهی—I⁴

همانگه خبر بآفریدون رسید—VI⁶ I, VI—6. оп. 7

- فرستاده گفت آنکه روشن بهار
 بهاریست خرم در اردیبهشت³ 605
 سپهر برین کاخ و میدان اوست
 بهالای ایوان او راغ نیست
 [چو رفتم بنزدیک ایوان فراز
 [بیک دست پیل و بیک دست شیر
 ابر پشت پیلانش بر تخت زر 610
 تبیره زنان پیش پیلان بپای
 تو گفستی که میدان بجوشد همی
 خرامان شدم پیش آن ارجمند
 نشسته برو شهریاری چو ماه
 چو کافور موی و چو گلبرگ روی 615
 جهانرا ازو دل به بیم⁷ و امید
 منوچهر چون زاد سرو بلند
 نشسته بر شاه بر دست راست
 [پیش اندرون¹⁰ قارن رزم زن
 [چو شاه یمن سرو دستورشان¹² 620
 [شمار در گنجها ناپدید
 همه گرد ایوان¹³ دو رویه سپاه
 [سپهدار چون قارن کاوگان¹⁴
- بدید و ببیند¹ در² شهریار
 همه خاک عنبر همه زرخشت
 بهشت برین روی خندان اوست
 بهنای میدان او باغ نیست
 سرش باستاره همی گفت راز
 جهانرا⁴ بتخت اندر آورده زیر⁵
 زگوهر همه طوق شیران نر
 زهر سو خروشدن کرهنای
 زمین باسمان بر خروشد همی
 یکی تخت پیروزه دیدم بلند
 زیاقوت رخشان بسر برکلاه
 دل آرمجوی و زبان چربگوی⁶
 تو گفستی مگر زنده شد جمشید
 بکردار طهمورث⁸ دیوبند
 تو گوئی زبان و دل پادشاست⁹
 بدست پیش سرو شاه یمن¹¹
 چو پیروز گرشاسپ گنجورشان¹²
 کس اندر جهان آن بزرگی ندید
 بزرین عمود و بزرین کلاه
 پیش سباه اندرون آوگان¹⁵

جهانی-VI⁴ در اندر بهشت-IV, I³ چنان-I² ندید و نبیند-IV, I¹

ترس-I, IV, VI⁷ گرم گوی-IV, VI⁶ جهانی. بتخت آوریده بزریر-IV, I⁵

نشسته چو طهمورث-VI, II⁸ I, IV-доб.:⁹

ز آهنگران کاوه پسر هنر * پیشش یکی رزم دیده پسر

سپهدار بیدار لشکر شکن-IV, I¹¹ کجا نام او-IV, I¹⁰ (оба раза) شاه-I¹²

انديان-II¹⁵ کاویان-II¹⁴ میدان-VI; ایران-II¹³

- 989 از آن تا کنون کین اوکس نخواست
نه خوب آمدی با دو فرزند خویش
کنون زان درختی که دشمن بکند
بیایید کنون³ چون هژبر ژیان
فرستاده آن هول گفتار دید
590 بیژمرد و برخاست لرزان ز جای
همه بودندنیها بروشن روان
که با سلم و با تور گردان سپهر
بیامد بکردار باد دمان
زدیدار چون خاور آمد پدید
595 بیامد بدرگاه⁸ پسرده سرای
یکی خیمه⁹ پرنیان ساخته
دو شاه دو کشور نشسته بران
بیامد هم آنگاه سالار بار
نشستن گهی نو بیاراستند
600 بجستند هر گونه آگهی
ز شاه آفریدون و از لشکرش
ودیگر ز کردار گردان سپهر
بزرگان کدامند و دستور کیست
- که پشت زمانه ندیدیم راست
کجا¹ جنگ را کردمی دست پیش
برومند شاخی² برآمد بلند
بکین پدر⁴ تنگ بسته میان⁵
نشست منوچهر سالار دید⁶
هم آنگه بزین اندر آورد پای
بدید آن گرانبایه مرد جوان
نه بس دیر چین اندر آرد بچهر
سری پر زیاسخ دلی پر گمان⁷
بهامون کشیده سراپرده دید
پسره درون بود خاور خدای
ستاره زده¹⁰ جای پرداخته
بگفتند کامد فرستاده باز
فرستاده را برد زی شهریار
ز شاه نو آیین خبر خواستند
زدیهم وز تخت شاهنشهی¹¹
ز گردان جنگی و از کشورش
که دارد همی بر منوچهر مهر
چه مایستشان گنج و گنجور کیست¹²

¹ I — که من ² یکی شاخ زیبا — I ³ همی — I ⁴ نیا — VI ⁵ Л, I, IV, VI — доб. отрывок — продолжение речи Фаридуна: Л, I, IV, VI — 18 бб.; Б — перевод бб. отсутствует.
⁶ VI — б. оп. ⁷ VI — بدگمان — I: بدگمان شد با دل بدگمان — VI ⁸ IV, VI — بیالای ⁹ IV — ستاره زده — VI; ستاره رده — IV; ستاره رده — I ¹⁰ خیمه بد — I ¹¹ بجستند هر گونه ز آن آگهی * که جوید همی تاج شاهنشهی
¹² IV — доб.:
عنان دارشان چنبد و سالار چند * ز جنگ آوران نامبردار چند
VI — доб. вариант того же б.

[زکردار بند پیوزش آراسستن
[میان بستن اورا بسان رهی
[خرییدن ازو باز خون پدر
[فرستاده گفت و سپهبد شنید
570 چو بشنید شاه جهان کدخدای
یکایک بمرد گرانمایه گفت
نهان دل آن دو مرد پلید
[شنیدم همه هرچه گفتی سخن
بگو آن دو بی شرم ناپاک را
575 که گفتار خیره^۳ نیززد بچیز
اگر بر منوچهرتـان مهر خاست
که کام دد و دام بودش نهفت
کنون چون زایرج بپرداختید
نبینید رویش مگر با سپاه
580 [ابا گرز و با کاویانی درفش
[سپهدار چون قارن رزم زن
[بیک دست شیدوش جنگی بپای
[چو سام نریمان و سرو یمن
درختی که از کین ایرج برست

منوچهر را نزد خود خواستن]
سپردن بدو تاج و تخت مهی]
بندینار و دیبـا و تاج و کمر]
مرآن بند را پاسخ آمد کلید]
پیام دو فرزند ناپاک رای
که خورشید را چون توانی نهفت^۱
زخورشید روشن تر آمد پدید
نگه کن که پاسخ چه یابی زبن]
دو بیداد و بدمهر و ناپاک را^۲
ازین در سخن خود نرانیم^۴ نیز
تن ایرج نامورتان کجاست
سرش را یکی تنگ تابوت جفت
بکین منوچهر بر ساختید
زیـولاد بر سر نهاده کلاه
زمین کرده از سم^۵ اسپان بندش]^۶
چو شاپور و نستوه شـهـشـیرزن]
چو شیروی شیر اوژن رهنمای]
بپیش سپاه اندرون رای زن]
بخون برگ و بارش بخواهیم شست

که ما بنده خاک پای تواییم * ستاده بتدبیر و رای تواییم
после этих бб. рук. I доб. бб. 566, 568 и вариант б. 569 текста; Б—перевод бб. 566—569 отсутствует.

دو بیداد بدمهر بی‌بـاک را^۲ Л— VI— бб. 571—574 текста оп.

زمین گشته از نعل^۵ I— چند رانیم— IV, Л, که گزرتان خود— VI^۳

I— вместо бб. 581—583 текста доб.:

سپهدار چون قارن رزم خواه * چو شاپور نستوه پشت سپاه
چو شاه تلیمان و سرو یمن * بپیش سپاه اندرون رای زن

IV—доб. варианты тех же бб.

- خجسته منوچهر بردست شاه
[بزرین عمود و بزرین کمر
دو رویه بزرگان کشیده رده
555 [بیک دست بر بسته شیر و پلنگ
برون شد ز درگاه³ شاپور گرد
فرستاده چون دید درگاه شاه
چو نزدیک شاه آفریدون رسید
ز بالا فرو برد سر پیش اوی
560 گرانمایه شاه جهان کدخدای
فرستاده بر شاه کرد آفرین
زمین گلشن از پایۀ تخت تست
همه بنده خاک پای توایم
پیام دو خونی بگفتن گرفت
565 گشاده زبان مرد بسیار هوش
- نشسته نهاده بر سر کلاه¹
زمین کرده خورشیدگون سربس
سرایای یکسر بزر آژده²
بدست دگر ژنده پیلان جنگ
فرستاده سلم را پیش برد
پیاده دوان اندر آمد ز راه⁴
سر و تخت و تاج⁵ باندش بدید
همی بر زمین بر بمالید روی
بکرسی ز زمین را کرد جای⁶
که ای نازش تاج و تخت و نگین
زمان⁷ روشن از مایۀ بخت تست
همه پاک زنده برای توایم⁸
همه راستیها نهفتن گرفت
بدو داده شاه جهاندار گوش⁹

¹ I, IV, VI— 6. 553 оп. ² I, IV— زده 555 оп.; IV, VI— 6.

IV— вместо 6. 555 текста доб.:

بزرین عمود و بزرین کمر * زمین کرده خورشیدگون سربس

VI— вместо 6. 555 текста доб.:

بزرین عمود و بزرین کمر * زمین کرده خورشیدگون سربس

بزرگان دیوان کشیده رده * بطوق و بزنجیر ز زمین زده

بیک دست بر بسته شیر و پلنگ * بدست دگر ژنده پیلان جنگ

سر تخت و تاج— IV; سرتاج و تخت— I⁵ ⁴ I— راه ³ I, IV, VI— کاخ—

⁷ I, IV, ⁶ I, IV, ⁸ I, IV, VI— سزاوار جای— I⁶ ⁹ I, IV, VI— هوا—

доб.:

چو بر آفرین شاه بگشاد چهر * فرستاده پیشش بگسترد مهر

⁹ I— доб.:

بگفتش بدان شاه کشته پسر * پیام دو فرزند بپدادگر

- [هژبر جهانسوز و نر ازدها
535 [و دیگر که فرمان ناپاک دیو
[بما بر چنین خیره شد رای بد
همی چشم داریم از آن تاجور
[اگرچه بزرگست مارا گناه
[ودیگر بهانه سپهر بلند
540 [سوم دیوکاندر میان چون نوند
اگر پادشارا سر از کین ما
منوچهر را با سپاه گران
بدان تا چو بنده بپیشش³ بپای
مگرکان درختی کزین⁵ کین برست
545 [بپویم تا آب و⁶ رنجش دهیم
فرستاده آمد دلی⁷ پر سخن
ابا پیل و با گنج و باخواسته
بشاه آفریدون¹⁰ رسید آگهی
بدیبا ی چینی¹² بیماراستند¹³
550 نشست از بر تخت پیروزه شاه
ابا تاج و با طوق و با گوشوار
- زدام قضا هم بینابد رها]
ببرد دل از ترس کیهان خدیو]
که مغز دو فرزند شد جای بد]
که بخشایش آرد بما بر مگر¹
به بی دانشی برنهد پیشگاه]
که گاهی پناهست و گاهی گزند]
میان بسته دارد زبهر گزند]
شود پاک و روشن شود دین ما
فرستد بنزدیک خواهشگران²
بباشیم جاوید و⁴ اینست رای
بآب دو دیده توانیم شست
چو تازه شود تاج و گنجش دهیم]
سخن را نه سر بود⁸ پیدا نه بن
بدرگاه شاه آمد آراسته⁹
بفرمود تا تخت¹¹ شاهنشاهی
کلاه کیانی بپیراستند¹⁴
چو سرو سهی بر سرش¹⁵ گرد ماه
چنان چون بود در خورشهریار¹⁶

فانهضا رسولا الی أفریدون وکتبا الیه: ¹ Б—послание передано следующими словами: ² VI—66. 541 и 542 оп. متنصلین عما جرى علی أیدیہما من القضاء المقدور والأمر المحتوم دید—⁸ I— سری VI—⁷ و I—⁶ که از—⁵ I, VI— و I, IV—⁴ زپیشش—³ I—
⁹ Л—доб.:
چو آمد فرستاده زی بارگاه * شدند آگه از نامدار سپاه
VI—¹³ رومی—¹² ل—¹¹ کاخ—¹⁰ I—¹⁰ ل—¹⁰ ب. вариант того же VI—
برآراستند¹⁴ IV—¹⁵ ل—¹⁵ از برش—¹⁶ IV—¹⁶ доб.:
بیک دست بر بسته شیر و پلنگ * بدست دگر ژنده پیلان جنگ

- 520 بدستان مرد با هوش و بارای و شرم
[در گنج گهر^۴ تاج زر خواستند
بگردونها برچه مشک و عبیر
ابا پیل گردونکش و رنگ و بوی
هر آنکس که بد بر در شهریار
525 چو پردخته‌شان شد دل از خواسته
بدادند^۵ نزد فریدون پیام
که جاوید باد آفریدون گرد
سرش سبز باد و تنش^۸ ارجمند
بدان کان^{۱۰} دو بدخواه بیدادگر
530 پیشیمان شده داغ دل^{۱۱} برگناه
[چه گفتند دانندگان خرد
[بماند بتیمار و دل پرز درد
[نوشته چنین بودمان از بوش
- یکی پاک‌دل مرد چیره زبان^۱
بگفتند با لابه بسیار گرم^۲
بدیدند هول نشیب از فراز^۳
همی پشت پیلان بیماراستند
چه دیبا و دینار و خز و حریر
زخاور بایران نهادند روی
یکایک^۵ فرستادشان یادگار
فرستاده آمد بر آراسته
نخست از جهاندار بردند نام
همه فدهی^۷ ایزد اورا سپرد
منش بر گنشسته زچرخ بلند^۹
پر از آب دیده زشرم پدر
همی سوی پوزش نمایند^{۱۲} راه^{۱۳}
که هرکس که بد کرد کیفر برد
چو ما مانده‌ایم ای شه راد مرد
برسم بوش اندر آمد روش

IV-^۲ خیره روان IV-^۱

بدان مرد با فر و باهوش و سنگ * بگفتند هم ز آشتی هم ز جنگ
I, IV, ^۶ زهریک-^۵ ز گنج و گهر-^۶ VI; ز گنج کهن^۷ IV-^۴ نشیب و فراز-^۳ I, IV,
I-^۹ доб.:^۹ بادا دلش-^۸ IV که فر گئی-^۷ I, IV, VI چودادند-^۶ VI

پیامی گزارم زهر دو رهی * بر آیین درگاه شاهنشاهی
بجویند-^{۱۲} I بشاهی شدند این دوتن-^{۱۱} VI بگو کان-^{۱۰} VI بگو آن-^{۱۰} IV
I-^{۱۳} доб.:^{۱۳} نهادند-^{۱۳} VI

ازیرا کجا چشم ایشان نبود * که گفتار شان کس نتواند شنود
IV-^{۱۳} доб.:^{۱۳}

پیامی گزارم زهر دو رهی * بدان برز درگاه بافرهی
ازیرا که خود چشم ایشان نبود * که گفتار ایشان بپاید شنود
VI-^{۱۳} доб. варианты бб. рукописи IV.

- 505 کمانهای چاچی وتیر خدنگ
برین گونه آراسته گنجها
سراسر سزای منوچهر دید
کلیید در گنج آراسته
همه پهلوانان لشکرش را
بفرمود تا پیش او آمدند
بشاهی بروآفرین خواندند
[چو جشنی بد این روزگار بزرگ]³
سپهدار چون قارن کاوگان⁵
چو شد ساخته کار لشکر همه
- سپهرهای چین و ژوپین جنگ¹
که بودش بگرد آمده رنجها
دل خویش را زو پر از مهر دید
بگنجور او داد با خواسته²
همه نامداران کشورش را
همه با دلی کینه‌جو آمدند
زبرجد بتاجش برافشانند
شده در جهان میش پیدازگرگ⁴
سپهکش چو شیروی و چون آوگان⁶
برآمد سر شهریار از رمه⁷

۱۳

- 515 بسلم و بتور آمد این آگهی
دل هر دو بیدادگر⁹ پر نهیب
[نشستند هر دو باندیشگان]¹⁰
یکایک بران رایشان شد درست
[که سوی فریدون فرستند کس
که شد روشن آن تخت شاهنشهی⁸
که اختر همی رفت سوی نشیب
شده تیره روز جفاییشگان]¹¹
کزان روی شان چاره بایست جست
بپوزش کجا چاره این بود بس]¹²

¹ IV— вместо бб. 504 и 505 доб.:

برین گونه آراسته گنجها * کشیده بگرد آمده رنجها
بجشنی به آئین و روزی بزرگ—I³ داد و این خواسته—VI² داد و آن خواسته—I²
شود—IV⁴ بهشتی بد آیین و روز بزرگ—VI⁵ به جشن نوآیین و روز بزرگ—IV⁴
آزركان—IV⁴; اندیان—Л⁶ کاویان—Л⁵ همراز گرگ—VI⁵ بیش بیدار دژنده گرگ
Л, IV⁷ رمه—Л, IV⁷ شهریار همه—VI⁵; 512 стоит перед б. 511 текста.
⁸ Л, I — доб.:

چو آگه شدند آن دو بیدادگر * ز حال منوچهر و کار پدر
و بود—IV¹² I—б. оп.¹¹ براندیشگان—VI⁵; در اندیشگان—Л¹⁰ بیداد شد—I, IV, VI⁹
بس; VI—б. оп.

همی گفت کین روز فرخنده باد
همان¹ کز جهان آفرین کرد یاد
فریدون چو روشن جهانرا بدید 490
چنین گفت کز پاک مام و پدر
منی روشن آمد ز³ پرمایه جام
چنان پروریدش که باد هوا
پرستنده کش بهر داشتی
[بای اندرش مشک سارا بدی 495
چنین تا برآمد برو⁹ سالیان
هنرها که آید شرانرا¹¹ بکار
چو چشم و دل¹² پادشا باز شد
نیا تخت زرین و گرزگران
سراپرد⁵⁰⁰ دیب¹⁵ هفت رنگ
چه اسبان تازی بزین ستام
چه از جوشن وترگ و رومی زره

دل بدسگالان ما کننده باد
ببخشود و دیده بدو باز داد
بچه هر نو آمد سبک² بنگرید
یکی شاخ شایسته آمد بهر
مرآن چهر دارد⁴ منوچهر نام
برو برگنشتی⁵ نبودی⁶ روا
زمین را به پی هیچ نگذاشتی
روان بر سرش⁷ چتر دیبا بدی⁸
نیامدش ز اختر زمانی زیان¹⁰
بیاموختش نامور شهریار
سبه¹³ نیز با او هم آواز شد
بدو داد و پیروزه تاج سران¹⁴
بدو اندرون خیمهای پلنگ
چه شمشیر هندی بزین نیام
گشادند مر بندهارا گره

می روشن آورد و-³ I- بچه هر وی اندر یکی-² Л- زبس-¹ I-
برگنشتن-⁵ I, IV- همان چهر دارد-^{VI}؛ منوچهر دارد-^{IV}؛ مراورا نهادش-^I 4
VI-⁸dob. از برش-^{IV} 7 نکردي-^{IV}؛ ندیدی-^{I, VI} 6
جهان آفرین را ستایش که یافت * به داد و به نیکی فزایش که یافت
برین کودک آرام فرخنده کن * دل بدسگالان ما کننده کن
هنرها که پادشاه را-^{I, IV, VI} 11 نیامدش اختر برو بر نشان-^{IV} 10 برین-^{I, VI} 9
Л-¹⁴dob. جهان-^I 13 چشم پر-^{IV} 12
کلیید در گنجهای کهن * بدو داد جمله زسر تا بن
I-^{dob.}
کلیید در گنج زرو گهر * همان تخت و طوق و کلاه و که-
سراپرد⁵⁰⁰ دیب¹⁵؛ سراپرد⁵⁰⁰ از دیب¹⁵ رنگ رنگ-^I 15 IV, VI-^{dob.} варианты б. рук. I.
از رنگ رنگ

- از آن شاد شد شهریار جهان [480
 بکین پسر داد دل را نوید²
 یکی دختر آمد ز³ ماه آفرید⁴
 برآمد بنواز و⁵ بزرگی تنش⁶
 توگفتی مگر ایرجستی بجای
 چو پروین شد روی و چون مشک⁸ موی
 بدو داد و چندی برآمد درنگ⁹
 چگونه سزاوار تخت و کلاه¹¹
 سبک تاختندش بنزد نیل¹²
 یکی شاد کن دل بایرج نگر¹⁴
 تو گفتی مگر ایرجش زنده شد
 نیایشی همی کرد با کردگار¹⁵
- پیری چهره را بچه بود در نهان
 از آن خوبرخ شد دلش پر امید¹
 چو هنگامه زادن آمد پدید
 جهانی گرفتند پروردنش
 مرآن ماه رخ را⁷ زسرتا بپای
 چو برجست و آمدش هنگام شوی
 نیل نامزد کرد شویش پیشنگ
 یکی پور زاد آن هنرمند¹⁰ ماه
 چو از مادر مهربان شد جدا
 بدو گفت موبد که ای تاجور¹³ 485
 جهان بخش را لب پر از خنده شد
 نهاد آن گرانبایه را برکنار

I—доб.:⁴ دختر آورد VI—³ بکین پسر بود دل نا شکیب L—² نهیب L—¹
 شد امید کوتاه برشه دراز * بپروردش او را بشادی و نواز
 VI—доб.:⁶ بپار VI—⁵ вариант того же б.
 بدو بد نیارا همه از و نواز * بمانده ببرد پسر با گداز
 I, VI—доб.:⁹ قیر I, IV, VI—⁸ لاله رخ را I—⁷
 پیشنگ آنک پور برادرش بود * نژاد از گرانبایه گوهرش بود
 B—доб.: IV—¹ فزوها من ابن اخیه بشنج
 گوی بود از تخم جمشید شاه * سزاوار شاهی و تخت و کلاه
 بدادش بدان نام برادر شوی * چو یکچند گاهی برآمد بروی
 بسر بر شگفتی نگر چون نمود * چو یکچند برگشت چرخ کبود
 I—доб.:¹² I, VI, دیهیم و گاه I—¹¹ خردمند L—¹⁰ эти же три бб. после приведенного выше б.
 یکی چشم بگشای و ایرج I—¹⁴ برنده بدو گفت کای تاجور I, IV, VI—¹³ بر پادشا
 I—доб.:¹⁵ I—¹ نگر
 که ای کاشکی دیده بودی مرا * که یزدان رخ او نمودی مرا
 VI—доб.:
 که ای کاشکی دیده بودی مرا * که یزدان رخ او نمودی مرا
 بدیدی یکی روی آن شاهزا * مگر کشتی این دل بیدار شا(؟)

- 465 زمین بستر و خاک بالین او
در بار بسته گشاده زبان
کس از تاجداران بدین سان نمرد
سرش را⁴ بریده بزار اهرمن
خروشی بزاری و چشمی⁶ پر آب
سراسر همه کشورش مرد و زن
470 همه دیده پر آب و دل پر ز خون
همه جامه کرده کبود و سیاه
چه مایه چنین روز¹⁰ بگذاشتند
شده تیره روشن جهان بین او¹
همی گفت کای داور راستان²
که مردست این³ نامبردار گرد
تنش را⁵ شده کام شیران کفن
زهر دام ودد برده آرام و خواب
بهر جای کرده یکی انجمن
نشسته بتیهار و گرم⁷ اندرون
نشسته بانده در سوگ⁸ شاه⁹
همه زندگی مرگ پنداشتند¹¹

۱۲

- برآمد برین نیز یک چندگاه
یکی خوب چهره پرستنده دید
475 که ایرج برو مهر بسیار داشت
شبستان ایرج نگه کرد شاه¹²
کجانام او بود ماه آفرید
قضارا کنیزک ازو بار داشت

¹ VI—доб.:

زبس کز دو چشمش ببارید اشک * شده دیده پیکار از درد و رشک
I, IV, VI—³ همی گفت شاه ای نبرده جوان VI—همی گفت زار ای نبرده جوان I, IV—²
خروش مغانی—⁶ I—تنت را—⁵ I, IV, VI—سرت را—⁴ I, IV, VI—که تو مردی ای
بتیمار و درد—⁷ I—خروش و فغانی و چشم VI—خروشی بافغان و چشمی—⁴ IV—و چشم
بانده بر سوگ—⁶ VI—بانده با سوگ—⁴ IV—برانده بر سوگ—⁸ I—بتیمار و مرگ—⁴ IV, VI—
⁹ JI—доб.:

سیه پوش گیتی همه مرد و زن * همان شاه فرزانه و رای زن
VI—доб.:¹¹ جو یکسال این سوگ—¹⁰ VI—
یکی سال چون خوش بخورد و بخفت * کسی جز بنز می سخن را نگفت
نه آوای رود و نه آوای نوش * جهانی پراز ناله و پر خروش
سپه پوش گیتی همه مرد و زن * همان شاه بی دیده و زارتن
I, IV—доб.:

فریدون شبستان سراسر بگشت * بران ماه رویان یکی برگذشت
VI—доб.:

کزان ماه نوری بکس یافتست * زحوران ازو بر کسی یافتست
بشد خادمی زین شبستان شاه * بگفتار شه کرد هر سو نگاد

سوی باغ¹ ایرج نهادند روی
 وزان پیشتر بزمگاهان² بدی³
 بیامد ببر بر گرفته نوان
 سر شاه را نیز در تاج دید⁴
 درخت گلفشان و بید و بهی⁵ 450
 بکیوان برآورده گرد سیاه⁶
 همی ریخت اشک و همی کند موی
 فکند آتش اندر سرای نشست
 بیکبارگی چشم شادی بسوخت⁷
 سر خویشتن کرد زی⁸ 455
 بدین بی گنه کشته اندر نگر
 تنش خورده شیران آن انجمن
 که هرگز نمیکنند جز تیره روز⁹
 که بخشایش آرد بریشان دده
 که چندان زمان یابم از روزگار
 بیاید برین کین ببندد کمر¹⁰ 460
 اگر¹¹ خاک بالا بپیمایدم
 همی تا گیا رستش اندر کنار

نزد در تاج دید-Л⁴ VI-б. оп. جشنگاه آن- I, IV² کاخ- IV, VI¹;
 IV, 7 بید بهی-Л⁶ سر- I, IV, VI⁵ او نه در تاج دید- VI; برادر شاه دید- IV;
 IV, VI-доб.: سرشاه برگشته بی تن ز راه- VI;
 بنالید از آن نامور جشنگاه * بکیوان برآورده گرد سیاه
 که- VI, 453 текста; IV-б. 454 стоит перед б. 455
 خسته- I, IV¹² سر خویش کرده سوی- I, IV¹¹ هرگز نه بیند چو تو تیره روز
 I, VI- доб.: بپیم بدین کینه بسته کمر- I, VI¹⁴ VI-66. 455-458 оп.
 چو این بی گنه را بریدند سر * برآورد سرآن دو بپیدادگر
 I, IV, VI - کجا¹⁵

سخن را چو¹ بشنید پاسخ نداد
 یکی خنجر آهگون بر کشید⁴
 بدان تیز زهر آهگون خنجرش
 فرود آمد از پای سرو سهی
 دوان خون از آن چهره ارغوان 415
 جهانها پروردیش در کنار
 نهانی ندانم ترا دوست کیست
 سر تاجور ز آن تن پیلاوار
 بیاگند مغزش بمشک و عبیر⁸
 چنین⁹ گفت کاینست سر آن نیاز 420
 کنون خواه تاجش ده و خواه تخت
 برفتند¹¹ باز آن¹² دو بیداد شوم
 یکی سوی تترك و یکی¹³ سوی روم¹⁴
 یکی گشتن آمد² همان سرد باد³
 سراپای او چادر خون کشید
 همی کرد چاک آن کیانی برش
 گشت آن کمرگاه شاهنشاهی
 شد آن نامور شهریار جوان⁵
 وز آن پس ندادی بجان زینهار
 بدین آشکارت بباید گریست⁶
 بخنجر جدا کرد و برگشت کار⁷
 فرستاد نزد جهان بخش پیر
 که تاج نیاگان بدو گشت باز
 شد آن سایه گستر¹⁰ نیازی درخت
 یکی سوی تترك و یکی¹³ سوی روم¹⁴

۱۱

فریدون نهاده دودیده بر راه
 چو هنگام برگشتن شاه بود
 سپاه و کلاه آرزومند شاه
 پدر زان سخن خود کی آگاه بود

دلش بود پر خشم و سر پر ز باد-I³ گفتن او-IV² سخن چند-I, IV, VI¹
 I, IV-دوب.:⁵ یکی خنجر از موزه بیرون کشید-I, IV, VI⁴ مرد یاد-VI
 سرتاجور از تن پیلاوار * بخنجر جدا کرد و برگشت کار
 Л-доб.:⁶
 تونیز ای بخیره گنه کرده مرد * زبهر جهان دل پر از داغ و درد
 چو شاهان کشی بی گنه خیره خیر * از این دو سته گاه اندازه گیر
 I, IV-доб. варианты тех же бб.⁷ I, IV-б. оп.⁸ Л-дوب.:⁹ I, VI-дوب.:¹⁰
 چین و یکی-IV: چین شد یکی-I¹³ تازان-IV, VI¹² جو گشتند-I¹¹ شاخ گستر-I¹⁰
 I, VI-дوب.:¹⁴ چین شد دگر-VI
 بایران برفتند از شرم شاه * بمیرد بگیرییم گشتند گاه

- 400 زمانه نخواهم بازارتان
جز از کهتری نیست آیین من
چو بشنید تور از برادر چنین
نیامدش گفتار ایرج پسند
بکرسی⁴ بخشم⁵ اندر آورد پای
یکایک⁸ برآمد زجای نشست
بزد بر سر خسرو تاجدار¹⁰
405 نیایدت گفت ایچ بیم¹¹ از خدای
مکش مرمراکت سرانجام کار
مکن خویشتن را ز مردم کشان
بسند کنم زین جهان گوشه¹⁴
بخون برادر چه بندی کمر
410 جهان خواستی یافتی خون مریز
- اگر دور مانم ز دیدارتان
مباد آزو گردنکشی¹ دین من
با برو زخشم اندر آورد چنین²
نبد راستی³ نزد او ارجمند
همی گفت و برجست⁶ هزمان⁷ زجای
گرفت آن گران کرسی زر بدست⁹
ازو خواست ایرج بجان زینهار
نه شرم از پدر خود همی نیست رای
به پیچاند از خون من کردگار
کزین پس نیابی زمن خود¹² نشان¹³
بکوشش فراز آورم توشه¹⁴
چه سوزی دل پییر گشته پدر¹⁵
مکن با جهاندار یزدان ستیز

I-² مباد از تو گردنکشی - VI; نباشد بجز مردمی - I; مباد آزو گردنکشی - I¹
چو بشنید تور این همه سر بسر * بگفتارش اندر نیامد سر - VI-

چو تور دلاور بدو بنگرید * سخنهای ایرج سراسر شنید
IV, VI-⁷ می جست - IV, VI-⁶ نخست - VI-⁵ زگرسی - I, IV, VI-⁴ نه آن آشتی - I-³
نامور - IV, VI-¹⁰ آن گرانه‌ایه کرسی بدست - I-⁹ زناگه - IV-⁸ هر دم
I-¹³ دو: تو از من - IV, VI-¹² خود از من - I-¹¹ ترس - I, IV, VI-¹¹

پسندی و همداستانی کنی * که جان داری و جان ستانی کنی
مکش مورکی را که دانه کشت * که جان دارد و جان شیرین خوششت
IV-¹⁴ دو: варианты тех же бб. VI-¹⁴ دو: варианты тех же бб.

پسندی و همداستانی کنی * که جان داری و جان ستانی کنی
I-¹⁵ دو: IV-¹⁵ دو:

میازار موری که دانه کشت * که جان دارد و جان شیرین خوششت

- 380 چو بر داشت پرده زپیش آفتاب
 دو بیهوده را دل بدان کار گرم
 برفتند هر دو گرازان¹ زجای
 چو از خیمه ایرج بره بنگرید²
 برفتند با او بخیمه درون
 385 بدو گفت تور از تو از ما کهی
 ترا باید ایران و تخت کیان
 برادر که مهتر بخاور برنج
 چنین بخششی کان جهانجوی کرد
 [نه تاج کیان مانم اکنون نه گاه
 390 چو از تور بشنید ایرج سخن
 بدو گفت کای مهتر کام جوی⁴
 من ایران نخواهم نه خاور نه چین
 بزرگی که فرجام او تیرگیست⁶
 سپهر بلند⁸ از کشد زین تو
 395 مرا تخت ایران اگر بود زیر
 سپردم شهسار کلاه و نگین
 مرا با شما نیست ننگ¹⁰ و نبرد
- سپیده برآمد بپالود خواب
 که دیده بشویند هر دو ز شرم
 نهادند سر سوی پرده سرای
 پر از مهر دل پیش ایشان دوید
 سخن بیشتر بر چرا رفت و چون
 چرا بر نهادی کلاه مهبی
 مرا بر در ترک بسته میان
 بر بر ترا افسر و زیر گنج
 همه سوی کهتر پسر روی کرد³
 نه نام بزرگی نه ایران سپاه
 یکی پاکتر پاسخ افگند بن
 اگر کام دل خواهی آرام جوی⁵
 نه شاهی نه گسترده روی زمین
 بر آن مهتری⁷ بر باید گریست
 سرانجام خشتست بالین تو
 کنون گشتم از تاج و از تخت سیر
 بدین روی با من مدارید کین⁹
 روانرا¹¹ نباید برین رنجه کرد¹²

چو از پرده — 2 Л — با شمع تازان — VI — بی شرم تازان — IV — با شمع یاران — 1 Л
 3 I — 6. 389 on. 4 I, IV — نامجوی — VI — پاک جوی — 5 I — доб.:
 نه تاج کئی خواهم اکنون نه گاه * نه نام بزرگی نه ایران سپاه
 6 IV, VI — بدتری — 7 I — برتری — 8 IV — برین — 9 I — بام —
 مبادا ترا هم زمن — VI — ترا زین پس از من مباد ایچ کین — IV — شهسار — 10 I —
 نباید بهن هیچ دل رنجه — 12 I — دلت را — IV, VI — 11 جنگ — VI — I 10 — هیچ کین
 کرد

چو تنگ اندر آمد بنزدیکشان
 پذیره شدنش بآیین خویش 360
 چو دیدند روی برادر بمهر
 دو پرخاشجوی با یکی نیک خوی⁴
 دو دل پر ز کینه یکی دل بجای
 بایرج نگه کرد یکسر سپاه
 بی آرامشان شد دل از مهر او 365
 سپاه پراگنده شد جفت جفت
 که هست این سزاوار شاهنشاهی
 بلشکر نگه کرد سلم از کران
 بلشکرگه آمد دلی پر ز کین
 سراپرده پرداخت از انجمن⁸ 370
 سخن شد پژوهنده⁹ از هردری
 بتور از میان سخن سلم گفت
 بهنگامه¹⁰ باز گشتن ز راه
 سپاه دو شاه از پذیره شدن
 که چندان کجا راه بگذاشتند 375
 از ایران دلم خود بدونیم بود¹¹
 سپاه دو کشور چو کردم نگاه
 اگر بیخ او نگسلانی ز جای
 برین گونه از جای برخاستند

بود دیده از I-⁵ سنگ خوی-VI⁴ II-6. on. ³ II-6. on. ² جان-I, VI, IV¹
 از آن کار - I, IV⁷ مبادا - IV, VI⁶ و دیده بر آن - IV
 تاج وهر - VI¹⁰ پژوهیده - IV, VI⁹ سراپرده بگذاشت برانجمن - I⁸
 ز تخت بلند افتی - I¹³ اندیشه - I, IV¹² از ایران دل ما همی تیره بود - I, IV, VI¹¹
 ز تخت بلندت کند - VI ز تخت بلندی کند - IV

- 345 گراینده¹ تیغ و گرز گران
نماینده² شب بروز سپید
همه رنجه‌ها گشته آسان بسوی
نخواهم همی خویشتن را کلاه
سه فرزند را خواهم آرام و ناز
برادر کزو بود دلستان بسرد
350 دوان آمد از بهر آزارتـان
بیفـگنـد شـاهی شـمارا گزید
ز تخت اندر آمد بزین برنشست
بدان کو بسال از شما کهترست
گرامیش دارید و نوشه خورید
355 چو از بودنش بگنرد روز چند
نهادند بر نامه بر مهر شاه
بشد با تنی چند برنا و پیر
- فروزنده نامدار افسران
گشاینده گنج پیش امید³
برو روشنی اندر آورده روی⁴
نه آگنده گنج و نه تاج⁵ و نه گاه
از آن پس که دیدیم⁶ رنج دراز⁷
و گر چند هرگز⁸ نزد باد سرد
که بود⁹ آرزومند دیدارتان
چنان کز ره نامداران سزید
برفت و میان بندگی را بست
نوازیدن کهتر اندر خورست¹⁰
چو پرورده شد تن روان پرورید
فرستید بازی¹¹ منش¹² ارجـمند
زایوان بر¹³ ایرج¹⁴ گزین کرد راه¹⁵
چنان چون بود راه را ناگزیر

بسوی خلق—IV, VI-⁴ بیم وامید—I-³ گشاینده—VI-² گزارنده—I, IV, VI-¹
که بستم در گنج باز—IV, VI-⁷ بردیم—I-⁶ تخت—I, IV, VI-⁵ گیتی برآورده روی
بهر—I-¹⁰ همه—IV, همان—I, VI-⁹ اگر چند هرگز—VI; اگر چند برکس—I-⁸
نوازیدن از مهتران—VI; نوازیدن از مهتر اندر خورست—IV; و نوازیدن اندر خورست
برایوان—I-¹³ فرستید باز ایـمنش—VI-¹² فرستید نزد—I-¹¹ در خورست
با ایرج سپرد و—VI; زایوان چو ایرج—IV-¹⁴ Л-доб.:¹⁵

برفت و بیامد سوی خان خویش * بران تا کند هرچه باید زپیش
چو بروز شد تیره شب خیره دست * برآمد بکردار چرخ از جهست
بخفتند شادان دل و نیک بخت * بدان تا دگر روز ببنند رخت
برفتند تازان سوی خان خویش * بدان تا بگویند هرکم و بیش
بگفتند هرکس همی هرچه خواست * بدان تا نباشد فزون و نه کاست
چو برید شب چادری عنبری * فروزنده شد گنبد چنبری

330 بگیتی مدارید چندین¹ امید
بفرجام هم شد زگیتی بدر
مرا با شما هم بفرجام کار
دل کینه ورشان بدین⁴ آورم
بدوگفت شاه ای خردمند پور
مرا این سخن یاد باید گرفت
زتوپر خرد⁷ پاسخ ایمن سزید
ولیکن چو جانی شود بی بها⁹
335 چه پیش آیدش¹¹ جز گزاینده زهر
ترا ای پسر گر چنین است رای
پرستنده چند از میان سپاه
ز درد دل اکنون یکی نامه من
مگر باز بینم ترا تن درست

نگر تا چه بد کرد با جمشید²
نماندش همان تاج و تخت و کمر
بباید چشیدن بد³ روزگار
سزاوارتر زانکه کین آورم⁵
برادر همی رزم جوید تو سور
ز مه روشنائی نیاید⁶ شگفت
دلت مهر پیوند⁸ ایشان گزید
نهد پر خرد در¹⁰ دم ازدها
کش¹² از آفرینش چنین است بهر
بیارای¹³ کار و پرداز جای
بفرمای کاینند با تو راه
نویسم فرستم بدان انجمن
که روشن روانم بدیدار تست

۸

340 یکی نامه بنوشت شاه زمین
[سرنامه کرد آفرین خدای
چنین گفت کین نامه پندمند
دو سنگی دو جنگی دو شاه زمین
از آنکو ز¹⁶ هر گونه دیده¹⁷ جهان

بخاور خدای و بسالار چیین¹⁴
کجا هست و باشد همیشه بجای
بنزد دو خورشید گشته بلند
میان کین چون درخشان نگین¹⁵
شده آشکارا برو برنهان

بدم- 4 Л- همان- 3 I- 328 оп. VI- 6. 2 چه دارید اکنون- IV, VI- 1
I, IV, VI- 8 پرهیز- 7 نباید- VI- نباشد- 6 بدین کار پیروز نام آورم- 5 Л-
نهد بخرد اندر- I, IV, VI- 10 چو جان و سر پر بها- 9 مهر و پیوند
میان کین چون درخشان نگین- 14 بر آرای- I, IV, VI- 18 کت- IV, VI- 12 آیدت
یکی شاه خاور یکی شاه چین- I; بدخشان نگین- 15 Л- 341 оп. I, VI- 6.
گرد- IV, VI- 17 از آنکس که- I, IV- 16 مدارید خشم و مدارید کین- VI-

کجا مر ترا برسر افسر بود
نگردد دگر¹ گرد بالین تو
سرت گردد آشفته² از داوری
برینسان گشادند برمن زبان⁴
در گنج بگشای و بر بند بار
وگر نه خورند ای پسر بر تو شام
بی آزاری و راستی یار بس⁶
بر آن مهربان⁸ پاک⁹ فروخ پدر
نگه کن بدین گردش روزگار
خردمند مردم چرا غم خورد
کند تییره دیدار روشن روان
پس از رنج رفتن زجای سپنج
درختی چرا باید امروز کشت
تنش خون خورد بارکین¹³ آورد
چو ما دید بسیار و بیند زمین
ندیدند کین اندر آیین خویش
ببد نگذرانم بد¹⁵ روزگار
شوم پیش ایشان دوان بی سپاه
چنان چون گرامی تن و جان من
مدارید خشم و مدارید¹⁷ کین¹⁸

برادرت چندان برادر بود
چو پژمرده شد روی رنگین تو
توگر پیش شمشیر مهر آوری
310 دو فرزند من کز دو دوش³ جهان
گرت سر بکارست بپسین کار
توگر چاشت را دست یازی بجام
نباید زگیستی ترا یار کس⁵
نگه کرد پس ایرج نامور⁷
315 چنین داد پاسخ که ای شهریار
که چون باد برما همی بگنرد
همی پژمرانند رخ¹⁰ ارغوان
باغ از گنج است و فرجام رنج
چو¹¹ بستر زخاکست و بالین زخشت
320 که هرچند چرخ¹² از برش بگنرد
خداوند شمشیر و گاه و نگین
از آن تاجور نامداران¹⁴ پیش
چو دستور باشد مرا شهریار
نباید مرا تاج و تخت و کلاه
325 بگویم که ای نامداران من
به بیهوده¹⁶ از شهریار زمین

ککشور-IV, VI- I-گوشه-³ آسوده-IV, VI- I-² کسی-IV, VI- I-¹
پره-نر- I-⁷ که آزادی و راستی کار تست- I-⁶ چست- I-⁵ نهان-IV, I-⁴
کینه- I-¹³ روز- I-¹² که-IV, VI, I-¹¹ گل- I-¹⁰ شاه- I-⁹ نامور-IV, VI-⁸
مجوئید- I-¹⁷ بگویم که- I-¹⁶ همان نگذرانم بد- I-¹⁵ شهریاران- I-¹⁴ بار
18 I-¹⁸

مدارید خشم و مدارید کین * نه زیباست کین از خداوند دین

- یکی داستان گویم ار بشنوید
 290 چنین گفت با ما سخن رهنمای
 بتخت خرد² برنشست آرتان
 بترسم که در چنگ این اژدها
 مرا خود زگیتی گد رفتن است
 [ولیکن چنین گوید آن سالخورد
 295 که چون از گردد زدلها تهی
 کسی کو برادر فروشد بخاک
 جهان چون شما دید و بیند بسی
 کزین⁸ هرچه دانید از⁹ کردگار
 بجوئید¹¹ و آن توشه ره کنید
 300 فرستاده بشنید گفتار اوی
 زپیش فریدون چنان بازگشت
- همان بر¹ که کارید خود بدروید
 جزین است جاوید مارا سرای
 چرا شد چنین دیو انبازتان
 روان یابد³ از کالبدتان رها
 نه هنگام تنیدی⁴ و آشفتن است⁵
 که بودش سه فرزند آزاد مرد
 چه آن خاک و آن تاج⁶ شاهنشهی⁷
 سزد گر نخوانندش از آب پاک
 نخواهد شدن رام با هر کسی
 بود رستگاری بر روز شمار¹⁰
 بکوشید تارنج کوتاه کنید
 زمین را ببوسید و برگاشت روی
 که گفستی که با باد انباز گشت

۷

- فرستاده سلم چون گشت باز
 گرامی جهانجوی را پیش خواند
 ورا گفت کان دو پسر جنگجوی
 305 [از اختر چنین استشان بهره خود
 دگر آنکه دو¹³ کشور آبشخورست
- شهنشاه بنشست و بگشاد راز
 همه گفتنها¹² پیش او باز راند
 زخاور سوی ما نهادند روی
 که باشند شادان بکردار بد
 که آن بومهارا درشتی برست¹⁴

بهنام پیری I-⁵ تیزی IV, VI-⁴ ماند IV-³ آید I-³ کئی II-² بد I-¹
 همان خاک و هم گنج IV-⁶ برآشفتن است
 کنون IV, VI-⁸ کنون IV, VI-⁹ I-¹⁰ کز
 کنون هرچه دانید کردن بکار * بود زشتکاری بر روز شمار
 دکرشان زدو I-¹³ بودند I, IV, VI-¹² بپوئید IV, VI-¹¹ VI-¹⁴ ب. op

- 270 که من چشم از ایشان¹ چنین داشتم
[که از گوهر بد نیاید مهی
بگوی آن دو ناپاک بیهوده را
انوشه که کردید گوهر پدید
زیند من از مغزتان شد تهی
ندارید شرم و نه بیم از خدای
275 مرا پیشتر قیرگون بود موی
سپهری که پشت مرا کرد کوز
خماند شمارا هم این⁸ روزگار
بدان برترین نام یزدان پاک
بتخت و کلاه و بناهید¹¹ و ماه
280 [یکی انجمن کردم از بخردان
[بی روزگاران شدست اندرین
[همه راستی خواستم زین سخن
همه ترس یزدان بد اندر میان¹⁵
285 چو آباد دادند گیتی بمن
مگر همچنان گفتم آباد تخت
شمارا کنون گر دل از راه¹⁸ من
ببینید¹⁸ تا کردگار بلند
- همی² بر دل خویش بگذاشتم³
مرا دل همی داد این آگهی
دو اهریمن مغز پالوده را
درود از شما خود بدین سان سزید
همی⁴ از خردتان نبود⁵ آگهی
شما را همانا همینست⁶ رای
چو سرو سهی قد و چون ماه روی
نشد پست و گردان بجایست⁷ نوز
نماند برین گونه بس⁹ پایدار
برخشنده خورشید و بر تیره¹⁰ خاک
که من بد نکردم شمارا نگاه¹²
ستاره شناسان و هم موبدان
نکردیم برباد بخشش زمین¹³
بکزی نه سر بود پیدا نه بن¹⁴
همه راستی خواستم در جهان
نجستم پراگندن انجمن
سوارم بسه دیده نیک بخت
بکزی وتاری کشید اهرمن¹⁷
چنین از شما کرد خواهد پسند

بگذاشتم—I-³ همین—I-² چشم را خود—IV؛ چشم خود هم—I, VI-¹
نماند—IV, VI-⁵ چرا—IV؛ همان—I, IV-⁴ 6. 271 оп. I, IV, VI-؛ بنگاشتم—VI
همان—I, IV-⁸ هنوز—IV؛ اگوز—I-⁷ جز این نیست—IV؛ جز نیست—I-⁶
بگاه—Л-¹² بخورشید—Л, VI-¹¹ تاریک—I-¹⁰ چمانده هم—IV؛ خمانده هم—I-⁹
نکردیم (так) به بیداد بخشش—VI-¹³ 6. оп. IV-؛ بکردیم بر داد بخشش زمین—I-¹³
زکزی نه پیدا بود سر ز بن—VI-¹⁴ 6. оп. IV-؛ زکزی نه سر بد مر این را نه بن—I-¹⁴ زمین
بپرسید—Л-¹⁸ 6. испорчен. VI-¹⁷ ازدل و رای—I-¹⁶ نهان—I, IV-¹⁵

سهریست پنداشت ایوان بجای
 برفتند بییدار کار آگهان
 که آمد فرستاده نزد شاه
 بفرمود تا پرده بر داشتند 255
 چو چشمش بروی فریدون رسید
 ببالای سرو و چو خورشید روی
 دلب پر زخنده دو رخ پر ز شرم
 نشانیش هم آنگه فریدون زیبای
 بپرسیدش از دو گرامی نخست 260
 دگر گفت کز راه دور و⁸ دراز
 فرستاده گفت ای گرانمایه شاه
 زهرکس که پرسی بکام تواند
 منم بنده شاه را ناسزا¹²
 پیامی درشت آوریده بشاه 265
 بگویم چو فرمایدم شهریار
 بفرمود پس تا زبان بر گشاد
 فریدون بدو یهن بگشاد گوش
 فرستاده را گفت کای هوشیار¹⁶

گران¹ لشگری گرد او بر² بپای
 بگفتند با شهریار جهان
 یکی پر منش مرد با دستگاه
 براسپش زدگاه³ بگذاشتند
 همه دیده و دل پر از شاه دید
 چو کافور گرد گل⁴ سرخ موی
 کیانی زبان پر ز گفتار نرم⁵
 سزاوار کردش⁶ بر خویش جای⁷
 که هستند شادان دل و تن درست
 شدی رنجه اندر نشیب و فراز⁹
 ابی¹⁰ تو مبیناد کس¹¹ پیشگاه
 همه پاک زنده بنام تواند
 چنین برتن خویش ناپارسا¹³
 فرستنده پرخشم و من بیگناه¹⁴
 پیام جوانان ناهوشیار
 شنیده سخن¹⁵ سربسر کرد یاد
 چو بشنید مغزش برآمد بجوش
 بپاید ترا پوزش اکنون بکار¹⁷

براند اسپ بردش I-³ گردش اندر I, IV, VI-² همی IV, VI-¹ پراز I-¹
 4 Л- کرده گل 5 Л- گرم; Л, I, IV, VI-доб.:
 فرستاده چون دید سجده نمود * زمین را سراسر بپوسه بسود
 دگر گفت کین دشت و راه I, IV-⁸ یکی خوب جای I, IV, VI-⁷ دادش I-⁶
 9 Л-доб.: بدو گفت کین دشت و راه VI-
 چه پیغام داری چه خواهش کنی * بگو آنچه بپاید ز راه منی
 ناپادشا- Л-¹³ (без рифмы) پارسا IV, VI-¹² مبیناد بی تو کسی I-¹¹ که بی IV, VI-¹⁰
 16 I, IV, VI-¹⁶ شنیده همه IV-¹⁵ سخنها همه I-¹⁵ از آن دو سرافراز بادستگاه VI-¹⁴
 نبایست پوزش ترا خود بکار I, IV, VI-¹⁷ پس شهریار

- جهان مر ترا داد یزدان پاک
 همه بارزو ساختی¹ رسم و راه
 نخستی بجز² کژی و کاستی
 سه فرزند بودت خردمند و گرد
 ندیدی هنر با یکی پیشتر
 یکی را دم ازدها ساختی
 یکی تاج بر سر ببالین تو
 نه ما زو بمام و پدر کمترین
 ایـا دادگر شهریار زمین
 اگر تاج از آن تارک بی بها
 سپاری بدو گوشه⁶ از جهان
 وگر نه سواران ترکمان و⁸ چین
 فراز آورم لشکر گرزدار
 چو بشنید موبد پیام درشت
 برآنسان بزمین¹⁰ اندر آورد پای
 بدرگاه شاه آفریدون رسید
 بابر اندر آورده بالای او
 نشسته بر بر گرانمایگان
 بیک دست بر بسته شیر و پلنگ
 زچندان گرانمایه گرد دلیر
- ز تابنده خورشید تا پیره خاک
 نکردی بفرمان یزدان نگاه
 نکردی ببخشش درون³ راستی
 بزرگ آمدت تیره بیدار خرد⁴
 کجا دیگری زو فرو برد سر
 یکی را بابر اندر افراختی
 برو شاد گشته⁵ جهان بین تو
 نه بر تخت شاهی نه اندر خوریم
 برین داد هرگز مباد آفرین
 شود دور و یابد جهان زو رها
 نشیند چو ما از تو خسته نهان⁷
 هم از روم گردان⁹ جوینده کین
 از ایران وایرج برآرم دمار
 زمین را بسوسید و بنمود پشت
 که از باد آتش بجنبند زجای
 برآورده¹¹ دید سر ناپدید¹²
 زمین کوه تا کوه پهنای او
 بپرده درون جای پرمایگان¹³
 بدست دگر ژنده پیلان جنگ
 خروشی برآمد چو آوای شیر¹⁴

بکردی ببخشش اندرون—³ I, IV
 نکردی جز از—² I
 خواستی—¹ I, IV, VI
 بزرگت نبود آنچه بیدار خورد—⁴ VI-6. op.; IV
 بزرگ آمده نیست پیداز خرد—⁴ I
 چو ما—⁴ IV
 چو ما از تو گشته نهان—⁷ I
 کشوری—⁶ II
 بدو گشته روشن—⁵ IV, VI
 مردان—⁹ II و VI-6
 چو ما خسته اندر میان—⁸ VI
 از تو خسته روان
 برآورده از دور ایوان بدید—¹² I
 سرآورده—¹¹ VI
 بدانسان بسایه—¹⁰ IV, VI
 برآورد چون نره شیر—¹⁴ VI
 آزادگان—¹³ I

- 215 که مارا بگناه جوانی پدر درختیست این خود نشانده بدست ترا با من اکنون بدین گفتگوی زدن رای هشیار وکردن نگاه² زبان آوری چرب گوی از میان بجای زبونی⁵ و جای فریب نشاید⁷ درنگ اندرین کار هیچ 220 فرستاده چون پاسخ آورد باز برفت این برادر ز روم آن زچین رسیدند پس یک بدیگر فرارز گزیدند پس موبدی تیزویر ز بیگانه پردخته کردند جای سخن سالم پیوند کرد از نخست فرستاده را گفت ره بر نورود چو آیی بکاخ فریدون فرود پس آنگه¹⁴ بگویش که ترس خدای¹⁵ جوانرا بود روز پییری امید 230 چه سازی درنگ اندرین جای تنگ¹⁶
- بدین گونه بفریفت ای دادگر کجا آب¹ او خون و برگش کبست بجایند بروی اندر آورد روی هیونی فگندن بنزدیک³ شاه فرستاد باید بشاه جهان⁴ نباید که یابد⁶ دلاور شکیب کجا آید آسایش⁸ اندر بسیج برهنه شد آن روی⁹ پوشیده راز¹⁰ بزهر اندر آمیخته انگبین¹¹ سخن راندند آشکارا و راز¹¹ سخن گوی و بینادل و یادگیر سگالش گرفتند هرگونه رای زهرم پدر دیدگانرا بشست نباید که یابد ترا باد وگرد¹³ نخستین زهر دو پسر ده درود بجایند که باشد بهر دو سرای نگرده سیه موی گشته سپید که شد¹⁷ تنگ بر تو سرای درنگ¹⁸

برافکند نزدیک I, IV—³ Л—обратный порядок мисра; ² سیاه (?)—I ¹ بار—IV, VI; فرستاد نزدیک—IV; فرستاد نزدیک شاه جهان—I, VI ⁴ فرستاد نزدیک—VI; شاه کیان I, IV, VI—доб.:

بدوگفت کزمن بگوی این پیام * که ای شاه بینادل نیکنام که خوار آید آسایش—I ⁸ نباید—IV, VI ⁷ باشد—IV; بیند—Л ⁶ فزونی—I ⁵ برهنه ازوگشت—I ⁹ کجا آید اسانی—IV, VI ¹⁰ VI—б. оп. ¹¹ I—б. оп. ¹² I—б. оп. ¹³ I—доб.:

(испорчено) ...نزد فریدون چوباد * بجز راه رفتنت کاری مباد کار تنگ—I ¹⁶ ازخدای—IV, VI ¹⁵ ودیگر—IV, VI ¹⁴ باد سرد—VI ¹⁷ I, IV—شود ¹⁸ Л—دورنگ

- فرستاد نژد برادر پیام
 200 بدان ای شهنشاه ترکان و چین²
 زنیکی زیان کرده گوئی پسند⁴
 کنون بشنو ازمن یکی داستان⁶
 سه فرزند بودیم زیبای تخت
 اگر مهترم من بسال و خرد
 205 گنشته زمن تاج و تخت و کلاه
 سزد گر بمانیم هر دو دژم
 چو و ایران و دشت یلان و یمن
 سیارد ترا مرز¹⁰ ترکان و چین
 بدین بخشش اندر مرا پای نیست
 210 هیون فرستاده بگزارد¹⁴ پای
 بخوبی شنیده همه یاد کرد
 چو این راز بشنید تور دلیر
 چنین داد پاسخ که با شهریار
- که جاوید زی خرم و شادکام¹
 گسسته دل روشن از به گزین³
 منش پست و⁵ بالا چو سرو بلند
 کزین گونه نشنیدی از باستان⁷
 یکی کهتر از ما برآمد⁸ بهخت
 زمانه بهر من اندر خورد
 نزیبید مگر برتو ای پادشاه
 کزین سان پدر کرد بر ما ستم⁹
 بایرج دهد روم و خاور به من
 که از تو سپهدار ایران زمین¹¹
 به مغز پدر¹² اندرون رای نیست¹³
 بیامد بنزدیک توران خدای¹⁵
 سر تور بی مغز پر باد کرد
 بر آشفت ناگاه برسان¹⁶ شیر
 بگو این سخن هم چنین یاد دار

1 Л—доб :

بگفت آنچه اندر دل اندیشه بود * فرستاده را برافگسند زود
 هنرمند و ... I—³ که ای شاه ترکان و سالار چین Л—² IV, VI—доб варианты того же б.
 زپیل دمان گردد Л—⁴ اندر گزین VI— و به گزین IV— (далее испорчено);
 زنسل زیان کرده کوشی گزند VI— زپیل ژیان کرده کرسی پسند IV—; کوشش پسند
 براندازد دل بنگر این داستان IV—; به بیدار دل بنگر این داستان I—⁶ تنش پست I—⁵
 6. Л—⁹ به آمد I, IV—⁸ راستان IV, VI—⁷ براندیش و بنگر تو این داستان VI—
 کناری بسازد ترا از IV, VI—¹¹ دشت I, IV, VI—¹⁰ оп., ср. разночтение 13.
 زمین I, IV—¹² پدرت I, IV—¹³ Л—доб. б. 206 текста; IV—доб.:
 یکی پر خرد مرد را برگزید * که مر کار را نغز و شایسته دید
 : Л—доб.; بنزدیک خاور خدای Л—¹⁵ هیونی فرستاد و بگزارد I, IV, VI—¹⁴ VI—б. оп.
 حو آمد بر مرز توران زمین * بنزد سپهدار ترکان و چین
 چون تند I, IV, VI—¹⁶

- 185 بیامد¹ بتخت کئی² بر نشست
بزرگان برو گوهر افشانند
از ایشان چو نوبت⁵ بایرج رسید
هم ایران و هم دشت⁷ نیزه‌وران
بدو داد کورا سزا بود تاج⁹
نشستند هر سه بآرام و شاد
- 190 کدر بر میان بست و بگشاد دست
همی پاک³ توران شهنش⁴ خوانند
مر اورا پدر شاه⁶ ایران گزید
هم آن تخت شاه‌ی و تاج سران⁸
همان کرسی و مهر و آن تخت عاج¹⁰
چنان مرزبانان فرخ¹¹ نژاد¹²

۶

- برآمد برین روزگار دراز
فریدون فرزانه شد سالخورد¹⁵
برین گونه گردد سراسر سخن
چو آمد¹⁶ بکار اندرون تیرگی
بجنبید مر سلم را دل زجای
دلش گشت غرقه باز اندرون
نبودش پسندیده بخش پدر
بدل پر زکین شد برخ پر زچین
- زمانه بدل در همی¹³ داشت راز¹⁴
بباغ بهار اندر آورد گردد
شود سست نیرو چو گردد کهن
گرفتند پرمایگان خیرگی¹⁷
دگر گونه‌تر شد بآیین و رای
بانندیشه بنشست با رهنمون
که داد او بکهنتر پسر تخت زر
فرسته¹⁸ فرستاد زی شاه چین¹⁹

۱ ورا شاه-IV ۲ جهان پاک-I, IV ۳ شهی-IV; مهی-I ۴ در آمد-VI ۵
شهر-I ۶ پس آنگه نیابت-I; ازان دو نیابت-Л ۷ توران زمین
تاج شاه‌ی و تخت سران-VI; تخت شاه‌ان و تاج کیان-IV ۸ شهر-IV, VI ۹
همان تیغ و مهر و -IV, VI; همان تیغ و مهر و نگین و کلاه-I ۱۰ دیدگاه-I ۱۱
ج ۱, IV-доб.: ۱۲ خسرو-I ۱۳ همان تخت عاج
مر اورا که بد هوش و فرهنگ و رای * مر اورا چه خوانند ایران خدای
در آمد-IV, VI ۱۶ فرزانه سالخورد-IV, VI ۱۵ VI-б. оп. ۱۴ دگر-I ۱۳
I-доб.: ۱۹ سواری-VI ۱۸ 195 стоит перед б. 194 текста. ۱۷ Л, IV; چیرگی-IV, Л
بگفت آنچه اندر دل اندیشه کرد * فرستاده را... (далее испорчено)

175 خروشید و بار غریبان بپست
زگوهر یمن گشت^۱ افروخته
[چو فرزند را باشد آئین و فرّ
بسوی فریدون نهادند روی
ابریشت شرزه هیونان مست
عماری یک اندر دگر دوخته^۲
گرامی بدل برجه ماده چه نر]
جوانان بیینادل راهجوی^۳

۵

180 نهفته چو بیرون کشید^۴ از نهان
یکی روم و خاور دگر ترک و چین^۵
نخستین بسلم اندرون بنگرید
بفرمود تا لشکری برگزید^۶
بتخت کیان اندر آورد پای
دگر^{۱۲} تور را داد توران زمین^{۱۳}
یکی لشکری نامزد کرد شاه
بسه بخش کرد آفریدون^۵ جهان
سیم دشت گردان^۷ و^۸ ایران زمین
همه روم و خاور مر اورا سزید
گرازان سوی خاور اندر کشید^{۱۰}
همی خواندندیش خاور خدای^{۱۱}
ورا کرد سالار ترکان و چین^{۱۴}
کشید آنگهی تور لشکر بر راه

^۱ Л— зهر گونه گوهر شد—^۲ I— вместо б. 176 текста доб.:

چو فرزند باشد بآیین و فرّ * گرامی بدل برچه ماده چه نر
عماری بپشت هیونان بپست * چنان چون بود ساز آیین پرست
ابا مال و با خواسته شاهوار * همیشه بکار اندرون نیک یار
Л, I, IV, VI—доб. Л—چارهجوی^۳ IV, VI—доб. варианты бб. рук. I.

отрывок — рассказ о том, как Фарйдун испытывал своих сыновей, представ перед ними в облике дракона, и о том, как он нарекал им и их женам имена: Л, I—49 бб.; IV, VI—53 бб.; Б—перевод бб. отсутствует. ^۴ VI—کردش فریدون^۵ VI—نهفته برون آورید^۶ Л, VI—ترک

سوی مرز—^{۱۰} Л—لشکر جنگجوی^۹ Л, IV—без^۸ I, و^۷ VI—گرگان^۷ چین
VI—б. оп. ; بدان سوی خاور سر اندر کشید—IV; خوارزم بنهاد روی
VI—; توران زمین—^{۱۴} Л—ترکان و چین—^{۱۳} Л—^{۱۲} VI—б. оп. ^{۱۱} VI—
ترکان چین

- فرستادشان لشکری گشتن پیش شدند این سه پرمایه اندر یمن¹ 160
همی گوهر² و زعفران ریختند همه یال اسبان پر از مشک و می نشستن گهی ساخت شاه یمن در گنجهای کهن کرد باز³ 165
سه خورشیدرخ را چو باغ بهشت ابا تاج و با گنج نادیده رنج بیاورد هر سه بدیشان سپرد [زکینه بدل گشت شاه یمن¹¹]
[بد از من که هرگز مبادم میان¹³ 170
]به اختر کس آن دان¹⁵ که دخترش نیست به پیش همه موبدان سرو گفت بدانید کین سه جهان بین خویش¹⁸
بدان تا چو دیده بدارندشان
- چه بیگانه فرزندگان و چه خویش برون آمدند از یمن مرد و زن همی مشک با می برآمیختند پراگنده دینار در زیر پی³ همه نامداران شدند انجمن⁴ گشاد آنچه یکچندگه بود راز⁶ که موبد⁷ چو ایشان صنوبرنکشت مگر زلفشان دیده رنج شکنج⁸ که سه ماه نو بود و سه شاه⁹ گرد¹⁰ که از آفریدون بد آمد¹² بمن [که ماده شد از تخم نره کیان¹⁴] چو دختر بود روشن اخترش نیست¹⁶ که زیبا بود ماه را شاه جفت¹⁷ سپردم بدیشان بر آیین خویش¹⁹ چو جان پیش دل بر نگارندشان²⁰

1 IV—ان سپاه اندرون یمن—VI 2 3 Л, I, IV, VI—доб. отрывок — испытание Сарвом сыновей Фаридуна: Л—31 бб.; I, IV, VI—33 бб.; Б—перевод бб. отсутствует.

4 Л—ان انجمن—IV 5 باز کرد—IV 6 راز کرد—VI 7 IV, VI—دهقان—IV 8

ابا تاج و با گنج آراسته * سر زلف مشکین به پیراسته 9 شیر—VI 10 Л—доб.:

چو از کار پیوند پردخته شد * دلش بر ترازوی غم سخته شد بد از این که هرگز—I 13 که بد ز آفریدون بیامد—I, IV, VI 12 I—мисра срезано. ان تیرو تخم کیان (?)—I; که مایه شد و ز تخم آمد زیان—Л 14 نشان—IV; مبادم میان کسسی دان—I, VI 15 в тексте—по Т. که از ماده شد تخم بی برکیان (?)—VI—б. оп.; IV—б. оп. 16 IV—б. оп. 17 IV—доб.:

به اختر هران کس که دخترش نیست * چو دختر بود روشن اخترش نیست بد از من که هرگز مبادم میان * که ماده شد از تخم من برکیان 20 I — б. 174 стоит 19 I, IV, VI—بآیین من—I, IV, VI 18 I, IV, VI—من 170 текста. 169 и 170 текста. 173 текста. перед б.

- 145 [بخوبی^۱ سخنهایش پاسخ دهید
ازیرا که پرورده^۲ پادشاه
سخن گوی و روشن دل و پاک دین
زبان راستی را بیاراسته
شما هر چه گویم زمن بشنوید
یکی ژرف بین است شاه یمن
گرانمایه و پاک^۳ هر سه پسر
زپیش فریدون برون آمدند
[بجز رای و دانش چه اندر خورد
- 150 چو پرسد سخن^۲ رای فرح نهید^۳
نبایید که باشد بجز پارسا
بکاری که پیش آیدش پیش بین
خرد خیره کرده ابر خواسته
اگر کار بندید خرم شوید
که چون او نباشد بهر انجمن^۴
همه دل نهاده بگفت پدر
پراز دانش و پسر فسون آمدند
پسر را که چونان^۶ پدر پرورد^۷

۴

- 155 [سوی خانه رفتند هر سه چو باد
[چو خورشید زد عکس برآسمان
برفتند و هر^۸ سه بیاراستند^۹
کشیدند بالشکری چون سپهر
چو از آمدنشان شد آگاه سرو
- شب آمد بخفتند پیروز و شاد
پراگند بر لاورد ارغوان
ابا خویشتن موبدان خواستند^{۱۰}
همه نامداران خورشیدچهر
بیاراست آشکر چو پرت تنرو^{۱۱}

3 IV — вместо бб. 2 IV, VI — همه — IV, VI — چو پرسد — IV, VI; بجز بی — I — 1

146—149 доб.:

زبان راستی را بیاراسته * خرد خواسته کرده بر خاسته (?)
شما هرچه گویم زمن بشنوید * اگر کار بندید خرم شوید
VI — вместо бб. 146—149 доб.:

ازیرا که پرورده پادشاه * نبایید که باشد درو پارسا
Б—перевод бб. 146—149 отсутствует. 4 VI — б. оп.; Л, I, IV, VI — доб. отрывок — поучение Фарйдуна
сыновьям относительно тех испытаний, которым их подвергнет Сарв в Йемене: Л—17 бб.; I, IV —
13 бб.; VI—14 бб.; Б—бб. не переведены. 5 Л — ان پاک 6 IV — چون خود VI — چون او VI —
برآراسته VI — 9 برفتند چو هر — IV 8 I, IV, VI — бб. 154 и 155 оп. 7
11 I, IV — تنرو 10 VI — خواسته

پس ار¹ شاه را این چنین است کام
بفرمان شاه این سه فرزند من
کجا من بپینم سه شاه ترا
بیایند هر سه⁴ بنزدیک من⁵
شود شادمان دل بدیدارشان 130
به بینم کشان دل⁷ پر از داد هست
پس آنگه سه روشن جهان بین خویش⁸
چو آید¹¹ بدیدار ایشان نیاز
سراینده جندل¹² چو پاسخ شنید
پیر از آفرین لب زایوان اوی 135
بیامد چو نزد فریدون رسید
سه فرزند را خواند شاه جهان
از آن رفتن¹⁴ جندل و رای¹⁵ خویش
چنین گنت کین شهریار¹⁶ یمن
چو ناسفته گوهـر سه دخترش بود 140
[سروش ار بیابد چو ایشان عروس
ز بهر شما از پدر خواستیم
کنون تن ببااید بر او شدن
سراینده باشید و بسیارهوش

نشاید زدن جز بفرمانش گام
برون آنگه آید ز پیوند² من
فرزنده تـاج و گاه ترا³
شود روشن این شهر تاریک من⁶
به بینم روانهای بدیدارشان
بزنهارشان دست گیرم بدست
سپارم بدیشان برآیین⁹ خویش¹⁰
فرستم سبکشان سوی شاه باز
بهوسید تختش¹³ چنان چون سزید
سوی شهریار جهان کرد روی
بگفت آن کجا گفت و پاسخ شنید
نهفته برون آورید از نهان
سخنها همه پاک بنهاد پیش
سر انجمن سرو سایه فکن
نبودش پسر دختر افسرش بود
دهد پیش هر یک مگر¹⁷ خاک بوس [
سخنهای بایسته آراستیم
بهر¹⁸ بیش و کم رای فرخ زدن
بگفتار او بر نهاده دو گوش

بشادی بیایند—IV⁵ شادان—I⁴ VI-6. оп. 3 ز در بند—I² اگر—IV, VI¹
برآیین—IV, VI⁹ من—I⁸ که دلشان—IV, VI⁷ IV-6. оп. 6 نزدیک من
گر آید—IV; کت آید—I¹¹ I-132 стоит перед 6. 131 текста. I-132; I, IV, VI-6. من—I¹⁰
ز پیونده جندل هم از رای—IV¹⁵ زیوئیدن—VI¹⁴ دستش—VI¹³ جندل—IV¹²
دهد—VI; دهد بر بر هر یکی—IV; مگر پیش هر سه دهد—I¹⁷ کین سرو شاه—VI¹⁶
بهر نیک و بد—VI¹⁹ زهر—I¹⁸ در بر هر یکی

- [ازین در سخن هرچه دارید¹ یاد
 110 جهان آزموده دلاور سـرـان
 که ما همگنان آن نه بینیم رای
 اگر شد فریدون جهان شهریار
 سخن گفتن و کوشش² آیین ماست
 بخـنـجـر زمـین را³ میستان⁴ کنیم⁵
 115 سه فرزند اگر بر تو هست ارجمند
 وگر چاره کار⁷ خواهی هـمی
 ازو آرزوهای پرمایه جـوی
 چو بشنید از آن نامداران⁹ سخن
 سراسر بهن بر بجاید گشاد
 گشادند یک یک براسخ زبان
 که هر بادرا تو بجنبی زجای
 نه ما بندگانیم با گوشوار
 عنان و سنان تافتن دین ماست
 بنیزه هوارا نیستان کنیم
 سر بدره بگشای ولب را ببنند⁶
 بترسی ازین پادشاهی هـمی
 که کردار آنرا⁸ نه بینند روی
 نه سردید آنرا بگیتی نه بن¹⁰

۳

- فرستاده شاه را پیش خواند
 120 که من شهریار ترا کهترم
 بگویش که گرچه تو¹² هستی بلند
 پسر خود گرامی بود شاه را
 سخن هرچه گفتی¹³ پذیرم هـمی
 اگر¹⁵ پادشا دیده¹⁶ خواهی من
 مرا خوارتر چون سه فرزند خویش
 125 فراوان سخن را بخوبی براند
 بهرچ او¹¹ بفرمود فرمان برم
 سه فرزند تو بر تو بر ارجمند
 بویژه که زیبا بود گاه را
 ز دخترمن¹⁴ اندازه گیرم هـمی
 وگر دشت گردان و تخت یـهن
 نه بینم بهنگام بایست پیش¹⁷

شمرها- VI-⁴ جهانرا- IV-³ بخشش- I, IV, VI-² هرچستان هست- I, IV, VI-¹
 که کسی- I-⁸ یار- IV-⁷ کرد- I-⁷ ز بند- L-⁶ I-⁵ میسرا سрезانو. گلستان
 کین را و نه نیز بن- IV-¹⁰ کاردانان- I, IV, VI-⁹ که پایان اورا- VI-⁹ کرد آنرا
 آنچه گوئی- VI-⁹ هرچه گوئی- IV-¹³ هرچند- IV, VI-¹² بهرچم- IV, VI-¹¹
 پا بست خویش- IV, VI-¹⁷ دید- IV-¹⁶ که گر- VI-¹⁵ ز فرزند- I-¹⁴

- 95 فرستاده را زود جائی¹ گزید
بیامد در بار دادن ببست
فراوان کس از دشت نیزه‌وران
نهفته برون آورید از نهفت
که مارا بگیتی ز پیوند³ خویش
100 فریدون فرستاد زی من پیام
همی⁶ کرد خواهد ز چشم جدا
فرستاده گوید چنین گفت شاه
گراینده هر سه بپیوند⁸ من
اگر گویم آری و دل زان تهی
105 وگر آرزوها سپارم بدوی
[وگر سر به پیچم ز فرمان¹⁰ او
کسی کو بود شهریار زمین
شنیدستم از¹³ مردم راه جوی
- پس آنگه بکار اندرون بنگرید²
بانبوه اندیشگان در نشست
بر خویش خواند آزموده سران
همه رازها پیش ایشان بگفت
سه شمعست روشن بدیدار⁴ پیش
بگسترد پیشم یکی خوب⁵ دام
یکی رای بایید زدن با شما
که مارا سه شاهست زیبای گاه⁷
سه روی پوشیده فرزند من
دروغ⁹ نه اندر خورد با مهی
شود دل پرآتش پر از آب روی
بیک سو گرایم ز پییمان او¹¹
نه باز یست¹² با او سگالید کین
که ضحاک را زو چه آمد بروی

مرا روز روشن شود تار شب * بایید گشادن بپاسخ دولاب
گشاده بریشان بود راز من * بهر نیک و بد باشد انباز من
IV—вместо бб. 91—94 доб.:

همی گفت اگر پیش بالین من * نبینم سه ماه این جهانبین من
مرا روز روشن شود تاره شب * نباید گشادن بپاسخ دو لب
ستایش بایید بپاسخ کنون * مرا چند رازست با رهنمون
بریشان گشاده کنم راز من * بهرکار هستند انباز من
VI—вместо бб. 91—94 доб. варианты бб. рук. IV; Б—вместо этих бб. доб.: وأطلق لسانه بالثناء والدعاء

¹ جایگاهی — I 2 Л, I—б. 96 стоит перед б. 95; Б—порядок изложения как в тексте.
نغز—VI⁵ دیدار—IV, VI⁴ زگیتی بکردار—VI⁷ زگیتی سه فرزند — IV⁸
دروغی—IV⁹; دروغ آن — I⁹ بپییمان — IV⁸ باتاج وگاه — IV⁷ همه — VI⁶
هراسان—IV¹⁰ هراسان شود دل ز پییمان او—I¹¹ زگفتار—VI¹¹ زبیکار—IV¹⁰
برنجست — IV¹² جهانی شود زین پر از گشت وگو—VI¹² شود دل ز آزار او
شنید این سخن — I, IV, VI¹³ نه نیکست — VI¹³

- 80 مرا¹ پادشاهی² آباد هست سه فرزند شایسته³ تاج و گاه زهرکام و هر خواسته بی نیاز مر این سه گرانمایه را در نهفت ز کار آگهان آگهی⁴ یافتیم کجا از پس پرده پوشیده روی 85 مران هر سه را نوز⁵ ناکرده نام که ما نیز نام سه فرخ نژاد کنون این گرامی دو گونه گهر سه پوشیده رخ را سه دیهیم جوی فریدون پیامم بدین گونه داد 90 پیامش چو بشنید شاه یمن [همی گفت گر پیش بالین من [مرا روز روشن بود تاره شب [سراینده را گشت کای نامجوی [شتابت نباید پاسخ کنون
- همان¹ گنج و مردی² و نیروی دست³ اگر داستانرا بود گاه ماه⁴ بهر آرزو دست ایشان⁵ دراز بماید کنون⁶ شاهزاده سه جفت⁷ بدین آگهی تیز بشتافتیم سه پاکیزه داری تنوای نامجوی چو بشنیدم⁹ این دل شدم¹⁰ شادکام حواندر خور آید نکردیم یاد بماید برآمیخت با یکدگر¹¹ سزارا سزاوار بی گشت و گوی تو پاسخ گزار¹² آنچه آیدت یاد بهژمرد چون زاب کننده سمن¹³ نبیند سه ماه این جهانبین من] بماید گشادن پاسخ دو لب] زمان باید اندر چنین گشت گوی] مرا چند رازست با رهنمون]

همان گنج شاهی و بنیاد هست IV-³ مردان L-² هم L-¹ (в обоих мисра). اگر داستانرا بود گاه IV-⁴ L, I-⁶ 80 стоит перед б. 79 текста. و بنیاد هست VI-⁵ L-^{доб.}؛ مرا هست دانا بآیین و راه VI-⁷؛ و شاه

مرا داد دادار فریاد بخشش * بدیشان شب و روز من هست کش (?) ستایم (?) ز یزدان که او داد دست * مرا بر چنین دستگاه و نشست ز هر گونه چون بنگرم روزگار * مرا هست خود بخت آموزگار بماید همی شاهرا داشت جفت IV-⁷ همی بایدم VI-⁶؛ بماید همی I-⁶ گشته L-⁵ یک L-¹¹ ازو دلش شد VI-^{شد}؛ شد دلم I, IV-¹⁰ بشنید I, VI-⁹ نیز IV-⁸ چون VI-^{چون} آب کنده سمن I-¹³ کن از IV-¹²؛ برآمیخت باید ابا یکدگر I-^{با}؛ دگر بدل گفت اگر پیش بالین من * نبیند سه ماه این جهانبین من I-^{вместо бб. 91 — 94 текста доб.}؛ ازخران یاسمن (?)

1 سالش چو یک پنجه اندر کشید
 ببخت جهاندار هر سه پسر 50
 ببالا چو سرو و برخ چون بهار
 از این سه دو پاکیزه از شهرناز
 پدر نوز ناکرده از ناز 8 نام
 فریدون از آن نامداران خویش
 کجا نام او چندان پرهیز 55
 بدو گفت برگرد گرد جهان
 سه خواهرزیک مادر و یک پدر
 بخوبی سزای سه فرزندمن
 [ببالا و دیدار هر سه یکی
 چو بشنید چنل ز خسرو سخن 60
 که بیدار دل بود و پاکیزه 18 مغز
 ز پیش سپهبد برون شد بر راه
 سه فرزندش 2 آمد گرامی پدید
 سه خسرو 3 نژاد از در 4 تاج زر
 بهر چیز مانده شهریار
 یکی 5 کهنتر از خوب چهر 6 ارنواز 7
 همی 9 پیش پیلان 10 نهادند گام 11
 یکی را گرنامه تر 12 خواند پیش 13
 بهر کار 15 دلسوز بر شاه بر
 سه دختر گزین از نژاد مهان 16
 پری چهره و پاک و خسرو گهر
 چنان چون بشاید بپیوند من 16
 که این را ندانند از آن اندکی
 یکی رای پاکیزه افگند بن
 زبان چرب و شایسته کار نغز 19
 ابا چند تن مر ورا نیکخواه

از پی-IV 4 فزخ-IV, VI 3 I-дальше срезано; 2 فرزند-IV 1 چو-IV
 5 I-дальше срезано. 6 IV, VI-خوب رخ 7 Л-доб.:
 کم-این بود بافر و برز کیان * دو مهتر ز کینه سری بر زیان
 11 IV-доб.: سلطان-VI; بپینان-IV 10 همش-Л 9 نیز نا کرده شان هیچ-IV 8
 از انسان بدیشان نگه کرد شاه * که گشتند زیبای تخت و کلاه
 13 Л-доб.: 12 IV-بر I, VI-доб. варианты того же б.; I-второе мисра срезано.
 پژوهنده دانشش و راه و روز * بهر کار پیروز و گیتی فروز
 16 I-б. 57 оп. I-дальше срезано; 15 Л-روز-IV; 14 I, IV, VI-رامبر-IV, VI, I
 17 I-б. поврежден; I, IV, VI-вместо следующего б. доб.:
 پدر نام ناکرده از نازشان * بدان تا نخوانند باوازشان
 I-после этого б. доб. еще один б.-место выкрошилось. 18 IV-بیدار-VI
 19 I, IV, VI-б. 62 оп.

- نماند¹ چنینه دان جهان بر کسی
فرانک نه آگاه بد⁴ زین نهان
15 رضحاک شد تخت شاهى تهى
پس آگاهى آمد ز فرخ پسر
نیایش کنان شد سروتن بشست⁹
نهاد آن سرش پست بر خاک بر
همی¹² آفرین خواند¹³ بر کردگار
20 وزان پس¹⁵ کسی را¹⁶ که بودش نیاز
نهانش نوا کرد¹⁸ وکس را نگفت
یکی¹⁹ هفته زین گونه بخشید چیز
دگر هفته مر بزم را کرد ساز
بیاراست چون بدوستان خان²¹ خویش
25 وزان پس همه گنج آراسته
همان²³ گنجهارا گشادن گرفت
گشادن در گنج را گاه دید
همان جامه و گوهر²⁶ شاهوار
همان جوشن و خود وزوپین و تیغ
30 همه خواسته بر شتر بار کرد
- درو شادکامى نیابى² بسى³
که فرزند او شاه شد بر⁵ جهان
سرآمد بر روزگار مهى⁶
بمادر⁷ که فرزند شد تاجور⁸
بپیش جهانداور آمد نخست¹⁰
همی خواند¹¹ نفرین بضحاک بر
برآن شادمان¹⁴ گردش روزگار
همی داشت روز بد خویش راز¹⁷
همان را ز او داشت اندر نهفت
چنان شد که درویش نشناخت²⁰ نیز
مهانى که بودند گردن فرار
مهانرا همه کرد مهمان خویش
فرار آوریده نهان²² خواسته
نهاد²⁴ همه رای دادن گرفت
درم خوار شد چون پسر شاه دید²⁵
همان اسپ تازی بزین عذار²⁷
کلاه و کمر هم²⁸ نبودش دریغ²⁹
دل پاک سوى جهاندار کرد

1 I—после 3 وزو شادمانى نماید—IV; 2 L—نیاید—L 1
چو آگاه شد—I 4 12 дает б. 17 текста; IV—б. 13 стоит после б. 14 текста; VI—б. оп.
پیش دادار شد—I 9 I—б. оп. 8 بآذر (9)—IV 7 بهی—IV; I—б. оп. 6 در—IV 5
بدل—IV 14 کرد—L 13 بسى—I 12 کرد—L 11 پراز آفرین جهاندار شد—I 10
همی داشت روز—IV 17 هرآن کس—I, IV, VI 16 ازیشان—IV; از آن پس—L 15 شاد از
بیگ—IV 19 برافزود—L 18 ازو دست روز بدی داشت باز—VI; از بر خویش باز
نهادن—IV 24 سر—VI; همه—I 23 آوردند از—IV 22 جای—IV 21 نشینید—IV 20
خود—IV 28 فسار—IV 27 جامه گوهر—L 26 I—б. оп. 25

فریدون

۱

فریدون چو^۱ شد بر جهان کامگار
 برسم کیان تاج و تخت مہی
 بروز خجسته سر مهر ماه^۳
 زمانه بی اندوه گشت از بدی
 ۵ دل از داوریها بپرداختند
 نشستند فرزندگان شادکام
 میء روشن و چهره شاه نو
 بفرمود تا آتش افروختند
 پرستیدن مهرگان دین اوست
 ۱۰ اگر یادگارست ازو ماه مهر^۹
 ورا بدجهان سالیان پانصد^{۱۰}
 جهان چون برو بر نماند ای پسر
 ندانست جز خویشتن شهریار
 بیاراست با کاخ^۲ شاهنشاهی
 بر بر نهاد آن کیانی کلاه
 گرفتند هرکس ره ایزدی^۴
 بآیین^۵ یکی جشن نو ساختند^۶
 گرفتند هر یک^۷ ز یاقوت جام
 جهان نو ز داد و^۸ سر ماه نو
 همه عنبر و زعفران سوختند
 تن آسانی و خوردن آیین اوست
 بکوش و برنج ایچ منمای چهر
 نیفکنند^{۱۱} یکروز بنیاد بد
 تو نیز از میپرست و^{۱۲} انده مخور

۱ I-که ۲ Л-تاج; VI-گاه ۳ مهر و ماه-Л ۴ Л, VI-بخردی; Л, IV, VI-6.4
 стоит перед б 3 текста. ۵ I-برآیین- ۶ IV, VI-обратный порядок мисра.
 ۷ I, IV-کس ۸ I, VI-داد و ۹ Л, I, IV, VI-جهان گشت روشن-IV; جهان پر ز داد و ۱۰ IV-صد و پانچ بود سالیان-VI; پانصد-
 (в тексте по T). ۱۱ I-نماید ۱۲ IV-ترانیز اینست-VI; ترانیز اینست-IV ۱۳ که ننگند-I

465	بـکـوه اندرون تنـگ جـایش گـزید	نـگه کـرد غـاری بـنش نـاپـدید
	بـیـاورد مـسـمـارـهـای گـران	بـجـایـی کـه مـغـزش نـبـود اندران
	فـرو بـست ¹ دسـتش بـر آن کـوه بـاز ²	بـدان تـا بـمـاند بـسختـی دراز ³
	بـسـتـش بـران گـونـه آوـیختـه	وزو خـون دـل بـرزمـین رـیختـه ⁴
	[ازو نـام ضحاک چـون خـاک شـد	جـهان از بـد او هـمه پـاک شـد]
470	[گـسـتـه شـد از خـویش و پـیـوند او	بـمـانـده بـدان گـونـه دـن بـند او] ⁵

¹ I, IV, VI—бб. 469 и 470 оп. ² I—доб. ³ I—доб. ⁴ I, IV, VI—бб. 469 и 470 оп. ⁵ Л —доб. нравоучительное заключение—17 бб.; I, IV, VI—доб. нравоучительное заключение —15 бб.; Б—перевод нравоучительного заключения отсутствует.

وگر نه من ایسر همی بودمی
 مهان پپیش او خاک دادند بوس
 455 دمام برون رفت لشکر ز شهر *
 ببردند ضحاک را بسته خوار
 همی راند ازین گونه تا شیرخوان
 بسا روزگارا که بر کوه و دشت
 بران گونه⁶ ضحاک را بسته سخت⁷
 460 همی راند اورا بکوه اندرون
 بیامد هم آنگه خجسته سروش
 که این بسته را تا دماوند کوه
 مبر جز کسی را¹² که نگزیردت
 بیاورد ضحاک را چون نوند

بسی با شما روز¹ پیودمی
 زدرگاه برخاست آوای کوس²
 وزان شهر³ نایافته هیچ⁴ بهر
 پیشت هیونی برافگنده زار
 جهانرا جو این بشنوی پیر خوان
 گذشتست و بسیار خواهد⁵ گذشت
 سوی شیرخوان برد بیدار بخت⁸
 همی خواست کارد⁹ سرش را نگون
 بخوبی¹⁰ یکی راز گفتش بگوش
 ببر هم چنان تازیان بی گروه¹¹
 بهنگام سختی ببر گیردت
 بکوه دماوند کردش بپند¹³

1 IV-سال 2 Л-доб.:

همه شب دو دیده بدرگاه بر * خروشان بران روز کوتاه بر
 که تا اژدهارا برون آورید * ببند کمندی چنان چون سزید
 شهر-IV, VI; شاه-Л 4 وزان شاه-IV, VI 3 I, IV, VI-доб. варианты тех же бб.
 کوه- I, VI 6 بر ما بخواید-VI; بسیار و خواهد-IV; و چندی بخواید-Л 5
 تازنان (?)-I 11 بچربی-IV 10 کردن-IV 9 چون پیل مست-IV 8 دست-IV 7
 Л-доб. 13 مگر زان کسی خود-VI; نگهبان کسی خود-IV 12 باگروه

زسرتا بپایش زهی برکشید * سراسر یکی چرم ازو برکشید
 بدان زه سروپای و دستش ببست * همه بند و گردنش برهم شکست
 چو بندی برآن بند بفزود نیز * نبود از بد بخت او مانده چیز
 VI-доб. варианты тех же бб.; I-доб.:

چو بندی برآن بند بفزود نیز * نماند از بد بخت مانیده چیز
 از او نام ضحاک چون خاک شد * جهان از بد او همه پاک شد
 گسسته شد از خویش و پیوند او * بمانده بکوه اندرون بند او
 IV-доб.:

چو بندی بران بند بفزود نیز * نبود از بد بخت او مانده چیز

- فریدون چو بشنید ناسود دیر
 بتندی بستمش دو دست و میان
 نشست از بر تخت زین او 435
 بفرمود کردن بدر بر خروش
 نباید که باشید با ساز جنگ
 سپاهی نباید که با پیشه‌ور
 یکی کارورز⁸ و یکی گرزدار
 چو این کار آن جوید آن کار این 440
 ببنند اندرست آنکه ناپاک بود
 شما دیر مانید و خرم شوید
 [شنیدند یکسر سخنهاى شاه
 وزان پس همه نامداران شهر
 برفتند با رامش و خواسته 445
 فریدون فرزانه بنواخته‌شان
 همی پندشان داد و کرد¹⁵ آفرین
 [همی گفت کین جایگاه منست
 که یزدان پاک از میان گروه
 بدان تا جهان از بد ازدها 450
 چو بخشایش آورد نیکی دهش
 منم کدخدای جهان سربسر
- که‌ندی¹ بیاراست² از چرم شیر
 که نگشاید آن بند پیل³ زیان
 بیفگند⁴ ناخوب آیین او
 که هرکس که دارید بیدار هوش⁵
 نه زین گونه⁶ جوید کسی⁷ نام و ننگ
 بیک روی جویند هر دو هنر
 سزاوار هرکس پدیدست کار
 پراشوب گردد سراسر زمین⁹
 جهانرا زکردار او پاک بود
 برامش سوی ورزش¹⁰ خود شوید¹¹
 ازان مرد پرهیز با دستگاه
 کسی کش بد از تاج وز گنج¹² بهر¹³
 همه دل بفرمانش آراسته
 بر اندازه بر پایگه¹⁴ ساختشان
 همی یاد کرد از جهان‌آفرین¹⁶
 بنیک اختر بومتان روشنست
 برانگیخت مارا زالبرز کوه
 بفرمان گرز¹⁷ من آید رها¹⁸
 بنیکی بپاید سپردن رهش
 نشاید¹⁹ نشستن بیک جای بر

آن بند شیر-IV; آن ژنده پیل-II³ برآراست-IV² که‌ندی-I¹
 که ای نامداران بسیار هوش-IV; که ای نامداران با فر و هوش-I⁵ برانداخت-VI⁴
 VI-6. on.⁹ گاوورز-II⁸ یکی-I⁷ نه زین باره-VI; نه این باره-IV; وزین باره-I⁶
 I, IV, VI - 6. 443 on. بشادی سوی منزل خود شوید-VI; IV-6. on.¹¹ ورزش-II¹⁰
 کسی را که بود آرزو گنج مهر-I¹³ از ناز و از گنج-VI; از گنج و از نام-IV¹²
 IV - 6. 448 on¹⁶ بس-II¹⁵ ز راه سزا پایگه-IV, VI; ز راه خرد پایها-I¹⁴
 نباید-I¹⁹ بفرمن آمد شمارا رها-I¹⁸ بفر و بگرز-IV¹⁷

همه پير و برنانش فرمان برريم
 نخواستاهيم برگاه ضحاك را
 سپاهي و شهري³ بگردار كوه
 از آن شهر روشن يكي تيره گرد
 پس آنگاه⁵ ضحاك شد چاره جوي
 420 باهن⁷ سراسر بپوشيد تن
 بچنگ اندرون شست يازي كه نند
 بديد آن سيمه نرگس شه رناز
 دو رخساره روز و دو زلفش چو شب
 425 به غز اندرش آتش رشك خاست
 نه از تخت ياد و نه جان ارجمنند
 بدست¹⁴ اندرش آگون دشنه بود
 ز بالا چو پي بر زمين بر نهاد
 بران گرزۀ گاوسر دست برد
 430 بيامد سروش خجسته دمان
 همي دون شكسته بپندش چو سنگ
 بكوه اندرون به بود بند او

يكايك زگفتار¹ او ننگنريم
 مـرآن ازدهـادوش² ناپاك را
 سراسر بچنگ اندر آمد گروه⁴
 برآمد كه خورشيد شد لاجورد
 زلشكر سوي كاخ⁶ بنهاد روی
 بدان تا نداند كس زانجهـن⁸
 برآمد بر بام كاخ⁹ بانند¹⁰
 پراز جادوئي با فريدون پراز¹¹
 گشاده بنفريـن ضحاك لب¹²
 بايوان كه نند اندر افگند راست
 فرود آمد از بام كاخ بانند¹³
 بخون پريـچهرگان تشنه بود¹⁵
 بيامد فريدون بگردار باد
 بزد بر سرش ترگ بشكست¹⁶ خرد
 مزن گرفت كورا نيامد زمان
 بپر تا دو كوه آيدت پيش تنگ
 نيابيد برش خويش و پيـوند او

اندرون همگروه—I, IV, VI⁴ شاهی—IV³ ازدها چشم—IV² فرمان—VI¹
 بآيين—IV⁷ خانه—I, II⁶ پر از خشم—VI⁵; پس از رشك—IV⁵; هم از رشك—I⁵
 برآمد چنان هم بكاخ—VI⁵; برآمد بران بام كاخ—IV⁹ کسی از انجهن—I, IV, VI⁸
 I, IV, VI—обратный порядок мисра.¹⁰ بناز—IV, VI¹¹ II, I, IV, VI—доб.:¹²
 بدانست كان كار هست ايزدي * رهـايـي نيابـد زدست بـدي
 13 I—доб.:
 همان تميز خنجر كشيد از نيام * نه بگشاد راز و نه برگفت نام
 14 IV, VI—بچنگ¹⁵ II—доб.:
 همان تميز خنجر كشيد از نيام * نه بگشاد روی و نه بر گرفت نام
 16 I—کرد او¹⁶ IV, VI—доб. тот же б. в варианте 13-го разночтения.

چرا تو^۱ نسازی همی^۲ کار خویش
 ز تاج^۵ بزرگی چو موی از خمیر
 400 [ترا دشمن آمد بگه برنشست
 همه بند و نیرنگت از رنگ برد
 که هرگز نیامدت^۳ ازین^۴ کار پیش
 برون آمدی مهتر را چاره گیر^۶
 یکی گرز^۷ گاو پییکر بدست
 دلارام بگرفت و گاهت سپرد]

۱۲

جهاندار ضحاک از ان گفت گوی
 [چو شب گمردش روز پرگار زد
 بفرمود تا بر نهادهند زمین
 405 بیامد دمان با سپاهی گران
 ز بی راه مـرکـاخ را بـام و در
 سپاه فریدون چو آگه شدند
 ز اسپان جنگی فرو ریختند
 همه بام و در مردم شهر بود
 410 همه در هوای فریدون شدند
 ز دیوارها خشت وز بام سنگ
 ببارید چون ژاله زابر سیاه
 به شهر اندرون هر که برنا بدند
 سوی لشکر آفریدون شدند
 415 خروشی بر آمد ز آتشکده
 بجوش^۷ آمد وزود^۸ بنهاد روی^۹
 فروزنده را مهره در قار زد
 بران بادپایان^{۱۰} باریک بین^{۱۱}
 همه نـرـه دیوان^{۱۲} جنگ آوران
 گرفت و بکین اندر آورد سر
 همه سوی آن راه بی ره شدند
 در آن جای تنگی بر آویختند
 کسی کش جنگ آوری بهر بود
 که از درد^{۱۳} ضحاک پر خون بدند^{۱۴}
 بکوی اندرون تیغ و تیر و خدنگ
 پیئی را^{۱۵} نبید بر زمین جایگاه^{۱۶}
 چه پیران که در جنگ دانا بدند
 ز نیرنگ ضحاک بیرون شدند^{۱۷}
 که بر تخت اگر شاه باشد دده^{۱۸}

نمیامدت این-۱ ۴ که هرگز نامد-۳ IV ۳ تو از-۱ ۲ بر-۱ I, IV, VI ۱
 IV-۱ ۶ 398 стоит перед 6. 397 текста; I, IV —
 66. 400 и 401 оп. ۵ نیامد چنین VI-۱ نامد چنین-۱
 9 I, IV, VI — 6. 403 оп. ۸ تیغ-۱ VI ۷ بجوش-۱ I
 13 I, IV — ۱۲ نوردان زمین-۱ I ۱۱ راه پیویان-۱ I, IV ۱۰
 15 کسی را-۱ I ۱۳ 409 стоит после 6. 412 текста. VI-۱ ۸
 16 IV-۱ ۱۷ VI — 6. оп. ۱۸ روه (؟) VI-۱
 VI-۱ ۱۶ که پی را-۱ VI

- 380 بدو گفت ضحاک شاید بدن
چنین داد پاسخ ورا² پیشکار
بمردی⁵ نشیند بآرام⁶ تو
بآیین خویش آورد ناسپاس
بدو⁷ گفت ضحاک چندین منال
385 چنین داد پاسخ بدو کندرو
گرین نامور هست مهمان تو
که با دختران⁹ جهاندار جم
بیک دست گیرد رخ شهرناز
شب تیره گون خود¹² بتر زین کند¹³
390 چو مشک آن¹⁴ دو گیسوی دو¹⁵ ماه تو
[بگیرد بپریشان چو شد نیم مست
بر آشفست ضحاک برسان کرگ
بدشنام زشت و باواز سخت
بدو گفت هرگز تو در خان من
395 چنین داد¹⁹ پاسخ ورا²⁰ پیشکار
کزان بخت هرگز نباشد بهر²²
چو بی بهره باشی ز گاه مهی²⁴
- که مهمان¹ بود شاد باید بدن
که مهمان ابا³ گرزۀ گاو سار⁴
ز تاج و کمر بسترد نام تو
چنین گرتو مهمان شناسی شناس
که مهمان گستاخ بهتر بفال
که آری شنیدم تو پاسخ شنو
چه کارستش⁸ اندر شبستان تو
نشیند زند رای بر پیش و کم
بدیگر عقیق¹⁰ لب ارنوز¹¹
بزیر سر از مشک بالین کند
که بودند همواره دلخواه¹⁶ تو
بدین گونه مهمان نباید پُست¹⁷
شنید آن¹⁸ سخن کارزو کرد مرگ
شگفتی بشورید با شور بخت
ازین پس نباشی نگهبان من
که ایدون²¹ گمانم من ای شهریار
بمن چون دهی کدخدائی شهر²³
مرا کار سازندگی چون دهی²⁵

1 Л-добр.; 2 IV-بدو; 3 Л, VI-با; 4 IV-وبا; 5 VI-چو مهمان-Л; 6 I-باید; 7 IV-ورا; 8 IV, VI-چه کارست-Л; 9 I-جهاندار; 10 Л-عقیقی; 11 VI-دلنواز; 12 Л-هم; 13 IV-мисра испорчено; 14 Л, VI-از; 15 IV-چون; 16 I, VI-ب. оп.; IV-همراه و دلخواه; 17 I, VI-ب. оп.; IV-چون; 18 I, VI-این; 19 IV-گفت; 20 VI-بدو; 21 IV-که چنین; 22 I-نیایی; 23 Л-شهر; 24 I-6. оп.; 25 VI-ز شاهنشهی

- 365 بیار انجمن کن بر تخت من
چو بشنید از او این سخن کدخدای³
می روشن آورد و رامش گران
فریدون غم افکند⁶ و رامش گزید
چو شد رام گیتی دوان⁸ کندرو
نشست از بر باره راه جوی
370 بیامد چو پیش سپهبد رسید
بدو گفت کای شاه گردنکشان
سه مرد سرافراز با لشکری
ازان¹⁵ سه یکی کهتر اندر میان
بسالت کهتر فرزونیش بیش
375 یکی گرز دارد چو یک لخت کوه
باسپ اندرآمد بایوان شاه
بیامد بتخت کئی برنشست
هر آنکس که بود اندر ایوان تو
سر از پای¹⁷ یکسر فرو ریختشان
- چنان چون¹ بود² در خور بخت من
بکرد آنچه گفتش بدو رهنمای⁴
همان در خورش باگهر مهتران⁵
شبی کرد جشنی چنان چون سزید⁷
برون آمد از پیش سالار نو⁹
سوی شاه ضحاک بنهاد روی¹⁰
سراسر بگفت آنچه دید و شنید
بپر گشتن¹¹ کارت آمد نشان¹²
فران آمدند¹³ از دگر کشوری¹⁴
ببالای سرو و بچهر کریان
از آن مهتران او نهاد پای پیش
همی تابید اندر میان گروه
دو پرمایه با او همیون برآه
همه بند و نیرنگ تو کرد پست
زمردان مرد و ز دیوان تو¹⁶
همه مغز با خون برامیختشان

سخن را چو- IV, VI; سخنها چو بشنید از و کندرو- I³ سزد- II² کو- VI¹
بکرد آنچه فرمودش- IV, VI; برون آمد از پیش سالار نو- I⁴ بشنید از و کدخدای
I-б. оп.; IV-доб.:⁷ پی آورد- VI; چو می دید- IV⁶ I-б. оп.⁵ مهتر برای
می ناب و آواز چنک و سرود * همی داد مر عاشق-انرا درود
فریدون بدست (?) میء دلنواز * بدست دگر ماه رخ ارنواز
نشسته بدان تخت ضحاک بر * دلش پر ز کینه پر از باد سر
I-б. оп.⁹ II-доб.:¹⁰ دمان- VI; روان- IV⁸
چو روز از دل شب برآمد بران * چو آتش کز انگشت گیرد فران
II-б. оп.¹² I-б. оп.¹³ بیامد دمان- VI; بیامد دوان- IV¹⁴ زیرگشتن- IV, VI¹¹
زفرانه- VI; زگردان و از نره دیوان تو- IV¹⁶ ازین- I¹⁵ آمدند ای شه از کشوری
I, IV, VI-¹⁷ باران مردان و دیوان تو

ازین کشور آید بدیگر شود
 بیامد¹ کنون گاه بز آمدنش²
 گشاد آن نگار⁴ جگرخسته راز⁵
 زرنج دو مار سییه نغنونود
 که جائی نباید³ فراوان بدنش
 نهاده بدو گوش⁶ گردن فراز

۱۱

چو کشور زضحاک بودی تهی
 که او داشتی گنج⁷ و تخت و سرای
 350
 ورا کنندرو خواندندی بنام
 بکاخ اندر آمد دوان⁹ کنندرو
 نشسته به آرام در پیشگاه
 ز یک دست سرو سهی شهرناز
 355
 همه شهر یکسر پر از لشکرش
 نه آسیمه گشت و نه پرسید راز
 برو آفرین کرد کای شهریار
 خجسته¹² نشست تو با فرهی
 جهان هفت کشور ترا بنده باد
 360
 فریدونش فرمود¹⁴ تا رفت پیش
 بفرمود شاه دلاور¹⁶ بدوی
 نبیند آن و رامشگرانرا بخوان
 کسی کو برامش سزای منست

یکی مایه‌ور بد بسان رهی
 شگفتی بدل سوزگی کدخدای⁸
 بکنندی زدی پیش بیداد گام
 در ایوان یکی تاجور دید نو
 چو سرو بلند¹⁰ از برش گرد ماه
 بدست دگر ماه روی¹¹ ارنواز
 کمر بستگان صف زده بر درش
 نیایش کنان رفت و بردش نماز
 همیشه بزی تا بود روزگار
 که هستی سزاوار شاهنشاهی
 سرت بر تر از ابر بارنده¹³ باد
 بکرد¹⁵ آشکارا همه راز خویش
 که رو آلت تخت شاهی بجوی¹⁷
 بپیامی جام و بیارای خوان
 بدانش همان¹⁸ دلزدای منست¹⁹

نباشد—I, IV, VI³ بیاید که آید گه آمدنش—Л² بیاید—VI¹
 سپرده—IV⁶ نگارین بشه جمله راز—IV⁵ I—мисра срезано⁵ گشاده نگار—VI⁴
 شگفتی بدل سوزه با کدخدای—Л⁸ تاج—IV⁷ بدو گوش بسپرده—VI⁶ بدو گوش
 مامرخ—IV¹¹ روان—VI¹⁰ دمان—VI⁹ روان—IV⁹ بدل سوزگی در سرا کدخدای—VI⁸
 بگفت—I, IV, VI¹⁵ فریدون بفرمود—IV¹⁴ یازنده—IV¹³ همیشه—IV¹²
 ببزم اندرون—VI¹⁹ برامش نهان—Л¹⁸ بشوی—I¹⁷ آفریدون—IV¹⁶
 دلگشای منست

- 330 سرش را بدین گرزۀ گاوچهر
چو بشنید ازو این سخن¹ ارنواز
بدو گفت شاه آفریدون² تئوئی
کجا هوش ضحاک بردست تست
ز تخم کیان ما دو پوشیده پاک
همی جفت مان خواند او³ جفت مار
فریدون چنین پاسخ آورد باز
ببرم پیی ازدها را ز خاک
335 ببايد شمارا کنون گفت راست
برو خوب رویان گشادند راز
بگفتند کو سوی⁴ هندوستان
ببرد سر بی گناهان هزار
340 کجا گفته بودش یکی پیش بین
که⁵ آید که گیرد سر تخت تو
دلش زان زده فال⁶ پراکشست⁷
همی خون دام ودد و مرد و زن
مگر کو سروتن بشوید بخون
345 همان نیز⁸ از آن مارها بردوکت⁹

شاه فریدون - Л² سخن را چو بشنید ازو - IV; سخنها چو بشنید ازو - I, VI¹
گشایش جهانرا - IV; گشاد جهانرا - I⁴ که بی بر - VI³ شاهها فریدون - VI
که گر با بلا چرخ را - IV, VI⁶ همی خفتن و خاست با - I⁵ گشاد جهان در - VI
مگر ازدهارا - I⁸ بشویم شمارا سر از گرد پاک - IV⁷ نیست راز
بدو گفت - I - срезано; VI - I¹⁰ آمد - IV⁹ یکی ازدهارا - IV
که پردخته خواهد شد - VI¹⁴ در - VI¹³ دهد - VI¹² بدان - Л¹¹ کو سوی
همان - VI¹⁸ I - мисра срезано¹⁷ دل او ازین فال - VI¹⁶ کس - IV, VI¹⁵ کی - I¹⁵
همه - IV²² گفت - I²¹ بآب زن - VI; آب زن - IV²⁰ I - срезано²⁰ بگیرد - I¹⁹
کشف - I²³ پیش

- 290 به بخشکی رسیدند سر¹ کینه جوی
[که² بر پهلوانی زبان³ رانند
[بتازی کنون خانه پاک دان⁴
چو از دشت نزدیک شهر آمدند
زیک میل کرد آفریدون نگاه
295 فروزنده چون مشتری بر سپهر
که ایوانش برتر زکیوان نمود
بدانست کان خانه اژدهاست
بیمارش گفت آنکه بر¹¹ تیره خاک
بترسم همی زانکه با او جهان
300 بپاید¹⁵ که مارا بدین جای تنگ¹⁶
بگفت و بگزرز گران دست برد
تو گفستی یکی آتشی¹⁸ درست
گران¹⁹ گرز برداشت از پیش زین
کس از روزبانان بدر بر²¹ نماند
305 باسب اندر آمد بکاخ بزرگ

۱۰

- طاسمی که ضحاک سازیده بود
فریدون زبالا فرود آوریده
سرش باسمان²² بر فرازیده بود
که آن جز بنام جهاندار دید²³

دژوختش—I⁴ سخن—IV³ چو—VI² رسید آن سپه—VI¹; کشیدند پس—Л¹
I, 8 آفریدون ز راه—I⁷ خوان—VI, IV⁶ خوان—I, IV⁵ در موجبش(?)—IV
آنک—I¹¹ نخواهد—VI, I¹⁰ تو—VI, IV, I⁹ 295 стоит после б. 296 текста.
یکی—I, IV, VI¹³ چنین جای را—VI; چنین جا بلند—I¹² آنکه از—VI; ازین
I, IV, 17 جنگ—I, VI¹⁶ نباید—VI, IV; همان به—I¹⁵ همی—VI; مگر—I, IV¹⁴
بدردر—I, VI, IV²¹ در—VI²⁰ چو آن—VI¹⁹ آتشی شد—VI, I¹⁸ بجای—VI
I—доб.: 23 سرش را بدان—I²²
یکی گرزۀ گاوپیچکر سرش * زدی هم هر آنکس که آمد برش
VI—доб. вариант того же б.

چو آمد بنزدیک اروند رود
بران رودبان⁵ گفت پیروز شاه
مرا با سپاهم بدان سو رسان
بدان تا گنر یابم از روی آب
نیامرد کشتی نگرهبان رود
چنین داد پاسخ که شاه جهان
که مگذار یک پیشه را¹⁰ تا نخست
فریون چو بشنید شد خشمناک
هم آنگه¹² میان کیانی ببست
سرش تیز شد کینه و جنگ را
ببستند یارانیش یکسر کمر
بران بادیایان با آفرین

فرستاد زی رودبانان⁴ درود
که کشتی برافگن هم اکنون برام⁶
از اینها کسی را⁷ بدین سو ممان
بکشتی و زورق هم اندر شتاب⁸
نیامد بگفت فریون فرود
چنین⁹ گفت با من سخن در نهان
جوازی بیابای و مهری¹¹ دوست
ازان ژرف دریا نیامدش باک
بران باره¹³ تیزتک برنشست¹³
بآب اندر افگند گلرنگ را
همیون بدریا نهادند سر
بآب اندرون غرقه کردند زین¹⁴

⁴ I—доб.:

سر سرکش‌شان اندر آمد ز خواب * ز ناهیدین چارپایان بـرآب

- فرو هشت ازو سرخ و زرد و بنفش
از آن پس هر آنکس که بگرفت گاه
بران بی بها چرم آهنگران
زدیپای پرمایه و پرنیسان
245 که اندر شب تیره خورشید بود
بگشت اندرین نیز چندی جهان
فریدون چو گیتی بر آن گونه دید
سوی مادر آمد کمر برمیان
که من رفتنی ام سوی³ کارزار
250 ز گیتی جهان آفرین را پرست⁵
فرو ریخت آب⁷ از مژه مادرش
بیزدان همی گفت زنهار من
بگردان زجانش بد جادوان⁹
فریدون سبک ساز رفتن¹⁰ گرفت
255 برادر دو بودش¹¹ دو فرخ همال
یکی بود ازیشان¹² کیانوش نام
فریدون بریشان زبان¹⁵ برگشاد
که گردون نگرده بجز بر بهی
بیارید داننده آهنگران
260 چو بگشاد لب هر دو بشتافتند¹⁸
- همی خواندش کاویانی درفش
بشاهی بربر نهادی کلاه¹
برآویختی نو بنو گوه‌ران
بر آن گونه شد اختر کاویان
جهانرا ازو دل پرامید² بود
همی بودنی داشت اندر نهان
جهان پیش ضحاک وارونه دید
بسر بر نهاده کلاه کیان
ترا جز نیایش⁴ مباد ایچ کار
ازو دان بهر نیکی⁶ زور دست⁶
همی خواند با خون⁸ دل داورش
سپر دم ترا ای جهاندار من
بپرداز گیتی ز نابخردان
سخن را زهرکس نهفتن گرفت
از و هر دو آزاده مهتر بسال
دگر نام پرمایه¹³ شاد کام¹⁴
که خرم زئید ای دلیران و شاد
بما باز گردد کلاه مهی
یکی گرز فرمود¹⁶ باید گران¹⁷
ببازار آهنگران تاختند¹⁹

بسر بر نهادی بشادی کلاه-VI؛ بشادی بر نهاده آن کلاه-IV¹
VI-؛ آفرین برترست-I⁵ پرستش-VI⁴ درین-VI³ ازو بیم و امید-I²
؛ بدوزن بهر نیک و بد پاک دست-IV؛ بدوزن بهر نیک و بد هر دو دست-I⁶ آفرین را بدست(؟)
-I⁹ بادرده VI⁸ خون-IV، VI، VII⁷ برون بر بهر نیک و بد کار دست(؟)-VI
پرمایه بد-IV¹³ از آن دو-IV¹² بد او را-VI¹¹ سر برفتن-VII¹⁰ نهیب بدان
که ما را یکی گرز-VI¹⁶ سخن-I، IV، VI¹⁵ دگر بود پرمایه نیک نام-VI¹⁴
بگفتار او دل-VI¹⁹ برخاستند-VI؛ بشناختند-VII¹⁸ یکی گرز سازید ما را گران-I¹⁷
تاختند-IV؛ تافتند-I؛ بیاراستند

- کسی نامور پاسبان آورد زود
که چون کاوه آمد ز درگاه پدید
میان من و او زایوان درست 225
ندانم چه شاید بدن زین سپس
چو کاوه برون شد ز درگاه شاه⁵
همی بر خروشید و فریاد خواند
از ان چرم کاهنگران پشت پای
همان کاوه آن⁶ برسر نیزه کرد 230
خروشان همی رفت نیزه بدست
کسی کو هوای فریدون کند
بپوئید¹⁰ کین مهتر آهرمنست
بدان بی بها ناسزاوار پوست
همی رفت پیش اندرون مرد گرد 235
بدانست خود¹² کافریدون کجاست
بپاسامد بدرگاه سالار نو
چو آن پوست برنیزه بردید کی
بیاراست آنرا بدید¹³ پای روم
بزد بر سر خویش چون گرد ماه 240
- که از من شگفتی بپاید شنود¹
دو گوش من آواز اورا شنید
تو گفستی یکی کوه آهن² برست³
که راز سپهری ندانست کس⁴
برو انجمن گشت بازارگاه
جهانرا سراسر سوی داد خواند
بپوشند هنگام زخم درای
همانگه ز بازار برخاست گرد
که ای نامداران یزدان پرست⁷
دل⁸ از بند ضحاک بیرون کند⁹
جهان آفرین را بدل دشمن است
پدید آمد آوای دشمن زدوست
جهانی¹¹ برو انجمن شد نه خرد
سر اندر کشید و همی رفت راست
بدیدندش آنجا¹³ و برخاست غو
بنیکی یکی اختر افگند پی
زگوهر برو پیکر از زر بوم¹⁴
یکی فال فترخ پی افکند شاه

¹ IV—доб.:

بپیران کشور چننین گفت شاه * که ترسم که شد روز روشن سیاه

² I—کوه آتش—IV—³ IV—доб.:

همیدون چو آورد برسر دو دست * شگفتی مرا در دل آمد شکست
I, VI—доб. варианты того же б. ⁴ I—бб. 224 и 225 стоят после б. 226 текста.

⁵ I—⁹ VI—سر—⁸ I, IV—⁷ VI—⁶ VI—چرم را—⁶ آمد از پیش شاه—⁵ I—
شما گر هوای فریدون کنید * زدل مهر ضحاک بیرون کنید

¹⁰ I, VI—¹² I, IV, VI—سپاهی—¹¹ I, IV, VI—¹³ I, IV, VI—از دور—
I—слово; ندانست خود—¹² I, IV, VI—سپاهی—¹¹ I, IV, VI—بگویید—¹⁰ I, VI—
срезано; VI—بود—¹³ I, IV, VI—

زگوهر شدش پیکر زر و بوم—VI—¹⁴ I, IV, VI—¹³ I, IV, VI—
پیکر زر و بوم—IV—¹⁴ I, IV, VI—¹³ I, IV, VI—
پیکر وزر و بوم—¹⁴ I, IV, VI—

- يكى بىزيان¹ مرد آهنگرم
 205 تو شاهى وگر³ ازدهاپيكري
 كه گر⁵ هفت كشور بشاهى تراست
 شماريت⁷ بامن ببايد⁸ گرفت
 مگر كز شمار تو آيد پديد
 كه مارانت را مغز فرزند من
 210 سپهد بگفتار او بنگريد
 بدو باز دادند فرزند او
 بفرمود پس كاوه را¹³ پادشا
 چو بر خواند كاوه همه محضرش
 خروشيد كاي پاي مردان¹⁵ ديو
 215 همه سوي دوزخ نهاديد روي
 نباشم بدين محضر انبرگوا
 خروشيد و برجست لرزان زجاى
 گرانمايه فرزند او پيش اوى
 مهان¹⁷ شاه را خواندند آفرين
 220 زچرخ فلک¹⁸ برسرت باد سرد
 چرا پيش تو كاوه خامگوي
 همه محضر ما و پيومان تو

ببايد زد-I, VI 4 اگر-I, IV 3 آمد-IV 2 بزيان-(P)-IV: بى زبان-VI, I 1
 رنج-IV 6 اگر-I, IV, VI 5 چرا با خلاق كنى داوري-VI: اين داستان داوري
 ;بهر-I, IV 10 نهفت (?) -VI 9 بايد ابا من-IV 8 شماريد-VI 7 دشمن
 بجستند پرمايه-I 12 كين شگفتى شنيد-IV: كان شگفتى. بديد-I 11 بدين-VI
 بسترد-IV 16 پاك مردان-IV, VI 15 بدان-I, IV, VI 14 مر كاوه را-IV, VI 13
 I-دوب: 19 زچرخ برين-IV 18 همه-VI 17
 سر و دل پراز كينه كرد و برفت * توگفتى كه عهد فريدون گرفت
 نديديم ازين كار ما صعب تر * بمانديم خيره بدبن كار در

ابا دیو مردم برآمیختن¹ [که من ناشکیبم بدین² داستان که جز تخم نیکی سپهبد³ نکشت⁴ نخواهد⁶ بداد اندرون کاستی⁷ برآن کار گشتند همداستان گواهی نوشتند برنا و پیر¹⁰ برآمد خروشییدن دادخواه بر نامدارانش¹² بنشاندند که برگوی تا از که دیدی ستم که شاهها منم کاوه¹³ دادخواه	[یکی لشگری خواهم انگیختن بباید بدین بود همداستان یکی محضر اکنون بباید نوشت نگویید⁵ سخن جز همه راستی ز بیم سپهبد همه راستان⁸ برآن محضر⁹ ازدها ناگزیر هم آنگه یکایک ز درگاه شاه¹¹ ستم دیده را پیش او خواندند بدو گفت مهتر بروی دژم خروشید و زد دست بر سر شاه	195 200

که-IV; که من ناشنودم درین-I; که فردا نشینم بدین-Л² برآویختن-I¹ که-IV³ в тексте восстановлено чтение Т. VI-من داستانم برین-VI; من دانشی ام برین نیارد-VI⁶ نگویم-I⁵ I-б. 196 стоит перед б. 193 текста. ضحاک جز تخم نیکی I-мисра срезано.¹⁰ بر محضر-IV; دران محضر-I⁹ I-мисра срезано.⁸ I-мисра срезано.¹¹ I-доб.:¹³ بر ان گواهاش-VI¹² I-мисра срезано.

بده داد من کآمد ستم دوان * همی نالم از تو برنج روان
اگر داد دادن بود کار تو * بیفزاید ای شاه مقدار تو
زتو برمن آمد ستم بیشتر * زند هر زمان بردلم نیشتر
ستم گرنرداری تو برمن روا * بفرزند من دست بردن چرا
ببخشای برمن یکی درنگر * میفزای برخویشتن درد سر
شهامن چه کردم یکی باز گوی * وگر بیگناهم بهانه منغوی
بحال من ای تاجور درنگر * میفزای بر خویشتن درد سر
زگشت جهان چون شود پیرمرد * بفرزند باشد بی آزار و درد
مرا روزگارم چنین کوژ کرد * دلی پر امید و سری پر ز درد
جوانی نماندست فرزند نیست * بگیتی چو فرزند پیوند نیست
ستم را میان و کرانه بود * همیدون ستم را بهانه بود
بهانه چه داری تو برمن بیار * که برمن سگالی بد روزگار
На полях рукописи I перед первым б. интерполяции стоят слова а اینجا; а перед б. 206 текста стоят слова B—перевод отмеченных в рукописи I на полях бб. (интерполяция и бб. 204—205 текста) отсутствует.

- دَلش گشت پَر درد و سر پَر ز کین
چنین داد پاسخ بـمادر که شیر
کنون کردنی کرد جادوپرست 175
بپویم بفرمان یزدان پاک
بدو گفت مادر که این رای نیست
جهاندار ضحاک با تاج و گاه
چو خواهد زهر کشوری صدهزار
جز اینست³ آیین پیوند و کین 180
که هر کو نبید جوانی چشید
بدان مستی اندر دهد سر بباد
- بابـرو زخـشم اندر آورد چـین
نگردد مگر ز آزمایش¹ دلیر
مرا برد باید بشمشیر دست
برآرم زایوان ضحاک خاک
ترا با جهان سربس پای نیست
میان² بسته فرمان اورا سپاه
کمر بسته اورا کند کارزار
جهانرا بچشم جوانی مبین
بگیتی جز از خویشتن را ندید
ترا روز جز شاد و خرم مباد

۷

- چنان بد که ضحاک را⁴ روز و شب
بران برز بالا ز بیم نشیب
چنان بد که یک روز بر تخت عاج 185
زهرکشوری مهترانرا بخواست
از آن پس چنین گفت با موبدان
مرا در نهانی یکی دشمنست
[بسال اندکی و بدنش بزرگ
اگر چه بسال اندک ای راستان 190
که دشمن اگر چه بود خوار و خرد
ندارم همی دشمن خرد خوار
همی زین فزون بایدم لشکری
- بنام⁵ فریدون گشادی دولب
شده ز آفریدون دلش پَر نهیب
نهاده بسربس ز پپروزه تاج
که در پادشاهی کند پشت راست
که ای پرهـنر با گهر⁶ بخردان
که بر بخردان این سخن روشن است⁷
گوی بدنزادی دلیر و سترگ
درین کار موبد ز دش داستان
نبایدت اورا بپی بر سپرد
بترسم همی از بد روزگار⁸
هم از مردم و هم ز دیو و پری

ضحاک خود-I-⁴ چنین است-IV-³ کمر-I-² بازمودن-I-¹

Л-доб.:⁸ I, IV - 66. 189 - 192 оп.⁷ نامور-IV, VI-⁶ بیاد-I, IV-⁵

بترسم که گیرد بمن بر جهان * کند مرمرا ناپدید و نهان

- 155 بگو مر مرا تا که بودم پدر
[چه گویم کییم برسر انجمن
فرانک بدو گفت کای نامجوی
تو بشناس کز مرز ایران زمین
زتخم کیان بود و بیدار بود
زطهمورث گرد بودش نژاد
پدر بد ترا و مرا نیک⁴ شوی
چنان بد که ضحاک جادو پرست
ازو من نهانت همی داشتتم
160 پیرت آن گرانمایه مرد جوان
ابر کتف ضحاک جادو دو مار
سر بابیت از مغز پرداختند
سرانجام رفتیم سوی بیشه⁵
یکی گاو دیدم چو خرم بهار
نگهبان او پای⁶ کرده بکش
165 بدو دادم ت روزگاری دراز
ز پستان آن گاو طاوسرنگ
سر انجام زان گاو و آن مرغزار
زیبیشه ببردم ترا ناگهان
170 بیامد بکشت آن گرانمایه را
وز ایوان ما تا بخورشید خاک
فریدون چو بشنید⁷ بگشاد گوش
- کییم من زتخم کدامین گهر
یکی دانشی داستانم⁸ بزن
بگویم ترا هرچه گفتمی⁹ بگوی
یکی مرد بد نام او آبتین
خردمند و گرد و بی آزار بود
پدر بر پدر بر همی داشت یاد
نبد روز روشن مرا جز بدوی
از ایران بجان تو یازید دست
چه مایه ببد روز بگذاشتم¹⁰
فدی کرده¹¹ پیش تو روشن روان
برست و برآورد از ایران¹² دمار¹³
همان ازدها را خورش ساختند¹⁴
که کس را نه زان بیشه اندیشه¹⁵
سرایای نیرنگ و رنگ و نگار¹⁶
نشسته ببیشه درون¹⁷ شاهفش
همی پروریدت بر بر بنار
برافراختی چون دلاور پلنگ¹⁸
یکایک خبر شد سوی شهریار
گریزنده زایوان¹⁹ و از خان و مان
چنان بی زبان مهربان دایه را²⁰
برآورد و کرد آن بلندی مفاک
زگفتار مادر برآمد بجوش

4 IV - و مرا بود - IV; مر مرا نیک - I³ گوئی - VI² داستانی - I, IV¹
8 Л-б. оп. 7 Л-б. оп. برآمد ز مردم - IV, VI⁶ فدا کرد - IV, VI⁵ نگذاشتم
دست - VI¹¹ پر نقش و خرم نگار - VI¹⁰ نبد هیچ اندیشه - I⁹
گریزان - I¹⁴ ننگ - I, IV¹³ پیشش درون - VI; بیشش اندرون - I, IV¹²
برآشت - I, IV, VI¹⁶ 170 стоит перед б. 169 текста. VI-б. 15 از ایوان

- 135 که اندیشه در دلم ایزدی
همی کرد باید کزین چاره نیست
ببزم پی از¹ خاک جادوستان
شوم ناپدید از میان گروه
بیاورد فرزندی را چون نوند
یکی مرد دینی² بران کوه بود
140 فرانک بدو گفت کای پاک دین
بدان کین گرانمایه فرزندی من
ترا بود بایید نگهبان او
پذیرفت فرزندی او نیک مرد
خبر شد بضحاك بد روزگار³
145 پیامد ازان⁴ کینه چون پیل مست
همه⁵ هرچه دید اندرو⁶ چارپای
سبک سوی خان فریدون⁷ شتافت
بایوان او آتش اندر فگند
- فرز آمدست از ره بخردی
که فرزند و شیرین روانم یکست
شوم تا سر مرز⁸ هندوستان
برم خوب رخ را⁹ بالبرز کوه⁴
چو مرغان بران تیغ⁵ کوه بلند
که از کار گیتی بی اندوه بود
منم سوگواری زایران زمین
همی بود خواهد سر انجمن⁷
پدروار لرزنده بر جان او
نیاورد هرگز بدو باد سرد
از آن گاو برمایه و مرغزار⁹
مران گاو برمایه را کرد پست
بیفگند و زیشان بپرداخت جای
فراوان پژوهند و کس را نیافت
ز پای اندر آورد کباخ بلند

۶

- چو بگنشت ازان بر فریدون¹⁴ دوهشت
برمادر آمد پژوهند¹⁵ و گفت
150

مرین را برم تابه - I³ شوم باپسر سوی - I, IV² بدانم که از - I¹

⁴ Л - доб.:

چو گشت این سخن خوبرخ را ببرد * زبس درد او خون دل می ستد
چو غرم روان سوی - VI; چو غرم ژیان سوی - I, IV⁵ VI - доб. вариант того же б.

⁶ IV - доб. :⁷ Л, IV - доб. دهقان - IV⁸

ببزد سر تاج ضحاك را * سپارد کمر بند او خاک را
از آن بیشه و گاو و آن مرغزار - I⁹ یک روزگار - I, IV, VI⁸ VI - доб. вариант того же б.

دید از دگر - VI; بود اندران - IV¹² جزاو - VI; جز آن - IV¹¹ پراز - I¹⁰

بپرسید - IV, VI¹⁵ بر آفریدون - I, IV, VI¹⁴ سوی خانه آفریدون - IV, VI¹³

- 120 گریزان و از خویشستن گشته سیر
از آن روزبانان ناپاک مرد
گرفتند و بردند بسته چو یوز
خردمند مام فریدون چو دید
فرانک بدش نام و فرخنده بود
پر از 4 داغ دل خسته روزگار 6
کجا نامور گاو برمایه بود
125 بپیش نگهبان آن مرغزار
بدو گفت کین کودک شیرخوار
پروارش از مادر اندر پندیر
وگر باره 10 خواهی روانم تراست
پرستنده بیشه و گاو نغز
130 که چون بنده در پیش فرزند تو
سه سالش همی داد زان 13 گاو شیر

۵

[نشد سیر ضحاک از آن جست جوی 16
دوان مادر آمد سوی مرغزار
شد از گاو گیتی پر از گفت گوی 17]
چنین گفت با مرد زنهاردار

VI- 3 آنچنان- IV- 2 ناکام در دام- VI- 1 ناگاه بردام- IV- 4 ناگاه در دام- I- 1
گریان- I, VI- 6 خسته از روزگار- I, VI- 5 روان- IV- 4 که بر شوهرش زان صفت بد
بنالید و بارید- VI- 7 خروشید و نالید- I- 9 سرش- I- 8 نابسته- VI, 7 بریان- IV
I, IV- 12 پندیرنده- I, IV, VI- 11 وگر یار- VI- 10 دگر باره- IV- 10 وگر یاره- I- 10
فرانک بدو داد فرزند را * بگفتش بدو گفته‌نی پند را
I, IV, VI- 13 پندار از آن- I, IV, VI- 14 همی داد هشیار- I, IV, VI- 15
فرانک بدو داد فرزند را * بگفتش بدو گفته‌نی پند را
I- 17 ل- 16 بشد پیر ضحاک از آن جست و جوی- I- 16
نشد سیر ضحاک از آن گفت و گوی * شد از کار گیتی پر از جست و جوی
I- 16 میسرا سрезано; VI- 16
شد از گاو گیتی پر از گفت و گوی * خبر شد بضحاک از آن جست و جوی

- برآید¹ بدست تو هوش پدرش
 یکی گاو برمایه³ خواهد بدن
 100 تپه گردد آن هم بدست تو بر
 چوبش نید ضحاك بكشاد⁴ گوش
 گرانمایه از پیش تخت بلند
 چو آمد دل نامور⁶ باز جای
 نشان فریدون بگردد جهان
 105 نه آرام بودش نه خواب و نه خورد

۴

- کشید⁷ ازدهافش بختنگی فراز
 جهانرا یکی دیگر آمد نهاد
 همی تافت زو فر شاهنشاهی
 بکردار تابنده خورشید بود
 110 روانرا چو دانش بشایستگی
 شده رام با آفریدون بمهر
 زگاو ورا⁸ برترین پایه بود
 بهر موی⁹ بر تازه رنگی دگر
 ستاره شناسان و هم موبدان
 115 نه از پیسر کاردانان شنید
 بگرد جهان هم بدین¹⁰ جست و جوی
 شده تنگ بر آبتین بر زمین

از آن کینه گردد پراز - VI; وزان درد پرکینه گردد سرش - IV² بیاید - I¹
 - IV; بختابید رویش ز بیم - VI, I⁵ بنهاد - VI⁴ پرمایه - IV³ کینه سرش
 برش - IV; منش - II⁸ رسید - I⁷ تاجور - I, IV, VI⁶ بیامد دلی پر ز بیم
 جهان در همین - I¹⁰ بهر سوش - I⁹

وگر نشنود بودنیها درست
سه روز اندرین کارشد روزگار
بروز چهارم برآشفست شاه
80 که گر زنده‌تان دار باید بسود
همه موبدان سرفگنده نگون
از آن نامداران بسیار هوش
خردمند و بیدار وزیرک بنام
دلش تنگتر⁴ گشت و ناباک شد
85 بدو گفت پردخته کن سرز باد
جهاندار پیش از تو بسیار بود
فراوان غم و شادمانی شمرد⁷
اگر باره آهنینی بپای⁹
کسی را¹¹ بود زین سپس تخت تو
90 کجا نام او آفریدون بود
هنوز آن سپهبد ز مادر نژاد
چو او زاید از مادر پره‌نر
بمردی رسد برکشد سر بمه¹⁶
ببالا شود چون یکی سرو برز
95 زند بر سرت گرز گاو سار¹⁷
بدو گفت ضحاک ناپاک دین
دلور بدو گفت گر بخردی

بباید هم اکنون زجان دست شست
سخن کس نیارست کرد آشکار
برآن¹ موبدان نماینده راه
وگر بودنیها بپاید نمود
پراز هول دل دیدگان پیرزخون²
یکی بود بینادل و تیزگوش³
کزان موبدان او زدی پیش گام
گشاده زبان پیش ضحاک شد⁵
که جز مرگرا کس⁶ ز مادر نژاد
که تخت مهی را سزاوار بود
برفت و جهان دیگری را سپرد⁸
سپهرت بساید نمایی بجای¹⁰
بخاک اندر آرد¹² سرو بخت تو¹⁸
زمین را سپهری همایون بود
نیامد گه پرسش و¹⁴ سرد باد
بسان درختی شود¹⁵ بارور
کمر جوید و تاج و تخت و کلاه
بگردن برآرد زی‌ولاد گرز
بگیرد زار و ببندد خوار¹⁸
چرا بندم از منش چیست کین
کسی بی بهانه نسازد¹⁹ بدی

تیزهوش - IV, VI - ³ چرا کس نیارست گفتن نه چون - I - ² از آن - VI - ¹
چو روز - I - ⁸ سپرد - I - ⁷ که با تاج شاهی - I - ⁶ I - 6. on. ⁵ تیره‌تر - IV - ⁴
آید - IV - ¹² کئی را - II - ¹¹ بمانی زیبای - I - ¹⁰ بجای - I - ⁹ درازش سر آمد بمرد
شوی - VI - ^{VI} بود - I, IV - ¹⁵ نیامد برو از جهان - VI - ¹⁴ سر بخت تو - I, IV, VI - ¹³
ببندد و آرد برون همچو - I - ¹⁸ گاوروی - IV, VI - ^{IV} گاورنگ - I - ¹⁷ کرده گاه (؟) - I - ¹⁶
ببندد و ز ایوانت آرد بکوی - VI - ^{VI} به بنبت برآرد زایوان بکوی - IV - ^{IV} سنگ
نجویید - I - ¹⁹

- ز هر كشوري گرد كن مهتران
 سخن سربسر موبدانرا² بگوي
 نكه كن كه هوش تو بردست كيست
 چو دانسته شد⁴ چاره ساز آن زمان⁵
 شبه پرمنش را خوش آمد سخن
 جهان از شب تسيره چون پترزاع
 تو گفتي كه برگنبد لاژورد⁷
 سپهبد بهرجا⁸ كه بد موبدي⁹
 زكشور بنزديك خويش آوريد
 نهاني سخن كردشان آشكار¹²
 كه برمن زمانه كي آيد بسر
 گر اين¹⁵ راز بامن¹⁶ ببايد گشاد
 لب موبدان خشك و رخساره تر
 كه گر¹⁸ بودني باز گوئيم راست
- از اخترشناسان و افسونگران¹
 پژوهندش كن و راستي باز جوي³
 زمردم شمار از زديو و پريست
 بخيره مترس از بد بدگمان
 كه آن سرو سيمين بر⁶ افگند بن
 هم آنگه سر از كوه برزد چراغ
 بگسترد خورشيد ياقوت زرد
 سخن دان و بيدار دل بخرد¹⁰
 بگفت آن جگرخته خوابي كهديد¹¹
 زنيك و بد و گردش¹³ روزگار
 كرا باشد اين تاج وتخت و كمر¹⁴
 وگر¹⁷ سر بخواري ببايد نهاد
 زبان پر ز گفتمان با يكديگر
 بجانست پيكار¹⁹ و²⁰ جان²¹ بي بهاست

Л — доб.: 1 I, VI — كنداوران 2 IV — مهتران را 3 IV — بجوي 4 I, VI — همان كز تو ماند جهان هيچ چيز * بدان و مپرس از همه كس ستيز (?)
 5 I — چو آگه شدي 6 IV — چو دانستي اين چاره كن آن زمان 7 I, IV, VI — كشور لاجورد 8 I, IV, VI — ز هر جا 9 I — мисра
 испорчено; VI — مهتری 10 VI — سروري; Б — от б. 42 до б. 70 текста изложено сокращенно.
 11 Л — доб.:

نپوشيد بر مرد دانا سخن * مگر نو كند چاره مرد كهن
 IV, VI — доб.:
 بخواند و بيك جاي شان گرد كرد * وزيشان همي جست درمان درد
 بگفتا مرا زود آگه كنيد * روانرا سوي روشني ره كنيد
 I — доб. варианты двух бб. рукописей IV, VI. 12 I, IV, VI — خواستار
 13 I, IV — بد گردش 14 I — 6. оп. 15 IV — نهان 16 I — برما; IV, VI — برمن
 17 IV, VI — ويا 18 I, IV — اگر 19 I — شود جان بيكار 20 I — و 21 I — оп.
 20 I — و 21 IV — وتن سبكسار

همی تاختی تا دماوند کوه
 بپیچید ضحاک بیدادگر
 یکی بانگ برزد بخواب اندرون 50
 بجهستند خورشیدرویان زجای
 چنین گفت ضحاک را ارنواز
 که خفته بآرام⁵ در خان⁷ خویش
 زمین⁹ هفت کشور بفرمان تست
 بخورشید رویان جهاندار¹² گفت 55
 که گر¹⁴ از من¹⁵ این داستان بشنوی
 بشاه گرانمایه گفت¹⁸ ارنواز
 توانیم کردن مگر چاره
 سپهبد گشاد آن²¹ نهان از نهفت
 چنین گفت با نامور مامروی²³ 60
 نگین زمانه سر تخت تست
 تو داری جهان زیر انگشتی

کشان و دوان از پس اندر گروه
 بدریش از هول گفستی جگر¹
 که لرزان شد آن خانه صدستون
 از آن غلغل نامور کدخدای²
 که شاهها چبودت³ نگوئی بران⁴
 برین سان بترسیدی از جان خویش⁵
 دد و دام¹⁰ و مردم به پیومان تست¹¹
 که چونین شگفتی بشاید¹³ نهفت
 شودتان دل از¹⁶ جان من¹⁷ نا امید
 که برما بپاید گشادانت راز¹⁹
 که بی چاره نیست پتیاره²⁰
 همه خواب یک یک²² بدیشان بگفت
 که مگذار این را ره چاره جوی²⁴
 جهان روشن از نامور بدخت تست
 دد و مردم و مرغ و دیو و پری

1 I — بلرزید و ناگه برآورد سر — I² Л—доб.:

چه بودت که ایدون بترسیده * که بر جای چون بید لرزیده
 تو — IV⁵ نگوئی دراز — VI؛ بگویم بران — IV؛ نگوئی تو راز — I⁴ چه دیدی — IV, VI³
 I — доб.؛ چه گوئی چه دیدی چه آمدت پیش — I⁸ برجای — IV⁷ بآرام خفته تو — I⁶
 زمین هفت کشور بشاهی تراست * دد و مردم و مرغ و ماهی تراست
 که — I¹³ سپهدار — I, IV, VI¹² نگهبان تست — I¹¹ دیو — I¹⁰ همان — I⁹
 شوید از تن و — VI¹⁶ گر ایدونکه — I¹⁵ اگر — IV, VI¹⁴ این خواب را باز باید
 که باید که برما گشائی تو راز — IV¹⁹ بشاه جهان گفت پس — I¹⁸ جان و تن — I¹⁷
 Л—доб. ²⁰ که شاهها چه دیدی نگوئی بران — VI

همه کارهای جهانرا درست * مگر مرگ کانرا دری دیگرسرست
 چاره جوی — IV؛ خوبروی — I²³ یکسر — VI؛ یکسان — IV²² برآورد پس او — I²¹
 IV — که بگذار این را یکی چاره جوی — I²⁴ شنیدند و گفتند دو خوبروی — VI
 که مگذار خود را و این چاره جوی — VI؛ پژوهش کن و راستی باز جوی

- 35 چو گرد آمدی مرد¹ ازیشان دویست²
 خورشگر بدیشان بزی چند و میش
 کنون کرد از آن تخمه دارد نژاد
 [پس آیین ضحاک وارونه خوی
 زمردان جنگی یکی خواستی
 40 [کجا⁸ نامور دختری خوبروی
 پرستنده کردیش بر پیش خویش
 بران سان که نشناختندی که کیست
 سپردی⁸ و صحرا نهادند⁴ پیش
 که زآباد⁵ نایب بدل برش یاد⁶
 چنان بد که چون می بدش آرزوی
 بکشتی چو⁷ با دیو بر خاستی
 بپرده درون بود⁹ بی گفتگوی
 نه بر رسم دین و نه بر رسم کیش¹⁰

۳

- چو از روزگارش چهل سال ماند
 در ایوان شاهی شبی دیریاز
 چنان دید کز کاخ شاهنشهان
 دو مهتر یکی کهتر اندر میان
 45 کمر بستن و رفتن شاهوار
 دمان پیش ضحاک رفتی بجنگ
 نگر تا بسر برش یزدان¹¹ چه راند
 بخواب اندرون بود با ارنواز
 سه جنگی پدید آمدی ناگهان
 ببالای سرو و بفر¹² کیان
 بچنگ اندرون گرز¹³ گاو سار¹³
 نهادی بگردن برش پالهنک¹⁴

I, IV, VI-⁴ بردی-I⁸ چو بیست-IV² دویست-Л² آمدندی-I¹
 که-I⁷ گر آباد ماند بدل نوش باد-I⁶ که آباد-IV, VI⁵ نهادیش
 نه رسم کنی بد نه آیین-I, IV, VI¹⁰ داشت-VI⁹ نیز-IV⁹ کرده-I⁹ یکی-I⁸
 سروان-I¹² تا که یزدان بسر بر-IV¹¹ تا که برسرش یزدان-I¹¹ و کیش
 وچهر-Л-доб.¹³
 هـویدا بـدو فـرّه ایـزدی * سرشته جهان بانـش از بـخردی
 Л-доб.: زدی برسرش گرز¹⁴ گاورنگ-I, VI¹⁴
 بدین خواری و زاری و گرم و درد * پراگنده برترکش خاک و گرد
 I-доб.:
 یکایک همین کس که کهتر بسال * کشیدیش سر تا بپایش دوال
 همی تاختش دست بسته چو سنگ * نهاده بگردن برش پالهنک
 IV, VI-доб. варианты двух бб. рукописи I.

- بکشتی و مغزش بپرداختی¹ 15
 دوپاکیزه از گوهـر³ پادشا
 یکی نام ارمایل⁴ پاکدین
 چنان بد که بودند روزی بهـم
 ز بیدادگر شاه زلشـکرش
 یکی گفت مارا بخوالیگری
 وزان پس یکی چاره ساختن 20
 مگر زین دوتن را که ریزند خون
 برفتند و خوالیگری ساختند
 خورش خانۀ پادشاه جهان
 چو آمد بهنگام خون ریختن
 از آن روزبانان مردمکشـان 25
 زنان¹¹ پیش خوالیگران تاختند
 پر از درد خوالیگران را جگر
 همی بنگرید این بدان آن بدین
 از آن دو یکی را بپرداختند
 برون کرد مغز سر گوسفند 30
 یکی را بجان داد زنهار وگفت
 نگر تا نباشی بآباد شهر
 بجای سرش زان سری بیبهـا
 ازین گونه¹⁴ هر ماهیان سی جوان
- مران ازدهارا خورش ساختی²
 دو مرد گرانبایه و پارسا
 دگر نام گرمایل⁵ پیش بین
 سخن رفت هرگونه ازبیش وکم
 وزان رسمهای بد اندر خورش
 بباید بر شاه رفت آوری⁶
 زهر گونه اندیشـه انداختن
 یکی را توان آوریـدن بـرون
 خورشها و اندازه بشناختند⁷
 گرفت آن دو بیداردل در نهان⁸
 بشیرین⁹ روان¹⁰ اندر آویختن
 گرفته دو مرد جوانرا کشان
 زبالا بروی اندر انداختند¹²
 پر از خون دو دیده پر از کینه سر
 زکردار ببیداد شاه زمین
 جزین چاره نیز نشناختند
 بیامیخت با مغز آن ارجمند
 نگر تا بیاری سر اندر نهفت
 ترا از جهان دشت وکوهست بهر
 خورش ساختند¹³ از پیئ ازدها
 ازیشان هلمی یافتندی روان

¹ I — برون آختی — ² Л — б. 14 стоит перед б. 13 текста; Б — после б. 14 до начала главы. «Сон аххāка» (42 б.) все опущено. ³ Л, IV — کشور — ⁴ Л — ارمائك — ⁵ Л — خورش خود بی اندازه بر ساختند — ⁶ VI — بر شاه باید شدن سرسری — ⁷ VI — گرمانک — ⁸ I, IV — خورشها باندازه بشناختند — ⁹ VI — زشیرین — ¹⁰ VI — (؟) زبالای بروی — ¹¹ IV, VI — نگر تا بیاری سر اندر نهفت — ¹² VI — دمان — ¹³ Л — ساخته — ¹⁴ I — (؟) کوشه

ضحاک

۱

چو ضحاک شد بر جهان^۱ شهریار
 سراسر زمانه بدو گشت باز
 نهان گشت کردار^۲ فرزندگان
 هنر خوار شد جادوئی ارجمند
 ۵ شده بر بدی دست دیوان دراز
 دو پاکیزه از خانه جهمشید
 که جمشید را هر دو دختر بدند
 زیوشیده رویان یکی شهرناز
 بایوان ضحاک بردند شان
 ۱۰ [بپروردشان از ره جادوئی
 ندانست جز کژی آموختن^۳]

برو سالیان انجمن شد هزار
 برآمد برین روزگار دراز
 پراگنده شد کام^۴ دیوانگان
 نهان راستی آشکارا گزند
 بنیکی نرفتی^۵ سخن جز براز
 برون آوریدند لیرزان چو بیید^۶
 سر بانوانرا چو افسر^۷ بدند
 دگر پاکدامن بنام ارنواز
 بران ازدهافش سپردندشان
 بیاموختشان کژی و بدخوئی^۸
 ۱۵ چیز از کشتن و غارت و سوختن

۲

چنان بد که هرشب دو مرد جوان
 خورشگر ببردی بایوان شاه
 چه کهتر چه از تخمه پهلوان
 همی ساختی راه درمان شاه

۱- I, IV, VI نام-IV, VI; کار- I^۳ آیین- I^۲ برتخت شد- I, IV, VI^۱
 اختر- IV^۶ Б-перевод бб. 6-11 отсутствует. بنیکی نبودی- IV, VI; زنیکی نبودی
 I-мисра испорчено. Л, I-мисра испорчено.^۸ I-мисра испорчено.^۷

- 185 [شد آن تخت شاهی و آن دستگاه
[ازو بیش بر تخت شاهی که بود¹
گنشته برو سالیان هفتصد
چه باید همه زندگانی دراز
همی پروراندت با شهد و نوش
یکایک⁴ چو گوئی که گسترد مهر
190 [بدو شاد باشی و نازی⁵ بدوی
یکی نغز بازی برون آورد
دلهم سیر شد زین سرای سپنج
زمانه ربودش چو بیجاده کاه
بران² رنج بردن چه آمدش سود
پدید آوریده همه³ نیک و بد
چو گیتی نخواهد گشادنت راز
جز آواز نرمت نیاید بگوش
نخواهد نمودن ببند نیز چهر
همان راز دلرا⁶ گشائی بدوی⁷
بدلت اندرون درد و خون آورد⁸
خدایا مرا زود برهان ز رنج⁹

شادان-I⁵ پس انگه-VI⁴ بسی-I³ وزان-VI²; ازان-I² نبود-I¹
بیفزایدت سرفرازی بدوی-IV⁷ همه راز دل بر-VI⁶, I⁶
که آغاز گنجست-IV⁹; II-6. on.; بدلت اندر از درد خون آورد-VI⁸, IV⁸, I⁸
و فرجام رنج

- 165 از آن پس برآمد زایران خروش
سپه گشت رخشنده روز سپید
برو تیره شد فرّه ایزدی
پدید آمد از هر سوی خسروی
سپه کرده و جنگ را ساخته
170 یکایک زایران برآمد^۳ سپاه
شنودند کانجا یکی مهترست
سواران ایران همه شاهجوی^۴
بشاهی برو آفرین خواندند
کی^۵ ازدهافش بیامد چو باد
175 از ایران و از تازیان لشکری
سوی تخت جمشید بنهاد روی
چو جمشید را بخت شد کندرو
برفت و بدو داد تخت و کلاه
چو صد سالش اندر جهان کس ندید
180 صدم سال روزی بدریای چین
نهان گشته بود^{۱۱} از بد ازدها
چو ضحاکش آورد ناگه بیجنگ
بازش سراسر^{۱۴} بدو نیم کرد
- پدید آمد ازهر سوی جنگ و جوش
گستند پیوند از^۱ جمشید^۲
بکژی گرائید و نابخردی
یکی نامجوئی ز هر پهلوی
دل از مهر جمشید پرداخته
سوی تازیان برگرفتند راه
پر از هول شاه ازدها پیکرست
نهادند یکسر بضحاک روی
ورا شاه ایران زمین خواندند
بایران زمین تاج بر سر نهاد
گزین کرد گرد از همه کشوری^۶
چو انگشتی کرد گیتی بروی^۷
بتنگ اندر آمد جهاندار^۸ نو
بزرگی و دیهیم و گنج و سپاه^۹
برو نام شاهی و او ناپدید^{۱۰}
پدید آمد آن شاه ناپاک دین
نیامد بفرجام هم زو رها^{۱۲}
یکایک ندادش زمانی^{۱۳} درنگ
جهانرا ازو پاک بی بیم کرد

مران-Л^۵ راهجوی-Л^۴ بیامد-Л^۳ VI - б. оп.^۲ با- I^۱
L-доб.:^۹ سپهدار- IV, VI^۸ L-б. оп.^۷ گزین کرد گردان هر کشوری- I, IV, VI^۶
نهان گشت و گیتی برو شد سپاه * سپردش بضحاک تخت و کلاه
ز چشم همه- I^{۱۰} 10 هرب الی أرض الهند B-; варианты того же б.; I, IV, VI-доб.
I-б. 181 стоит после б. 183 текста^{۱۲} بود چند- I, IV, VI^{۱۱} مردمان ناپدید
بازه میانش- VI; بازه مر اورا- I^{۱۴} سخن را- IV, VI^{۱۳}

- یکی حاجتستم بنزدیک¹ شاه
 که فرمان دهد تا سر کتف او
 چو ضحاک بشنید گفتار او
 بدو گفت دارم³ من این کام تو
 بفرمود تا دیو⁵ چون جفت او
 ببوسید⁷ و شد بر زمین⁸ ناپدید
 دو مار سیه از دو کتفش برست
 سرانجام ببرید هر دو ز کتف
 چو شاخ درخت آن دو مار سیاه
 پزشکان¹⁰ فرزانه گرد آمدند
 ز هرگونه نیرنگها ساختند
 بسان¹² پزشکی پس ابلیس تفت¹³
 بدو گفت کین بودنی کار بود
 خورش ساز و آرامشان ده بخورد
 بجز مغز مردم مدهشان خورش
 نگر تا که ابلیس ازین گفتگوی¹⁷
 مگر¹⁹ تا یکی چاره سازد نهان
- وگرچه مرا نیست این پایگاه
 ببوسم بدو برنهم چشم و روی²
 نهانی ندانست بازار او
 بلندی بگیرد ازین نام تو⁴
 همی بوسه داد از بر سفت⁶ او
 کس اندر جهان این⁹ شگفتی ندید
 غمی گشت و از هر سوی چاره جست
 سزد گر بهمان بدین در شگفت
 برآمد دگر باره از کتف شاه
 همه یک بیک¹¹ داستانها زدند
 مترآن درد را چاره نشناختند
 بفرزانی نزد ضحاک رفت¹⁴
 بمان تاچه گردد¹⁵ نباید درود
 نباید جزین چاره نیز کرد¹⁶
 مگر خود بهیروند ازین پرورش
 چه کرد و چه خواست اندرین جستجوی¹⁸
 که پردخته گردد²⁰ ز مردم جهان

بدم- VI³ ببوسم بهالم برو چشم و روی- I, VI² به پیروز- IV, VI¹
 بلندی بگیرد مگر نام تو- IV; بلندی گرد زین مگر نام تو- I⁴
 از بر- VI; از پرکتف- IV⁶ کابلیس- VI⁵ مگر نیک گردد ازین نام تو- VI
 بزرگان- I¹⁰ آن- II⁹ در زمان- IV, VI⁸ چو ببوسید- I, IV⁷ کتف
 رفت- I¹⁴ رفت- IV; کتف- I, II¹³ بشکل- VI¹² همی هر کسی- I¹¹
 شاید جزین نیز- I¹⁶ بمان تا ببالد- VI; نگر تاچه گردد- IV¹⁵ تفت- IV
 شاید جزین چاره کار کرد- VI; نباید جزین چاره کار کرد- IV; خود چاره کرد
 نگر نره دیو اندران جست و جوی- IV; نگر تا مران دیو ازین جست و جوی- I¹⁷
 چه جست و چه دید اندران- I, IV, VI¹⁸ سر نره دیوان ازین جست و جوی- VI
 ماند- IV²⁰ بدان- I¹⁹ گفت و گوی

- 130 کالید خورش‌خانه¹ پادشا فراوان نبود آن زمان پرورش زهر گوشت از مرغ و از چارپای بخونش به‌پرورد برسان شیر سخن هرچه گویش فرمان کند خورش زرده خایه دادش نخست بخورد و برو آفرین کرد سخت چنین گفت ابلیس نیرنگ‌ساز که فردات ازان گونه سازم خورش برفت و همه شب سگالش گرفت خورش‌ها زکبک و تنرو سپید شه تازیان چون بنان⁸ دست برد 140 سیم روز خوانرا به‌مرغ¹⁰ و بره بروز چهارم چو بنهاد خوان بدو اندرون زعفران و گلاب چو ضحاک دست اندر آورد و خورد بدو گفت بنگر که¹³ از آرزوی خورش‌گر بدو¹⁵ گفت کای پادشا مرا دل سراسر پر از مهر تست
- بدو داد² دستور فرمان‌روا که کمتر بد از خوردنیها خورش خورش‌گر بیاورد³ یک‌یک بجای⁴ بدان تاکنند پادشارا دلیر بفردان او دل گروگان کنند بدان داشتش یک زمان⁵ تندرست مزه یافت خواندش ورا نیک‌بخت که شادان زی ای شاه⁶ گردن‌فراز کزو باشدت سر به‌سر پرورش که فردا زخوردن چه سازد شگفت⁷ بسازید و آمد دلی پر امید سر کم‌خرد مهر⁹ اورا سپرد بیاراستش گونه گون یکسره¹¹ خورش ساخت¹² از پشت گاو جوان همان سال خورده می و مشک ناب شگفت آمدش زان هشیوار مرد چه خواهی بگو با من¹⁴ ای نیک‌خوی همیش‌ه بزی شاد و فرمان‌روا همه توشه جانم از مهر تست

¹ Б — перевод бб خورش کرد و آورد — I, IV, VI ² در خانه — I ³ بی‌آورد — VI ⁴ که جاویدبادی و — IV, VI; که جاویدزی شاه — I ⁵ مدتی — VI; چندگه — I ⁶ 132—133 отсутствует. ⁷ I, IV — доб.: دگر روز چون گنبد لاجورد * بر آورد و بنمود یاقوت زرد ⁸ IV, VI — بخوان ⁹ Л — مهتر ¹⁰ I — سیم روز چون — I ¹¹ Л, VI — بود مرغ ¹² I, VI — доб. вариант того же б. ¹³ I, IV, VI — تا ¹⁴ I — من ¹⁵ I, VI — دادش ¹⁶ IV — بیاسخ

به‌چاه اندر افتاد و بشکست پست
 بهرنیک و بد شاه آزاد مرد
 همی پروریدش بنواز و برنج
 چنان بدگهر شوخ فرزند او
 بخون پدر گشت همداستان 115
 که فرزند بد گر شود نزه شیر
 مگر در نهانش سخن دیگرست
 فرومایه² ضحاک بیدادگر
 بسر بر نهاد افسر تازیان
 شد آن نیک‌دل مرد یزدان‌پرست¹
 بفرزند بر نازده باد سرد
 بدو بود شاد و بدو داد گنج
 بگشت از ره داد و پیوند او
 زدانا شنیدم من این داستان
 بخون پدر هم نباشد دلیر
 پژوهنده را راز با مادرست
 بدین چاره بگرفت جای پدر
 بریشان ببخشید³ سود و زیان

۳

چو ابلیس پیوسته دید آن سخن 120
 بدو گفت گر سوی من تافتی
 اگر همچنین نیز پیومان کنی
 جهان سر بسر پادشاهی تراست
 چو این کرده شد ساز دیگر گرفت
 جوانی برآراست از خویشتن 125
 همیدون به‌ضحاک بنهاد روی
 بدو گفت اگر شاه را در خورم
 چو بشنید ضحاک بنخواستش
 یکی بنند بدرا⁴ نو افگندبن⁵
 زگیتی همه کام دل یافتی
 نه پیچی زگفتار و فرمان کنی
 ددو مردم و مرغ و ماهی تراست
 یکی چاره کرد از شگفتی شگفت
 سخن‌گوی و بینادل و رای زن⁶
 نبودش بجز آفرین گنت وگوی
 یکی نامور پاک⁷ خوالیگرم
 ز بهر خورش جایگه ساختش

¹ Л—доб. б. 109; VI —

چو آمد بنزدیک آن ژرف چاه * به‌چه سرنگون شد سرتخت شاه

ببخشود — I, VI³ سبک‌مایه — IV, VI² ستم‌گاره — Л² Б — перевод бб. 112—117 отсутствует.

⁴ I, IV, VI⁷ پاک تن — I, IV⁶ Б — перевод бб. 121—124 отсутствует. ⁵ نور — I⁴ مرد — VI

- تترا زیبهد اندر جهان گاه او
جهاندار² باشی یکی پادشا³
زخون پدر شد دلش پر ز درد
دگر گوئی کین از در کار نیست
بتابی زسوگند و پیمان من
شوی خوار و ماند پدرت ارجمند
چنان شد که فرمان او برگزید⁴
نتابم زرای تو من هیچ روی⁵
بخورشید سر بر فرازم ترا⁸
یکی بوستان بود بس دلگشای⁹
ز بهر پرستش بیاراستی
پرستنده با او ببردی چراغ¹⁰
یکی ژرف چاهی بره بر بکند
بخاشاک پوشید¹² وبسترد راه¹³
شب آمد سوی باغ پنهان روی¹⁴
- بگیر این سرمایه ورجاه او
[برین گفته من چو داری وفا¹
چو ضحاک بشنید اندیشه کرد
بابلیس گفت این سزاوار نیست
بدو گفت گر بگری زین سخن
بماند بگردنت سوگند و بند
سر مرد تازی بدم آوری
بپرسید کین⁵ چاره بامن بگوی
بدو گفت⁷ من چاره سازم ترا
مر آن پادشاه در اندر سرای
گرانمایه شبگیر بر خاستی
سروتن بشستی نهفته بباغ
بیاورد وارونه ابلیس بند¹¹
پس ابلیس وارونه آن ژرف چاه
سر تازیان مهتر نامجوی

¹ روا-VI ² !, VI جهانراتو ³ کدخدا-VI ⁴ VI-доб.:

بدوگفت اکنون چه سازم بگوی * چه رویست قطعاً بهانه مجوی
چه راهست روی-IV; چه رویست این را بهانه مجوی-I, Л ⁶ بدوگفت این-IV ⁵
بودرکار خاموش می باش و بس * نباید مرا یاری از هیچ کس
چنان چون نباید بسازم تمام * تو تیغ سخن برمکش از نیام
نبردی چراغ-IV, VI-доб. варианты тех же бб. ⁹ Л, IV, VI بد گرانمایه های-
بخاک اندر آگند-Л ¹² بران راه وارونه دیونژند-IV, VI, I ¹¹
Б-как в тексте.

¹³ Л-б. 109 стоит после б. 111 текста, см. разночтение 12. ¹⁴ Л-доб.:

چو آمد بنزدیک آن ژرف چاه * یکایک نگون شد سر تخت شاه
I, IV-доб. варианты того же б.; VI-доб.:

بهرنیک و بد شاه آزاد مرد * بفرزند برنا زده باد سرد

[بشیر آن کسی را که بودی¹ نیاز
 پسر بد مرا این پاک دل را² یکی
 جهانجوی را نام ضحاک بود
 کجا بیوراسپش همی خواندند
 کجا بیور از پهلوانی شمار 85
 زاسپان تازی بزرین ستام
 شب و روز بودی دو بهره بزین
 چنان بد که ابلیس روزی پگاه
 دل مهتر⁶ از راه نیکی ببرد
 بدو گفت پیءانت خواهم نخست 90
 جوان نیکدل گشت⁸ فرمانش کرد⁹
 که راز تو با کس نگویم ز بن
 بدو گفت جز تو کسی کدخدای¹⁰
 [چه باید پدر کش¹² پسر چون تو بود
 زمانه برین خواجه سالخورد 95

پاک دین را - VI؛ پاک تن را - IV² بشیر از کشیدی کسی را - VI¹
 پورش - I⁶ راه I, IV, VI - в обоих случаях: چو - I⁴ ناباک (?) - VI, I³
 I - доб.:⁷

همانا خوش آمدش گفتار اوی * نبود آگه از زشت کردار اوی
 بدو داد هوش و دل و جان پاک * پراگند بر تارک خویش خاک
 چو ابلیس دید آنکه او را بباد * برافشانند ازو گشت بسیار شاد
 فراوان سخن گفت زیبا و مغز * جوانرا تهی بود از عقل مغز
 همی گفت دارم سخننها بسی * که آنرا نداند جز از من کسی
 جوان گفت برگوی و چندین مپای * بیاموز مارا تو ای نیک رای
 جوان ساده دل بود - IV, VI؛ بود - I⁸ IV, VI - доб. варианты тех же шести бб.
 چرا بایدای نامور - I¹¹ کسی در سرای - I؛ یکی کدخدای - I¹⁰ برد - IV⁹
 چون - I¹² کدخدای

- 50 چو خورشید تابان میان هوا
جهان انجمن شد برآن تخت او
بجمشید بر گوهر افشانند
سر سال نو هرمرز فرودین¹
- 55 بزرگان بشادی بیاراستند
چنین جشن فرخ ازان³ روزگار
چنین سال سیصد همی رفت کار
ز رنج و ز بدشان نبید آگهی
بفرمان مردم نهاده دوگوش
[چنین تا برآمد برین روزگار⁷
- 60 [جهان سر بسرگشت اورا ره
یکایک بتخت مهی بنگرید
منی کرد آن شاه¹¹ یزدان شناس
گرانمایگان را ز لشکر بخواند
چنین گفت با سالخورده مهان
- نشسته برو شاه فرمان روا
شگفتی فرو مانده از بخت او
مران روز را روز نو خواندند
برآسوده از رنج روی زمین²
می و جام و رامشگران خواستند
بما مانده⁴ ازان خسروان یادگار⁵
ندیدند مرگ اندران روزگار
میان بسته دیوان بسان رهی
زرامش جهان پر ز آوای نوش⁶
ندیدند جز خوبی از کردگار⁸
نشسته جهاندار با فرهی⁹
بگیتی جز از خویشتن را ندید¹⁰
ز یزدان بپیچید و شد ناسپاس
چه مایه سخن پیش ایشان براند
که جز خویشتن را ندانم جهان¹²

برآسوده - I; برآسود از رنج وز درد و کین - Л² فوردين - I, VI; و فرودين - Л¹
بماندست - I⁴ کزان - Л³ برآسودش از رنج تن دل زکين - IV; از رنج تن دل زکين
برآمد - IV; زرامش جهانرا پرآواز نوش - I⁶ بماندست ازان نامور شهریار - VI⁵
- IV; برين ساليان - I⁷ برامش جهاندار با فر و هوش - VI; جهان پر آوای نوش
- IV; همی تافت از شاه فر کيان - I, IV⁸; همی ساليان
که چندی برآمد برين روزگار * ندیدند جز خوبی از کردگار
IV - доб.:

چو چندی برآمد برين روزگار * فروزنده شد دولت شهریار
VI - б. оп.⁹ VI - доб.¹⁰
که چندی برآمد برين روزگار * ندیدم بجز خوبی از کردگار
عجب آنکه آن شاه - VI; ازان پس عجب شاه - Л¹¹
IV - доб.¹²; نبينم نهان - VI; ندانم نهان - Л
که چندی برآمد برين روزگار * ندیدم بجز خوبی از کردگار

[بدین اندرون سال پنجاه نیز
[ازین هر یکی را یکی پایگاه
که تا هرکس اندازه خویشرا
بفرمود پس دیو² ناپاک را
هرانچ از گل آمد چو بشناختند 35
بسنگ و بگج دیو دیوار کرد
چو گرمابه و کاخهای بلند
زخارا گهر جست یک روزگار
بچنگ آمدش چند گونه گهر
[ز خارا بافسون برون آورید 40
[دگر بویهای خوش آورد باز
چو بان و چو⁶ کافور و چون مشک ناب
پزشکی و درمان هر دردمند
همان رازها کرد نیز⁷ آشکار
گنر کرد ازان پس بکشتی برآب 45
چنین سال پنجاه برنجید¹¹ نیز
همه کردنیهها چو آمد بجای¹³
بفر کیانی یکی تخت ساخت
که چون خواستی دیو برداشتی

بخورد و بورزید و بخشید¹ چیز
سزاوار بگزید و بنمود راه
ببیند بداند کم و بیش را
بآب اندر آمیختن خاک را
سبک خشت را کالبد ساختند
نخست از برش هندسی کار کرد³
چو ایوان که باشد پناه از گزند
همی کرد ازو روشنی خواستار⁴
چو یاقوت و بیجاده و سیم و زر
شد آراسته بندهارا کلید
که دارند مردم ببویش نیاز⁵
چو عود و چو عنبر چو روشن گلاب
در تندرستی و راه گزند
جهانرا نیامد چنو⁸ خواستار⁹
زکشور بکشور گرفتگی¹⁰ شتاب
ندید از هنر بر خرد بسته چیز¹²
زجای مهی برتر آورد پای
چه مایه بدو گوهر اندر نشاخت
زهامون بگردون بر¹⁴ افراشتی

¹ I — بخشید بسیار ² I, IV, VI — دیوان ³ Б — после перевода б. 35 следует:
وكان كل حين يستحدث بناءً ويستجد مدينة و يؤثر أثره
حتى طالت على ذلك الامة ⁴ Л — здесь кончается часть рукописи, переписанная другим
почерком (см. предисловие, стр. 13). ⁵ Л, I, IV, VI — б. оп.; Б — перевод б. имеется, в тексте восста-
новлен по Т. ⁶ VI — چو این رازها را بکرد ⁷ VI — چو لادن چو ⁸ I — چنین ⁹ I, IV, VI — چو مد
نیامد چو او شهریار — VI; نیامد چنو شهریار — IV ¹⁰ I, IV, VI — چو مد ¹¹ I, IV, VI — بورزید ¹² Т — доб.:
همه کردنیهها چو آمد پدید * بگیتی جز از خویشتن را ندید
زهامون بابر اندر — VI ¹⁴ چو آن کارهای وی آمد بجای — I ¹³

- بیاموخته‌ششان رشتن و تافتن
 15 چو شد بافته شستن و دوختن
 چو این کرده شد ساز دیگر نهاد
 [زهر انجمن پیشه‌ور² گرد کرد
 [گروهی که کاتوزیان³ خوانیش
 [جدا کردشان از میان گروه
 20 [بدان تا پرستش بود کارشان
 صفی بر دگر دست بنشانند
 [کجا شیرمردان جنگ آورند
 [کزیشان بود تخت شاهی بجای
 [بسودی⁹ سه دیگر گره را شناس
 25 [بکارند و ورزند و خود بدروند
 [ز فرمان تن‌آزاده و¹² ژنده‌پوش¹³
 [تن آزاد¹⁴ و آباد گیتی بروی
 [چه گفت آن سخن گوی آزاده مرد
 [چهارم که خوانند اهتوخوشی¹⁵
 30 [کجا کارشان همگنان پیشه بود
- بتار اندرون پود را بافتن¹
 گرفته‌ند ازو یکسر آموختن
 زمانه بدو شاد و او نیز شاد
 بدین اندرون نیز پنجاه خورد
 برسم پرستندگان دانیش⁴
 پرستنده را جایگاه کرد کوه⁵
 نوان پیش روشن جهاندارشان⁶
 همی نام نيساريان خواندند⁷
 فروزنده لشکر و کشورند
 وزیشان بود نام مردی بپای⁸
 کجا نیست از کس بریشان¹⁰ سپاس¹¹
 بگاه خورش سر زنش نشنوند
 زآواز پی‌غاره آسوده گوش
 برآسوده از داور و گف‌تگوی
 که آزاده را کاهلی بنده کرد
 همان دست‌ورزان ابا سرکشی¹⁶
 روانشان همیشه پر اندیشه بود

فبقی علی ذلک مدة حتی انتشر جميع تلک الصناعات فی: 1 Б—после перевода б.14 идет фраза: 2 I, IV — زهر پیشه‌ور انجمن — VI — мисра испорчено. 3 Л — تورانیان — I — خاتون زنان — IV — تاتاریان — текст — по Т. 4 VI — б. оп.; Б — далее перевод 66. 18—32 отсутствует. 5 VI — б. оп. 6 Л — б. оп. 7 Л — б. оп.; VI — ساربان — 8 IV — б. оп. 9 VI — بورزی — 10 I — هرکس ازیشان — VI — هرکس ازیشان — 11 V — б. оп. 12 I, IV — آزاد چرن — 13 Л, VI — (؟) خورد و نوش — по Т. 14 I, IV, VI — آباد — 15 Л, VI — که خوانند اهتوخوشی — 16 همه دست کارند با سرکشی — VI — دستکاران با سرکشی — IV

جمشید

۱

گرانمایه جیشید فرزند او
 برآمد برآن تخت² فرخ پدر
 کمر بست بافر شاهنشهی
 زمانه برآسود از داوری
 5 جهانرا فزوده بدو آبروی
 منم گفست بافرزه ایزدی
 بدانرا ز بد دست کوتاه کنم
 نخست آلت جنگ را دست برد
 بفر کیی نرم کرد آهننا
 10 جوخفتان وتیغ وچو⁴ برگستوان
 [بدین اندرون سال پنجاه رنج
 دگر پنجه اندیشه⁵ جامه کرد
 زکتان و ابیریشم و موی⁶ قز

کمر بست¹ یکدل پر از پند او
 برسم کیان بر سرش تاج زر
 جهان گشت سرتاسر اورا رهی
 بفرمان او دیو و مرغ و پری
 فروزان شده تخت شاهی بدوی³
 هم شهریارای هم موبدی
 روانرا سوی روشنی ره کنم
 در نام جستن بگردان سپرد
 چو خود و زره کرد و چون جوشنا
 همه کرد پیدا بروشن روان
 ببرد و ازین چند بنهاد گنج
 که پوشند هنگام⁵ ننگ و نبرد
 قصب کرد پرمایه دیبا و خز

¹ بسته — IV ² نشست از بر تخت — VI ³ Б — перевод бб. 6 — 7 отсутствует.

⁴ I, IV, VI — چون درع و ⁵ پوشد همی گاه — I

ازیشان دو بهره بافسون ببست
کشیدندشان خسته و بسته خوار¹
که مارا مکش تا یکی نو هنر
کی نامور دادشان زینهار 40
چو آزاد گشتند⁴ از بند او
نیشستن بخسرو پیاموختند
نیشستن یکی نه که⁶ نزدیک سی
[چه سغدی⁷ چه چینی و چه پهلوی
جهاندار سی سال ازین بیشتر 45
برفت و سرآمد برو روزگار
دگرشان بگرز گران کرد پست
بجان خواستند آن زمان زینهار
بیاموزی از ما کت² آید بپر³
بدان تا نهانی کنند آشکار
بجستند ناچار پیوند او
دلش را بدانش بر افروختند⁵
چه رومی چه تازی و چه پارسی
زهرگونه⁸ کان همی بشنوی⁸
چه گونه پدید آوریدی هنر⁹
همه رنج او ماند ازو یادگار¹⁰

چو آزادشان شد سر I, IV-⁴ б. оп. IV-³ پیاموزیم ایدر که -Л² زار-Л¹
سندی-IV⁷ چو-IV, VI⁶ دلش را چو خورشید بفروختند-VI⁵
نوشتن هرآن چیزکان بشنوی-IV, VI; نگاریدن آن کجا بشنوی-I⁸
IV-доб.:⁹

چو دستور باشد چنین کاردان * نوشته هنر نیز بسیار دان
Л-доб.:¹⁰

جهاننا مپرور چو خواهی درود * چومی بدروی پروریدن چه سود
چو گیتی سرآمد برآن دیوبند * جهانرا همه بند او بود بند
...اندرون شد دل هر کسی * برآمد برین روزگار بسی
I-доб.:

جهاننا مپرور چو خواهی درود * چومی بدروی پروریدن چه سود
برآری یکی را بچرخ بلند * سپاریش ناگه بخاک نژند
V- доб. варианты тех же бб.; VI-доб.:

جهاننا مپرور چو خواهی درود * اگر بدروی پروریدن چه سود

- بفرمودشان تا نوازند گرم
چنین گفت کاین را ستایش کنید
که او دادمان بر ددان دستگاه
مرورا یکی پاک دستور بود 20
خنیده¹ بهر حای شهرسپ² نام
همه روز بسته زخوردن دولاب
چنان بردل⁴ هر کسی بود دوست
[سرمایه بُد اختار شاهرا
همه راه نیکی نمودی بشاه 25
چنان⁶ شاه پالوده گشت از بدی
برفت اهرمن را بافسون بیست
زمان تا زمان زینش⁸ بر ساختی
چو دیوان بدیدند کردار او
شدند انجان دیو بسیار مر 30
چو طهمورث آگه شد از نارشان
بفر جهاندار بستش میان
[همه نره دیوان و افسونگران
دمنده سیاه دیوشان پیش رو
جهاندار طهمورث بافرین 35
یکایک بیاراست¹² با دیو جنگ
- نخوانندشان جز باواز نرم
جهان آفرین را نیایش کنید
ستایش مرورا که بنمود راه
که رایش ز کردار بد دور بود
نزد جز بنیکی بهر جای گام³
بپیش جهاندار برپای شب
نماز شب و روزه آیین اوست
در بسته بُد جان⁵ بدخواهرا
همه راستی خواستی پایگاه
که تابید⁷ ازو فره ایزدی
چو بر تیزرو بارگی برنشت
همی گرد گیتیش بر تاختی
کشیدند گردن زگفتار او
که پردخته مانند⁹ ازو تاج و فر
بر آشفست و بشکست بازارشان
بگردن برآورد گرز گران¹⁰
برفتند جادو سپاهی گران
همی با آسمان برکشیدند غو
بیامد کمربسته جنگ¹¹ و کین
نبد جنگشانرا فراوان درنگ¹³

نبد جز به نیکیش هر جای - IV³ بهرست - I² ستوده - VI; گزیده - I, IV¹
دریدن بدو جان - IV; در بند بد جای - V⁵ جوانمرد با - VI⁴ گام
نیش (?) - VI¹; پیش - I, IV⁸ بتابید - IV, VI⁷ چو آن - VI⁶; درنده بدو جان - VI⁶
Л-доб.: 13 برانگیخت - VI¹² رزم - I, IV, V¹¹ کیان - VI¹⁰ ماند - IV⁹
هوا تیره فام و زمین تیره شد * دو دیده به خشم اندرون تیره شد
ز یکسو غو آتش و دود و دیو * ز یکسو دلیران گیهان خدیو
IV, VI—доб. варианты тех же бб.

طهمورث

پسر بد مر اورا یکی هوشمند
 بیامد بتخت پدر برنشست
 همه موبدانرا ز لشکر بخواند
 چنین گفت کامروز تخت وکلاه
 5 جهان از بدیها بشویم برای
 زهر جای کوته کنم دست دیو
 هر آن چیز کاندل جهان سودمند
 پس از پشت میش و بره پشم و موی
 بکوشش ازو کرد پوشش برای
 10 زیویندگان هرچه بد تیزرو²
 رمنده⁴ ددان را همه بنگرید
 بچاره بیاوردش از دشت و کوه
 زمرغان مر آنرا که بد نیک تاز
 بیاورد و آموختنشان گرفت
 15 چو این کرده شد ماکیان و خروس
 بیاورد و یکسر بمردم کشید

گرانه مایه طهمورث دیوبند
 بشاهی کمر بر میان بر بیست¹
 بخوبی چه مایه سخنها براند
 مرا زبید این تاج و گنج و سیاه
 پس آنگه کنم درگهی گرد پای
 که من بود خواهم جهانرا خدبو
 کنم آشکا را گشایم زبند
 برید و برشتن نهادند روی
 بگستردنی بد هم او رهنمای
 خورش کردشان³ سبزه و کاه و جو
 سیه گوش و یوز از میان برگزید
 ببند⁵ آمدند آنکه بُد زان گروه⁶
 چو باز و چو شاهین گردن فراز⁷
 جهانی بدو⁸ مانده اندر شگفت⁹
 کجا بر خروشد گه زخم کوس
 نهفته همه سودمندش گزید

1 I — части текста срезаны; IV, VI — кمر بر میان رسم اورا بیست; Б — перевод
 бб. 3 — 7 отсутствует. 2 I, VI — نیک رو; IV — پیش رو; 3 Л — او; IV, VI —
 ازو; 4 IV — б. оп. 5 I — بتنگ 6 IV — б. оп. 7 IV — б. оп. 8 IV, VI —
 وکذلک هو اول من اتخذ الفهود و کلابها لما أعجبه; Б — доб. 9 I — б. 17 стоит после б. 14 текста; Б — доб.: لونها و ذکاؤها و وثوبها

- 30 برنججید¹ پس هرکسی نان² خویش
بدان ایزدی جاه و فرکیان
جدا کرد گاو و خر و گوسفند
زپویندگان هرچه مویش نکوست⁶
[چو روباه و قاقم چو سنجاب⁸ نرم
برین گونه از چرم پویندگان
برنججید و گسترد و خورد و سپرد⁹
[بسی رنج برد¹⁰ اندران روزگار
چو پیش آمدش روزگار بهی
زمانه ندادش زمانه درنگ
[نپوست خواهد جهان با تو مهر
- 35 بوزید و بشناخت سامان خویش³
زنخچیر گور و گوزن ژیان
بوز آورید⁴ آنچه بد سودمند⁵
بکشت و برشان⁷ برآهیخت پوست
چهارم سمورست کش موی گرم]
بپوشید بالای گویندگان
برفت و بجز نام نیکی نبرد
بافسون و اندیشه بی شمار¹¹
ازو مردری ماند تخت مهی¹²
شد آن هوش هوشنگ بافرز و سنگ¹³
نه نیز آشکارا نمایدت چهر¹⁴

1 I—بسنجید 2 I, IV—نام 3 VI—б. оп.; I—доб.:

از آن پس که این کارها شد بسیج * نبد خوردنیها جز از میوه هیچ
همه کار مردم نبودی ببرگ * که پوشیدنیشان همه بود برگ
پرستیدن ایزدی بود کیش * نیارا همین بود آیین پیش
چو مرتازینرا بهحراب سنگ * بدان گه بدی آتش خوبرنگ
بسنگ اندر آتش بدو شد پدید * کزو در جهان روشنی گسترید

Л—доб. варианты тех же бб., вторые мисра повреждены; IV, VI—доб. варианты тех же бб.

Порядок бб. 9—28 восстановлен по Б. В Л бб. разночтения 3, а также бб. 9—17, 21—23 написаны на полях. В рук. I, IV и VI порядок бб. таков: 8, 24—28, бб. разночтения 3, 9—23 (ср. Т, бб. 8—34).

8—34). 4 IV—آورید; VI—برگزید 5 Л—доб.:

بدیشان بوزید وزیشان خورید * همه تاج را خویشتن پرورید
زسرشان—IV, VI 7 بگزید دوست—IV, VI 6
I, IV, VI—доб. варианты того же б.

هوشیار—I 11 خورد—I 10 سترد—Л, IV 9 چو سنجاب وقاقم چو روباه—I 8

شد آن رنج—I, Л 13 تخت شهی—VI 14 گاه مهی—IV: تاج شهی—Л 12

هوشنگ با هوش و سنگ I—мисра испорчено. 14

- جهان سوز مار از جهانجوی جست
همان و همین سنگ بشکست گرد¹
دل سنگ گشت از فروغ آذرننگ²
ازین طبع سنگ آتش آمد فراز³
نیایش همی کرد و خواند آفرین⁴
همین آتش آنگاه قبله نهاد⁵
پرستید باید اگر بخردی⁶
همان شاه درگرد او با گروه⁷
سده نام آن جشن فرخنده کرد
بسی باد چون او دگر شهریار⁸
جهانی بنیکی ازو یاد کرد
- بزور کیانی رهانید دست
برآمد بسنگ گران سنگ خرد
فروغی پدید آمد از هر دو سنگ
نشد مار کشته ولیکن ز راز
جهاندار پیش جهان آفرین
که اورا فروغی چنین هدیه داد
[بگفتا فروغیست این ایزدی
شب آمد برافروخت آتش چو کوه
یکی جشن کرد آن شب و باده خورد
زهوشنگ ماند این سده یادگار
کز آباد کردن جهان شاد کرد]

۳

- از آهنگری¹⁰ ازّه و تیشه کرد¹¹
زدرباینها رودها را بتاخت¹³
بفرخندگی¹⁵ رنج کوتاه کرد
پراگند پس تخم¹⁶ و کشت و درود¹⁷
- چو بشناخت⁹ آهنگری پیشه کرد
چو این کرده شد¹² چاره آب ساخت
بجوی و برود آبها¹⁴ راه کرد
چراگاه مردم بدان برفزود

¹ I, VI—خرد; IV—б. испорчен. ² IV—доб.:

هر انکس که بر سنگ آهن زدی * ازو روشنائی پدید آمدی

³ VI—б. оп.; Л, I—доб.:

هرانکس که برسنگ آهن زدی * ازو روشنائی پدید آمدی

پس او چنان—IV ⁸ Л—б. оп. ⁷ Л—б. оп. ⁶ Л—б. оп. ⁵ سربر زمین—IV, VI ⁴

گراز و تبر—I ¹⁰ برخاست—VI; بر ساخت—IV ⁹ کرد هر شهریار

چو کرده شدش—Л ¹² Л—доб. б. 27 текста. ¹¹ سنان و تبر—VI; چوگاز و تبر—IV

بفر کئی—I, IV, VI ¹⁵ آب را—IV ¹⁴ زدربا بهامونش اندر فراخت—IV, VI ¹³

پراگندن تخم—IV, VI ¹⁷ Л—повторяет б. 27 (ср. выше); VI—б. оп. ¹⁶

هوشنگ

۱

جهاندار هوشنگ بارای و داد
 بگشت^۱ از برش چرخ سالی چهل
 چو بنشست بر جایگاه مهی
 که برهفت کشور منم پادشا
 5 بفرمان یزدان پیروزگر
 وزان پس جهان یکسر آباد کرد
 نخستین یکی گوهر آمد بچنگ
 سرمایه کرد آهن آبگون

بجای نیای تاج بر سر نهاد
 پر از هوش مغز و پر از رای^۲ دل^۳
 چنین گفت بر تخت شاهنشهی
 جهاندار پیروز و فرمانروا
 بداد و دهش تنگ بستم کمر
 همه روی گیتی پر از داد کرد
 با آتش^۴ ز آهن جدا کرد سنگ
 کزان سنگ خارا کشیدش برون

۲

یکی روز شاه جهان سوی^۵ کوه
 10 پدید آمد از دور چیزی دراز
 دو چشم از برسر چو دو چشمه خون
 نگه کرد هوشنگ با هوش و سنگ

گنر کرد با چندکس همگروه^۶
 سیاه رنگ و تیره تن و تیزتاز^۷
 زدود دهانش جهان تیرهگون
 گرفتش یکی سنگ و شد تیز چنگ^۸

بدانش-IV^۴   3 Б — перевод бб. 3, 4 и 5 отсутствует.   داد-IV, VI^۲   گذشت-IV^۱

تیزگان-IV, VI^۷   تن همگروه-IV, VI; کس زان گروه-I^۶   پایش-IV, VI^۵

سنگ خارا بچنگ-VI; سنگ و شد پیش جنگ-IV^۸

نپیره بپیش اندرون با سپاه] همی باسهمان برپراگند خاک شده سست ازخشم¹ کیهان خدیو² شدند از دد و دام دیوان ستوه جهان کرد بر دیو نستوه⁴ تنگ سپهبد برید آن سر بیهمال⁵ دریده بروچرم و برگشته کار سرآمد کیومرث را روزگار نگر تا کرا نزد او آبروی] ره سود بنمود و خود مایه خورد⁸ نماند بدو نیک بر هیچ کس]	[پس پشت لشکر کیومرث شاه بیامد سیه دیو با ترس و باک [زهرای درندگان چنگ دیو بههم برشکستند³ هردو گروه بیازید هوشنگ چون شیر چنگ [کشیدش سراپای یکسر دوال بیای اندر افگند⁶ و بسپرد خوار چو آمد مرآن کینه را خواستار [برفت وجهان مردری ماند ازوی 70 جهان فریبنده را⁷ گرد کرد [جهان سربسر چو فسانست⁹ وبس]

در فتادند - I³. I² - повторено первое мисра. خشک از ترس - VI; سست با چنگ - I¹;
اندر - IV, VI⁶ بدسگال - IV; ناهمال - I, VI⁵ وارونه - VI⁴ برفتادند - IV;
فسوسست - I⁹ بنمود و مایه نخورد - VI⁸ آفریننده را (так!) - IV; فریبنده - I⁷ آورد
فسونست - VI

د دو مرغ و نڅچیر گشته گروه
 برفتند با¹ سوگواری و درد
 نشستند سالی چنین سوگوار² 45
 درود آوریدش⁴ خجسته سروش
 سپه ساز و برکش بفرمان من
 از آن بدکنش دیو روی زمین
 کی نامور⁵ سر سوی آسمان
 برآن برترین نام یزدانش را 50
 وزان پس بکین سیامک شتافت

برفتند ویاله کنان سوی کوه
 ز درگاه کی شاه برخاست گرد
 پیام آمد از داور کردگار³
 کزین بپیش مخروش و باز آر هوش
 برآور یکی گرد از آن انجمن
 بپرداز و پردخته کن دل زکین
 برآورد و بد خواست بر بدگمان
 بخواند و بپالود⁶ مژگانش را
 شب و روز آرام و خفتن نیافت

۲

خجسته سیامک یکی پور داشت
 گرانمایه را نام هوشنگ بود
 بنزد⁸ نیا یادگار پدر
 [نیایش بجای پسر¹⁰ داشتی] 55
 چو بنهاد دل کینه و جنگ را
 همه گفتنیها بدو باز گفت
 که من لشکری کرد خواهم همی
 ترا بود باید همی پیشرو
 [پری و پلنگ انجمن کرد و شیر¹² 60
 سپاهی دد و دام و مرغ و پری

که نزد نیا جاه⁷ دستور داشت
 توگفتی همه هوش و فرهنگ بود
 نیا پروریده مر اورا⁹ بپر
 جز او بر کسی چشم نگماشتی]
 بخواند آن گرانمایه¹¹ هوشنگ را
 همه رازها برگشاد از نهنت
 خروشی برآورد خواهم همی
 که من رفتنی ام تو سالار نو
 ز درندگان گرگ و ببر دلیر¹³
 سپهدار پرکین¹⁴ و کنندآوری

برآورده زاری از ایشان- VI³ روزگار- I² رسیدند با- VI یکایک پراز- IV¹
 جای- VI, IV⁷ بمالید- I⁶ چو بشنید ازو- VI⁵ وزان پس بیامد- VI⁴ دمار
 آنزمان شاه- I, II¹¹ پدر- II¹⁰ چو جانش- VI⁹ نیماز- VI, IV⁸
 باگیر(?)- I, II¹⁴ هرچه بودش سترگ- VI; شیر گردد دلیر- I¹³ گرگ- VI¹²

- یکایک بیامد خجسته سروش
 بگفتش را زین سخن در بدر
 سخن چون بگوش سیامک رسید 30
 دل شاه بچه⁸ برآمد بجوش
 بپوشید تن را بچرم پلنگ
 پندیره شدش دیورا جنگ جوی
 [سیامک بیامد برهنه تن
 35 بزد چنگ وارونه دیو سیاه
 فکند آن تن شاهزاده بخاک
 [سیامک بدست خروزان⁸ دیو⁹
 چو آگه شد از مرگ فرزند شاه
 فرود آمد از تخت ویا به کنان
 40 [دو رخساره پر خون و دل سوگووار
 خروشی برآمد ز لشکر بزار¹²
 همه جامها کرده پیروزه رنگ
- بسان پریء پلنگینه پوش¹
 که دشمن چه سازد همی با پدر²
 ز کردار بدخواه دیو پلید
 سیاه انجمن کرد و بگشاد گوش
 که جوشن نبود و نه آیین⁴ جنگ
 سیه را جو روی اندر آمد بروی
 برآویخت⁵ با پور⁶ آهرمنا
 دوتا اندر آورد بالای شاه
 بهنگال کردش⁷ کمرگاه چاک
 تبه گشت وماند انجمن بی خدیو
 ز تیمار گیتی برو شد سیاه
 زنان برسر و موی ورخ را کنان¹⁰
 دودیده پر از نم جو ابر بهار¹¹
 کشیدند صف بر در¹³ شهریار¹⁴
 دو چشم ابر خونین و¹⁵ رخ بادرنگ

¹ VI — б. оп.   ² VI —

خبر شد به پیش پسر از پدر * که دشمن چه گوید همی در بدر
 IV — доб.:

بپوشید تن را بچرم پلنگ * که جوشن نبذ خود بآیین جنگ
 3 VI — π, 5 نبد خود ز آیین — VI; نبد خود نه آیین — I⁴ شاهزاده — VI³
 سیامک برای — I⁹ خرورای — VI; خروزان — π⁸ کرد آن — I⁷ دیو — VI⁶
 گوش و بازو کنان — VI; دست و بازو کنان — IV; گوش شاه کیان — I¹⁰ خود و دست دیو
 شده نور — VI; دژم کرده بر خویشتن روزگار — IV; کشیدند صف بر در شهریار — I¹¹
 ز بس ناله زار بر — IV¹³ سراسر همه لشکر نامدار — VI¹² چشمش بزاری زار
¹⁴ I — б. оп.; IV — доб.:

سپه سر بر زار و گریان شدند * جو بر آتش تیز بریان شدند
 15 I — دو خونی

- از و اندر آمد هم می پرورش
 بگیتی درون¹ سال سی شاه بود
 [همی تافت زو فر² شاهنشاهی
 دد و دام و هر جانور کش بدید
 دوتا می شدند بر تخت او
 15 [برسم نماز آمدندیش پیش
 پسر بد مر اورا یکی خوبروی
 سیامک بدش نام و فرخنده بود
 [بجانش براز مهر گریان بدی
 20 برآمد برین کار یک روزگار
 بگیتی نبودش کسی دشمن
 [برشک اندر آهرمن بدسگال
 یکی بچه بودش چو گرگ سترگ
 جهان شد بران¹¹ دیوبچه سپاه
 25 سپه کرد و نزدیک او راه جست
 همی گفت با هرکسی رای¹⁴ خویش
 کیومرث زین خود کی¹⁶ آگاه بود
- که پوشیدنی نو بد و نو خورش
 بخوبی چو خورشید برگاه بود
 چو ماه دوهفته ز سرو سهی
 زگیتی بنزدیک او آرمید
 از آن برشده فره و بخت او³
 وزو بر گرفتند آیین خویش⁴
 هنرمند⁵ و همچون پدر نامجوی
 کیومرث را دل بدو⁶ زنده بود⁷
 زبیم⁸ جداییش بریان بدی
 فروزنده شد دولت شهریار
 مگر بد کنش⁹ ریمن آهرمنا
 همی رای زد تا ببالیث¹⁰ بال
 دلاور شده ساسپاه بزرگ
 زبخت میامک وزان پایگاه¹²
 همی تخت و دیهیم کی شاه جست¹⁸
 جهان کرد یکسر پر آوای¹⁵ خویش
 که تخت مهی را جز او شاه بود¹⁷

VI- ازان فره و بر شده بخت او-Л³ زو بخت-IV; از تخت-VI, I² برو-I¹
 П-⁵ ازان جایگه برگرفتند کیش-Л, I, IV⁴ از و فره و بر شدی بخت او (؟)
 Л, I-доб.:⁷ بگیتی بدیدار او-VI⁶ خردمند
 زگیتی بدیدار او شاد بود * که بس نامور شاخ و بنیاد بود
 IV-доб.:
 زگیتی بدیدار او شاد بود * که بس بارور شاخ و بنیاد بود
 VI-доб.:
 که بس بارور بیخ و بنیاد بود * جوانی چو شمشاد آزاد بود
 Л, I, VI-¹⁰ جز اندر جهان-IV, VI; مگر در نهان-I⁹ زرد-VI; بروز-Л⁸
 I, IV-б. 25 стоит перед б. 24 текста.¹³ چه از بخت شاه-IV, VI¹² از آن-I¹¹ بیاگندیا
 که اورا بدرگاه بدخواه بود-I¹⁷ نه-VI¹⁶ آواز-I, IV, VI¹⁵ راز-I, IV, VI¹⁴

کیومرث

۱

سخن گوی^۱ دهقان چه گوید نخست
 که بود آنکه دیهیم برسر نهاد
 [مگر کز پدر یاد دارد پسر
 ] که نام بزرگی که آورد پیش
 5 پـژوهـنـده نامـه باستان
 چنین گفت کآیین تخت و کلاه^۶
 چو آمد بـبرج حمل آفتاب
 بتابید از آن^۷ سان ز برج^۸ بره
 کیومرث شد^{۱۱} بر جهان کدخدای^{۱۲}
 10 سر بخت^{۱۳} و تختش برآمد بکوه^{۱۴}

که نام^۲ بزرگی بیگیتی^۳ که جست
 ندارد کس آن^۴ روزگاران بیاد
 بگوید ترا یک بیک در بدر^۵
 کرا بود از آن برتران پایه بیش
 که از پهلوانان زند داستان
 کیومرث آورد و او بود شاه
 جهان گشت بافر و آیین و آب
 که گیتی جوان گشت از آن^۹ یکسره^{۱۰}
 نخستین بکوه اندرون ساخت جای
 پلنگینه پوشید خود با گروه^{۱۵}

۱ Л — سخن دان ۲ Л, I, IV — تاج ۳ VI — نشان بزرگی ۴ Л, I, I, IV, VI — کین تاج و ۵ I, IV, VI — کین تخت و مهر و کلاه ۶ I, IV, VI — از پدر ۷ I, IV, VI — از ۸ VI — 6. 8 ازو ۹ I, VI — بـبرج — ۱۰ I, VI — ازین ۱۱ VI — کی نو چو شد ۱۲ Л — که چون او شد اندر جهان ۱۳ IV — 6. 9 текста. ۱۴ IV, VI — سر تاج و تاج ۱۵ Л — زکوه ۱۶ I — پادشای ۱۷ I — پیرستنده ۱۸ I — با همگروه ۱۹ IV, VI — زکوه ۲۰ I — آذر آمد گروه ۲۱ I — доб.:

پلنگینه پوشید خود با گروه * نبودى نشستهش بجز بر زکوه

سر بخت بدخواه با خشم ¹ اوی	چو دینار خوارست ² بر چشم ³ اوی
نه کند آوری ⁴ گیرد از باج و گنج ⁵	نه دل تیره دارد ز رزم و زرنج ⁶
هر آنکس که دارد زیورندگان	از آزاد و از نیک دل بردگان ⁷
شهنشاه را سر بسر دوستوار ⁸	بفرمان بسته ⁹ کمر استوار ¹⁰
نخستین برادرش که تتر بسال	که در مردمی کس ندارد همال ¹¹
ز گیتی پرستنده فر و نصر	زید شاد در سایه شاه عصر ¹²
کسی کش پدر ناصر الدین بود	سر ¹³ تخت او تاج پروین بود ¹⁴
ودیگر ¹⁵ دلاور سپه دار طوس	که در جنگ بر شیر ¹⁶ دارد فسوس ¹⁷
به خشد درم هرچه یابد زهر ¹⁸	همی آفرین یابد ¹⁹ از دهر بهر
بیزدان بود خلق را رهنمای	سر شاه ²⁰ خواهد که باشد بجای ²¹
جهان بی سر و تاج خسرو مباد	همیشه ²² بماناد جاوید و شاد ²³
همیشه تن آباد ²⁴ با تاج و تخت	ز درد و غم آزاد و پیروز بخت
کنون باز گردم با آغاز کار ²⁵	سوی نامه نامور شهریار ²⁶

¹ Л — ² کین آوری — Л — ³ با چشم — Л, VI — ⁴ شد خوار — VI — ⁵ از چشم — IV —
⁶ VI — ز رزم و زبخت — IV — زرنج و زگنج — Л — ⁷ از تاج و تخت — IV — از تاج و گنج
 نه جاهش بیفزاید از تاج و تخت * نه باشد دلش تیره از کام بخت
 دوستدار — I, VI, T — همه بندگان پیش او خواستار — Л — ⁸ از آزاد و ز نامور بندگان — VI —
 (в тексте конъектура). ⁹ بفرمانش بسته — VI — ¹⁰ IV — б. оп.; VI — доб. б. 220 текста; T — доб.:
 شده هر یکی شاه بر کشوری * روان نامشان در همه دفتری
¹¹ IV, VI — б. оп.; Л — доб.:
 خداوند مردی و رای و هنر * بدو شادمان مهتران سر بسر
 ср. разночтение 14. ¹² Л, VI — б. оп.; IV — ¹³ پئی — IV — ¹⁴ T — доб.:
 خداوند مردی و رای و هنر * بدو شادمان مهتران سر بسر
 ср. разночтение 11. ¹⁵ Л, VI — ¹⁶ بویژه — VI — ¹⁷ VI — б. оп.; VI — б. 220 стоит после
 б. 216 текста. ¹⁸ I — ¹⁹ هرچه باید زهر — IV — ²⁰ خواهد — IV — ²¹ همانند بجای — I — ²² L — ²³ جوید — VI —
 VI — б. 222 текста стоит после б. 223 текста.
²⁴ VI — ²⁵ چنین هم — VI — ²⁶ б. 222 текста, после которого доб. следующий б.:
 سپهر برینش کمین جاکری * چو خورشید و ماهش کهین کهتری
²⁷ VI — ²⁸ همی باز جویم من از کردگار — Л — ²⁹ تن آزاد — VI —
 بگویم کنون داستانی ز داد * که تاج بزرگی که بر سر نهاد

- 195 که این¹ چرخ و² ماهست یا تاج و³ گاه
یکی گفت کاین⁵ شاه روم است و هند
بایران⁶ و توران و را بنده اند
بیاراست روی زمین را⁸ بداد
جهاندار¹⁰ محمود شاه بزرگ
200 زکشمیر تا پیش دریای چین
چو کودک لب از شیر مادر بشت
[نه پیچد کسی سر زفرمان اوی
تو نیز آفرین کن که گوینده
چو بیدار گشتم بجستم زجای
205 برآن¹⁴ شهریار آفرین خواندم
بدل گفتم این خواب را پاسخ است
بران آفرین کو کند آفرین
زفرش جهان شد چو باغ بهار
از ابر اندر آمد بهنگام نم¹⁸
210 بایران همه خوبی از داد اوست
ببزم اندرون آسمان سخاست²¹
بتن ژنده پیل و بجان جبرئیل
- ستارست پیش اندرش یا سپاه⁴
زقنوج تا پیش دریای سند
برای و بفرمان او زنده اند⁷
بپردخت ازان تاج⁹ بر سر نهاد
بابشخور آرد همی میش وگرگ
برو شهریاران کنند آفرین
زگهواره محمود گوید نخست¹¹
نیارد گذشتن زیمنان اوی¹²
بدو¹³ نام جاوید جوینده
چه مایه شب تیره بودم بیای
نبودم درم جان برافشاندم
که آواز¹⁵ او بر¹⁶ جهان فرخ است
بران بخت بیدار و فرخ زمین¹⁷
هوا پر ز ابر و زمین پر نگار
جهان شد بکردار¹⁹ باغ ارم
کجا هست مردم همه یاد²⁰ اوست
برزم اندرون تیز چنگ ازدهاست²²
بکف ابر بهمن بدل²³ رود نیل

ستارست گرد آمده - Л⁴ و - VI³ оп. 2 Л, I - و. 1 آن - I¹
زایران - Л⁶ مرا گفت این - VI⁵ ستاره شناسان درگاه شاه - VI⁵; یا سپاه
تاج و - Л⁹ روی مه را (так!) - Л⁸ بفرمان و رایش سرافگنده اند - VI⁷
دیدار - VI¹⁵ بدان - Л¹⁴ وزو - VI¹³ 201 стоит после б. 203 текста. 12 Так в Л; VI - б. 202
стоит после б. 203 текста; I, IV - б. 202 оп. 13 VI - 14
VI - 20 نمودار - VI¹⁹ بگیتی برآید بهر کام نم - Л¹⁸ 17 Л - б. оп. 16 IV - در
VI - б. 211 22 VI - آسمان وفاست - IV, VI²¹ I - 21 جهان شادمان از دل شاد
стоит после б. 212 текста. 23 IV - 23 بدل ابر بهمن بکف -

ستایش سلطان محمود

جهان آفرین تا جهان آفرید
چو خورشید بر چرخ بنمود تاج¹
180 چه گویم² که خورشید تابان که بود
ابو القاسم آن شاه پیروز بخت⁴
ز خاور بیاراست تا باختر
مرا اختر خفته بیدار گشت
بدانستم⁶ آمد زمان⁷ سخن
185 بر اندیشه شهریار زمینی⁹
[دل من چو نور اندر آن تیره شب
چنان دید روشن روانم بخواب
همه روی گیتی شب¹² لاژورد
درو دشت بر سان دیبا شدی
190 نشسته برو شهریار چو ماه
رده برکشیده سپاهش دو¹⁴ میل
یکی پاک دستور پیشش بپای
مرا خیره گشتی سر از فر¹⁵ شاه
چو آن چهره خسروی دیدمی

چنو مرزبانی نیامد پدید
زمین شد بکردار تابنده عاج
کزو در جهان روشنائی فزود³
نهاد از بر تاج خورشید⁵ تخت
پدید آمد از فر او کان زر
بمغز اندر اندیشه بسیار گشت
کنون نو شود روزگار کهن⁸
بخفتم شبی لب پر از آفرین¹⁰
نخفته گشاده دل و بسته لب¹¹
که رخشنده شمع برآمد ز آب
از آن شمع گشتی چو یاقوت زرد
یکی تخت پیروزه پیدا شدی
یکی تاج بر سر بجای کلاه¹³
بدست چپش هفتصد ژنده پیل
داد و بدین شاه را رهنمای
وزان ژنده پیلان و چندان سپاه
ازان نامداران بپرسیدمی¹⁶

چه گوئی — Л, I, IV — 2 بنمود برگاه تاج — I, IV — 1 زنامش همه برفروزنده تاج — Л — 1
برافراشت کاخ و برافراشت بخت — Л — 4 180 стоит после б. 181 текста. Л, VI — 3
بدانست — Л, I, IV, VI — 6 خداوند تاج و خداوند — IV — 5 نهاد از برگاه خورشید — Л — 5
چو باز — Л — 9 I, IV — 8 زبان — Л, I, VI — 7 в тексте по Т.
L, VI — 11 I — б. оп. — 10 آمدم نزد شاه زمین — 11 I, VI — 12 I, IV — 13 I, IV — 14
оп.; I, IV — б. 186 стоит перед б. 185 текста; в тексте — по Т. — 12 I, VI — 15 I, VI — 16 I, IV — бб. 194 и 195
доб. бб. 194 и 195 текста. — 14 VI — 15 I, VI — 16 I, IV — бб. 194 и 195
стоят после б. 190 текста, ср. разночтение 13.

- 165 مرا گفت کز من چه باید همی¹ که جانست سخن برگراید همی
 بچیزی که باشد مرا دست رس بکوشم نییازت² نیارم بکس³
 همی داشتم⁴ چون یکی تازه سیب⁵ که از باد نامد بمن بر نهیب⁶
 بکیوان رسیدم ز خاک نژند از آن نیک دل نامدار ارجمند⁷
 بچشمش همان خاک وهم سیم وزر کریمی بدو یافته زیب و فر⁸
 170 سراسر جهان پیش او خوار بود جوانمرد بود و وفادار بود⁹
 چنان¹⁰ نامور گم شد از انجمن نه زو زنده بینم نه مرده¹¹ نشان
 دریغ آن که مر بوند و آن گردگاه دریغ آن کئی برز و بالای شاه¹²
 گرفتار زو¹⁴ دل شده نا امید نوان لرز لرزان بکردار بید¹⁵
 175 یکی پند آن شاه یاد آوریم زکژی روان سـوی داد آوریم
 مرا گفت کاین¹⁶ نامه¹⁷ شهریار گرت گفته آید بشاهان سپار¹⁸
 بدین نامه من¹⁹ دست بردم فراز بنام شهـنـشاه گردن فراز²⁰

ز گیتی - VI; بکوشم بسازم - IV; ز گیتی نیارد (так!) - Л; I - мисра испорчено. ¹ I - мисра испорчено. ² Л - (так!) نییازت; в тексте - по Т. ³ I - мисра испорчено. ⁴ Л - بدی بییشش ⁵ I - мисра испорчено. ⁶ Л - نهیب - I; که نامد بمن بر ز چیزی نهیب - Л; ⁷ IV - обратный порядок мисра; VI - б. оп.; в тексте - чтение по Т и Л. ⁸ VI - б. оп. ⁹ VI - б. оп. ¹⁰ Л, VI - چو آن ¹¹ VI - б. 172 стоит после б. 173. ¹² Л - همه ¹³ Л - آن کئی برز بالای شاه - I; آن جوانی و آن پایگاه - Л ¹⁴ VI - доб.: گرفتار و زو - VI; را ز این ¹⁵ VI - доб.: بدو چشمم آن سال گریان بدی * ز درد دل ریش بریان بدی ¹⁶ Л - доб.: T - ¹⁷ I - گفته ¹⁸ T - ¹⁹ L - چو ²⁰ VI - доб. б. 225 текста; T - доб. (б. 187): دل من بگفتار او رام شد * روانم بدین شاد و پدram شد ²¹ L - چون ²² VI - доб. б. 225 текста; T - доб. (б. 187): خداوند تاج و خداوند تخت * جهاندار پیروز و بیدار بخت ²³ cr. разночтение 20 на стр. 23.

- [ب-رین گونه یکجند بیگداشتیم
[سراسر زمانه پر از جنگ بود
زنیکو سخن به چه³ اندر جهان
[اگر نامدی این⁵ سخن از خدای 155
بشهرم یکی مهربان دوست بود
مرا گفت خوب آمد⁸ این رای تو
نبشته من این نامه¹¹ پهلوی
گشادهزبان و جوانیت هست
شو¹⁴ این نامه خسروان بازگوی¹⁵ 160
چو آورد این نامه نزدیک من
سخن را نهفته همی داشتم¹
بجوینندگان بر جهان تنگ بود²
بنزد سخن سنج فَرخ مهان⁴
نمی کسی بدی نزد ما رهنمای⁶
تو گفستی که با من بیک⁷ پوست بود
به نیکی گراید⁹ همی پای تو¹⁰
به پیش تو آرم مگر¹² نغنیوی
سخن گفتن¹³ پهلوانیت هست
بدین¹⁶ جوی نزد مهان آبروی
بر افروخت این جان تاریک من

[در داستان ابو منصور]¹⁷

- بدین نامه چون¹⁸ دست کردم دراز¹⁹
جوان بود و از گوهر پهلوان
خداوند رای²² و خداوند شرم
یکی مهتری. بود گردن فراز²⁰
خردمند و بیدار²¹ و روشن روان
سخن گفتن خوب²³ و آوای نرم

¹ Л, I, IV—б. оп.; T—доб.:

ندیدم کسی کش سزاوار بود * بیگفتار این مرمرا یار بود

میان کهان—IV; پرو آفرین از کهان ومهان—I⁴ این به—Л³ Л, I, IV—б. оп.

به بدی از—IV; بد بدی این—I⁵ VI—обратный порядок мисра. ومیان مهان

—IV⁸ که بامن یکی مغز ویک—VI; توگفتی که با من ز یک—I⁷ VI—б. оп.

—I¹⁰ خرامد—VI⁹ خوب است—VI; خوب آید

مرا گنت کز من چه باید همی * که جاننت سخن برگراید همی

تو—IV¹⁴ سخن گفتن و—I, VI¹³ نگر—IV¹² دفتر—VI¹¹ ср. б. 165 текста.

وزین—VI¹⁶ خسروانی بیگوی—VI; خسروی باز گوی—IV; خسروان باز جوی—Л¹⁵

—VI²⁰ بردم فراز—I, IV; بردم دراز—Л¹⁹ من—I¹⁸ Л, I, VI—оп.

خداوند تاج و خداوند تخت * دل افروز و بیدار و فیروز بخت

—VI²² دانا—VI²¹ ср. Т, б. 187, ср. разночтение 20 на стр. 24) и вторично б. 162.

سخن گفتن چرب—VI; سخن گفتنش چرب—I²³ هوش

داستان دقیقی شاعر

چو از دفتر این داستانها بسی جهان دل نهاده بدین² داستان جوانی پیامد گشاده زبان بشعر⁶ آرم این نامه را گفت من جوانی⁹ش را خوی بد یار بود برو تاختن کرد ناگاه مرگ بدان⁹ خوی بد جان شیرین بداد یکایک ازو بخت برگشته شد برفت او و این نامه ناگفته ماند [الهی عفو کن گناه را

همی خواند خواننده بر¹ هر کسی همان بخردان نیز و هم³ راستان⁴ سخن گفتن خوب و طبع روان⁵ ازو شادمان شد دل انجم¹¹ن ابا بد همیشه⁷ به پیکار بود نهادش بسر بر یکی تیره ترگ⁸ نبود از جوانیش یک روز شاد¹⁰ بدست یکی بنده بر کشته شد¹¹ چنان بخت بیدار او خفته ماند بیفزای در حشر جاه و را¹²]

بنیاد نهادن کتاب

دل روشن من چو برگشت ازوی که این نامه را دست پیش آورم بپرسیدم از هر کسی پیشمار مگر خود درنگم نپاشد بسی و دیگر که گنج¹⁵ وفادار نیست

سوی تخت شاه جهان کرد روی ز دفتر بگفتار¹³ خویش آورم بترسیدم از گردش روزگار بپاید سپردن¹⁴ بدیگر کسی همین¹⁶ رنج را کس خریدار نیست

همان -- IV; هم از بخردان و هم از -- Л³ نهاده بسی دل برین -- VI² با -- IV¹
 همه بخردان و همه -- VI; بخردان و همان⁴ Л -- б. 138 стоит перед б. 140 текста.
 Л -- доб.: بگفتا بگویم من این داستان -- Л⁵
 سخن گفتنی خوب و طبعی روان * جوان سبک روح و رویش(?) روان⁶ Л, I -- б. оп.; در آن -- VI⁹ I -- б. оп.
 همه ساله بابد -- Л, VI⁷ بنظم -- VI⁶
 بدست پرستار خود کشته شد -- VI; Л -- б. оп.¹¹ هنوز از جوانیش نابوده شاد -- VI
 به پیوند و -- IV; به پیوند گفتار -- Л, VI¹³ VI -- б. оп.
 در جشن جای و را -- Л¹²
 همان -- IV¹⁶ انجم -- VI¹⁵ بپاید سپرد این -- Л¹⁴ گفتار

- 120 اگر بر درخت¹ برومند جای
کسی کو شود زیر نخل بلند
توانم مگر⁴ پایله⁵ ساختن
کزین نامور نامه⁶ شهریار
تو اینرا⁷ دروغ و فسانه مدان
ازو هرچه اندر خورد با خرد
125 یکی نامه بود از گه باستان
پراگنده در دست هر موبدی
یکی پهلوان بود دهقان نژاد
پژوهنده¹¹ روزگار نخست
130 زهر کشوری موبدی سالخورد
بپرسیدشان از کیان جهان¹²
که گیتی به آغاز¹⁴ چون داشتند
چه گونه سر آمد بنیک اختری
بگفتند پیشش یکایک مهان
135 چو بشنید ازیشان سپهبد سخن
چنین یادگاری شد اندر جهان

نیابی - I; نیابد که از بر شدن - Л² اگر زیر دار - IV; کسی بردرخت - Л¹
в тексте чтение T. نیابم بجز بر شدن - VI; نیابی از این در شدن - IV; که از بر شدن

³ I - доб.:

اگر بر درخت برومند جای * ازو در گذشتن مکن هیچ رای
به از شاخ این سرو - VI⁶ سایه⁵ - I⁵ ندانم مگر - VI; بنوئی دگر (?) - Л⁴
بیک سان تو روشن زمانه - IV; بیک سان روشن زمانه - I, Л⁸ مر این را - Л⁷
ازو - I¹⁰ دگر باره زین ره بمعنی - IV; دگر بر ره رمز معنی - VI, Л⁹
از نژاد کیان - I, IV¹² برو بر بسی - VI¹¹ وزو بهره نزدیک - VI; بهره بد نزد
بران - VI; همان - Л¹⁶ که ایمر - IV, Л¹⁵ ز آغاز - Л¹⁴ ازان - VI¹³
و حال - VI¹⁷

- 110 اگر چشم داری بدیدگر سرای
گرت زین بد آید گناه منست
[برین زادم وهم برین بگنرم
[دلّت گر بر راه خطا مایلمست
[نباشد جز از بی پدر⁵ دشمنش
115 [هر آنکس که در جانش⁸ بغض علیست⁹
[نگر تا نداری ببازی جهان
[همه نیکیست باید آغاز کرد¹²
[ازین در سخن چند رانم همی
بنزد نبی و علی¹ گیر جای
چنین است و این دین² و راه منست
چنان دان که خاک پی حیدرم³
ترا دشمن اندر جهان خود دلست⁴
که یزدان⁶ بآتش بسوزد تنش⁷
ازو زارتر در جهان زار کیست¹⁰
نه بر گردی از نیکی پی همرهان¹¹
چو با نیکنامان بوی همنورد¹³
همانا کرانش¹⁴ ندانم همی¹⁵

گفتار اندر فراهم آوردن کتاب¹⁶

سخن هرچه¹⁷ گویم همه گفته اند بر باغ¹⁸ دانش همه رفته اند

7. Л—доб. 3 Л—б. оп., ср. разночтение. 2 IV, VI—рسم 1 I—وصی; IV—ولی
4 VI—на этом месте стоит б. 115 текста. 5 VI—بجز داد اگر 6 VI—بدوزخ 7 Л—доб.
б. 112 текста. 8 I—دلش 9 Л—علیست 10 IV—б. оп.;
VI—на этом месте стрит б. 113, к которому доб. б. 100 текста. 11 I—از راه بی همرهان
Л—доб.:

کرانه بگیری زبغض صحاب * که هستند هـ، چو نجوم شهاب
تو بر خارجی لعنتی کن مدام * ابر رافضی همچنین کن دوام
ابو بکر و حیدر چو برکوثرست * کجا خارجی رافضی در خورست
تو حقّی تری تا بوی هر دو دوست * ره رستگاری ازین و ازوست
همه نیکیست I—همه نیک باید با آغاز کرد 12 Л—доб. варианты этих же четырех бб.
бجوئی نبرد VI—بود هم نبرد IV—بوی درگذار I—13 باید آغاز کار
14 Л, VI—همانش کرانه 15 VI—доб.:

مرا باکسان دگر کار نیست * بران در مرا هیچ بازار نیست
ср. разночтение 13 на стр. 19. 16 T—доб. в начале главы:

سخن گفته شد گفتنی هم نماند * من از گفته خواهم یکی با تو راند
17 VI—آنچه 18 Л—بر و بوم

- 95 [پس از هر دوان بود عشمان گزین¹ [چهارم³ علی بود جفت بتول که من شهر علمم علیم درست گواهی دهم کاین سخنها ز اوست⁸ [علی را چنین گفت و دیگر همین [نبی آفتاب و صاحبان چو¹⁰ ماه منم بنده اهل بیت نبی 100 حکیم این جهان را چو دریا نهاد چو هفتاد کشتی برو ساخته یکی پهن کشتی بسان عروس محمد بدو اندرون با علی خردمند کز دور دریا بدید 105 بدانست کوموج خواهد زد¹⁸ بدل گفت اگر با نبی و وصی همانا که باشد مرا دستگیر خداوند جوی می¹⁹ وانگبین
- خداوند شرم و خداوند دین² که اورا بخوبی ستایید⁴ رسول درست این سخن⁵ قول⁶ پیغمبرست⁷ تو گوئی دو گوشم پر آواز اوست کزیشان قوی شد بهر گونه دین⁹ بهم بستی¹¹ یکدیگر راست راه¹¹ ستاینده خاک پای¹² وصی¹³ برانگیخته موج ازو تنند باد¹⁴ همه بادبانها برافراخته بیاراسته همچو چشم خروس¹⁵ همان¹⁶ اهل بیت نبی و ولی کرانه نه پیدا و بن ناپدید¹⁷ کس از غرق بیرون نخواهد شدن شوم غرقه دارم دویار و فسی خداوند تاج و لوا و سریر همان چشمه شیر و ماء²⁰ معین

بحق میستاید - VI 4 چو اکنون - I 3 کین - IV 2 اهل یقین - I 1
 VI-доб.: 7 لفظ - VI 6 درستست و این - L 5

مرادم ازین زندگانی سخن * بنعت نبی و وصی شد کهن
 چو من از محمد حکایت کنم * چو محمود را صد حمایت کنم
 منم بنده هر دو تا رستخیز * اگر شه کند پییکرم ریز ریز
 (написано поверх слова) علی همچو - I 10 L, VI-б. оп. 9 سخن راز اوست - L, IV, VI 8
 ولى - IV 13 جان پاک - L 12 I-мисра испорчено. 11 L, VI-б. оп.; VI-оп.; T-гоб.:

ابا دیگران مرمرا کار نیست * جز این مرمرا راه گفتر نیست
 I-мисра испорчено. 15 L 14 موج اوشد چو باد - L 14 ср. разночтение 15 на стр. 20.
 I-мисра испорчено. 18 I-мисра испорчено. 17 I-мисра испорчено. 16 I-همه
 خلد ماء - IV 20 جوی رمی - L, IV 19

[ز خاور برآید سوی باختر¹ نباشد ازین یک روش راست تر]
[ایا² آنکه تو آفتابی همی چه بود که بر من نتابی همی]

در آفرینش ماه³

80 [جراغست مرتیره شب را بسیج ببند تا توانی تو هرگز مپیچ]
[چو سی روز گردش بپیمایدا شود تیره گیتی بدوروشنا⁴]
[پدید آید آنگاه باریک و زرد⁵ چو پشت کسی کو غم عشق خورد⁶]
[چو بیننده دیدارش از دوردید هم اندر زمان او⁷ شود ناپدید]
[دگر شب نمایش کند بیشتر ترا روشنائی دهد بیشتر]
85 [بدو هفته گردد تمام و درست بدان باز گردد که بود از نخست]
[بود هر شبانگاه باریکتر بخورشید تابنده نزدیکتر⁸]
[بدینسان نهادش خداوند داد بود تا بود هم بدین یک نهاد⁹]

گفتار اندر ستایش پیغمبر

ترا دانش و دین رهاند درست و گر دل¹⁰ نخواهی که باشد نژند
90 بگفتار پیغمبرت راه جوی بگفت آن خداوند تنزیل و وحی
چه گفت آن خداوند بعد از رسولان مه¹² [که خورشید بعد از رسولان مه¹²]
[عمر¹⁴ کرد اسلام را آشکار در رستگاری بپایدت جست
نخواهی که دائم بوی مستمند¹¹ دل از تیرگیها بدین آب شوی
خداوند امر و خداوند نهی نتابید برکس زبوبکر به¹³]
بیاراست گیتی چو باغ بهار]

همانا — IV⁴ VI — глава оп. 3 ابا — IV² بگیرند مر یکدیگر را گنر — I, IV¹
Л — б. оп. 8 زو — IV⁷ کو بود عشق خور — Л⁶ باریکتر — Л⁵ ز گردش بفرسایدا
I, IV — порядок бб.: 87, 84, 85, 86; в тексте порядок последних четырех бб. установлен по Л.
I, IV — دل گر — VI; اگر دل — I¹⁰ Л — доб. б. 70 текста, ср. разночтение 2 на стр. 17;
VI — б. 88 стоит после б. 89 текста. I — همه — I¹² I — мисра испорчено. I¹³ چواو — I¹⁴

- 70 چو خواهی که یابی زهر بد¹ رها
[نگه کن بدین گنبد تیزگرد³
[نه گشت زمانه بفرسایندش
[نه از جنبش آرام گیرد همی⁵
[ازو دان فزونسی ازو هم شمار⁶
سر اندر نیاری بدمام بلا²
که درمان ازویست وزویست درد]
نه آن⁴ رنج وتیمار بگزایدش]
نه چون ما تباهی پذیرد همی]
بدونیک نزدیک او آشکار⁷

گفتار اندر آفرینش آفتاب⁸

- 75 [زیافوت سرخست چرخ که بود⁹
[بچندین فروغ وبچندین¹¹ چراغ
[روان اندرو¹² گوهر دلفروز¹³
نه از آب وگرد ونه از باد ودود¹⁰
بیاراسته چون بنوروز باغ]
کزو روشنائی گرفتهست روز¹⁴

2 Л — доб.: زبدها — 1 Л

زگفتار پیغمبری راست گوی * دل از تیرگیها بدین آب شوی
ترا دانش و دین رهاند نخست * در رستگاری بباید بجست
چو خواهی که یابی زتن رستگار * نکوکار گردی بر کردگار
IV — доб.:

بوی در دوگیتی زبد رستگار * نکونام باشی بر کردگار
T — доб.:

بوی در دوگیتی زبد رستگار * نکوکار گردی بر کردگار
VI — после б. 70 конец главы и две следующие главы оп., идет сразу б. 89 текста. 8 Л — мисра
فزونی وهم زو نهار — I 6 نه از مهر او دل بکاهد همی — Л 5 نه از — Л 4
چنین چرخ گردنده پیدا نمود — Л 9 VI — глава оп. 8 نزدیک اویست کار — I 7
اندران — I 12 بچندان — I 11 نه از آب وباد ونه از گرد و دود — Л 10
ازویست رخشنده گیتی فروز — Л 13 I, IV — доб. 14

که هر بامدادی چو زرین سپر * زمشرق برآرد فروزنده سر
زمین پوشد از نور پیراهنا * شود تیره گیتی بدو روشنا
چو از مشرق او سوی مغرب کشد * زمشرق شب تیره سر برکشد

- 55 [خور و خواب و آرام جوید همی
نه گویا زبان ونه جوینا خرد²
ندانند بد و نییک فرجام کار
چو دانا توانا بد و دادگر
چنینست فرجام کار جهان
- وزان زندگی کام جوید همی¹
زخاک و زخاشاک تن پرورد³
نخواهد ازو بندگان کردگار⁴
ازاینرا نکرد ایچ پنهان هنر⁵
ندانند کسی⁶ آشکار و نهان⁷

گفتار اندر آفرینش مردم

- 60 چو زین⁸ بگنری⁹ مردم آمد پدید
سرش راست برشد¹¹ چو سرو بلند¹²
پنیرنده هوش ورای و خرد
ز راه خرد بنگری¹⁵ اندکی
مگر مردمی¹⁷ خیره خوانی¹⁸ همی
ترا از دو گیتی بر آورده اند
نخستین فطرت²¹ پسین شمار²²
شنیدم ز دانا دگر گونه زین²³
نگه کن²⁴ سرانجام خود را ببین
برنج اندر آری²⁸ تننت را رواست²⁹
- شد این بندهارا سراسر کلید¹⁰
بگفتار¹³ خوب و خرد کاربند
مر اورا دد و دام¹⁴ فرمان برد
که مردم بمعنی¹⁶ چه باشد یکی
جز این را نشانی ندانی¹⁹ همی²⁰
بچندین میانچی پیورده اند
توئی خویشتن را ببازی مدار
چه دانیم راز جهان آفرین
چو²⁵ کاری بیابی ازین به²⁶ گزین²⁷
که خود رنج بردن بدانش³⁰ سزاست³¹

¹ I, IV, VI — б. оп. ² Л — خوردن خورد — б. оп. (см. разночтение 17 на стр. 15) ³ I, IV, VI — б. оп. (см. разночтение 17 на стр. 15) ⁴ IV, VI — б. оп. ⁵ Л — گهر; VI — б. оп. ⁶ IV — همی — نبینی همی — б. оп. ⁷ VI — б. оп. ⁸ I — گزین ⁹ Л — چو فرجام شد ¹⁰ VI — б. оп. ¹¹ Л — ببالا چو برشد ¹² IV — بلند ¹³ VI — بدیدار ¹⁴ VI — دیو ¹⁵ I, IV — خواند ¹⁶ I, IV, VI — معنی مردم ¹⁷ Л, VI — مردم ¹⁸ I, IV — بگنری ¹⁹ I, IV, VI — (I — без рифмы). ²⁰ Л — جز اینش نشانی نداند همی ²¹ Л — جنبش ²² I — پسین در شمار ²³ Л, I, IV — گون ازین ²⁴ VI — از اول ²⁵ Л, VI — ک ²⁶ Л, I — برین بر ²⁷ IV — تننت زان اوست ²⁸ IV — بدانش در آری ²⁹ VI — چو یابی توکاری برین برگزین ³⁰ Л — ز دانش ³¹ IV — همه آن اوست — б. оп. 66.: 68, 69, 67.

چو این¹ چار گوهر بجای آمدند
 گهرها یک اندر دگر ساخته²
 پدید آمد این گنبد⁴ تیزرو
 اب رده و دو هفت شد کدخدای
 45 در بخشش و دادن⁶ آمد پدید
 فلکها یک اندر دگر بسته شد
 چو دریا و چون کوه و چون دشت و راغ⁹
 ببالید کوه آبها بر دمید
 زمین را بلندی نهد جایگاه¹⁰
 50 ستاره رو بر شگفتی نمود
 همی بر شد آتش فرود¹³ آمد آب
 گیا رست با چنند گونه درخت
 ببالد ندارد جز این نیروئی
 وزان پس چو جنبند آمد پدید

ز بهر سپنجی سرای آمدند
 زهر گونه گردن برافراخته³
 شگفتی نماینده نو بنو⁵
 گرفتند هر یک سزاوار جای
 ببخشید دانا چنان چون سزید⁷
 بجنبید⁸ چون کار پیوسته شد
 زمین شد بکردار روشن چراغ
 سر رستنی سوی بالا کشید
 یکی مرکزی تیره بود و سیاه
 بخاک اندرون¹¹ روشنائی فزود¹²
 همی گشت گرد زمین¹⁴ آفتاب
 بزیر اندر آمد سرانشان زبخت¹⁵
 نپوید¹⁶ چو پویندگان هر سوئی¹⁷
 همه رستنی زیر¹⁸ خویش آوری¹⁹

دگرگونه - VI; زهرگونه گردن افراخته - IV³ ساختند - VI² چنین - VI¹
 7 Л - دانش - VI⁶ نماینده را نو (بنو؟) - I⁵ بیدار این گوهر - I⁴ گردن برافراختند
 در داد و هم بخشش آمد پدید * ببخشند دانداده جویان سزید
 IV⁸ (метр нарушен). ببخشید دانداده که چنان سزید - IV; بدان تا توانائی آمد پدید - I
 چو دریای خون شد همه - I; چودشت و چو دریا و چون کوه و راغ - Л⁹ بییوست
 زسبزه بلندی بهر جایگاه - Л¹⁰ چه دریا چه دشت و چه باغ و چه راغ - VI; دشت و راغ
 ср. б. 40, второе мисра. 12 I - بدین تیرگی - IV¹¹ 13 Л - ابر و فرود - 14 Л, VI - جهان 15 VI - کار سخت
 نکه کرد باید درین کار سخت - VI¹⁵ 16 I - доб. б. 56 текста; VI - порядок бб.: 49, 50, 47, 51, 48, 52, 53.
 17 I - بیوید - I, IV¹⁶ 18 Л - سوی 19 I, IV - б. оп., VI - شد این بندهارا سراسر کلید - ср. б. 60, второе мисра; Л - доб.:
 همی سر بر آرد بسان درخت * نکه کرد باید بدین کار سخت
 ср. разночтение 15.

نخست آفرینش خرد را شناس
سه پاس تو چشم است² و گوش³ و زبان
خرد را و جان را که یارد ستود
حکیم چوکس نیست گفتن چه سود
توئی کرده⁸ کردگار جهان
[بگفتار دانندگان¹² راه جوی
زهر دانشی چون سخن بشنوی
چو دیدار یابی بشاخ سخن

نگهبان¹ جانست و آن سه پاس
کزین سه رسد نیک و بد⁴ بی گمان⁵
و گرمین ستایم که یارد شنود⁶
ازین پس بگو کافرینش چه بود⁷
به بینی⁹ همی¹⁰ آشکار و نهان¹¹
بگیتی پیوی و به هرکس بگوی¹³
از آموختن یک زمان نغزوی¹⁴
بدانی که دانش نیاید ببن¹⁵

گفتار اندر آفرینش عالم

از آغاز باید که دانی درست
که یزدان زناچیز چیز آفرید
سر مایه⁴ گوهران این¹⁸ چهار
یکی آتشی برشده تابناک
نخستین که آتش بجنبش²⁰ دمید
وزان پس ز آرام سردی نمود²¹

سرمایه⁴ گوهران از نخست¹⁶
بدان تا توانائی آرد¹⁷ پدید
بر آورده بی رنج و بی روزگار
میان آب و باد¹⁹ از بر تیره خاک
ز گرمیش پس خشکی آمد پدید
ز سردی همان باز تری فزود²²

بیش و کم - I -⁴ گوشست و چشم - IV, VI -³ جانست - Л -² نگهدار - VI -¹
⁵ I, IV, VI - доб. б. 33 текста. ⁶ VI - فزود - VI -⁷ سخن ز آفرینش بپاید - VI -⁸ تو بر کرده - VI -⁹ نه - VI -¹⁰ نیابی - VI -¹¹ I, IV -
 между бб. 30 и 31 стоит б. 34 текста; T - доб.:
 همیشة خرد را تو دستور دار * بنو جانست از ناسزا دور دار
¹² VI -¹³ I, IV - б. оп. ¹⁴ I, IV, VI - б. оп. ¹⁵ I, IV, VI - б. оп.,
 ср. разночтения 7 на стр. 13 и 11 на стр. 14. Порядок бб. восстановлен по Л. ¹⁶ گوهران - I -¹⁷ I, IV, VI - آید -¹⁸ I, IV - گوهر آمد -¹⁹ I, IV, VI - باد و آب -²⁰ I, IV, VI - ز جنبش -²¹ I - ز آرام و سردی فزود -²² I - نمود

آغاز کتاب

بنام خداوند جان و خرد
 خداوند نام² و خداوند جای³
 خداوند کیوان⁵ و گردان سپهر
 ز نام و نشان و گمان برترست
 به⁷ به⁵ بینندگان آفریننده را
 نیابد بدو¹⁰ نیز اندیشه راه¹¹
 سخن هرچه زین گوهران بگنرد
 خرد گر سخن برگزیند همی
 ستودن نداند کس اورا چو هست
 خرد را و جان را همی سنجد اوی¹⁰
 بدین آلت رای¹⁶ و جان¹⁷ و زبان
 به هستیش باید که خستو²⁰ شوی
 پرستنده باشی و جوینده راه

کزین¹ برتر اندیشه بر نگنرد
 خداوند روزی ده رهنمای⁴
 فروزنده ماه و ناهید و مهر
 نگارنده برشده پیکرست⁶
 نبینی⁸ مرنجان دو⁹ بینند مرا
 که او برتر از نام و از جایگاه¹²
 نیابد بدو راه جان و خرد
 همانرا گزیند¹³ که بیند همی
 میان بندگی را بباپیت بست¹⁴
 در اندیشه سخته کی¹⁵ گنجد اوی
 ستود آفریننده را کی¹⁸ توان¹⁹
 ز گفتار بی کار²¹ یکسو²² شوی
 بر ژرفی بفرمانش²³ کردن نگاه

کیهان - I, IV⁵ روزیده و رهنمای - Л⁴ رای - Л, IV³ جان - IV² کزان - VI¹
 - VI¹¹ ازو - I¹⁰ تو - I⁹ چو بینی - Л⁸ ز - Л, I, IV⁷ گوهرست - I, IV, VI⁶
 :Л - доб.¹² نه اندیشه یابد بدو نیز راه
 یقین دان که هرگز نیاید پدید * بوهم اندر آنکس که وهم آفرید
 آلت - I¹⁷ آلت و رای - IV¹⁶ چون - I¹⁵ بباپیت بست - VI¹⁴ ستاید - VI¹³
 :VI - доб.¹⁹ چون - I¹⁸ آلت و جایگاه - VI¹² رای و هوش
 که و قادر و حی فرمان رواست * همه چیز بر هستی او گواست
 بفرمانها ژرف - I, IV²³ یکسر - VI²² ز گفتار و پیکار - I, IV²¹ خوشتر - VI²⁰

شاهنامه فردوسی

بملاحظه وفات ی. برتلس، که متن حاضر تحت نظر او تهیه شده است اداره انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی کمیسیونی مرکب از ی. براگینسکی عضو پیوسته فرهنگستان علوم تاجیکستان شوروی، ب. غفوراف عضو پیوسته فرهنگستان علوم شوروی و ع. فردوس تشکیل داد و تهیه و انتشار مجلدات دیگر شاهنامه را بعهده آنها محول نمود.

هنگام وفات ی. برتلس جلد اول و دوم متن انتقادی شاهنامه در مرحله رداکسیون قرار داشتند، و نیز بعضی مسائل مربوط به ترتیب متن از طرف دانشمند فقید هنوز کاملاً حل نشده بود.

در اظهار نظرهای ی. برتلس مربوط به چاپ شاهنامه این جمله دیده میشود: "وقتی ترجمه بنداری فاقد ترجمه قطعه‌ای از شاهنامه است ولی این قطعه در کلیه نسخ خطی قدیمی وجود دارد و تفاوت و اختلاف آنها نیز چندان فاحش نیست، چنین قطعه‌ای را ترتیب دهندگان در متن نگه میدارند، (ه) وقتی کمیسیون جلد اول متن انتقادی حاضر شاهنامه را، که در مرحله چاپ بود، مورد مطالعه قرار داد به این مسئله برخورد که متن قطعاتی که به ملحقات برده شده (رجوع به ملحقات شماره IX-I، صفحات ۲۴۴-۲۵۸) بدون تفاوت و اختلاف اصولی در کلیه نسخ مورد استفاده وجود دارند و فقط ترجمه بنداری فاقد آنهاست. بنا بر این بموجب اصلی که بر پایه انتشار این متن قرار گرفته و توسط ی. برتلس بیان شده و در پیش نقل گردیده است میبایستی این قطعات در متن بین دو هلال جای داده شوند، چنانکه در موارد نظیر عین این عمل اجرا شده است. با وجود این کمیسیون تصمیم گرفت این مجلد را بهمان شکل که ی. برتلس به بنگاه انتشارات داد بچاپ برساند.

از این گذشته کمیسیون یادآور میشود که بنابر نظریه ی. برتلس که در آخرین اثر او "تاریخ ادبیات فارس-تاجیک" (رجوع به صفحه ۲۰۱ حاشیه ۴۶) دیده میشود، آخرین قطعه ملحقات که نه تنها در ترجمه بنداری بلکه در نسخه VI نیز وجود ندارد (رجوع به ملحقات شماره X، بیت ۱-۳۷ "کشتن رستم پیل سپیدرا") - "گویا از ملحقات بعدی است". قطعه ملحقات X از بیت ۳۸ تا بیت ۱۷۷ ("رفتن رستم بکوه سپند") نیز در ترجمه بنداری و نسخه VI وجود ندارد.

(ه) ی. برتلس: شاهنامه و انتقاد متن آن - مجله "خاورشناسی شوروی"، سال ۱۹۵۵، شماره

در متن حاضر سیستم ذکر نسخه بدلهای قبلی انتشارات غربی (مثلاً چاپ وولرس) مطابقت دارد. بعضی از مختصات این سیستم در مقدمه^۱ روسی بیان شده است. در همانجا نیز رسم الخط نسخ مورد استفاده ذکر گردیده است.

در آغاز کار تمام متن این مجلد برپایه^۲ نسخ I، II، IV، VI و ترجمه^۳ بنداری بوسیله^۴ ل. گوزلیان ترتیب داده شد. ولی بعداً شیوه^۵ استفاده از این ماتریلها تغییر یافت. تصمیم^۶ چنین شد که نسخه بدلهای کاملاً ذکر گردد و کلیه^۷ ابیاتی که در نسخه^۸ ها وجود دارند ولی مشکوک^۹ یا از ملحقات بنظر میایند در متن بین دو هلال ویا در آخر متن در ملحقات ثبت شوند. بدین ملاحظه^{۱۰} متن ترتیب یافته بواسطه^{۱۱} گوزلیان، بجز داستان منوچهر از بیت ۱ تا بیت ۱۲۳۸، که توسط او^{۱۲} اسمیرنوا تصحیح شده است بتوسط آ. برتلس^{۱۳} مورد مطالعه و تصحیح قرار گرفت. آ. برتلس^{۱۴} همچنین متن ملحقات را ترتیب داده است (۴).

---

(۴) پس از وفات ی. برتلس^{۱۵} متن حاضر در موقع چاپ بنظر ع. فردوس^{۱۶} رسیده و بعضی ملاحظات از طرف او داده شده است.

تتبع عمیق فیلولوژیک متن شاهنامه فقط آغاز میگردد. قبل از هر کار لازم است که منظره تغییر تاریخی ای که متن شاهنامه در جریان قرون متوالی بدان دچار گردیده است تثبیت گردد. ولی انجام یکباره این امر بواسطه وجود نسخه‌های خطی بیشمار بسیار دشوار است. ما در چاپ حاضر متنی مبنی بر قدیمی‌ترین نسخه‌ها را در دسترس خوانندگان و محققین قرار میدهیم. بر پایه این متن باید فرهنگی "کنکوردانس"، نظیر فرهنگ ف. ولف تنظیم گردد. این فرهنگ بر پایه نسخ خطی ای که تاریخ کتابت آنها دقیقاً معلوم است قرار خواهد داشت و در آن ذکر خواهد شد که هر کلمه در کدام نسخه وجود دارد. چنین فرهنگی نظر ما را نسبت به لغاتی که فردوسی بکار برده است دقیق تر خواهد ساخت و امکان خواهد داد که با کمک مراجعه همه جانبه به متن از نو به تحقیق در باره شاهنامه بپردازیم. و فقط پس از آنست که میتوانیم مسئله متن نسبتاً "آخرین"، شاهنامه را مطرح کنیم. برای اینکار میتوان همچنین از نسخ خطی دیگر (۳) شاهنامه و کتب قدیمی دیگری که حاوی بعضی از قسمت‌ها و ابیات اصیل شاهنامه باشند استفاده نمود، زیرا در اینصورت چند محک و معیار برای سنجش اصالت آنها در دست خواهد بود. هم چنین میتوان منابع مختلف دیگر مانند طبری، ثعالبی، بلعمی و غیره و نیز فرهنگها را مورد استفاده قرار داد و از تفسیر مشروح تمام متن شاهنامه و بکار بردن کلیه شیهه‌های انتقاد فیلولوژیک آغاز نمود.

ولی اینکار مربوط به آینده است. در حال حاضر ما قدیمی‌ترین متن شاهنامه را به خوانندگان عرضه میداریم و این نخستین مرحله تتبع در باره متن این اثر است و پایه‌ای برای تتبع بعدی آن. در اینجا باید اقرار کنیم که البته در متن حاضر کمبودهای زیاد و کار پرداخت نشده و صیقل نخورده راه یافته است. ولی ما از این آزمایش که با تمام وسایل متن حاضر را "بهتر سازیم"، و آنرا "آسان خوانا"، کنیم پرهیز نمودیم. زیرا اینکار به مقصود ما که تتبع پی گیرانه در باره متن است و همچنین به شیوه اساسی ما که تثبیت قدیمی‌ترین نسخ و قدیمی‌ترین ترتیب و تدوین متن میباشد خلل وارد میساخت. در نتیجه چنین آزمایشی متن "آخرین"، اثر فردوسی بوجود نمیامد و ارزش کار تنزل مییافت و چاپ متن به زمان نامعلومی محول میگشت.

(۳) در سال ۱۹۵۴ آقای سعید نفیسی نظری. برتلس را در باره وجود نسخه‌ای قدیمی و خوب شاهنامه در قاهره که در سال ۷۹۶ هجری کتابت شده جلب نمود. میکروفیلم این نسخه پس از وفات ی. برتلس دریافت گردید. متن این نسخه با نسخ دیگری که در چاپ حاضر مورد استفاده قرار گرفته است نزدیک میباشد. استفاده از این نسخه فقط از جلد چهارم چاپ حاضر شروع شده است. از آنجا که هنگام دریافت میکروفیلم نسخه قاهره مجلدات اول و دوم و سوم چاپ حاضر در چاپخانه بود، اختلافات بین متن نسخه قاهره و آن مجلدات در آینده در قسمت ملحقات داده خواهد شد. (یادداشت کمیسیون.)

۶۲۴ هجری توسط الفتح ابن علی البنداری الاصفهانی انجام یافته است مطابقت داده شده. (برای این ترجمه علامت شرطی B بکار برده میشود). ولی از آنجا که این ترجمه در بسیاری از موارد از ترجمه دقیق متن صرف نظر نموده و به نقل مختصر واقعۀ قناعت ورزیده است، استفاده از آن برای ترتیب دادن متن حاضر با احتیاط فراوان همراه میباشد. از طرف دیگر بسیاری از جزئیات ترجمه بنداری برای ترتیب دادن این متن کمک گرانمایی بوده. خصوصیات این ترجمه و شیوه استفاده از آن نیز توسط ی. برتلس در مقدمه روسی به تفصیل شرح داده شده است.

هیچیک از نسخ مورد استفاده نمیتوانست پایه متن حاضر قرار گیرد. بدینجهت برای ترتیب دهندگان متن لازم میآمد که متن اصلی را پس از مقایسه دقیق کلیه نسخه‌های مورد استفاده و با در نظر گرفتن دقیق کلیه اختلافات و تفاوت‌های آنها انتخاب نموده تفاوت‌ها را در پاورقی قید نمایند تا محققینی که بعداً در باره متن شاهنامه تتبع مینمایند امکان داشته باشند کلیه جزئیات کار ما را مورد بازرسی قرار دهند.

محک و معیار شیوه بیان و سبک و زبان شاهنامه در کار ترتیب دادن این متن با کمال احتیاط بکار برده شده است. زیرا مسئله اینستکه ما متن اصلی شاهنامه را در دست نداریم و فقط کوشش میکنیم تا هر قدر ممکن است بدان نزدیک تر شویم. زبان و سبک و شیوه بیان فردوسی را فقط میتوان از متن اصلی شاهنامه بدست آورد. بنابراین اگر ما اکنون سخن و سبک و شیوه بیان فردوسی را عاملی شناخته شده بدانیم و بخواهیم بوسیله آنان طریق ترتیب دادن متن را معین سازیم دچار اشتباهی منطقی خواهیم شد. زیرا عامل مجهولی برای ما نقش معرف بازی خواهد کرد و یا عبارت دیگر نامعلومی معرف نامعلوم دیگری خواهد بود. و همانا بهمین جهت فرهنگ ف. ولف که بر پایه چاپ‌های مول و ماکان، یعنی متون در هم آمیخته، و بر اساس نسخه‌های خطی قرون مختلف قرار گرفته، نیز در ترتیب دادن این متن از طرف ما با کمال احتیاط بکار برده شده است.

بدینشکل، متن حاضر بطور کلی حاوی متنی است که از کلیه متون معلوم شاهنامه قدیمی تر است و مربوط به قرون هفتم و هشتم هجری میباشد، و همچنین نسخه‌های هم‌عصر و هماهنگ این قرون را که تا کنون مورد استفاده قرار نگرفته اند در دسترس دانش قرار میدهد. بیشک این متن از متن‌های در هم آمیخته چاپ‌های موجود و نسخ قرون پس از قرن نهم هجری به متن اصلی که پرداخته خامه فردوسی است نزدیک‌تر میباشد.

با وجود این متن حاضر را بهیچوجه نمیتوان متن "آخرین"، و "متن اصلی"، بشمار آورد (۲). بلکه

---

(۲) مخصوصاً باید تذکار داد که متأسفانه صفحات اول کلیه نسخه‌های مورد استفاده معیوب بودند و بدینجهت متن حاضر از آغاز کتاب تا پادشاهی کیومرث حاوی موارد مشکوک میباشد. قسمتی از متن که بیشتر قابل اعتماد است از صفحه ۱۴۱ آغاز میگردد (رجوع به یادداشت ۴، صفحه ۴۱).

دارند (بجز در موارد استثنایی) بدون فایده تشخیص داده شد. هم چنین رجوع به شماره زیادی از نسخ خطی قرون مختلف که دارای اغلاط و اشتباهات و اضافات و تحریفات زیادند نیز غیر مفید بنظر رسید. در نتیجه چنین تصمیم گرفته شد که فقط از قدیمی ترین نسخه ها که تقریباً همزمان و از حیث متن به یکدیگر نزدیک باشند استفاده گردد.

ترتیب دهندگان متن برای کار خود از نسخ خطی زیرین استفاده نموده اند:

۱ - نسخه خطی موزه بریتانیا، که در سال ۶۷۵ هجری کتابت شده، از کلیه نسخ خطی که تا بحال معلوم و مشهور است قدیمی تر و بنظر ما بهترین نسخه موجود است. (این نسخه در همه جا با علامت شرطی II نمایانده شده).

۲ - نسخه خطی کتابخانه عمومی لنینگراد که در سال ۷۳۳ هجری کتابت شده و دومین نسخه ایست که قدیمی تر از کلیه نسخه های مشهور است. (این نسخه در همه جا با علامت شرطی I نامیده شده).

۳ - نسخه خطی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی که در سال ۸۴۹ هجری کتابت شده ولی حاوی "مقدمه" قدیم، شاهنامه است و بنابراین از روی نسخه ای قدیمی تر، که متن آن با متن نسخه سال ۷۳۳ بسیار نزدیک بوده است، استنساخ گردیده. (برای این نسخه علامت شرطی IV بکار برده میشود).

۴ - نسخه خطی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی، بدون تاریخ، ولی بحسب شیوه کتابت، جنس کاغذ و اسلوب مینیاتورها میتوان قضاوت کرد که تقریباً در سال ۸۵۰ هجری استنساخ شده است. در این نسخه اشتباهات و اغلاط زیاد است، اما این نسخه نیز حاوی "مقدمه" قدیم، میباشد و از روی نسخه ای کتابت شده که در بعضی از موارد بسیار نزدیک به نسخه خطی سال ۶۷۵ هجری است. (برای این نسخه علامت شرطی VI بکار برده میشود).

این چهار نسخه حاوی متنی است که قبل از تهیه نسخه خطی مشهور برای بای سنقر در سال ۸۳۳ هجری رواج داشته است. کلیه اطلاعات و نظریات راجع به "مقدمه" قدیمی، و نسخه خطی سال ۸۳۳ هجری توسط ی. برتلس در مقدمه روسی این جلد شرح داده شده است. (۱) و نیز در همین مقدمه مختصات کلیه نسخ مورد استفاده مشروحاً ذکر گردیده است. متن حاضر که بر پایه چهار نسخه نامبرده قرار دارد، با ترجمه عربی شاهنامه نیز که در سالهای ۶۱۵ -

(۱) برای دانستن خصوصیات "نسخه بای سنقری" که میکروفیلم آن پس از وفات ی. برتلس از ایران دریافت گردیده و در ترتیب دادن متن حاضر بکار نخواهد رفت به نظریات مشروح کمیسیون نشر متن انتقادی شاهنامه در مقدمه روسی رجوع شود. کمیسیون نشر متن انتقادی شاهنامه از فرصت استفاده نموده مراتب امتنان خود را به آقای شجاع الدین شفا و آقای مهدی بیانی که میکروفیلم نسخه خطی بای سنقری را برای ما ارسال داشته اند تقدیم میدارد. (یاد داشت کمیسیون).

پیشگفتار

این پیشگفتار مخلص مقدمه مفصلی است بقلم دانشمند فقید ی. برتلس (وفات سال ۱۹۵۷) که متن انتقادی حاضر شاهنامه تحت نظر وی تهیه شده است. اصل مقدمه در این مجلد بزبان روسی درج گردیده است.

چنانکه معلوم است، اولین متون کامل و علمی شاهنامه که در قرن گذشته بتوسط ت. ماکان و ژ. مول انتشار یافته و در زمان انتشار از موفقیت‌های مهم بشمار می‌آمدند، پاره‌ای از خواست‌های اساسی متن انتقادی علمی را برآورده نمی‌ساختند. نه مول و نه ماکان در مقدمه‌های متن‌های انتقادی خود صراحتاً تذکار نداده اند که کدام نسخه‌ها را مورد استفاده قرار داده، کدام متن‌ها را مرجح دانسته و کدام شیوه انتقاد متن را بکار برده اند. هر دو ناشر، آنقدر که معلوم است، شماره زیادی از نسخه‌های نه چندان قدیمی شاهنامه را گرفته، آنها را با یکدیگر مقایسه نموده و متن اصلی را نسبتاً خودسرانه انتخاب نموده و واریانت‌های نسخه‌های دیگر را ابداً ذکر نکرده اند. بدینشکل متن‌هایی بدست آمده است که قرائت آنها آسان ولی رابطه‌شان با متن اصلی اثر فردوسی نامعلوم است.

در اواخر قرن گذشته ا. وولرس چاپ دیگری از شاهنامه منتشر ساخت. وولرس چاپهای مول و ماکان را باهم مقایسه نموده، متن خود را بر پایه این دو چاپ قرار داد و تفاوت آنها را با دقت در پاورقی ذکر نمود. علاوه بر آنکه چاپ وولرس بواسطه فوت ناشر نا تمام ماند این چاپ نیز مسائل عمده‌ای را که بر عهده علم است، یعنی رجوع به قدیمی‌ترین، بهترین و معتبرترین نسخه‌های خطی و همچنین معرفی نسخه‌های مورد استفاده و ذکر دقیق نسخه‌بدلها، حل ننمود.

هنگام جشن هزاره فردوسی چاپخانه "بروخیم"، متن ناتمام وولرس را تقریباً بدون تغییر چاپ نمود و ترتیب دادن بقیه آنرا، که وولرس و شاگردش لاندائور بدان توفیق نیافته بودند، بعهدۀ سعید نفیسی گذاشت (ما این چاپ را با علامت شرطی T مینامیم). متن شاهنامه چاپخانه "خاور"، که بمناسبت جشن هزاره فردوسی انتشار یافته و همچنین چاپ دبیر سیاقی که در این اواخر منتشر میگردد نیز هر دو اصولاً بر پایه متن‌های مول و ماکان قرار دارند.

دانشمندان جهان بارها در باره لزوم انتشار متن انتقادی جدیدی از این اثر پر عظمت، داهیانه و دارای اهمیت جهانی، که متکی بر اصول علمی و قدیمی‌ترین و بهترین نسخ باشد، تذکار داده اند. انستیتوی خاور شناسی فرهنگستان علوم شوروی برای انتشار متن نوین علمی شاهنامه راه دیگری که با راه متقدمین تفاوت دارد در پیش گرفت. استفاده از چاپهای قبلی که بر پایه نسخ خطی نامعلوم و بدون ذکر تاریخ قرار

فهرست

پیشگفتار	۵
آغاز کتاب	۱۲
ستایش خرد	۱۳
گفتار اندر آفرینش عالم	۱۴
گفتار اندر آفرینش مردم	۱۶
گفتار اندر آفرینش آفتاب	۱۷
در آفرینش ماه	۱۸
گفتار اندر ستایش پیغمبر	۱۸
گفتار اندر فراهم آوردن کتاب	۲۰
داستان دقیقی شاعر	۲۲
بنیاد نهادن کتاب	۲۲
[در داستان ابو منصور]	۲۳
ستایش سلطان محمود	۲۵
کیومرث	۲۸
هوشنگ	۳۳
طهمورث	۳۶
جمشید	۳۹
ضحاک	۵۱
فریدون	۷۹
منوچهر	۱۳۵
ملحقات	۲۵۰

انستیتوی خاورشناسی

شاهنامه فردوسی

متن انتقادی

جلد اول

تحت نظر ی. ا. برتلس

مسکو ۱۹۶۰

اكادېمى علوم اتحاد شوروى

سلسله آثار ادبى ملل خاور

متون

سرى بزرگ

۲

اداره انتشارات ادبيات خاور

شاهنامه فردوسی